

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 249, med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

nr 253, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering;

nr 254, angående anslag till det civila luftskyddet för budgetåret 1943/44;

nr 255, angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.;

nr 256, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ lagen den 24 mars 1916 (nr 90) angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff;

nr 259, angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 261, angående anslag för förvärv av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film, m. m.; samt

nr 262, angående medgivande att låta Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutne övertaga verksamheten vid lotsverkets livräddningsstationer på Gotland.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1943/44 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garnisonspastorns i Boden avlöningsförmåner m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 205, i anledning av väckt motion om lagstiftning angående åtgärder mot homosexualitetens samhällsfarliga yttringar m. m.; samt

nr 206, i anledning av väckta motioner om en revision av varumärkes- och firmalagstiftningen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

Första kammarens protokoll 1943. Nr 17.

nr 212, i anledning av väckt motion om tilläggspension åt vissa förutvarande arbetare vid telegrafverket, m. m.;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minskning av den för riksdagen avsedda upplagan av kommitté- och sakkunnigbetänkanden; samt

nr 214, angående användande av riksbankens vinst för år 1942.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 237, angående förvärfv för statens vattenfallsverks räkning av viss vattenrätt i Skellefte älv.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 244, angående anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående anslag till uppförande av byggnader för järn- och metallforskning, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 246, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 247, angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggs-tull å druv- och stärkelsesocker m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, angående skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m.; samt
nr 251, angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 252, med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den av herr *Andersson, Gunnar*, väckta motionen, nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 249, 253—256, 259, 261 och 262.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 262, av herr *Andersson, Per*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.; och

nr 263, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 8, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1943/44 till om- och nybyggnadsarbeten vid nomadskolorna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Haparanda m. m.;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1943/44 till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av dispensärverksamhet;

nr 109, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av ett centralt statligt informationsinstitut i sociala frågor;

nr 111, i anledning av väckta motioner angående lektorn G. Montelins placering i löneklass;

nr 112, i anledning av väckt motion om vissa dövtumprästers löneförhållanden;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens sakrevision;

bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skattestrafflag, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion om pension åt förre kontorsskrivaren G. A. Lindahl; samt

nr 53, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt förra städerskan vid riksdagshuset Anna Serafia Jonsson, född Persson;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning mot den antisemitiska propagandan;

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen; samt

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjestillställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om vidgad möjlighet för arbetsgivare att överflytta arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare;

nr 26, i anledning av väckta motioner om utredning rörande förekomsten av alkohelpåverkan vid olycksfall i arbete m. m.; samt

nr 27, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om krigsskadeersättning;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, såvitt angår jordbruksärenden;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av väckt motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten;

nr 35, i anledning av väckt motion angående utredning om de norrländska ägostyckningsinnehavarnas levnadsförhållanden och försörjningsbetingelser;

nr 36, i anledning av väckt motion angående förbud mot export av hästar;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom;

nr 38, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om att avgiftsfritt utarrendera myrslåttern under domänverkets förvaltning åt mindre jordbrukare;

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrtdikning;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.; samt

nr 41, i anledning av väckt motion angående viss ändring i kungörelsen angående frivilligt bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om åstadkommande av ökad möjlighet för tjänsteman att vinna befordran inom annat verk än det han tillhör; samt

nr 10, i anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder för en effektiviserad yrkesvägledning för ungdom; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.17 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 18 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 257, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 258, angående anslag till försöksodling av gummiförande växter;

nr 260, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m.;

nr 263, angående anslag till bidrag till sjukkassor m. m.;

nr 264, angående understöd åt privatflyget; samt

nr 267, med förslag till förordning om skatt å vissa pälsvaror, m. m.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Helge Bäcklund* på grund av sockersjuka med komplikationer fortfarande är oförmögen att delta i riksdagsarbetet t. o. m. den 31 maj 1943 intygas.

Falköping den 14 maj 1943.

S. Pettersson,
lasarettsläkare.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 199, angående avfattningen av sådana Kungl. Maj:ts propositioner, som avse ändringar i gällande författningsbestämmelser;

nr 200, angående förbättrad lägre handelsundervisning m. m.; samt

nr 201, angående utredning om en förstärkning av akademisk forskning och undervisning rörande samtida svenska samhällsförhållanden.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till telefonstationsbyggnad i Trollhättan;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1943/44 till anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar;

nr 209, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande rundradiatorörelsen;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till radiopejlingsapparat för luftfarten;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Östersund;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till museala ändamål;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till inredning och utrustning av gymnastiska centralinstitutets nybyggnad;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till allmänna indragningsstaten;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till polisradioväsendet;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.; ävensom

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 249, med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering; och

nr 253, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 254, angående anslag till det civila luftskyddet för budgetåret 1943/44; och

nr 255, angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 256, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ lagen den 24 mars 1916 (nr 90) angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 259, angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 261, angående anslag för förvärv av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film, m. m.; samt

nr 262, angående medgivande att låta Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutne övertaga verksamheten vid lotsverkets livräddningsstationer på Gotland.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den av herr *Andersson, Per*, m. fl. väckta motionen, nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Wagnssons* motion, nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 102—109 och 111—114, bevillningsutskottets betänkande nr 26, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1, bankoutskottets utlåtanden nr 52 och 53, första lagutskottets utlåtanden nr 34—37, andra lagutskottets utlåtanden nr 25—27, jordbruksutskottets utlåtanden nr 30—41, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9 och 10 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att på morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtanden nr 30—41 skola uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt att konstitutionsutskottets memorial nr 8 skall uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 114.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 257, 258, 260, 263, 264 och 267.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 264, av herr *Björck* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning;

nr 265, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen;

nr 266, av herr *Bodin* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor; ävensom

nr 267, av herr *Johansson, Lennart*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 115, angående överlämnande till första särskilda utskottet av vissa till statsutskottet remitterade ärenden, som äga samband med frågan om vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 26 innevarande månad, företaga följande val, nämligen

dels av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning,

dels ock av valmän och suppleanter för utseende av ej mindre fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret än även suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag hemställa, att kammaren nu måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmes till tio.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 268, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 257, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 258, angående anslag till försöksodling av gummiförande växter; nr 260, angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m.; nr 263, angående anslag till bidrag till sjukkassor m. m.; samt nr 264, angående understöd åt privatflyget.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 267, med förslag till förordning om skatt å vissa pälsvaror, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 264, av herr *Björck* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning; och

nr 265, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen.

Föredrogos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 266, av herr *Bodin* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor; och

nr 267, av herr *Johansson, Lennart*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 115, angående överlämnande till första särskilda utskottet av vissa till statsutskottet remitterade ärenden, som äga samband med frågan om vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren ville besluta att redan vid detta sammanträde företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

Härtill svarades ja.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 120, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 38,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebar bland annat inrättande av en särskild nämnd med uppgift att verka för spridande av kunskapen om resultaten från forsknings-, försöks- och provningsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsskötselns område. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma antalet ledamöter i nämnden samt sedermera utse dessa. Nämndens personal hade icke ansetts kunna träda i funktion före den 1 oktober 1943.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 222 av herr *Björck* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att den i propositionen omförmälda nämnden skulle bestå av sju personer, nämligen föreståndarna för jordbruks-, husdjurs-, mejeri- och trädgårdsförsöksanstalterna samt en jordbrukare, en trädgårdsman och en pressman, dels ock att nämndens befattningshavare skulle tillsättas i så god tid, att de kunde träda i funktion senast den 1 september 1943;

2) II: 319 av herr *Persson* i Falla, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 120 angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område,

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning i denna fråga;

3) II: 335 av herr *Jacobson*, vari yrkats, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 avslå densamma.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition samt med avslag å motionerna I: 222, II: 319 och II: 335, till Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 38,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Edmund Eriksson*, *Granath*, *Anderberg* och *Jacobson*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte i enlighet med motionerna II: 319 och II: 335 förklara sig icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

B. att motionerna I: 222 och II: 319 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Anderberg**: Herr talman! Då jag jämte två andra av kammarens ledamöter i denna punkt anmält reservation mot jordbruksutskottets förslag, så vill jag anförda varför vi kommit till denna ståndpunkt.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 120 angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område föreslås inrättande av ett särskilt organ, som kallas Försöksverksamhetens upplysningsnämnd, och vilket skulle ha till uppgift att dels från de statligt understödda forsknings-, försöks- och provningsanstalterna införskaffa korta, populärt hållna sammanfattningar av samtliga från anstalterna publicerade avhandlingar och försöksberättelser, dels uppmuntra vid anstalterna verksamma försöksmän att för nämnden utarbeta populära artiklar, behandlande försöksverksamhetens senaste rön. Sammanfattningarna skulle publiceras i en bilaga, som enligt departementschefens förslag skulle medfölja Jordbrukarnas föreningsblad. Och vidare skulle det utgivas en årsbok under februari—mars månader.

Det får kanske sägas, att det inte är något stort belopp, 38,000 kronor, det rör sig om, men det gäller att i en tid, då statsmakterna ha givit besked om att det inom alla områden skall göras inskränkningar och besparingar, komma med inrättandet av nya, jag kan säga ämbetsverk i miniatyr, i varje fall ett nytt organ för denna verksamhets handhavande. Det är klart, att även under normala förhållanden hade denna fråga kunnat väcka betänkligheter men ännu mer vid en tidpunkt, då man från alla håll bemödar sig om att inte utvidga statens verksamhet. Den nu ifrågavarande verksamheten har tidigare handhåfts av olika organ. Vetenskapsmännen ha ju givit ut en del meddelanden, och det framgår av propositionen hur man har organiserat dessa meddelanden. Det har skett genom flygblad och genom meddelanden, som de sakkunniga utsänt till dem, som varit intresserade. Nu är det ju meningen, att här skulle menig man få del av dessa vetenskapliga undersökningar och forskningsresultat.

Det är klart, att när man tar del av propositionen, vill man gärna också se vad de hörda myndigheterna ha att erinra. Den utredning, som här föreligger, har blivit grundligt sönderskjuten av de hörda myndigheterna. Jag kan inte förstå, hur departementschefen kan skriva, som han gör. Han anför, att de av utredningen framlagda förslagen i allmänhet ha vunnit anslutning utav de hörda myndigheterna. Det kan jag inte skriva under. Var och en, som tar del av propositionen, måste ju finna, att de främsta av de hörda myndigheterna,

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

sakkunnigt folk på området, ha yrkat avslag och gjort mycket väsentliga erinringar mot förslaget. Det är givet, att statskontoret, som bevakar sparsamhetsintressena, bestämt sagt ifrån, att förslaget möter stora betänkligheter, då det av den verkställda utredningen icke ådagalagts behov av nya kostnadskrävande åtgärder på förevarande område. Statskontoret »måste för den skull bestämt avstyrka» förslaget. Och det kan enligt statskontorets mening »tillgodoses av de bestående organisationerna, varvid emellertid lantbrukets pressupplysningsnämnd lämpligen bör kompletteras med en representant för försöks- och forskningsverksamheten och en för trädgårdsodlingen».

Sedan komma vi till lantbruksstyrelsen, som också går emot förslaget och föreslår, att innan positiva åtgärder vidtagas för förverkligandet av förslaget en ny utredning bör verkställas, för att man skulle kunna få ett jordbruksvetenskapligt råd och samarbete mellan detta och försöksverksamhetens upplysningsnämnd. Lärarrådet vid lantbrukshögskolan säger, att enligt dess mening »är den föreslagna upplysningsnämnden mindre ändamålsenlig, framför allt därför att den av nämnden bedrivna upplysningen lätt kan få en prägel av statlig auktorisation över sig». Och man påpekar också en viss ensidighet i nämndens uppfattning. Detta går igenom i varje utlåtande. Jag kan icke draga dem alla, ty det tar för mycket tid, men jag skall taga ett utlåtande från det län, som jag själv tillhör. Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott säger, att de åtgärder utredningen föreslår för försöksresultatens spridning »inge icke utskottet någon större tilltro». Och att Jordbrukarnas Föreningsblad framför övriga pressorgan skulle tillförsäkras rätt till publicering »kan även vara ägnat att ingiva betänkligheter». Detta kommer igen från styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, som säger, att den ej är övertygad om behovet av denna verksamhet. Statens växtskyddsanstalt ställer sig också »tvivlande» rörande nödvändigheten. Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund säger bl. a.: »Enligt förbundets mening kan man icke vänta sig några större fördelar av den föreslagna anordningen att distribuera korta sammanfattningar av de senaste försöksresultaten till praktiskt taget alla landets jordbrukare och trädgårdsodlare.»

Detta är några stickprov. Hur man härav kan läsa ut, att huvudparten av de hörda myndigheterna tillstyrka förslaget, det kan jag inte förstå. Det är klart, att det finnes olika vägar att söka sig fram på för att lämna denna upplysning. Man har, som jag nyss sade, tidigare skött om dessa meddelanden dels genom fackmännen, dels genom två olika organ, nämligen Lantbrukets presstjänst och Jordbrukets notisbyrå. Det har också genom utredningen klarlagts att någon anmärkning icke kunnat riktas mot det sätt, varpå dessa organ hittills fullgjort sina uppgifter.

Nu gäller det att utvidga verksamheten. Man säger, att detta vetenskapliga råd skulle träda i förbindelse med Radiotjänst för att genom en jordbrukskommitté kunna utveckla verksamheten på detta område. Här har sedan mer än 15 år Radiotjänst ställt radion till förfogande, och någon erinran mot detta har, såvitt jag kunnat finna, inte heller framkommit.

Nödvändigheten av att skapa denna nya fristående statsinstitution med den begränsade uppgift, som här föreslås i propositionen, har aldrig blivit ådagalagd. Det måste också förefalla egendomligt att i en tid, då det med rätta ansetts angeläget att få begränsade linjer för statsverksamheten och det lägges ned mycket arbete för att begränsa, rationellt samordna och koncentrera statsorganens verksamhet, det samtidigt föreslås inrättande av ett nytt statsorgan. Staten betalar ju miljoner för försöken på jordbrukets område, och för dessa försök lämnas redogörelser på olika sätt i meddelanden, vilka de, som ha be-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

hov därav, få del av. För dagen är det inte en så stor summa det gäller, 38,000 kronor, men vi ha fått ett löfte av statsrådet, att organisationen skall bli större och dyrare vad det lider. Sedan erfarenhet vunnits överväges en utökad organisation.

Det är vissa saker, som också äro oklara i denna fråga. Beträffande nämndens sammansättning kan jag inte finna någonstans, att statsrådet tagit ställning härtill. Ja, redan från början var det hela oklart. I Post- och Inrikes tidningar för 1939, när utredningen tillsattes, stod aldrig i direktiven angivet, att det skulle skapas ett nytt statligt organ. Då var fråga om ett samarbete mellan hushållningssällskapen och ett samordnande av resultaten inom försöksverksamheten.

Jag är inte heller på det klara med om de lärda och praktiska män, som syssla med försöksverksamheten, utan vidare låta sig anlitas som leverantörer till upplysningsnämnden, och skola deras undersökningar populariseras, så blir ju också det en hel del arbete. Det är klart, att när man har sett den utveckling, som statens informationsstyrelse har tagit under dessa år, så befarrar man, att även denna organisation kan få en mycket stor omfattning vad det lider. Jag är övertygad om att det lilla frö, som här sås, kommer att växa till ett stort träd, och det kan ju också ha prejudicerande betydelse för vissa andra näringsgrenar. Det är klart, att när man ser, att här ordnas nya organ för jordbrukets information, så kan man även från andra näringsgrenar vilja ha likartat stöd från statens sida. Här förligger inte det starka behov, som gör, att man behöver använda de åtgärder, som här föreslås, utan det finnes många andra sätt, på vilka man kan gå fram för att nå resultat.

Vi reservanter ha därför yrkat avslag på förslaget, och vi anse, att man ej bör knyta verksamheten till ett enskilt tidningsföretag. Det kan också få konsekvenser och verka på ett sätt, som ej är önskvärt. Vi ha ej blivit övertygade vare sig om behovet eller om lämpligheten av att vidtaga dessa åtgärder, och det är därför vi ha funnit nödvändigt att yrka avslag på den avgivna propositionen, och, herr talman, jag ber med detta att få yrka avslag såväl därå som å utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Som framgår av propositionen, har av samtliga, som avgivit yttranden, behovet av en reformering vitsordats. Även om de varit mer eller mindre tveksamma om huruvida detta skulle ordnas på förslaget sätt, ha de ändå ansett, att några åtgärder borde vidtagas, som kunde effektivare sprida resultaten av den forsknings- och försöksverksamhet, som pågår. Då den siste ärade talaren påstod, att det ej vore riktigt som det står i propositionen, att flertalet hörda myndigheter ha tillstyrkt förslaget, så vill jag bara erinra därom, att de yttranden, som återgivas i propositionen, äro de som avstyrkt eller tillstyrkt med tvekan. Alla de yttranden, som utan vidare ha tillstyrkt förslaget, äro inte återgivna här. Flertalet av landets hushållningssällskap och även andra, som uppräknas på sid. 2 i propositionen, bland dem, som avgivit yttranden, ha tillstyrkt förslaget.

Bland betänkligheterna mot utredningens förslag har man bl. a. anført, att man ger monopol åt ett tidningsorgan, nämligen Jordbrukarnas Föreningsblad. Men det är inte riktigt. Propositionen har där avvikit från utredningens förslag så till vida, att vad upplysningsnämnden kan åstadkomma skall ställas gratis till förfogande för samtliga tidningar, så att de skola kunna giva sin läsekrets resultatet.

Sedan ha vissa av dem, som här varit betänksamma, sagt, att det inte kan vara av intresse t. ex. för Norrland att få reda på resultatet av sockerbetsod-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.

(Forts.)

lingen. Inte heller kan det vara av intresse för södra Sverige att få reda på resultatet av vissa försök i Norrland. Men Jordbrukarnas Föreningsblad går ut i olika upplagor. Det finnes även många andra saker i detta blad, som inte ha intresse för alla, och därför är det ju 5—6 olika variationer i det, och följaktligen kan man tillgodose denna synpunkt genom att de resultat, som äro av värde för vissa delar av landet, inte redovisas för andra landsdelar, därest de inte i något hänseende ha värde för dem också.

Sedan är det självklart — och jag har inte väntat något annat — att forsknings- och försöksverksamhetens egna män säga, att föreliggande förslag inte löser frågan. Men dessa, som äro många, ha ännu ej kunnat komma överens om ett system, som är bättre. De säga — och det återfinnes även i vissa andra yttranden — att man borde utrusta de olika anstalterna med större möjligheter att kunna klarlägga dessa saker för allmänheten. Då blir det mycket större kostnader. Herr Anderberg såg ju på kostnaderna och det gör även jag, och det är av den anledningen jag har menat, att om man skulle gå den vägen och även eventuellt göra en ytterligare undersökning, som lantbruksstyrelsen anför, rörande forskningsrådet, då ha vi att räkna med kostnader, som springa upp till mycket större dimensioner. Därför menar jag, att det inte är något verk, som skulle inrättas, utan det är en institution, som när man fått erfarenheter kan omläggas på det ena eller andra sättet. Följaktligen kan man säga, att efter vunna resultat kan man anpassa saken efter de linjer, som äro bättre. Att man skulle kunna läsa ut av propositionen, att min tanke är, att detta skall svälla ut, det måste vara en oriktig tolkning. Det viktigaste för mig är, att man försöker få detta bekant för dem, som egentligen skulle ha nytta av forsknings- och försöksverksamheten, för att därigenom kunna tillföra folkhushållet den största möjliga valutan.

Herr Anderberg sade också, att det kan finnas andra grenar inom näringslivet, som vilja ha bidrag. Ja, vi bidraga ju i stor utsträckning till forskningsverksamhet inom både industrien och andra områden, men vederbörande där äro ju inte så många som jordbrukarna, och de kunna följaktligen tillägna sig resultaten på ett helt annat sätt genom de mera kostsamma broschyrerna. Detta kunna jordbrukarna, som äro så oerhört många, och vilkas jordbruk äro så olika stora, inte göra.

Vad som för mig varit avgörande är, att staten lämnar mycket stora bidrag för denna forsknings- och försöksverksamhet, och detta gör ju staten för att förbättra produktionen och utöka densamma, till gagn för folkhushållet. Då är det väl angeläget att, om man lämnar så mycket pengar till denna verksamhet, se till att kännedom om dess resultat kan spridas till de olika jordbrukarna i största möjliga utsträckning.

Om man reser litet ute i landet och sammanträffar med jordbruksyrkets utövare, så finner man vid resonemang med många, att de inte ha en aning om det och det förhållandet, t. ex. användningen av den eller den konstgödselsorten eller den eller den foderstaten, att det och det kan lämna det och det resultatet, det ena positivt och det andra negativt. Man finner, att jordbrukarna tillämpa samma system, som de ha följt i många år, ett system som i många fall ger det mest negativa resultatet. Detta menar jag, att man skall kunna åskådliggöra i så koncentrerad form som det överhuvud taget är möjligt, på ett sätt där resultaten inte behöva bli bekanta så långt efter det de vunnits. Som det nu är komma resultaten ut i broschyrerna, och dessa gå till olika inrättningar eller hushållningssällskap, skolor o. dyl. Dessa använda dem i sin tur för undervisningen, vilket naturligtvis är utomordentligt bra, men det blir ju en oerhört lång omväg och en mycket dyrbar sådan att sprida resultatet ut

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

till de olika jordbrukarna, och särskilt då vi ha det låt mig säga så illa ställt på lantbruksundervisningens område, d. v. s. att yrkesundervisningen där ej omfattar mer än omkring 7—8 procent av de årligen tillkommande jordbrukarna. Sedan ha vi naturligtvis därutöver småbrukarekurser och undervisningskurser genom konsulenter och andra, och det kunna vi fortsätta med, men om människorna sett något i dessa meddelanden, såväl i föreningsbladet, som går till alla, som i den ortspress, som vill publicera meddelandena, så äro de såvitt jag begriper, mycket mera mottagliga för den undervisning de få vid dessa kurser. Följaktligen får man mycket större valuta av kurserna.

Det lilla belopp, som det här är fråga om, har jag sett som ett medel för att vinna största möjliga nytta av de myckna pengar som staten ger ut för att därigenom sprida bästa möjliga kunskap om och intresse för resultaten, för att kunna i folkhushållets tjänst göra det mesta möjliga av produktionen på jordbruksområdet.

Herr **Björck**: Herr talman! Det ärende, som här föreligger, är inte något nytt, det har vid upprepade tillfällen varit framfört inför statsmakterna i olika sammanhang, dels genom framställningar till Kungl. Maj:t, dels genom motioner i riksdagen. År 1931 igångsatte dåvarande jordbruksministern von Stocckenström en utredning angående försöksverksamheten och dithörande spörsmål. När denna utredning år 1934 avgav sitt betänkande föreslogs bl. a. en särskild upplysningsnämnd, vilken skulle få som sin huvudsakliga uppgift att bland allmänheten sprida upplysning om de vid försöksanstalterna uppnådda resultaten. För att ytterligare överarbeta och fullständiga denna utredning i samband med den då förestående omorganisationen av försöksverksamheten tillkallade dåvarande jordbruksminister Sköld en särskild utredningsman, statssekreteraren, nuvarande landshövdingen Mannerfelt. I den promemoria denne framlade framhöll han med skärpa — och det understrykes också av jordbruksministern i årets proposition — att det är av största betydelse och tillika en av förutsättningarna för att statsmedel skola utgå till försöksverksamheten, att resultaten på ett praktiskt och effektivt sätt bringas till jordbrukarnas kännedom. Utredningsmannen Mannerfelt säger — och jag ber att få understryka detta: »— den statliga och statsunderstödda forsknings-, försöks- och provningsverksamheten på lantbrukets och trädgårdsodlingens område äger berättigande endast under den förutsättningen, att resultaten från sagda verksamhet snabbt och effektivt bringas till vederbörande yrkesmäns kännedom.» Men andra ord: han ville liksom andra utredningsmän stryka under, att försöksverksamheten är intet självändamål. Den kostar för närvarande staten, så långt jag har kunnat räkna ut, närmare 2 miljoner kronor. Den bör komma ut till allmänheten på ett annat och bättre sätt än vad den nu gör, därom äro alla eniga. Sedan är det i fråga om sättet för att få denna upplysningsverksamhet populär och effektiv, som meningarna gå isär.

Frågan om försöksverksamheten löstes slutligen genom beslut av 1936 och 1937 års riksdagar. År 1936 väcktes motioner om denna upplysningsverksamhet, och man framlade sina önskemål. Jordbruksutskottet ställde sig välvilligt till motionerna, men ansåg — med en viss rätt, det måste vi säga — att man borde avvakta den nya organisationen och se, hur den fungerade, och först sedan ta slutgiltig ställning till upplysningsverksamheten. Att man på sakkunnigt håll redan då inte var tillfreds, framgår av att redan året därpå, 1937, ingick Sveriges agronomförbund till Kungl. Maj:t med en hemställan, att frågan om spridningen och populariseringen av resultaten från försöksverksamheten måtte underkastas en allsidig utredning. År 1939 skrev riksförbundet lands-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.

(Forts.)

bygdens folk till jordbruksministern i samma ärende. Sveriges konditionerande trädgårdsmästares förbund framhöll i en skrivelse samma år ungefär samma synpunkter. I juni 1939 igångsattes som bekant den utredning, som nu är färdig. Den blev fördröjd ett år genom att den förste utredningsmannen blev sjuk och avsåde sig uppdraget. Resultatet av denna utredning, som nu är färdig, föreligger i förevarande kungl. proposition och utskottsutlåtande.

Det har sålunda varit cirka tolv års utredningar och överväganden av trenne olika regeringar och jordbruksministrar, där alla varit eniga i sak om att det inte är bra som det är. När man då lägger fram ett förslag till en lösning, som jordbruksutskottets övervägande majoritet förordar, borde tiden vara inne för att lösa frågan. Några reservanter i utskottet anse visserligen, att vi kunna vänta ytterligare, och herr Anderberg framhöll särskilt, att i nuvarande budgetära läge bör man inte skapa ett nytt organ, som kommer att medföra kostnader. Ja, jag må säga, att fast vi ha en budget på två miljarder, blir man sparsam, när det gäller att ge vår modernäring jordbruket ett handtag. Vad jordbruket betyder för oss torde vi nu alla känna till. De 38,000 kronor, som det här gäller, äro ju ändå en ganska blygsam summa i det stora sammanhanget. Från alla håll, från jordbrukare, trädgårdsodlare och andra, framhålles behovet av denna institution. Då skulle det väl vara egendomligt, om riksdagen skulle gå emot ett så lågt anslag.

Man säger, att av de hörda myndigheterna ha de flesta avstyrkt förslaget. Vi ha nu fått besked av statsrådet om den saken. Jag blev litet förvånad, när herr Anderberg påstod, att lantbruksstyrelsen också gått emot förslaget. Jag tillåter mig bara citera ett par ord av vad lantbruksstyrelsen här säger: »Bedömes emellertid det nu framlagda förslaget om upprättandet av en försöksverksamhetens upplysningsnämnd enbart för sig, så kan lantbruksstyrelsen för sin del i huvudsak biträda vad utredningsmannen föreslagit i fråga om upplysningsnämndens arbetsuppgifter och organisation. Förslaget», säger lantbruksstyrelsen, »synes innebära en ur kostnadssynpunkt godtagbar lösning och torde kunna försöksvis genomföras och prövas.» Ja, så säger lantbruksstyrelsen i den här frågan. Sedan har den en hel del andra spekulationer, som jag inte här skall gå in på och vilka herr Anderberg här nämnde. Men man kan inte säga, att lantbruksstyrelsen har avstyrkt förslaget. En enda person har varit avvikande mening, meddelas det, och det är tjänsteförrättande byråchefen Sonesson, som anser, att en ny utredning bör igångsättas och att den föreslagna nämnden är alldeles för liten. Den bör göras större. Så har det sagts också av andra personer.

Jag plägar säga, att jag brukar jorden året om, därför att när det blir kallt och vinter och snö, fortsätter jordbruket inne i växthuset, där vi nu måste ta tre skördar årligen, för att det skall löna sig. Vi, som syssla med jordbruk av denna art, ställas rätt ofta inför problem, som i nuvarande tid äro synnerligen svåra. Med den forcerade odling, som nu förekommer, uppträda sjukdomar och mycket annat, och vi fråga oss och vetenskapsmännen: hur skola vi göra med detta och detta och detta? Vi vänta rätt mycket av den upplysningsnämnd, som kommer att organiseras så, att våra olika facktidningar få del av dess resultat. Vi hoppas därför, att riksdagen skall kunna gå med på den rätt blygsamma summa, som här begäres.

Det ställes i dessa tider ganska stora krav på såväl jordbrukarna som trädgårdsodlarna. Om vi nu på goda grunder hos statsmakterna hemställa om en åtgärd för att få hjälp, vägledning och råd, är det då välbetänkt att vägra detta, i synnerhet när det kan ske för så ringa kostnad?

Jag har det förtroendet för första kammaren, att den hyser intresse för jord-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

bruksfrågorna och därför går med på detta blygsamma belopp. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson, Carl Edmund: Herr talman! Jag har inom utskottet anslutit mig till reservanternas främst på de skäl, som den förste ärade talaren i huvudsak anförde, men dessutom har jag ett par andra synpunkter att anföras.

Den förste talaren berörde statsmakternas maning till sparsamhet. Vi känna var och en till, att varje styrelse och nämnd har fått en energisk uppfordran att inte höja någon lön och inte tillsätta någon ny tjänst, om den inte är oundgängligen nödvändig. Det förefaller mig, som om den maningen även borde ha beaktats av Kungl. Maj:ts jordbruksdepartement. I så fall tror jag inte denna proposition hade kommit fram.

Nu talar man om vad man vill vinna med denna framställning. Man har sagt, att man vill popularisera de olika försöksanstalternas forskningsresultat och sprida dem till en större del av jordbrukarna. Vad vore då naturligare än att man anställde en kunnig journalist på Jordbrukarnas Föreningsblad, vilken hade till uppgift att popularisera och i lämplig form servera det material på forskningens område, som de olika anstalterna publicera i sina års-, månads- och veckoskrifter? Detta uppslag har bara ett fel, och det är, att det är billigt. Något annat fel kan det enligt mitt förmenande inte ha.

Jordbruksministern sade i en replik till herr Anderberg, att det inte var riktigt, att huvudparten av dem, som yttrat sig, avstyrkt framställningen, och så nämnde han, att på sidan 2 i propositionen funnes alla uppräknade, som yttrat sig. Särskilt hushållningssällskapen hade varit mera vänliga mot propositionen. Kvar står i alla fall det sakförhållandet, att alla de statliga myndigheter, som så att säga ha att göra med hithörande spörsmål, i särskilt hög grad ha ställt sig avvisande till den kungl. propositionen.

Herr Björck har här i kammaren gjort sig till talesman för trädgårdsodlarnas intressen. Hans yttrande förvånar mig på det högsta. Jag skall läsa upp ett par rader av vad Sveriges handelsträdgårdsmästare sagt om denna sak: »Utredningen har föreslagit, att försöksresultaten skola publiceras i bilaga till en jordbrukaretidning med stor spridning. Med detta bli trädgårdsodlingens behov och önskemål icke tillgodosedda. Även om ett fåtal av de mest intresserade trädgårdsmästarna skulle prenumerera på tidningen i fråga eller eventuellt på den bilaga, som skulle utgivas i särtryck, så vore därmed icke det egentliga syftet nått, nämligen att sprida kännedom om försöksresultaten till den stora massan av trädgårdsodlare i och för omsättning i praktiken.» Detta ger ju ett helt annat intryck än herr Björck lät påskina här. Trädgårdsmästarna äro inte alls intresserade av en upplysning i den form som propositionen avser. De vilja ha det lagt på helt annat sätt. Och det framgår klart och tydligt av alla remissyttranden, även där man ställt sig mer eller mindre välvillig till den kungl. propositionen, att man anser upplysning vara nödvändig, men man är inte övertygad om att den skall ges på det sätt, som departementschefen här har föreslagit.

Det är av dessa skäl och av dem, som herr Anderberg anför, som jag har anslutit mig till reservationen, och jag skall be att få yrka bifall till densamma.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Med anledning av vad den föregående ärade talaren anförde om möjligheten att anställa en journalist vid Jordbrukarnas Föreningsblad och på det sättet popularisera försöksresultaten, ber jag att få framhålla, att här är det också fråga om kontroll av de upplysningar,

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

som lämnas. Det är nämligen tyvärr så, att både journalister och många andra anse sig kallade att ge lantbrukarna råd i olika frågor. Studerar man vår landsortspress, finner man, att där ingalunda saknas artiklar, som röra jordbruket och dess rätta bedrivande. Många människor vilja ge jordbrukarna råd och skriva därom i tidningarna, men frågan är: vad skriva de, vad skola lantmännen lita på? Det organ, som det nu är fråga om att få till stånd i jordbrukets tjänst, skulle vara ett kontrollerande organ. Det skulle vara en nämnd med så mycken sakkunskap, att jordbrukarna utan tvekan skulle kunna rätta sig efter den och veta, att de råd, som denna nämnd ger, eller de artiklar, som publiceras genom denna nämnd, på samma gång äro auktoriserade. De äro pålitliga, de äro vederhäftiga och de äro aktuella.

Man kan sålunda säga, att syftemålet med nämnden är att ge en auktoriserad, kontrollerad upplysning till jordbrukarna, samtidigt som man ger den i en koncentrerad form, så att man inte behöver spänna över alltför många och vidlyftiga områden.

Det är också meningen, att dessa korta, koncisa, vederhäftiga meddelanden vid årets slut skola kunna samlas i en bok, som jordbrukarna skola kunna sätta på hyllan och använda även framdeles.

Jag skulle även vilja säga några ord till herr Eriksson, som framhåller den sparsamhet, vilken rekommenderats av våra myndigheter. Det är ju sant och riktigt, att man bör spara, men jag ber att få fråga, vad man egentligen under denna kristid har kostat på till åtgärder för att stimulera livsmedelsproduktionen, som är så utomordentligt betydelsefull i dessa tider. Vad har egentligen kostats på för t. ex. upplysning bland folket? Det är inte mycket, det är alldeles för litet gjort i det avseendet, och det vore väl motiverat att skapa denna lilla nämnd, denna lilla upplysningscentral, om vi kunna kalla det så. Det vore väl motiverat bara av vårt kinkiga försörjningsläge att omedelbart starta den. Men motiveringen för nämnden har med tillräcklig styrka angetts av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och av herr Björck. Det är tillräcklig motivering att säga, att vi här i landet bedriva en föredömlig forskning på jordbruksområdet, så föredömlig att den kan göras till studieföremål för andra nationer — och också gör det. Vi ha en institution sådan som Svalöv, och vi ha fina jordbruksinstitutioner här i landet, men det har länge varit en brist, att deras resultat icke omedelbart ha blivit fullt kända av landets jordbrukare. I Amerika är det någonting helt annat. Där finns nästan ett helt departement vid sidan om jordbruksdepartementet, som endast sysslar med att bland jordbrukarna sprida kännedom om nyheter på området.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till jordbruksutskottets förslag.

Herr Björck: Herr talman! Min vän Eriksson påstod, att mitt yttrande inte överensstämde med vad vårt riksförbund har sagt. Jag måste säga till herr Eriksson såväl som till herr Anderberg, att de läsa dessa utlåtanden liksom en viss potentat läser bibeln. Man bör läsa utlåtandena till slut för att få kontentan ur dem. Det är inte om saken man tvistar, utan om sättet för publiceringen. Jag skall be att få läsa upp fortsättningen på det anförda citatet: »Man måste därför söka andra utvägar att nå en effektivare spridning av just de försöksredogörelser, som intressera trädgårdsodlarna.» Här har man inte läst hela yttrandet. Meningen är just, att de olika institutionerna, organisationerna och deras tidningar skola få del av försöksresultaten. Därför behöver man inte kritisera, att resultaten skola gå ut till en stor tidning, ty de andra intresserade få också del av detta. Det heter vidare: »För att åstadkomma det-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

ta vill förbundet föreslå, att upplysningsnämnden» — vars tillsättande man finner naturligt — »får i uppdrag att kostnadsfritt tillställa inom landet verkssamma riksorganisationer på trädgårdsodlingens område, bland annat Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund, det material, som kan anses ha betydelse för landets trädgårdsodling.» Detta är sagt i utredningen liksom i propositionen. Förbundet *skall* få detta material.

Herr Tjällgren: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande här hade jag inte tänkt ta till orda, men på grund av vissa yttranden, som senare fällt, har jag i alla fall ansett mig böra begära ordet.

Jag vill då först i anledning av vad herr Anderberg yttrade säga, att här ju inte är fråga om att monopolisera dessa nyheter, om jag så får kalla dem, för någon viss tidning, nämligen Jordbrukarnas Föreningsblad. På sidan 15 i utskottets utlåtande står nederst: »Såsom framhållits i propositionen bör nämndens verksamhet icke begränsas till redigering av förutnämnda tidningsbilaga och årsbok» — detta har sagts tidigare — »nämnden bör jämväl söka att på andra vägar sprida upplysningsmaterialet bland jordbrukarna och trädgårdsodlarna såsom genom att ställa materialet kostnadsfritt till förfogande för landsortspressen, och ifrågakommande tidskrifter. Även radion och filmen böra i möjligaste mån utnyttjas för ändamålet.» Jag antar, att detta skall iaktas av nämnden, så att det inte kan bli fråga om någon monopolisering.

Vidare skulle jag vilja säga ett par ord till herr Carl Eriksson. Han nämnde någonting om sparsamhet och ansåg, att om man iakttagit sparsamhet, skulle denna proposition inte ha kommit fram. Jag vill då fråga herr Carl Eriksson: Vilket är den större sparsamheten, att offra hundratusentals kronor på försöksverksamheten och inte låta resultatet av dessa försök komma till allmänhetens, närmast jordbrukarnas kännedom, eller att låta det bli bekant? Jag tror, att det innebär sparsamhet att inrätta en sådan här nämnd. Här är ju inte fråga om annat än att man nu skulle inrätta en nämnd med uppgift att under lantbruksstyrelsens överinseende publicera av nämnden hopbragt upplysningsmaterial, som det står i propositionen, i en bilaga till Jordbrukarnas Föreningsblad, o. s. v., detta för att få en snabb spridning bland jordbrukarna av resultaten från statens försöksverksamhet på olika områden.

Jag kan inte för min del finna annat än att det är en mycket god sak, att man sprider denna upplysning, och jag måste säga, att jag är något förvånad över att nu höra vissa personer här vilja motsätta sig denna upplysningsverksamhet. Vi bruka oftast vara eniga om att man bör ge allmänheten så mycken upplysning som möjligt.

Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linderot: Herr talman! Det förefaller mig, som om det finns synpunkter på frågan om upplysningsverksamheten rörande forskningsresultat på jordbrukets område, som inte ännu ha kommit fram i debatten.

Alla äro väl överens om att de tämligen betydande summor, som användas för forskningsverksamheten på jordbrukets område, bör man söka få största möjliga profit av, i det att jordbrukarna, som det närmast gäller, i så god tid som möjligt och på lämpligt sätt bli delaktiga av de forskningsresultat, som äro uppnådda. Detta är, såvitt jag förstår, jordbruksministerns syfte, då han framlägger förslag om inrättande av denna särskilda nämnd. Reservanterna anför, att det inte är nödvändigt eller ens lämpligt att vidta sådana åtgärder. Av reservationen får man den uppfattningen, att reservanterna anse det vara tillräckligt välbeställt med organisationen av denna upplysningsverksamhet så

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

som den för närvarande är organiserad. Diskussionen står väl närmast om huruvida det är välbeställt som det nu är eller om ett nytt statligt organ behöver skapas. Ty att upplysning om forskningsresultaten snabbast bör spridas till jordbrukarna kan det naturligtvis inte råda några delade meningar om.

Låt oss då först svara på frågan om huruvida det är välbeställt som det nu är. Jag besitter naturligtvis inte den sakkunskap, som reservanterna, vilka deltagit i jordbruksutskottets behandling av saken, förmodligen torde besitta. Men tillräckligt mycket känner jag till. Närmast på grund av allmän publicistisk verksamhet vet jag, att det alls icke är välbeställt som det nu är. Allt som ingår under rubriken upplysningsverksamhet rörande jordbruksfrågor är oerhört desorganiserat. Jag tycker, att reservanterna, som själva tillhöra jordbruksutskottet, skulle kunna ha en klar uppfattning om detta. Försök att ta reda på vissa saker inom jordbruksdepartementet t. ex.! Då kan det gå som det gick vid ett tillfälle, när jag skulle undersöka en viss jordbruksfråga och lät höra mig för i departementet om lämpligt material. Mitt ombud blev då tillfrågat, om han ville bära det med sig eller skulle ta det på en dragkärra. Det fanns ett så oerhört rikt material sammanställt av en hel rad olika institutioner, kommissioner, kommittéer och statliga utredningar, att det hade fordrats ett halvt livs arbete för att sätta sig in i det. Nu rörde detta ju inte bara forskningsresultat, utan det rörde en hel del annat inom jordbruket, men jag har velat anföra det såsom ett bevis för att det icke saknas arbetskraft, utredningar, material, men det saknas popularisering, det saknas tillgänglighet för jordbrukarna av det utomordentliga material, som finns inom jordbruksdepartementet.

Var och en, som ser litet närmare på frågan, kan alltså förstå, hur desorganiserad upplysningen är beträffande forskningsverksamheten här, då på enskilda tjänstemannainitiativ rönen skola populariseras från de tio—tolv olika anstalter, som här äro uppräknade, lantbrukshögskolan med jordbruks- och husdjursförsöksanstalterna, lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp, statens växtskyddsanstalt, vall- och mosskulturföreningen, utsädesföreningen, Weibullsholms växtförädlingsanstalt o. s. v. Det är klart, att en central, som samlar, populariserar och gör tillgängligt för jordbrukarna allt det, som kommer fram från dessa olika organ, behövs.

Jag måste alltså vända mig mot reservanternas påstående, att departementschefens förslag i detta fall varken skulle vara behövt eller lämpligt att genomföra.

Nästa fråga blir: måste därför inrättas en ny institution, en nämnd med en sekreterare och ett biträde? Jordbruksutskottet har, såvitt jag förstod herr Tjällgren rätt, kommit till den uppfattningen, att denna centraliserade och förbättrade upplysningsverksamhet är nödvändig och att därför en ny institution måste inrättas. Jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att bestrida riktigheten även av denna ståndpunkt. Jag bestrider alltså dels reservanternas uppfattning, dels utskottets uppfattning rörande behovet av denna nämnd. Vi ha någonting, som heter kungl. lantbruksstyrelsen. Det finns inte litet folk inom den. Herrarna kunna bara titta i telefonkatalogen, om ni vilja se, hur många byrådirektörer det finns under generaldirektören där.

I kungl. lantbruksstyrelsen finns någonting som heter undervisningsbyrån. Denna har säkerligen en högt kvalificerad byråchef till föreståndare och den har givetvis vissa direktiv, vilka jag icke i detalj känner. Men det borde väl vara självklart att det för undervisningsbyrån i lantbruksstyrelsen borde finnas ett åliggande att till jordbrukets tjänst göra alla forskningsresultat i populär form och i snabbt tempo tillgängliga, så att jordbrukarna ha nytta av

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

de forskningsresultat som framkomma. Jag måste fråga jordbruksutskottet — eller jordbruksministern själv kanske till äventyrs vill lämna ett svar — om det inte vore tillräckligt att det från departementschefen gavs ett direktiv till undervisningsbyrån om att snabbt och i populär form för jordbrukarna göra tillgängliga de forskningsresultat, varom det här är fråga. Då tillgodoser man reservanternas ståndpunkt, nämligen att man inte skall kasta ut pengar i onödan. Reservanterna ha en mycket sund synpunkt. De säga, att byråkrati ha vi gudi klagat nog av. Det finns så mycket nya tjänster inrättade, så nog produceras det material. Reservanterna ha alltså utgått från en sund och riktig princip. Utskottet har emellertid rätt i fråga om behovet av en centralisering av denna verksamhet, och då kan frågan lösas genom att undervisningsbyrån får bättre direktiv. Riksdagen behöver inte bevilja ett öre, men det resultat till vilket jordbruksministern vill komma kan ändå uppnås. Här sitter en så kvalificerad person som exempelvis byrådirektör Sonesson, som är en av de allra främsta experterna på detta område. Det är alldeles givet att lantbruksstyrelsen med anlitan av sådana experter, utan att behöva belasta tjänstemännen där något väsentligt utöver vad som nu är fallet, skulle kunna åstadkomma det för jordbruket nödvändiga resultat, som man här vill befrämja.

Jordbrukarnas Föreningsblad skulle bli ett monopolorgan, enligt synpunkter som tidigare framförts. Jag tror nu inte att det skulle vara så farligt om så skulle bli fallet. Jordbrukarnas Föreningsblad utkommer inte bara i fem eller sex varianter, som jordbruksministern nyss sade, utan om jag inte minns fel i nio olika upplagor för olika geografiska områden. Det finns alltså en upplaga för varje distrikt inom landet, och materialet sovras så att man inte behöver belasta skånska jordbrukare alltför mycket med sådant, som rör det norrländska jordbrukets specifika förhållanden. Jordbrukarnas Föreningsblad läses av praktiskt taget varje jordbrukare här i landet, och det är självfallet den värdefullaste tidskriften, då det gäller att till jordbrukarna förmedla upplysning i jordbrukstekniska frågor.

Man behöver sålunda inte vara så rädd, om denna tidskrift skulle bli något gynnad från statsmakternas sida. Den allmänna dagspressen tar inte gärna upp rent jordbrukstekniska saker av det skälet, att den stora publiken inte kan tänkas intressera sig för rent forskningsmässiga och jordbrukstekniska utredningar — sådana saker angå ju inte dem som inte själva bruka jord. En facktidning är här givetvis att föredraga. Man behöver alltså inte spåra några tentakler från lantbruksförbundet att tillskapa något slags monopol, då det talas om att Jordbrukarnas Föreningsblad är det lämpliga organet; jag tror att detta i och för sig är sakligt riktigt.

Herr talman! Jag har, då ingen annan framfört denna synpunkt, velat taga ordet i debatten för att hemställa till vederbörande, främst jordbruksministern, att genomföra den sak varom utskottet här är enigt, men genomföra den på det sättet, att undervisningsbyrån i lantbruksstyrelsen får sig ålagt att göra vad man nu avser att en ny institution skulle göra. Med denna ståndpunkt måste jag, herr talman, yrka bifall till reservationen, ty annars kan jag inte befrämja den synpunkt som jag vill skall göra sig gällande i beslutet. Det kunde ju annars synas ologiskt; jag är nämligen inte överens med reservanternas motivering att det hela skulle vara obehövt och olämpligt; det är tvärtom mycket behövt och mycket lämpligt. Men däremot är det icke behövt eller lämpligt att man inrättar ett nytt statsorgan, då man redan har ett statsorgan som rimligen bör kunna tillgodose detta behov. Av det skälet, herr talman, yrkar jag alltså bifall till reservationen.

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

Herr Björnsson: Herr talman! Jag har, kanske mera förr än nu, vid olika tillfällen brukat rösta på ett sådant sätt, att jordbrukets representanter ha ansett mig höra till jordbrukets motståndare i frågor, där alla jordbrukare som regel ha stått mycket eniga. Däremot har jag alltid varit utomordentligt intresserad av att rösta för sådana statsåtgärder, som kunnat vara ägnade att göra jordbruket såsom näring mera lönande för dess utövare, till gagn även för landet i dess helhet.

Därför hörde den proposition, som behandlas i detta utskottsutlåtande, till de inte alltför talrika propositioner, som jag redan på förhand läste med mycket stort intresse. Då jag läste den, fann jag emellertid en viss motsägelse mellan departementschefens uttalande, att hörda myndigheter hade tillstyrkt förslaget, och de hörda myndigheternas egna yttranden. Jag blev därför verkligen mycket skeptisk. Nu har jag hört den förklaringen, att det finns andra icke publicerade yttranden, som skulle bevisa departementschefens uppfattning att flertalet myndigheter ha tillstyrkt. Då jag sedermera läste vad dessa yttranden innehöll, fanns det emellertid där efter min mening många mycket allvarliga rent sakliga invändningar att taga fasta på. Nu har det dessutom tillkommit, att en motion från jordbrukarhåll i andra kammaren, nämligen herr Perssons i Falla, bestämt avstyrker det föreliggande förslaget.

Man måste här konstatera att varken de myndigheter och institutioner, som ha att befrämja jordbrukets intressen, äro eniga, eller att jordbrukarna själva sinsemellan äro eniga. Jag tror att framför allt en koncentration av upplysningen är behövlig, men jag tror också att det är minst lika viktigt, som min bankkamrat herr Nilsson nyss erinrade om, att det blir kontrollerad upplysning. Man kan ju antaga att det göres en upptäckt på ett område, låt mig säga på kreatursskötselns eller växtodlingens område, så tillvida, att man vid en undersökning kommer underfund med att man kan få fram ett bättre resultat med ett nytt förfaringssätt än vad som tidigare varit möjligt. Det är emellertid därför inte säkert, även om det nya resultatet är fullkomligt riktigt och måste vara till fördel för jordbruket på längre sikt, att det vore lämpligt att det bleve omedelbart tillämpat av en massa jordbrukare, som måhända inte ha samma materiella eller personliga förutsättningar som forskningsanstalterna att få fram ett fullgott resultat. Vi veta alla att t. ex. den nyupptäckta sulfonamiden är ett utmärkt läkemedel, men det fordras att man aktar sig för vissa andra saker vid begagnandet, såsom att äta ägg och vad det dessutom kan vara.

Sådan kan situationen vara även på detta område. Bli jordbrukarna förledda att alltför hastigt tillämpa forskningsresultat friska från fatet, kan det bli ett bakslag. Jag tror att denna sak tål att prövas. Jag vågar emellertid inte i likhet med den föregående ärade talaren redan nu rekommendera en bestämd utväg för frågans lösning. Jag har för litet kännedom om saken. Men jag har velat säga detta som ett försvar för mig själv, då jag för en gångs skull inte följer min allmänna inställning att rösta för krav av detta slag från jordbrukets representanter. Jag kommer att rösta för reservationen.

Herr Sten: Herr talman! Det är inte min avsikt att lägga mig i meningsutbytet mellan utskottet och reservanterna, utan jag har begärt ordet för att i detta sammanhang rikta en hemställan till jordbruksministern — jag utgår då ifrån att kammarens beslut kommer att fattas i överensstämmelse med propositionen. Denna hemställan grundar sig därpå att jag vid 1937 års riksdag väckte en motion om upplysningsverksamhet i olika former för småbrukare. Jag hade närmast tagit sikte på arbetarsmåbrukare och likställda, men utskottet vidgade det till en allmän framställning om utredning av upplysningsverksam-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

heten för småbrukarna, och en riksdagsskrivelse avläts i frågan. Detta ärende redovisas ännu i år såsom beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Jag har funnit mig i att jordbruksministern inte har igångsatt någon särskild utredning eller vidtagit några särskilda åtgärder med anledning av denna riksdagsskrivelse, men jag har beslutat mig för att bevaka dessa synpunkter i de olika sammanhang, i vilka jag tagit för givet att det varit Kungl. Maj:ts avsikt att beakta denna riksdagens framställning.

Då vi här ha ett av dessa sammanhang, går min hemställan därpå ut att jordbruksministern, när han skall verkställa det beslut som väl nu kommer att fattas av riksdagen och sätta denna verksamhet i gång, beaktar de synpunkter, som jag anfört och som jordbruksutskottet och riksdagen anfört år 1937 med avseende på utformningen av denna upplysningsverksamhet, så att särskild hänsyn tas till småbrukarna, som ju inte ha samma möjligheter som de egentliga yrkesjordbrukarna och familj jordbrukarna att följa de senaste rönen på det vetenskapliga försöksområdet. Jag har sedermera i en motion 1940, som visserligen inte bifölls, men om vilken jordbruksutskottet såvitt jag minns rätt uttalade sig mycket sympatiskt, framhållit att just under nuvarande tidsförhållanden, men för övrigt även under normala förhållanden, har stödjordbrukets avkastning en så stor betydelse för vårt land, att det kan vara befoget att ägna särskild uppmärksamhet åt denna sak.

I övrigt skall jag, som sagt, inte lägga mig i diskussionen. Med anledning av den siste ärade talarens anförande kan jag ju dock helt kort få deklarerat, att om jag för min del röstar för propositionen beror det inte endast på att jag i allmänhet har en positiv inställning till jordbruksfrågor, utan också på att vi, när vi diskutera jordbrukets framtid och jordbrukets lönsamhet, ju oftast komma in på olika vägar, och det är väl sannolikt att man måste gå dem alla. Frågan om jordbruksnäringens lönsamhet är en fråga som måste lösas, så att det inte uppstår några sociala komplikationer och någon spänning mellan olika befolkningsgrupper i vårt land. Denna fråga kan inte lösas enbart såsom ett prissättningsproblem. Man måste gå lagstiftningsvägen för att förhindra en ytterligare sönderdelning av jordbruksjorden, liksom man redan nu i allmänhet eftersträvar familj jordbruken och vid sidan därav stöd jordbruken såsom de lämpliga typerna, medan man i viss mån för ett utrotningskrig mot mellanformerna, d. v. s. de ofullständiga jordbruken. Dessutom bruka vi ju alltid vara ense om att ökade yrkeskunskaper, rationalisering och effektivisering av jordbruksnäringen är en av de vägar, som man måste gå. Det är ur den synpunkten jag finner det svårt, just därför att jag är socialdemokrat, utan att på något sätt vilja underkänna reservanternas kritik mot propositionen, att i voteringen ställa mig på någon annan linje än att rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skulle kort och gott ha kunnat instämma med den siste ärade talaren, men jag vill dock därutöver säga ett par ord.

Det har talats om hushållningssällskapen och den upplysningsverksamhet, som bedrivs genom dem och deras konsulenter. Jag är ordförande i ett hushållningssällskap, som med hänsyn till de speciellt norrländska förhållandena för sin del med största sympati hälsat det initiativ, som här har tagits, och vill vara med om att stödja det. De långa avstånden uppe i Norrland göra det tekniskt svårt att få en snabb kunskapsspridning direkt genom föreläsare. Det är lättare i den sydvenska bygden med den tätare befolkning, som där finns, att bedriva upplysningsverksamhet för hushållningssällskapen. Det är

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.

(Forts.)

svårare hos oss med våra stora avstånd och med de tidsödande resor, som konsulenterna måste underkasta sig.

Jag sade för några dagar sedan till min högt ärade vän herr jordbruksministern i ett annat sammanhang, att strängt taget borde vi komma dithän att varje pojke, som skall ägna sig åt jordbruket, obligatoriskt skulle gå igenom en lägre lantbruksskola, liksom varje flicka, som skall ägna sig åt lant-hushåll, skulle genomgå en lant-hushållsskola. Det vore en verklig lösning. Nu är det, precis som jordbruksministern sagt, en försvinnande liten procent av vår jordbrukarungdom, som sättes i tillfälle att besöka våra jordbruksskolor, med påföljd att spridningen av de nyttiga och nödiga kunskaper, varom det här är fråga, endast i mycket ringa utsträckning kan ske genom lantbruksskolorna såsom organ. De måste kompletteras.

Jag är den förste att erkänna, att propositionen måhända är en smula lösligt uppbyggd, om uttrycket tillåtes. Men jag får ju inte för skalets skull glömma bort att kärnan är det allra väsentligaste. Sålunda förefaller det mig vara ett klokt och riktigt steg att intensifiera upplysningsverksamheten, inte minst i dessa tider.

De av kammarens ledamöter, som voro i tillfälle att bevista lantbruksriksdagen i år och där lyssna till det föredrag, som hölls av professor Sten Wahlund, torde erinra sig huru han i detta monumentala föredrag särskilt understök den tvingande nödvändigheten och vikten av att det svenska jordbruket genomgår en ordentlig och snabb rationaliseringsprocess, till fromma för vårt folkhushåll och för hela samhället. Det har redan antytts, och jag vill understrika det ytterligare, att det här gäller ett av de allra nödvändigaste leden i en dylik rationaliseringsprocess, nämligen en effektiv upplysning i olika avseenden, som snabbt och direkt når jordbruket och dess utövare. Därför, herr talman, kommer min röst att givas för utskottets förslag.

I herr Engbergs yttrande instämde herrar *Friggeråker, Axel Ivar Anderson, Carlström, Andrén, Eskhult* och *Egnell*.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Med anledning av vad herr Engberg nyss yttrade skulle jag vilja säga några ord. Man tvistar här inte om huruvida jordbruket behöver upplysning eller ej, utan frågan är hur denna upplysning från forsknings- och försöksanstalterna skall bringas till jordbrukarnas kännedom. Nu har det föreslagits att det skall upprättas ett särskilt verk för detta ändamål. Det har också nämnts att för att sprida kännedom om denna upplysningsverksamhet skulle man framför allt anlita Jordbrukarnas Föreningsblad. Man måste under sådana omständigheter fråga sig huruvida Jordbrukarnas Föreningsblad, i händelse det icke får ett avtal till stånd med denna upplysningsnämnd, verkligen skulle komma att förtiga dessa forsknings- och försöksresultat. Detta kan man väl knappast ifrågasätta. Och därav följer ju att den upplysningsverksamhet, som Jordbrukarnas Föreningsblad på det sättet skulle lämna, den upplysningen kommer tidskriften att lämna i alla fall.

Den frågan inställer sig sedan hur man tänkt ordna denna sak med den övriga pressen. Det framgår av det uttalande, som departementschefen gjort, att han inte vill ställa sig på samma ståndpunkt som utredningen, när utredningen föreslagit, att man av den övriga pressen skulle begära 10,000 kronor. Han tror inte att man kan få in den summan från dagspressen och de andra tidningar, som eventuellt skulle komma i fråga. Det tror inte jag heller. Jag föreställer mig emellertid att det antal forsknings- och försöksresultat, som årligen göras vid de olika anstalterna, äro för varje anstalt icke flera än att man från jordbruksdepartementets sida kunde ålägga anstalterna att till pres-

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

sens förfogande ställa en redogörelse för varje sådant forskningsresultat och på det sättet sprida upplysningen om vunna rön både genom den dagliga pressen, genom vederbörande tidskrifter och även genom Jordbrukarnas Föreningsblad. Sker detta, tror jag att man kunde ordna denna sak betydligt mycket billigare än genom att inrätta ett särskilt verk.

Vidare har det nämnts att upplysningsnämnden också skulle ha hand om kontrollen av den upplysning, som sprides genom tidningarna. Till detta vill jag endast säga att vi inte i detta land, och förmodligen inte i något annat land heller, kunna söka upp en man, som är i stånd att kontrollera dem som gjort dessa forskningar och kommit till dessa resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Den siste ärade talaren framställde frågan huruvida Jordbrukarnas Föreningsblad överhuvud taget skulle kunna underlåta att redogöra för de försöksresultat, som kunna vinnas. På den frågan kan jag naturligen inte svara. Jag kan endast säga att tidskriften förklarar sig villig att lämna ett visst utrymme för publicering av dessa rön, och man har beräknat att det i nuvarande stund skulle kosta ungefärligen 80,000 kronor om året med hänsyn till pappers- och tryckningskostnaderna.

Men om nu det hela skulle ordnas så att denna tidskrift skulle kunna anställa en person, som i populär form kunde handha denna upplysningsverksamhet, medan samtidigt den övriga pressen skulle taga in artiklar i samma ämnen, som komma från andra håll, skulle detta såvitt jag begriper innebära ett sönderslitande av den upplysningsverksamhet, som skulle åstadkommas genom pressen, och ett förryckande av enhetligheten av det hela i ännu större utsträckning än som för närvarande är fallet. Och det är ju just detta, som icke är önskvärt, om man verkligen vill bringa jordbrukarna den upplysning som är så värdefull — inte uteslutande för dem själva, utan även för hela folkhushållet.

Det nämndes vidare att denna verksamhet kan skötas genom en instruktion till undervisningsbyrån i lantbruksstyrelsen. Därtill vill jag endast säga, att det väl måste innebära att lantbruksstyrelsen får en förstärkning av arbetskraften. Då måste man sålunda inom detta verk utöka antalet anställda och tillsätta tjänster av mera permanent natur, och följaktligen skulle denna anordning ur statens synpunkt, såvitt jag kan begripa, inte bli billigare.

Jag har med propositionens förslag velat åstadkomma att verkligen ge jordbrukarna en vederhäftig upplysning, och med hänsyn till vad herr Sten nämnde beträffande småbrukare och andra, som inte på detta sätt direkt nås av upplysningsverksamheten på jordbrukets område, vill jag försäkra att jag vid utarbetandet av bestämmelserna skall beakta synpunkten, att upplysningen skall kunna komma alla till del.

Jag tycker faktiskt att vi inte ha råd att årligen bevilja så mycket pengar åt forsknings- och försöksverksamheten utan att bringa resultaten till deras kännedom, som det vederbör.

Jag vill endast tillägga ett ord till herr Eriksson. Då trädgårdsodlareorganisationen yttrade sig, var det inte över propositionen utan över sakkunnigutlåtandet, och de sakkunniga hade i sitt utlåtande inte tillgodosett vissa krav från trädgårdsodlarnas sida, som blivit tillgodosedda i propositionen. Således ha de erinringar, som från trädgårdsorganisationens sida gjorts, tagits ad notam i propositionen, och även trädgårdsnäringens utövare skulle bli speciellt tillgodosedda vid upplysningsverksamhetens bedrivande.

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

Herr **Eriksson, Carl Edmund**: Herr talman! Då herr jordbruksministern i propositionen utgår ifrån att upplysningsverksamheten skall ske genom Jordbrukarnas Föreningsblad, så äro ju i det avseendet utredningen och propositionen lika. Följaktligen var min replik till herr Björek fullkomligt rätt utformad.

Medan jag ändå har ordet, skall jag be att få framhålla, att vi som förfäktat reservationen inte ett ögonblick ha tänkt förvägra jordbrukarna att få del av de forskningsresultat som framkomma vid de olika försöksanstalterna. Detta framgår ju klart och tydligt av hela den lista på försöksanstalter och institutioner som finns i utlåtandet, och av vilka alla med ett enda undantag ha statsbidrag. Man kan naturligtvis foga det villkoret för statsbidragets utgående till dessa försöksanstalter, att de skola publicera sina resultat i en sådan form och utsträckning att de kunna komma jordbrukets samtliga utövare till godo. Då har man uppnått syftet med att man lämnar statsbidrag till dessa institutioner.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Linderot**: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att bemöta herr jordbruksministerns uttalande att det skulle bli nödvändigt att inrätta en ny tjänst i lantbruksstyrelsen, om man gav den direktiv att draga försorg om den upplysningsverksamhet, varom diskussionen här rör sig.

Det kan ju ändå inte vara på det sättet att arbetet inom lantbruksstyrelsen är konstant, d. v. s. att summan av arbetet är en gång för alla planlagt för hela året och att därutöver ingenting kan presteras. Arbetet inom lantbruksstyrelsen är alldeles självklart synnerligen variabelt. Då man har en rad av högt kvalificerade tjänstemän i styrelsen som ha tid att skriva tjocka böcker om jordbrukets framtid och ge ut dem på privata förlag, kan jag inte tänka mig, att man inte skulle ha tid att också popularisera forskningsresultatet från olika anstalter inom jordbruksnäringen. Lantbruksstyrelsens olika byråchefer och tjänstemän måste ju ändå bearbeta forskningsresultaten. De gå inte lantbruksstyrelsen förbi och skickas till t. ex. Svenska lantbruksförbundet eller tidningsredaktionerna, utan forsknings- och försöksresultaten komma självfallet till lantbruksstyrelsen. Då tjänstemännen således ändå bearbeta de forskningsresultat som inkomma undan för undan, kan jag inte förstå att deras arbetsbörda skulle bli så väsentligt ökad, om man låte undervisningsbyrån popularisera och överlämna till tidningspressen och genom radion eller på annat sätt ställa till jordbrukarbefolkningens förfogande den del av forskningsresultaten som kan behöva delges allmänheten.

Jag har, herr talman, med detta velat ytterligare understryka min uppfattning att det är en onödig utgift som man här vill att staten skall påtaga sig. Det resultat, som man vill nå, är önskvärt ur alla synpunkter, och både herr jordbruksministern och utskottet ha rätt då de understryka angelägenheten av att komma fram till detta mål, men reservanterna ha rätt i så måtto att utgiften är onödig. Trots allt måste jag därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Om anslag till upplysningsverksamhet rörande jordbruksforskning m. m.
(Forts.)

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 67.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, såvitt angår jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. om-
organisation
av statens
veterinärbak-
teriologiska
anstalt m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition. nr 129, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för statens veterinärmedicinska anstalt dels fastställa personalförteckning och godkänna avlöningsstat, dels ock för budgetåret 1943/44 anvisa till avlöningar ett förslagsanslag av 502,300 kronor, till omkostnader ett förslagsanslag av 309,300 kronor samt till inredning och utrustning ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 213 av herr *Bondeson*, likalydande med II: 312 av herr *Liedberg*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 måtte besluta att, med ändring av Kungl. Maj:ts förslag, omändra den nuvarande arvdestjänsten såsom konsulent i svinsjukdomar till en extra ordinarie befattning i lönegrad 24;

2) I: 220 av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Gustavson*, likalydande med II: 320 av herrar *Hallagård* och *Pettersson* i Dahl, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 måtte besluta att, med änd-

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

ring av Kungl. Maj:ts förslag, inrätta vid statens veterinärbakteriologiska anstalt en befattning såsom konsulent i fjäderfäsjukdomar med arvode av 5,000 kronor;

3) II: 336 av herr *Fast*, vari hemställdt, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 måtte göra ett uttalande, att frågan om statens veterinärbakteriologiska anstalts ledning icke för närvarande borde avgöras.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till förevarande proposition,

1) för statens veterinärmedicinska anstalt, med tillämpning från och med den 1 januari 1944, fastställa i utlåtandet införd personalförteckning;

2) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens veterinärmedicinska anstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

3) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa
a) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Avlöningar ett förslagsanslag
av kronor 502,300;

b) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Omkostnader ett förslagsanslag
av kronor 309,300;

c) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av kronor 700,000;

B. att motionerna I: 213 och II: 312, likalydande, I: 220 och II: 320, likalydande, samt II: 366 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Tjällgren*, *Granath*, *Gabrielsson*, *Alfred Andersson*, *Bondeson*, *Liedberg* och *Lundbom*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i vissa angivna delar hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte i anledning av förevarande proposition samt med bifall till de likalydande motionerna I: 213 och II: 312,

1) för statens veterinärmedicinska anstalt, med tillämpning från och med den 1 januari 1944, fastställa i reservationen införd personalförteckning;

2) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för statens veterinärmedicinska anstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

3) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa
a) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Avlöningar ett förslagsanslag
av kronor 502,000;

b) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Omkostnader ett förslagsanslag
av kronor 309,300;

c) till Statens veterinärmedicinska anstalt: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av kronor 700,000.

B. att motionerna I: 220 och II: 320, likalydande, samt II: 336 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Bondeson**: Herr talman! I motionerna nr 213 i denna kammare och nr 312 i andra kammaren har hemställdt, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt måtte besluta att, »med ändring av Kungl. Maj:ts förslag, omändra den nuvarande arvodestjänsten såsom konsulent i svinsjukdomar till en extra ordinarie befattning i lönegrad 24».

I första hand grunda vi vår hemställan dels på att de sakkunniga i sin utredning föreslagit, att den nuvarande arvodesbefattningen, som inrättats från och

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

med budgetåret 1941/42, skulle omändras till en extra ordinarie befattning i lönegrad 24, dels ock därpå att denna därigenom i lönehänseende komme att jämfästas med flertalet laboratorsbefattningar å anstaltens huvudavdelningar samt den löneställning, som jämväl intages av den nuvarande konsulenten vid anstaltens kastsjukelaboratorium. Enligt de sakkunnigas åsikt borde för konsulenten i svinsjukdomar gälla samma kompetensvillkor som för avdelningslaboratorerna, och likaledes borde det som anförts om sakkunnigutlåtande över sökandens kompetens beträffande avdelningslaboratorer i motsvarande grad tillämpas med avseende på sökande till svinkonsulentbefattningen.

Såsom skäl att ej vilja uppföra konsulenten i svinsjukdomar i 24:e lönegraden anför statskontoret, att konsulenten »varit i verksamhet föga mer än ett år». Föredragande statsrådet följer samma linje sedan han dock uttalat, att starka skäl kunna åberopas för att uppföra svinkonsulenten i lönegrad Eo 24.

Det är ju riktigt, att svinkonsulenten ej varit i sitt arbete längre än sedan den 1 januari 1942, men jag vill i denna kammare ha sagt, att konsulenten redan uträttat ett gott arbete för bekämpandet av våra svinsjukdomar. Vi svinuppfödare ha länge väntat på en sådan konsulent och när vi nu lyckats få en man som varmt intresserar sig för sin stora uppgift och vilken, såsom tidigare anförts, redan varit till stort gagn, må det ej förvåna kammarledamöterna, om vi svinuppfödare för att få behålla honom vilja söka få det ordnat så att han och hans familj en gång i tiden kan komma i åtnjutande av pension.

Vad har då denne konsulent uträttat under den tid som han innehaft sin befattning? Jo, konsulenten har redan uppklärat flera för oss svinuppfödare mystiska uppfödningssjukdomar, framför allt bristsjukdomar såsom A-vitaminbrist och mineralbristsjukdomar, som på grund av att en allsidig foderstat nu inte kan uppträffas äro oerhört utbredda och betydligt mera spridda än under normala förhållanden. Andra dylika sjukdomars utforskning pågår och metoder för deras diagnostisering äro enligt vad jag vet under arbete. Svin-sjuka, nyssjuka och andra stallsmittor, vilkas bekämpande är oerhört viktigt för en ekonomisk svinskötsel, äro föremål för en systematisk kampanj i alla våra avelsbesättningar. Det finnes anledning att tro, att åtminstone avelsbesättningar inom överskådlig tid skola vara sanerade. Vad detta betyder för hela vår svinskötsel kan icke nog understrykas.

Rödsjukan, som är ett svinskötselns gissel, kan nu effektivt förebyggas genom det av konsulenten utexperimenterade ympningsförfarandet, vilket består i användande av ympämne och serum i förening. Det bör framhållas, att genom detta bekämpningssystem stora summor sparas och dyrbara avelsdjur kunna hållas vid liv.

Vi ha sedan den i dessa dagar aktuella svinpesten. Enligt vad jag erfarit från veterinärbakteriologiska anstaltens chef skulle den nuvarande epizootien aldrig ha kunnat överblickas på samma sätt som nu är möjligt genom vår specielle svinkonsulent, och därmed kan ju också bekämpandet av sjukdomen snabbare leda till resultat. Många av oss erinra sig nog hurusom vår konsulent då svinpesten bröt ut och han befann sig ute i landet på sitt arbete blev hemkallad per radio. Det är väl bevis nog för vilket behov vi ha av vår konsulent.

Genom konsulentens inventering av samtliga våra avelsbesättningar har anstalten också fått en sådan kännedom om respektive besättnings kvalitet och hygien, att enbart detta är för ledningen inom anstalten av den allra största betydelse.

För att kunna hålla det redan med goda resultat bedrivna arbetet uppe är det av allra största vikt att vi få behålla den man, som så intresserat och målmedvetet gått in för sin för oss svinuppfödare synnerligen viktiga uppgift. I bör-

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

jan av mitt anförande omnämnde jag motionens yrkande, men jag tillåter mig att ännu en gång upprepa detsamma. Jag och mina medreservanter yrka, att konsulenten i löneavseende uppflyttas från arvodesbefattning till extraordinarie tjänst i lönegrad 24. Befattningen är från början avsedd att vara ekonomiskt jämställd med Eo 24, och detta löfte har också förespeglats vår nuvarande konsulent då han sökte befattningen. Konsulenten kunde vid det tillfälle då han fick denna plats ha fått en distriktsveterinärbefattning som ekonomiskt skulle ha givit honom större inkomster, men hans hängivenhet för hans nuvarande speciella arbete gjorde att han tog konsulentplatsen. De laboratorer, som nu inom anstalten inneha avlöning enligt Eo 24, ha det så mycket säkrare ställt för sin och sin familjs framtid än vår konsulent, som endast är arvodesavlönad.

Någon kan fråga vad merutgiften blir för statskassan. Konsulentens nuvarande lön är 10,000 kronor utan index. Om kammaren vill bifalla yrkandet i motionen, skulle hans lön bli 10,642 kronor, eller 642 kronor mer. Konsulenten och hans familj skulle emellertid därigenom beredas pensionsrätt och vi svinuppfödare skulle ha utsikt att få behålla den man som vi nu ha på denna post och som så sällsamt ägnar sig för sitt arbete att bekämpa de många slag av svinjukdomar som tyvärr finnas och som ekonomiskt hårt drabba svinuppfödarna.

Av utskottets sexton ledamöter ha visserligen, såsom jag tror av principiella skäl, nio följt Kungl. Maj:t, medan de övriga sju velat bereda svinkonsulenten och hans familj en mera tryggad ålderdom. Någon har sagt, att vi ej böra rubba på av Kungl. Maj:t förslagna löneförmåner, men vi veta ju alla i denna kammare, att avsteg från denna princip redan gjorts vid tvenne tillfällen i år och att t. o. m. riksdagen vid gemensam votering rubbat på Kungl. Maj:ts förslag. Reservanternas yrkande innebär därför icke i detta avseende någon nyhet.

Jag väddar varmt till kammarens ledamöter att följa reservanterna och yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Sundberg, Alfred Andersson, Nisser, Tjällgren* och *Gabrielsson*.

Herr Hansson, Jacob: Herr talman! Den här diskuterade frågan gäller, huruvida svinkonsulenten skall stå kvar på extra ordinarie stat eller om han skall befordras till ordinarie befattningshavare. Om det hade gällt denne konsulent ensam, hade ju frågan inte varit så stor, men nu ingår den i ett större sammanhang som gör att spörsmålet får helt andra proportioner.

Här föreligger ett förslag till omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt. Till grund för propositionen ligger ett sakkunnigutlåtande som innehåller förslag om nyanställning och omplacering i lönehänseende av en del befattningshavare vid anstalten, och dessa förslag medföra ökade kostnader för statsverket. Föredragande statsrådet har på denna punkt anfört följande: »Ehuru de lönegradsplaceringar för anstaltens befattningshavare, som de sakkunniga föreslagit, i stort sett torde överensstämma med vad i detta hänseende gäller beträffande motsvarande befattningshavare vid liknande institutioner inom statsförvaltningen, finner jag mig likväl i nuvarande statsfinansiella läge och med hänsyn till de riktlinjer för löne- och prispolitiken, som för närvarande uppdragits, icke kunna tillstyrka, att de sakkunnigas förslag i denna del nu genomföres. Emellertid synes mig denna fråga, så snart normala förhållanden inträda, böra upptagas till förnyat övervägande.» Vid den omorganisation av veterinärbakteriologiska anstalten, som här föreslås, gäller således fullständigt lönestopp och ingen av de befattningshavare som finnas vid anstalten bli omplacerade i löneavseende.

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

Föredragande statsrådet framhåller vidare, att han ej kan biträda de sakkunnigas förslag att ombilda en arvodesbefattning såsom svinkonsulent vid anstalten till en befattning i lönegrad Eo 24, och detta med hänsyn till den korta tid ifrågavarande befattning funnits. Befattningen som svinkonsulent har nämligen funnits endast från början av år 1942, och föredragande statsrådet anser därför, att en förändring på denna punkt bör få anstå ännu någon tid.

Utskottets majoritet har kommit till samma uppfattning som föredragande statsrådet, nämligen att med hänsyn till den korta tid som denna befattning funnits frågan om en eventuell förändring borde anstå ännu någon tid. Utskottet har dessutom ansett, att riksdagen icke såsom motionärerna här yrkat borde göra denna förändring, utan att det bör överlämnas åt Kungl. Maj:t att vidtaga en omplacering beträffande denna befattning, när tiden därför är lämplig. I övrigt äro ju såväl utskottet som reservanterna eniga om att denna befattning bör göras till ordinarie så snart tidsförhållandena göra detta möjligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Jag har väckt en motion, som gäller detta ärende, och jag skall därför be att få säga några ord.

De sakkunniga hade föreslagit en konsulent även för fjäderfä- och pälsdjursjukdomar. Denna del av de sakkunnigas förslag har emellertid föredragande statsrådet inte ansett sig kunna framlägga nu, fastän han framhåller, att det givetvis skulle vara till stort gagn för höns- och pälsdjursuppfödarna, om det för deras räkning kunde inrättas en konsulenttjänst. Jag och många med mig finner det beklagligt, att man icke vågat sig på att taga detta steg. Såsom väl alla känna till, är det nämligen inte så lätt att söka veterinär för hönssjukdomar. Man kanske många gånger tycker, att hönsen äro små djur som inte ha så stort värde, och kostnaden för veterinären blir kanhända rätt hög i förhållande till djurens pris. Dessutom fästa ju veterinärerna i allmänhet inte så stort avseende vid dessa mindre djur, ty de ingå inte så mycket i deras praktik. Den hjälp, som hönsägaren får, om han tillkallar en veterinär, blir därför kanske inte så stor. Höns- och pälsdjursjukdomarna äro också av en speciell natur. Oftast bero de på smittsamma angrepp av olika bakterier. Under krisåren har man emellertid även funnit, att dessa djur ofta bli sjuka på grund av felaktigt foder. Djuren få inte samma goda kvalitet på sitt foder, utan få nöja sig med foder vars ursprung ofta är dunkelt, och som kan förorsaka rubbningar i djurens ämnesomsättning. Till veterinärbakteriologiska anstalten har inkommit närmare tusentalet prov från döda djurkroppar, där man kunnat konstatera att sjukdomen icke varit av smittosam art, utan att djuren dött på grund av ämnesomsättningssjukdomar, som förorsakats av felaktigt foder.

Jag vill med detta belysa, att det föreligger ett omedelbart behov av en man som kan stå ägarna av höns- och pälsdjur till tjänst med råd för dessa sjukdomars avhjälpande. Mången kanske tror, att det här inte rör sig om några större ekonomiska värden, men jag vill då erinra om att vår äggproduktion ju har ett värde av omkring 80 miljoner kronor per år, varjämte våra pälsdjur tillfört vår handelsbalans 10 miljoner kronor. För ett så stort belopp har man nämligen exporterat skinn. Det är ju mycket litet råvaror som åtgå för denna produktion, och man måste därför konstatera, att den gett god vinst för landet. Det vore därför god hushållning, synes det mig, om man hjälpte dem som ägna sig åt smådjursuppfödning genom att inrätta den föreslagna konsulentbefattningen.

Det finns även en annan synpunkt som kanske är värd att framhållas i detta

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.

(Forts.)

sammanhang. De som hålla höns- och pälsdjur äro ofta människor i små omständigheter och med små ekonomiska resurser. De äro därför i behov av allt det stöd som statsmakterna kunna ge dem. Vad vi gå att besluta på denna punkt rör sig, herr talman, om bortåt 800,000 kronor, vartill komma 700,000 kronor till byggnader. Det är således en ganska stor affär, och jag uttrycker min glädje över att denna fråga nu löses. Den är nämligen av en utomordentligt stor betydelse för hela husdjursbeståndet i riket. Jag är därför glad över att herr statsrådet kommit med detta förslag. Jag skulle emellertid ha varit ändå gladare, om han hade sett sig i stånd att framlägga äskande om de 10,000 kronor som behövas för att vi skulle kunna få en konsulent, som kunde vara anstaltens öga ut i bygderna, när det gäller dessa smådjur, på samma sätt som vi ha den konsulent som vi nyss talade om här och som är anstaltens öga när det gäller svinen, vilka också mycket ofta hotas av smittosamma sjukdomar av epidemisk karaktär.

Jag måste dock erkänna, att jag inte kan klaga på den behandling som min motion fått i utskottet. Utskottet framhåller nämligen, att enligt utskottets mening bör förslaget att inrätta en dylik konsulentbefattning tagas under omprövning så snart förhållandena det medgiva.

Det kan också förtjäna framhållas, att svenska pälsdjursavelsföreningen har visat sig så angelägen om att få till stånd en konsulentbefattning för dessa djur, att föreningen förklarat sig villig att tillskjuta 2,500 kronor. Föreningen har riktat en skrivelse till jordbruksutskottet, i vilken man meddelar, att om riksdagen hade kunnat gå med på mitt förslag och svara för 5,000 kronor, skulle föreningen tillskjuta 2,500 kronor, så att man kunde få till stånd en heltidstjänst. Nu är det ju inte möjligt att här komma med sådana propäer, och det ligger väl också så till att det kan vara svårt för herr talmannen att framställa proposition på min motion sådan den föreligger. Jag skall därför inte heller framställa något yrkande därom. Med dessa ord har jag endast velat ange min uppfattning och rikta en vördsam hemställan till departementschefen att nästa år taga ad notam utskottets uttalade önskan att man så fort som möjligt måtte söka få till stånd en konsulentbefattning för hönsens och pälsdjurens sjukdomar.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! I anledning av vad den siste ärade talaren anförde vill jag framhålla, att inrättandet av en konsulentbefattning vid veterinärmedicinska anstalten av den art, som det här är fråga om, inte är riktigt så självklart som när det gäller en konsulent för svinsjukdomar. Det har visat sig vid förslagens remiss, att lärarkollegiet vid högskolan var tveksamt om huruvida man skulle ordna denna befattning så, som utredningsmännen tänkt sig. Fråga är, om den inte också borde knytas till undervisningen, och då är det inte så säkert, att den skall upprättas inom veterinärmedicinska anstalten. Jag vill för min del tillkännage, vilket ju också framgår av propositionen, att jag är mycket intresserad av att få frågan löst, och vad på mig ankommer skall det inte fattas något att så fort som möjlighet därtill föreligger återkomma till saken.

När jag hörde den ärade talaren från skånebänken så varmt tala för en extra ordinarie befattning åt svinkonsulenten, tyckte jag, att jag knappast hade hjärta att gå emot honom, men som alla goda ting ofta överdrivas, så gjorde även den ärade skånetalaren det. Han sade att det var ställt i utsikt en extra ordinarie befattning. Det känner jag icke till, och då jag varit föredragande i ärendet och haft med saken att skaffa, måste det här föreligga ett misstag. Jag känner icke till något sådant löfte.

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

Vad sedan själva sakfrågan beträffar, ligger det ju till på det sättet, att när förslaget om omorganisation av veterinärbakteriologiska anstalten framkom, var läget sådant, att det var fråga om huruvida det överhuvud taget skulle finnas någon möjlighet att framlägga det reorganisationsförslag som nu har kommit. I det läget nödgades jag över hela linjen vara mycket snäv när det gällde att föreslå nya befattningar eller uppflyttningar till ordinarie befattningar från arvodesbefattningar. Jag stannade då för min del vid att, liksom man får göra på andra områden, över hela linjen söka vara konsekvent i fråga om placeringarna för de olika befattningshavarna. Det kan icke vara lämpligt att nu ta en enda befattning och lyfta upp just den till en extra ordinarie tjänst, när man, om man granskar hela personalstaten, måste finna, att det är många flera befattningshavare som äro väl förtjänta av att bli placerade i högre lönegrad eller fastare ställning. Det har i nuvarande tid icke varit möjligt att göra detta, och jag tycker då att man icke skall bryta ut en enda befattning — det må gälla en aldrig så förtjänt man — och sätta honom i undantagsställning. Det är en genomgående princip som följts från regeringens sida att man skall iakttaga återhållsamhet och icke gärna just nu ändra på några löneplaceringar. Det är skälet att det inte blev så i detta fall heller.

Jag är fullt medveten om att en svinkonsulent har en viktig uppgift att fylla, men det finns ju redan en sådan, och med den energi och duktighet, som den person besitter, vilken upprätthåller denna befattning, är jag övertygad om att han kommer att göra sin plikt, även om man på grund av det nuvarande statsfinansiella läget inte kan ge honom den befattningsställning, som man gärna skulle vilja ge honom. När därför herr Bondeson uttalar farhågor för att djursjukdomarna eljest inte skulle bli bekämpade, är det väl att utmåla konsekvenserna litet för starkt. Vi få väl hoppas, att svinkonsulenten i allt fall kommer att göra sitt bästa. Och mitt intresse för att just genom inrättandet av en sådan svinkonsulentbefattning åstadkomma åtgärder för bekämpande av nämnda sjukdomar är vitsordat därav, att det var på min föredragning som denna svinkonsulentbefattning en gång tillkom.

Så som frågan nu ligger till, herr talman, anser jag det vara all anledning för kammaren att här följa utskottet.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för de vänliga ord han först yttrade, där han ville erkänna, att vi hade ett stort behov av denne svinkonsulent. Men därefter bemötte herr statsrådet mig med att säga, att han inte hade sett någonstans att det hade ställts i utsikt, att denne konsulent skulle i lönehänseende få komma på extra ordinarie stat.

Jag hinner inte i detta ögonblick bläddra igenom propositionen för att se efter, hur det därmed förhåller sig, men de sakkunniga ha föreslagit och det har sagts av föredraganden i utskottet, att så skulle vara fallet, och det är ett faktum, att den nuvarande innehavaren av svinkonsulentbefattningen, på grund av att just detta ställts i utsikt, valde just denna befattning framför befattningen som distriktsveterinär i Boxholm, som han också hade kunnat få.

Vad beträffar den saken, att statsrådet Domö varit den, som lagat så, att vi ha fått denna svinkonsulentbefattning, tacka vi honom därför, men vi skola inte glömma, att Svenska svinavelsföreningen, vars ordförande jag har äran vara, redan för länge sedan hemställt om att vi skulle få en sådan konsulent som vi nu fått. Ganska betecknande är också, att denne konsulent, när han första gången kom till en av våra svinstamskontrollstationer, möttes med orden: »Konsulenten ha vi väntat på i många år, så att det var väl att ni kom!»

När vi nu ha fått denne konsulent, så önska vi också behålla honom, och

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

det är nog riktigt som herr statsrådet säger, att han gör sin plikt. Men han har ju möjlighet att få annan befattning, som ger honom större förmåner, och då är det mänskligt — så göra vi alla — att han, om han kan få mera betalt, tar den. Att bryta linjen i hans arbete anse vi svinuppfödare vara riskabelt, och det är därför som vi på alla sätt vilja slå vakt kring denne befattningshavare och söka få behålla honom, vilket vi veta att vi få, om han kan få en säkrad löneställning.

Herr Jacob Hansson talade om att det tillämpas något som heter lönestopp. Det känner jag ju till, och det är ju riktigt att så sker, men som jag redan sagt i mitt första anförande ha vi redan här i kammaren två gånger i år fattat beslut, som ändrat Kungl. Maj:ts förslag i fråga om lönestaten, t. ex. beträffande frågan om statskonsulentbefattningen, som vi ha skjutit på till ett kommande år o. s. v.

Det finns mycket mer att säga i denna sak, men jag skall nöja mig med att för kammaren påpeka, att veterinärbakteriologiska anstalten säkerligen kommer att ha behov av mer än denne veterinär på svinskötselns område, ty så mycket är det att göra på det området. Då vi veta, att vår fläskproduktion har ett värde av över 200 miljoner kronor årligen, vore det väl förunderligt, om Sveriges riksdag skulle kunna vägra att ge denne konsulent en löneförhöjning med 662 kronor om året. Hade vi motionärer begärt ett högre belopp, tror jag att vår begäran skulle ha bifallits, men till och med denna lilla slant, som dock skulle bereda hans familj en tryggare ställning, anse vi vara av vikt för att vi skola få behålla honom såsom svinkonsulent.

Jag yrkar därför ännu en gång bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Herr Bondesons motivering för sitt förslag, att man här skall fastställa en annan löneställning än den av Konungen föreslagna med att sådana avsteg förut gjorts, tycker jag är mycket svag. Vi ha sannerligen mycket svårt att hålla konsekvens i de förslag, som just i dessa tider skola läggas fram, när det gäller löneförhållanden och dylikt, och vi få vara ytterst angelägna att söka se till, att icke den ene befattningshavaren gynnas mer än den andre. Det må vara ganska viktigt just som herr Bondeson säger, att denne befattningshavare skulle få det litet bättre genom att man visade honom en sådan honnör, men jag skall kunna påvisa, att det i detta förslag förekommer beträffande ett mycket stort antal befattningshavare att lika goda skäl kunna anföras för befattningarnas överförande på extra ordinarie stat. Men dessa befattningshavare råka inte ha så varma talesmän som herr Bondeson, och därför är det inte fråga om att de skola flyttas upp.

Just ur jämställighetssynpunkt och konsekvenssynpunkt tycker jag det är klokt att stanna vid utskottets förslag.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Till herr statsrådet vill jag säga, att denne konsulent icke är den förste, som jag har fått slå vakt om. Det torde vara herr statsrådet bekant, att jag såsom motionär i denna kammare i år och i fjol påyrkat bättre löneförhållanden för våra assistenter vid såväl växtskyddsanstalten och lantbrukshögskolan som olika institutioner och avdelningar på Alnarp. Mitt hjärta har således inte klappat uteslutande för denne man, utan det har gjort så för alla dessa, som arbeta med små löneförmåner och under ej trygga förhållanden i alderdomen.

Ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Tjällgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Bondeson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tjällgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 57.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 265, med förslag till lag om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog; och
nr 266, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 93, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, anhållit om riksdagens yttrande över de förslag till ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo, som av föredragande statsrådet framlagts.

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

Berörda förslag innebar bland annat, att fridlysningen av björn och lo skulle tills vidare upphävas under viss del av året huvudsakligen inom sådana delar av landet, där skador av björn och lo i någon mera betydande omfattning inträffat. Det skulle få ankomma på Kungl. Maj:t att årligen meddela de föreskrifter beträffande jakttiderna, som med hänsyn till föreliggande förhållanden, inträffade skador, uppgifter om djurstammarnas storlek och föregående års avskjutning kunde anses lämpliga. Enligt föredragandens uppfattning borde björnen vara fridlyst under våren och den allmänna jakten begränsas till en period under hösten, förslagsvis tiden den 1 september—den 15 oktober. I fråga om lodjuret borde den allmänna jaktiden tills vidare omfatta månaderna december och januari.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 212 av herr *Hage* och herr *Hansson, Sven*, vari hemställts, att riksdagen måtte avgiva utlåtande till Kungl. Maj:t efter de riktlinjer, som framförts i motionen;

2) I: 216 av herrar *Näslund* och *Svedberg*; samt

3) II: 315 av herr *Jacobson m. fl.*

I motionen I: 212 hade närmast förordats, att gällande fridlysningsbestämmelser beträffande björn och lo skulle upphävas under en tid av ett år inom Norrbottens och Västerbottens län samt landskapet Jämtland. I händelse av behov borde fridlysningens upphävande få fortsatt giltighet under ett år i sänder. Mycket starka skäl talade även för att fridlysningen av örn skulle upphävas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen i anledning av de förslag till ändrade bestämmelser rörande fridlysningen av björn och lo, som av föredragande statsrådet framlagts i förevarande proposition, beslutat avgiva det yttrande, som innefattades i utskottets utlåtande;

B. att motionerna I: 212, I: 216 och II: 315, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I utskottets yttrande hade bland annat anförts, att tiden för björnjakten syntes lämpligen böra bestämmas till en något längre period än vad föredragande statsrådet närmast avsett, förslagsvis till tiden den 1 september—den 31 oktober.

Herr **Hage**: Herr talman! Det torde förhålla sig så, att den övervägande delen av denna kammars ledamöter anser denna fråga vara en mycket liten fråga, beroende därpå, att endast Norrland har ett rovdjursproblem, vilket den övriga, stora delen av landet saknar. Men för oss, som bo i övre Norrland och som representera denna landsdel, har denna fråga en helt annan betydelse. Som bevis för detta kan anföras det förhållandet, att det i anledning av denna proposition om ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo har väckts tre motioner med 10 namnunderskrifter, varav 9 från Norr- och Västerbotten. I dessa motioner har man påyrkat, att den decimering av rovdjursstammen, som föreslås av Kungl. Maj:t, skall bli ännu kraftigare.

I dessa bygder däruppe — speciellt i de bygder, där björnen och andra rovdjur hålla till — har man svårt att tillägna sig de mera utpräglade naturskyddssynpunkter, som under den senaste tiden fått göra sig så breda och som nu gå igen i propositionen och i utskottets utlåtande och som dominera

Ang. fridlysningsen av björn och lo m. m. (Forts.)

vid bedömandet av denna fråga. Folk från bygderna däruppe har svårt att falla till föga för denna mera naturskyddsromantiska uppfattning, som gör sig gällande på en del håll; där uppe måste man betrakta denna sak mera *realitetsbetonat*, och där måste man vid ställningstagande till frågan främst utgå från det bistra faktum, att björnen och rovdjuren i allmänhet utgöra en fara först och främst för lapparnas och nybyggarnas djur och även i någon mån för inbyggarna själva.

Ty det är inte riktigt — som det nu göres gällande på en del håll — att exempelvis björnen är ett sådant där vänligt djur, som aldrig någonsin angriper människor. Jag känner själv mycket nära en man i Norrbotten, som en gång, när han som gruvletare var ute i obygderna, träffade på en björnmamma med sina ungar, och det är inget trevligt möte, det kan jag tala om för herrarna. Han klarade sig den gången men med stor fara för livet, och då och då hör man talas om tillbud till olyckor vid sådana möten.

Vad man främst bör bemärka, då det gäller att ta ståndpunkt till denna fråga, är, att dessa djur, särskilt björnen, attackera böndernas och lapparnas levande kapital, om jag så får uttrycka mig, således dels hemdjuren och dels renarna. Den saken erkännes också både i den björnutredning, som nu har åstadkommit, och i propositionen. Det säges t. ex. på ett ställe, att man kan »icke bortse från att decimeringen av renkalvarna börjar antaga proportioner, som te sig oroväckande för renbeståndet i smärre och medelstora hjordar, och sålunda på ett påtagligt sätt inverkar på dessa renägares existens och i sin mån också på ortens hushållning». Denna sak klarlägges fullständigt i propositionen, särskilt på sid. 12—16, där man uppräknar den förödelse, som skett genom björn och andra vilddjur på dels hemmadjur och dels renar, och där det upplyses, att staten har lämnat ersättning för sådana förluster med ungefär 100,000 kronor under perioden 1931—1943.

Men vad som där redovisas — och det betonar man också — är antagligen endast en del av de förluster, som drabbat befolkningen. Slutligen påvisar man också, och det framhålles ofta däruppe i Norrland, att lapparna inte få full ersättning av statsmedel för dessa förluster. När t. ex. förlusten avser en renkalv, blir ju ersättningen därför mycket ringa, men denna renkalv representerar dock ett kapital, som, om renkalven blivit äldre, utgjort ett högre belopp än den ersättning, som staten lämnat för renkalven.

Då man nu går att lagstifta i detta ärende, har man anledning att fråga sig, om verkligen den opinion, som nu kommer fram från naturskyddshåll, bör tillerkännas *större* vitsord än dessa fakta, inför vilka man ställes uppe i Norrland. Jag respekterar denna naturskydds rörelse i mycket hög grad. Men jag måste säga, att om befolkningen särskilt uppe i de bygder, där björnarna och lodjuren finnas, ha en viss uppfattning i frågan, är det rimligt, att lagstiftningen tar större hänsyn till den i en sådan fråga som denna. Så gör man dock inte i propositionen, och ett bevis för detta är bl. a. det förhållandet, att det t. ex. inte har funnits någon direkt representant för lapparna i denna björnutredning, vilket är ett ganska anmärkningsvärt förhållande. Vidare omnämnes inte på något sätt i denna proposition eller denna utredning den *enhålliga* opinion i denna fråga, som har kommit till synes vid två s. k. lapprikisdagar i Arvidsjaur åren 1941 och 1942.

Däremot har det nu i detta sammanhang talats om ett slags Galluputredning: man har vänt sig till en del folk ute i bygderna, även lappar, både män och kvinnor, och på så sätt fått fram en viss uppfattning om att de inte skulle ha samma uppfattning i denna fråga, som jag här förut har talat om.

Mot denna »Gallupopinion» vill jag emellertid anföra följande:

De, som yttrat sig vid dessa lapprikisdagar 1941 och 1942, voro ledande

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

män bland lapparna, utsedda som representanter för lapparna. Det var alltså inte något »gatans parlament», utan en representation — kan man säga — bestående av ledande personer, som visste vad de talade om och som väl kände till den opinion i frågan, som finns bland lapparna där uppe. De voro *enhälliga* i sin åsikt, att man för att skydda lapparnas och nybyggarnas ägodelar borde tillåta en större decimering av rovdjuren, även med risk att vissa vilddjurstammar utrotades.

Jag har här ett referat från ett av dessa lappmöten, det som ägde rum 1942. En tidningsreferent för en av de norrbottniska tidningarna — en mycket vederhäftig representant för journalistkåren — var närvarande där, och denne journalist har skildrat sina intryck därifrån och säger bl. a.: »Då man satt och hörde på hur den ene talaren efter den andre lugnt och sakligt, utan att ens darra på målet av den indignation, han var berättigad att känna, berättade hur man maktlöst fått bevittna att björn, lo och örn på en eller ett par timmar spolierat resultatet av årslångt arbete under de hårdaste förhållanden, då frågade man sig om lapparna verkligen ha någon anledning att se på det svenska samhället som ett rättssamhälle.»

Jag erkänner gärna, att referenten i sistnämnda hänseende överdriver något, men man kan så väl förstå, att när man står så där och hör undan för undan hur vid ett svenskt lappmöte den ene lappen eller nybyggaren efter den andre talar om de skador, som tillfogats honom, så att han rent av ruinerats — låt vara att han fått en viss ersättning från staten — då blir det lätt så, att man har anledning att göra ett sådant uttalande som denne referent gjort.

Jag skall bara ytterligare säga något om detta lappmöte. Det avgavs där en hel del vittnesbörd om besvärigheterna med björnar. Bland annat var det en lappordningsman, Frans Persson Purnu, som talade därom. Lappordningsman kan inte vem som helst bland lapparna vara, utan endast personer, för vilka myndigheterna ha ett visst förtroende, och ledande män bland lapparna. Denne lappordningsman sade, att man i hans by haft stort besvär med björnen. Den hade rivit över 100 får och, sedan fåren hemtagits, gett sig på renarna och för en enda lappfamilj slagit 60 å 70 renkalvar. Då referenten frågade distriktets lappfogde, om det verkligen kunde vara så svårt som Frans Persson berättat, svarade lappfogden — och han borde väl känna till saken —: »Den familj det gäller har genom sparsamhet och omtanke lyckats föröka sin renhjord från några tiotal renar för några år sedan till över 150 nu. Den hade dessutom skötesrenar i sin vård, så att hela antalet gick upp till cirka 300. Men när björnen på detta sätt slår nästan alla kalvarna, hotas familjen faktiskt av ruin.»

Jag vill passa på att i detta sammanhang göra en reflexion. Antag t. ex. att något liknande skulle inträffa i andra delar av landet, att således en del bönder där skulle råka ut för ungefär samma olycka som denna familj. Jag undrar vilken opinion, som skulle komma fram då. Är det inte troligt, att det skulle bli både interpellationer och motioner i riksdagen för den sakens skull? Jag är övertygad om att, om det i andra delar av landet existerade rovdjur i samma utsträckning som i dessa bygder, skulle vi representanter för Norrbotten och Västerbotten inte vara en ropandes röst i öknen, utan vi skulle då alldeles säkert få anslutning från länsbänkarna runt omkring.

Men den opinion, som finnes däruppe bland lapparna, mötes nu i propositionen med ett principuttalande, till vilket utskottet ansluter sig. Det säges nämligen, att »det ur naturskyddssynpunkt bör eftersträvas, att fullt livskraftiga stammar av björn och lo bevaras i vårt land». Man vill alltså icke blott att björn och lo skola existera, utan det skall till och med existera *livskraftiga* stammar därav. Vad som ligger bakom detta uttalande är naturskyddsrel-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

sens uppfattning från den utgångspunkten, att faunan i vårt land inte bör bli fattigare genom att vissa djurarter utrotas. Men går man på den linjen, blir väl konsekvensen den, att vi skola ha kvar *vargen* också, ty utrota vi vargstammen, blir också faunan fattigare, och likaså om vi utrota en del andra skadedjur. Men nu uppmanas ju rentav folk att göra det, ty det lämnas ju ersättning för vissa dödade skadedjur.

För övrigt vill jag säga, att hela denna principiella uppfattning, att vi skola se till, att vi ha kvar fullt livskraftiga stammar av vissa rovdjur, går emot en princip, som har utmärkt hela den historiska utvecklingen. Den historiska utvecklingen har under generationer gått fram på det sättet, att efterhand som en bygd har befolkats och gått över från naturtillståndet till odling och kultur, ha de vilda djuren utrotats och trängts tillbaka. Denna utveckling är ganska naturlig, och jag för min del tror, att — även om vi nu vidtaga vissa skyddsåtgärder — kommer den ändå att fortsätta, ty den är oundgänglig i ett samhälle, som går mot högre kultur och tätare bebyggelse.

Jag skall i det sammanhanget göra en fråga. Under de tider, som gått, ha ju statsmakterna tillåtit, att denna utveckling, som bestått i utrotande och tillbakaträngande av vilddjuren, har fått fortgå. Varför ha inte statsmakterna i gångna tider satt sig emot detta? Det finns en del folk där uppe bland lapparna, som resonerar på det sättet: »Så länge det gällde bygderna där nere i andra delar av landet, sågo statsmakterna med gillande, att utrotandet skedde, men så fort det blir fråga om oss, som kanske betraktas som litet mindervärdiga, jämfört med andra svenska medborgare, då skall det bli stopp.»

För en tid sedan läste jag en artikel i en tidning, som har motsatt uppfattning mot den jag har, och där sade man bland annat: Vad skola framtidens människor säga om det? Komma de inte att ställa oss, nutidens folk, till ansvar, om vi utrota en del av dessa vilda djur och därigenom göra faunan fattigare? — Ja, på den frågan skulle jag vilja svara, att jag inte har hört att vi, som nu leva, ha ställt våra förfäder till ansvar för att de ha utrotat och trängt tillbaka vilddjuren, t. ex. björnarna, och jag är övertygad om att om man nu frågade en bonde t. ex. i Västergötland eller någon annan trakt, där björnarna utrotats — de funnos ju nästan över hela landet förr i världen — om han vore ilsken över att hans förfäder utrotat björnarna där, så skulle han svara: »Är du topp tunnor rosenrasande? Det är klart att vi äro belättna med att sådana för våra jordbruk och hemdjur farliga djur ha blivit utrotade.»

Jag skulle tro att vad jag nu sagt i viss utsträckning representerar den opinion, som finns i de bygder, som särskilt beröras av denna fråga, och från den utgångspunkten har jag varit med om att väcka en motion, där jag har tagit fasta på ett uttalande av länsstyrelsen i Västerbottens län. Jag tycker, att om man går in för en uppfattning som framförts i ett sådant utlåtande under ämbetsmannans ansvar, är man på den säkra sidan. Denna länsstyrelse har framhållit, att man borde ordna så, att gällande fridlysningsbestämmelser rörande björn och lo upphävdes för Norrbottens och Västerbottens län samt landskapet Jämtland för en tid av exempelvis ett år. Sedan skulle dessa bestämmelser om upphävande av skyddet enligt nämnda länsstyrelses mening kunna få fortsatt giltighet under ett år i sänder. Till detta uttalande har jag lagt yrkandet, att upphörandet av fridlysningen skulle utsträckas till Västernorrlands län, eftersom det befunnits att även där jordbrukarnas levande egendom attackerats av rovdjur. Jag kommer att yrka bifall till detta förslag, och därutöver kommer jag också, som jag framhållit i motionen, att yrka, att frågan om upphörande av fridlysningen för *örn* upptages till behandling. Vid det möte, jag talade om, uppträdde en man, som känner dessa förhållanden, och han talade om att man vid ett örnbo funnit 37 skallar av renar, vilket visade, att örnarna kalasat på renar i en fruktans-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

vård utsträckning, till förlust för renägarna. Jag tror alltså, att det är riktigt, att detta upphörande av fridlysningen även får omfatta örnarna.

Nu har utskottet i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och det gläder mig naturligtvis inte alls. Men däremot måste jag säga, att det ändå finns en del ljuspunkter i utskottets betänkande. Utskottet har åtminstone ansett, att det borde bli en längre jakttid på björn och lo än föredragande statsrådet avsett. Förslagsvis har utskottet föreslagit tiden den 1 september—31 oktober. Likaså menar utskottet, att det vore rimligt, om man för att åstadkomma en lämplig reducering av stammarna införde en jaktperiod även på *våren*. Detta innebär ju, att utskottet åtminstone i *någon mån* går till mötes den övervägande opinion, som finnes i de bygder, som jag representerar. Men jag anser inte, att detta är till fylllest. Jag menar, att för att kunna på effektivt sätt skydda jordägarnas levande egendom — och även människorna vid något tillfälle — är det rimligt, att man i största möjliga utsträckning tillåter jakt på björn, lo och örn.

Jag vet, att jag är en ropandes röst i öknen. Men med hänsyn till det ansvar, som jag har med avseende å de valmän, jag representerar, och då jag har samma uppfattning som de i denna fråga, skall jag för min del be att få yrka bifall till min motion nr 212 i första kammaren. Jag skulle alltså helst se, om det kunde avgivas ett utlåtande från riksdagen till Kungl. Maj:t, som vore utformat efter dessa riktlinjer. Det är ju här fråga om Konungens administrativa lagstiftningsmakt, så att riksdagen har bara att *yttra sig*, och Konungen beslutar, hur lagstiftningen skall se ut. Men jag föreställer mig, att om riksdagens uttalande får en viss inriktning, så kommer väl Kungl. Maj:t att följa de anvisningar, riksdagen ger.

Jag skall alltså be att få sluta med att yrka bifall till motionen nr 212 i första kammaren.

Friherre Beck-Friis: Herr talman! Denna fråga om björnjakten har inom jordbruksutskottet tilldragit sig stort intresse. Att björnstammen, som under de senare åren varit i tillväxt, bör nedbringas något, ha alla varit ense om. Det är bara beträffande omfattningen av och sättet för denna minskning av björnstammen, som meningarna varit delade.

De norrländska riksdagsmännen i utskottet ha ganska enstämmigt vittnat om den skadegörelse, som björnarna åstadkomma bland renar och tamdjur i övrigt. Det har framhållits, att denna skadegörelse skulle vara större än vad som framgår av den statistik, som finnes intagen i propositionen och vari konstaterats, att bl. a. 19 hästar skulle ha dödats av björnen och inte mindre än omkring 1,000 får under den tidsperiod, som undersökningen omfattar. Man har därför påfordrat en avsevärd utvidgning av rätten till jakt efter björn och att »allmän jakt» skulle införas både under hösten och våren. Vi, som bo längre söderut, ha lagt mera naturskyddssynpunkter på frågan, och vi ha kraftigt framhållit önskvärdheten av att en fullt livskraftig björnstam bevaras i vårt land. Med hänsyn härtill ha vi varnat för upphävandet av fridlysningsbestämmelserna.

För egen del har jag ansett, att en decimering av björnstammen uteslutande borde ske genom licensjakt. I den motion (nr 49), som jag i början av denna riksdag väckte angående vissa ändrade bestämmelser för jakt å älg, framhöll jag att licensjaktförfarandet möjliggör den mest rationella avskjutningsformen med hänsyn till viltstammens vård såväl i kvantitativt som i kvalitativt avseende. Detta uttalande gäller, enligt min mening, även beträffande björnjakten. Genom licensjakten kan man få avskjutet just det antal björnar, som vid varje särskilt tillfälle kan vara önskvärt, och vad mera är, ge-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

nom licensjakten kan man lättare skjuta just de individer — slagbjörnarna — som man önskar få bort. Avjagningen kan, med andra ord, lättare regleras och kontrolleras med licensjakt än med allmän jakt.

Som av utskottets utlåtande framgår, har emellertid det tillstånd, som av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län lämnats att skjuta sammanlagt 25 björnar, inte i full utsträckning kunnat utnyttjas, beroende på svårigheterna för de utsedda jägarna att påträffa djuren. Därför måste det hälsas med tillfredsställelse, att utskottet understrukit, vad föredragande statsrådet framhållit, att det bör sörjas för att licensjakten, där den kommer till användning, anordnas på ett mera effektivt sätt än hittills.

Utskottet har nu tillstyrkt de i propositionen framlagda förslagen och t. o. m. förordat en förlängning av den allmänna jakttiden med 14 dagar. Vidare har utskottet utöver propositionens förslag förordat rätt att förfölja och döda björn och lo, som dödat tamdjur, inte bara för de renvårdande lapparna utan även för andra djurägare, under förutsättning att de eljest ha rätt att jaga å området i fråga.

Utskottets utlåtande utgör en kompromiss av de olika åsikterna inom utskottet. Man kanske kan befara att förslagets genomförande kommer att bli en fara för björnstammens bestånd, trots att kraven på vårjakt blivit avvisade. Jag vill då erinra om föredragande statsrådets uttalande, att den i propositionen föreslagna anordningen för att begränsa björn- och lodjursstammarna måste betraktas som *tillfällig*; visar sig avskjutningen bliva alltför omfattande, torde Kungl. Maj:t böra inskränka eller vid behov till och med helt borttaga den allmänna jakttiden. Och utskottet har för sin del framhållit, att det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att årligen träffa avgörande beträffande den allmänna jakttidens längd. Den kan alltså avsevärt förkortas, om avjagningen blir för stor, och jag förutsätter att regeringen begagnar sig av någon av dessa möjligheter, om så skulle visa sig erforderligt.

Man kanske under sådana förhållanden vågar hoppas, att det uttalande, som utskottet här gjort, skall leda till en lösning av björnfrågan, en lösning som tillgodoser lapparnas och den i lappmarken bosatta befolkningens berättigade intressen, samtidigt som en fullt livskraftig stam av björn och lo bevaras i vårt land.

För egen del tror jag nog, som jag nyss framhållit, att samma mål kunnat nås både bättre och säkrare genom ett licensjaktförfarande. Det är denna min uppfattning, som jag med dessa ord har velat tillkännagiva.

Herr talman, jag har för närvarande intet yrkande.

Herr Tjällgren: I anledning av vad som under debatten rörande detta ärende yttrats, torde det vara skäl att erinra därom, att det föreliggande utskottsutlåtandet icke innefattar någon utformad lag. I den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen i ämnet har endast begärts riksdagens yttrande över de förslag till ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo, som av föredragande statsrådet framlagts. Det förhåller sig alltså på det sättet, att vad som här föreslås, icke berör jaktlagen utan endast jaktstadgan, vilken som bekant är en administrativ förordning. Följaktligen har den föreslagna ändringen utan hinder kunnat genomföras utan riksdagens hörande. Kungl. Maj:t har emellertid, om jag är riktigt underrättad, på grund av ärendets karaktär ansett sig böra inhämta riksdagens yttrande över förslaget.

Vad sedan själva sakfrågan beträffar, skulle det måhända varit tillräckligt med en hänvisning till utskottets yttrande, men jag skall emellertid be att därutöver få yttra några ord.

Såsom utskottet erinrar om, har frågan om fridlysning av de rovdjur, var-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

om här är fråga, varit föremål för behandling av riksdagen vid upprepade tillfällen under senare år. Senaste gången, nämligen år 1941, hemställde riksdagen, vilket också framgår av utskottets yttrande, om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande nedbringande av stammarna å björn och lo. I anledning härav tillsattes 1942 den s. k. björnutredningen. Denna har ju, som bekant efter ingående undersökningar, framlagt förslag i syfte att åstadkomma en minskning av björnstammen. Enligt vad som framgår av dessa undersökningar, torde det få anses klarlagt, att såväl björn- som lostammarna äro stadda i tillväxt, närmast inom det område, varom här är fråga. De skador i form av dödade tamdjur, som dessa rovdjur numera förorsaka ortsbefolkningen, äro av ej obetydlig omfattning. Som utskottet redan vid 1941 års riksdag framhöll, bör en decimering av stammarna av björn och lo komma till stånd. Utskottet framhöll därvid, att gällande bestämmelser i ämnet öppnade möjlighet för Kungl. Maj:t att i särskilda fall meddela tillstånd för länsstyrelse att anordna jakt efter de fridlysta djuren i ändamål att åvägabringa minskning i stammarna. Meddelade tillstånd till länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att skjuta sammanlagt 25 björnar hade emellertid icke i full utsträckning utnyttjats. Beträffande det antal björnar, som under åren 1939—1942 blivit fällda inom dessa län, tillåter jag mig att hänvisa till utskottets yttrande överst på sid. 9. Orsaken till att det meddelade tillståndet icke fullt utnyttjats synes ha varit — märk väl — svårigheter för vederbörande jägare att påträffa djuren.

I de i anslutning till propositionen väckta motionerna har framhållits, att den minskning av björnstammen, som genom denna avskjutning uppnåts, är alltför obetydlig. Denna mening delas av utskottet. Utskottet anser därför verkställbara åtgärder böra övervägas. Det av björnutredningen framlagda förslaget om allmän jakt på björn och lo under viss tid av året inom sådana områden, där dessa rovdjur åsamkat skada å tamdjur, torde, såsom utskottet också framhåller, vara ägnat att medföra en kraftigare avjagning. I de över förslaget avgivna yttrandena äro emellertid meningarna delade, om de föreslagna åtgärderna äro rätt avvägda. Å ena sidan har gjorts gällande, t. ex. av domänstyrelsen och svenska jägareförbundet, att allmän jakt å särskilt björn med sannolikhet skulle medföra en alltför kraftig reduktion av stammarna, så att en total utrotning av djuren kunde befaras. I andra yttranden har däremot hävdats, att långt kraftigare åtgärder härutinnan vore nödvändiga, och det framgick ju av herr Hages nyss hållna anförande, att även han hade den åsikten.

På samma sätt förhåller det sig också med vad som rörande denna sak förekommer i den allmänna diskussionen. Det är väl ganska få frågor, som i förhållande till sin storlek så starkt uppröra sinnena som frågan om björnjakten. Det är emellertid inte min avsikt att här ingå på eller upptaga till bemötande något av vad som förekommit i denna diskussion, vare sig den förts i tidningar och tidskrifter eller på annat sätt. Föredragande statsrådet har i fråga om björnjakten närmast utgått från att den skulle begränsas till en period under hösten, förslagsvis den 1 september—15 oktober, och därmed tagit avstånd från björnutredningens förslag att allmän jakt skulle äga rum jämväl under en sexveckorsperiod på våren. Gentemot värjakten har anförts, att den ur djurskyddssynpunkt framträder som mindre önskvärd. De under året födda ungarna åtfölja nämligen då ännu icke modern, varför man vid nedskjutning av björnhonor kan riskera att ungarna äro kvarlämade i idet. Det egentliga skälet för värjakten är att lapparna därigenom erhöles möjlighet att skydda sina renhjordar från angrepp under kalvningstiden. Lapparnas intressen härutinnan torde emellertid vara på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda genom nödjakträtten och den av utskottet förut tillstyrkta rätten att förfölja och döda ska-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

degörande björn. Med hänsyn till det anförda synes det även utskottet önskvärt att i första hand begränsa jakttiden till hösten. Enligt utskottets uppfattning torde dock denna jakttid lämpligen böra bestämmas till en något längre period än vad föredragande statsrådet närmast avsett, förslagsvis till tiden den 1 september—31 oktober.

Liksom föredragande statsrådet har utskottet icke heller velat förorda den s. k. vårjakten. Utskottet har, kan man säga, gått en medelväg mellan å ena sidan björnutredningens förslag och deras, som anse att i förevarande hänseende all jakt är av ondo, eller med andra ord de, som ur naturskyddssynpunkt vilja låta rovdjuren leva. Jag kan inte underlåta att säga, att när man hör kritiken från dessa båda håll mot utskottets yttrande, så styrks man ovillkorligen i den uppfattningen, att utskottets linje är den riktiga.

Sedan skulle jag vilja säga, att jag vågar bestämt påstå, att jag är lika stor naturvän som någon annan. Jag kan därför inte vara med om åtgärder, som skulle bidra till ett fullständigt utrotande av de djur, varom här är fråga, nämligen björn och lo, men jag kan å andra sidan inte gå så långt, att jag kan ansluta mig till de synpunkter, som här framförts av ett par talare, nämligen att praktiskt taget ingen avjagning skulle få förekomma. Man måste, enligt min mening, ta mera hänsyn till människor än till de rovdjur, varom här är fråga.

Beträffande den av friherre Beck-Friis förordade licensjakten har jag egentligen ingen invändning att göra mot den, men det är nog så, att befolkningen där uppe i de bygder, som det närmast gäller, inte skulle bli riktigt belåten med en sådan anordning. De skulle nog anse det oriktigt, att under det de kanske i de flesta fall själva inte skulle få rätt att jaga, det skulle komma personer från annat håll, t. ex. några Stockholmsherrar, som finge göra det. Jag vill visst inte vitsorda hållbarheten i en sådan uppfattning, men så resonerar det.

Sedan vill jag ytterligare säga, att här är det ju fråga om ett yttrande över ett förslag av Kungl. Maj:t, och skulle det nu visa sig, att avjagningen efter denna anordning blir för stor, har ju Kungl. Maj:t rätt att ingripa och stoppa jakten, och om det blir tvärtom, kan Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder i anledning därav. Jag tror alltså, herr talman, att de anvisningar, utskottet här givit, äro de riktiga, och jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det är ett par år sedan jag och en annan ledamot av denna kammare, jag tror det var herr Näslund, hade »en ringdans medan mor väntar» med varandra. Det har ju varit åtskilliga utredningar sedan dess, och det föreligger nya förslag. Herr Näslund är, antar jag, inte bönhörd; inte jag heller. Jag vill deklarerar, att jag i likhet med friherre Beck-Friis är betänksam emot både Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Det säges i båda dessa dokument, att det är »nödvändigt att behålla en fullt livskraftig stam av björn och lo i vårt land», och det omdömet ansluter jag mig helt och fullt till. Däremot är jag mycket tveksam om hurvida man når det syftet genom att följa Kungl. Maj:t eller jordbruksutskottet. Om allmän jakt skall anordnas — även om det blir endast inom en begränsad tid på året — är det nog fara värt, att björnstammen fullständigt utrotas inom en ganska kort tid, bortsett från naturreservaten, där den kommer att leva som ett degenererande museiföremål.

Jag vet att herr Hage och väl även herr Näslund tycka att detta är en lycklig utveckling. Här har ju talats om de lidanden, som tillfogas befolkningen i de bygder. Det verkar nära på som ett skri från vildmarken. Men

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

jag tycker det är egendomligt, att det i utskottsutlåtandet inte sägs ett ord om den enquête med befolkningen just i dessa vildmarksbygder, som anordnats av bestyrelsen för Verner von Heidenstams fond för skydd av Sveriges djurvärld. Det är egendomligt, att utskottet inte haft reda på den undersökningen eller under alla förhållanden att utskottet inte åberopat densamma i sitt utlåtande eller tagit intryck av den. Denna undersökning visar, att befolkningen just i dessa bygder praktiskt taget enhälligt vill ha björnen kvar som ett dekorativt inslag i naturen och som en i stort sett ofarlig prisse, som mera bereder behag än obehag. Jag har här Svenska jägareförbundets tidskrift *Svensk Jakt*, där denna undersökning är refererad, och jag vill åberopa just den tidskriften, därför att herr Hage här gör gällande, att de, som ivra för björnens bibehållande i vildmarken, vore behärskade av bara naturskyddssynpunkter. Denna tidskrift behärskas väl inte av naturskyddssynpunkter utan av jägaresynpunkter, men den ansluter sig helt till de slutsatser, som måste dragas av den nämnda undersökningen.

Det uttalande, som invånarna i dessa bygder anslutit sig till, lyder: »Vi, samtliga boende inom... fjällby inom... socken, äro av den meningen att björnbeståndet icke bör utsättas för så kraftig avskjutning, som allmän jakttid kommer att medföra. Vi förmena att en utvidgad licensjakt under kontroll men bedriven av ortsbefolkning och nomader i stället vore att förorda.»

Det meddelas, att efter bara en veckas arbete på något håll hade man fått 600 namn under det uttalandet, och nästan alla personer som tillfrågades, såväl nomader som bofasta, enades om att licensjakt under kontroll vore den enda lämpliga vägen. Endast i en fjälldal vägrade man att underteckna uttalandet — dock först efter konferens med länets lappväsende.

Herr Hage har åberopat lappmötet, där ansvariga representanter för nomadbefolkningen yttrat sig, men han borde väl inte kunna mobilisera dem mot befolkningen själv. Det är väl de, som bo i vildmarken, som ha kontakt med björnen och som borde vara de främsta att anmärka, om det finns någonting att anmärka på.

Undersökningen gjordes i de verkliga björndistrikten. Det står därom i jägareförbundets tidskrift: »Granskar man yrkessammansättningen på namnlistorna visar det sig, att ungefär hälften utgöres av hemmansägare, kronoåbor m. fl. jordbrukare, vilka alltså kunna riskera skadegörelse på kreaturen genom björn. Ett hundratal underskrifter kommo från fjällbyarnas kvinnor», en grupp som väl eljest borde reagera kraftigast, eftersom man i detta sammanhang brukat framhålla otrevnaden att gå och plocka bär i björnmarker såsom ett extra skäl för att minska björnstammen. Det meddelas vidare att av »nomader påträffades endast ett fåtal, men de som tillfrågades undertecknade gärna listorna och lämnade även frivilligt intyg om att björnen ofta får skulden för renar, som slås av andra rovdjur». Det var inte bara så, att man icke hade någonting att invända mot att allmän jakt ej blev tillåten, utan man var rädd för verkningarna av en sådan. Det står i tidskriften: »Framför allt var man orolig för att rätten till björnjakt skulle utnyttjas genom bulvansystem, varvid man räknade med att en mängd föga nogräknade jägare skulle komma i markerna, till stor risk även för älgstammen.» Det heter t. ex. i ett intyg från en fjärdingsman i Frostvikens socken såsom avslutning på en namnförteckning om drygt hundra namn: »De personer, som här ovan uttalat sin mening, äro alla som tillfrågats utom en, som förklarat sig icke hava intresse för frågan. Den allmänna mening- en är, att regeringsförslaget i björnfrågan, om det skulle bli lag, kommer att helt föröda icke bara björn- utan också hela älgbeståndet.»

Detta säger ju någonting helt annat än de opinionsyttringar, som herr Hage har åberopat sig på från björnbygder. Jag tycker det visar något som jag

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

redan förut har hävdad, nämligen att den opinion, som man har mobiliserat mot den stackars nalle, i hög grad är förfalskad. Jag vet inte på vilket sätt sådana opinioner tillverkas, men jag antar att den mänskliga fantasien, närd av dålig roman- och sagolitteratur, har haft åtskilligt att skaffa med den sortens opinioner. Jag kan anföra ett exempel härpå. Herr Hage talade om att han ville att örnen skulle tagas med i den här undersökningen. Ja, örnen är också föremål för en sådan fantasifull förföljelse. Då och då får man läsa i tidningarna om att örnar bortfört barn, ja, det talas ibland till och med om att de angripit stora människor. Dessa uppgifter bli aldrig styrkta, och i verkligheten äro de rena rövarhistorier. Vederhäftiga undersökningar, som ha gjorts, visa att kungsörnen inte har den flygstyrka, att den kan bortföra vare sig människor eller större djur. Trots detta kommer ideligen historien om örnen, som far i väg med ett barn upp i bergen, tillbaka, ungefär som galten i gudasagan som slaktades varje afton men på morgonen åter var levande. På samma sätt förhåller det sig utan tvivel med åtskilliga björnhistorier. Jägare ha ju namn om sig att äga en livlig fantasi, när det gäller deras egna bedrifter med bössan ute i markerna. Det finns bland annat otaliga historier om jägare och björnar. Den mentaliteten har inte så stort svängrum nu, när naturen har blivit berövad sitt vilt i så hög grad som fallet är i vår tid, men den tycks söka sig kompensatio*n* i historier om örnar och björnar som till hundra procent äro uppdiktade.

Det står enligt min uppfattning fast, att det skulle vara en oersättlig förlust för vår natur och ett ödeläggande av omistliga värden som äro förknippade med naturen, om björnstammen helt utrotades eller förvandlades till ett degenererat museiföremål. Sverige har i viss mån varit ett föregångsland i fråga om naturskydd. Herr Hage påpekade att utvecklingen i gamla tider gick åt rakt motsatt håll. Där bygd bröts, utrotades de vilda djuren. Varför skall man sluta med det nu, undrar han, varför inte fortsätta att skjuta bort det lilla, som finns kvar av de vilda djuren?

Sedan urminnes tider har försiggått en kamp mellan människan och naturen, och den kampen har människan nu vunnit. Men då har hon börjat besinna, om hon inte har gått för långt, om ett fortsättande på den vägen inte skulle beröva henne värden som äro omistliga. Därför ha i alla länder fridlysningsbestämmelser blivit nödvändiga. Jag kan t. ex. meddela att det i Afrika, som ju ännu är ganska orört av kultur och bebyggelse, numera inte är tillåtet att jaga lejon utan licens av vederbörande regering. Skulle då inte vi i vårt land ha råd att låta några hundra björnar leva kvar i de allra folkfattigaste bygderna? Vårt land har som sagt förut intagit en viss rangplats i fråga om naturskydd, men att döma av det här föreliggande förslaget hålla vi nu på att glida över till den andra sidan, så att vi i stället skulle få en neslig undantagsställning i detta avseende.

Jag vill inte bruka starka ord, men det måste sägas vara en smula löjligt, att vi i ett land på 450,000 kvadratkilometer inte skulle ha möjlighet att hysa tre hundra björnar; i propositionen anges den siffran, men förut har det talats om två hundra. Antalet torde inte vara möjligt att precisera. Jag tror nog att trehundra är en siffra, tilltagen i överkant, men även om man håller sig till den blir det i vårt land inte mer än en björn per 1,500 kvadratkilometer. Jag tror inte det kan sägas vara så särskilt mycket. Även om man undantar de södra bygderna där inga björnar finnas, blir det ändå ett ganska gott svängrum för nalle uppe i hans ödemark. Det har nu väckt oro att stammen har ökat, vilket som sagt, ännu är ganska obevisat. Men den fridlysning, som på sin tid genomfördes avsåg ju just att möjliggöra en ökning av stammen d. v. s. att vi,

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

såsom det heter både i propositionen och utskottsutlåtandet, skulle få en fullt livskraftig stam av björn och lo.

Man gör också affär av den skadegörelse, som björnen utövar på boskapen. Vi äro väl tämligen ense om att värdet av den skadegörelsen är ganska obetydligt i jämförelse med den skadegörelse som t. ex. älgen utövar på jordbruken i södra och mellersta Sverige. Den skadegörelsen är verkligen betydande. Ändå har ingen röst höjts i dessa trakter för att älgen skulle utrotas. Man vill ha den kvar, i den riktiga tanken, att ett stort och ståtligt och vackert djur, som har ingått i vår fauna sedan urminnes tider, bör ha rätt att leva kvar och att det vore en nationell förlust, om den försvunne. Samma skäl borde väl kunna mobiliseras i fråga om björnen.

Herr Hage talar om naturromantik. Jag erkänner att det här gäller värden, som inte till fullo kunna uttryckas i penningar. Om det endast gällde pengar, skulle man kanske kunna finna skäl, om än svaga, för att utrota vår björnstam. Men affektionsvärdena äro oss många gånger lika kära. För egen del kan jag deklarerat, att jag skulle känna det, som om vårt vackra land blivit långt mindre vackert och mindre värt att leva i, om den spådom, som Karl-Erik Forsslund vid sekelskiftet uttalade i den dikt om Sonfjällets sista björn, som jag citerade vid förra riksdagsbehandlingen av denna fråga, bleve verklighet.

Jag bortser inte från att det kan vara nödvändigt att hålla efter nalle. Det finns utan tvivel skadebjörnar, liksom det finns skadeälgar och liksom det finns elaka tjurar, som man inte kan ha bland folk. Men skadebjörnarna kommer man bäst åt genom det slags licensjakt, som vi förut tycktes vara ense om vore medlet att hålla björnstammen inom lämpliga gränser. Vid en allmän jakt däremot kommer säkert skadebjörnen lättare undan än andra. Då blir det de mindre och oerfarna björnarna som först bli skjutna. De stora skadebjörnarna ha möjlighet att draga sig undan till sina marker och förorsaka sedan samma skada som förut. Jag vill påpeka att de förslag, som här framlagts av regeringen och av utskottet, innebära att de speciella skadebjörnarna under större delen av året skulle vara fridlysta. Med hänsyn till det i propositionen angivna syftet att hålla björnstammen stark och livskraftig är nog en allmän jakt det minst lämpliga regleringsinstrumentet. Om man skall kunna bevara en björnstam, som inte är degenererad, måste man iakttaga stor försiktighet vid utgallringen. En sådan försiktighet iakttas inte av de frivilliga jägare, som kanske i första hand komma att kasta sig över de värdefullare djuren.

Herr talman! Den stämning, som har lett till framläggandet av den kungl. propositionen, är, såsom jag här har utvecklat, resultatet av en psykos, närd av en sjuklig fantasi och en omotiverad skräck inom vissa kretsar av befolkningen. Jag vill därför i första hand yrka avslag på såväl den kungl. propositionen som utskottets förslag. Om kammaren dock skulle stanna vid någotdera av dessa, vill jag uttala en förhoppning om att kammaren måtte i så fall föredraga den kungl. propositionen. Utskottet har nämligen på ett olyckligt sätt skärpt regeringens ståndpunkt genom att fullständigt i onödan förlänga jakttiden. Skulle kammaren fatta ett positivt beslut genom att bifalla antingen utskottets förslag eller den kungl. propositionen, hoppas jag livligt att Kungl. Maj:t i alla fall håller ett skarpt öga på dessa förhållanden och ingriper med nya restriktioner, om det skulle visa sig, att verkningarna av de nu föreslagna åtgärderna komma att bli så ödeläggande som jag verkligen befarar.

Jag ber som sagt, herr talman, att få yrka avslag på propositionen och utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Fredrik Ström, Brandt och Oscar Olsson.*

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

Herr **Tjällgren** erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr andre vice talmannen anmärkte på att utskottet inte redovisat den enquête, som ingivits till utskottet från visst håll. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att en sådan redovisning har skett på sid. 8 i utskottets utlåtande. Där står nämligen: »Med skrivelse den 1 maj 1943 har *styrelsen för Verner von Heidenstams fond till skydd för Sveriges djurvärld* till utskottet överlämnat intyg från 557 inom Frostvikens socken i Jämtlands län, Vilhelmina, Stensele, Tärna och Sorsele socknar i Västerbottens län samt Jokkmokks socken i Norrbottens län boende personer. I intygen har uttalats, att björnbeståndet icke borde ut-sättas för så kraftig avskjutning, som allmän jakttid komme att medföra, utan att en utvidgad licensjakt under kontroll, bedriven av orsbefolkning och nomader, i stället vore att föredraga.»

Utskottet har alltså redovisat denna enquête. Jag tror det är en allmän praxis att utskottet inte så att säga taga ställning till petitioner och skrivelser, som inkomma till dem, och det har jordbruksutskottet inte heller i detta fall ansett sig böra göra.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Jag erkänner, att jag lämnade en felaktig upplysning, när jag sade att denna undersökning inte var redovisad i utlåtandet. Den finns intagen i reciten. Jag har endast läst utskottets uttalande, och där nämns inte ett ord om undersökningen. Jag finner det fortfarande anmärkningsvärt att utskottet, när det kände till resultatet av denna undersökning, inte har vare sig kommenterat eller tagit intryck av densamma, så att utskottets ordförande i dag till och med har kunnat säga, att om man stannade vid att medge endast licensjakt, skulle befolkningen i de berörda bygderna finna det vara ett åsidosättande av dess intressen. I själva verket har befolkningen i de speciella björnbygderna tvärtom uttalat, att licensjakten är det instrument, som man framför allt önskar se använt.

Herr **Näslund**: Herr talman! Innan jag närmare går in på det ämne vi här diskutera, ber jag att få göra ett tillkännagivande för att intet missförstånd skall behöva uppkomma. Jag har aldrig någonsin hört till dem, som anse att björnen helt och hållet borde utrotas. Jag är tvärtom villig att medge, att det vore en förlust för vår fauna, om så skedde. Men jag hör till dem, som anse att såväl björn- som lostammen bör decimeras till sådan omfattning, att dessa djur inte åstadkomma alltför stor skadegörelse på våra tamdjur. Jag har också vid ett tillfälle för ett par år sedan, när vi, såsom herr Åkerberg redan påmint om, hade en livlig björndebatt i denna kammare, förklarat att jag anser att björnstammen säkerligen skulle kunna bevaras, även om björnen bleve fridlyst endast inom nationalparkerna. Jag vidhåller fortfarande den uppfattningen, men därom skola vi inte tvista i dag.

Jag har anslutit mig till utskottets hemställan med samma konstaterande som friherre Beck-Friis gjorde i början av denna debatt, nämligen att utlåtandet är en kompromiss. Jag är inte riktigt tillfredsställd med utskottsutlåtandet, men jag tycker att det är något bättre än Kungl. Maj:ts förslag, och det är i varje fall bättre än de metoder, som herr Åkerberg även i dag rekommenderar och som tidigare prövats men visat sig icke leda till det önskade resultatet.

Det är alltså inte med någon särskild entusiasm jag anslutit mig till utskottets förslag. Det innehåller inte så stora avvikelser från den kungl. propositionen. Jag skall ange dem i få ord.

Utskottets förslag innebär en skärpning i jämförelse med propositionen ge-

Ang. fridlysningsen av björn och lo m. m. (Forts.)

nom att det förordar en förlängning av den allmänna jakttiden med två veckor, vartill kommer att den nödjakträtt, som propositionen tillförsäkras lapparna, också tillförsäkras den bofasta befolkningen. Det är i dessa två avseenden en skärpning ägt rum, och om man av den anledningen skall hysa stor oro för att björnstammen skall utrotas på ett enda år, vill det till en sådan fantasi, som nog endast dväljes på Örebro-Kurirens redaktion. Jag skall återkomma till den frågan senare. Men utan en sådan utomordentligt uppdriven fantasi finns det ingen möjlighet att tänka sig att björnstammen skulle utrotas, om Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag genomfördes.

Hur fördelar sig björnstammen i detta land? I Dalarna, som liksom Härjedalen undantagits från det område, där allmän jakt skall medges, redovisar björnutredningen en björnstam på ett femtiotal djur. I de stora nationalparkerna — Sonfjällets, Sarjeks, Stora Sjöfallets och det förra året avsatta Muddusområdet — finns ett femtiotal björnar. Vi ha således med säkerhet ett hundratal björnar inom absolut fredade områden. Jag ber herr Åkerberg vara vänlig att lägga märke till att inte heller jag önskar att björnjakt bedrivs i nationalparkerna. Det förefaller mig, som om han i det fallet liksom i så många andra i sitt anförande inrangerade mig i en grupp blodtörstiga björnjägare, bland vilka jag inte hör hemma.

Det finns sålunda med säkerhet en björnstam på ett hundratal djur inom fredade områden. Att tro att björnstammen i landet skulle komma att utrotas, om utskottets förslag genomfördes, är som sagt fullkomligt orimligt. Den, som studerar handlingarna i frågan och tänker lugnt och nyktert på saken, kan utan tvekan rekommendera riksdagens första kammare att bifalla vad jordbruksutskottet hemställt och att överlåta åt Kungl. Maj:t att laga efter läglighet, sedan man fått pröva verkan av den allmänna jakten i två år.

Jag tycker att det vore, förlåt uttrycket, klädsamt, om de herrar, som för två år sedan opponerade emot vad jordbruksutskottet då skrev, kunde medge att de den gången hade fel. Utvecklingen har ju lett till att det blev nödvändigt för Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för att decimera björnstammen. Jag ber att få ge föredragande departementschefen en komplimang för hans resonemang i propositionen som är sakligt, lugnt och balanserat. Det är ett nöje att diskutera spörsmålet med föredragande departementschefen. Men, herr talman, om jag blir litet het, när jag vänder mig till oppositionen här, ber jag inte om ursäkt för det, ty det har i detta land bedrivits så mycken overdräktig propaganda i denna fråga, att en hederlig medborgare och norrlänning måste känna sig upprörd. Jag skall belysa detta påstående genom att citera ett par tidningsartiklar som jag har i min hand, men innan jag gör det, vill jag något litet granska den enquête, som herr Åkerberg efterlyste i utskottsutlåtandet och som utskottets ärade ordförande påpekade är redovisad där.

Hur var nu denna enquête upplagd? Jag är inte övertygad om att frågeställningen var så klar och tydlig, att ortsbefolkningen kunde avge fullt korrekta svar. Hur pass imponerande är nu denna opinionsbildning? Enquêtes har företagits inte på några enstaka platser, utan inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, således inom provinser med en befolkning av 600,000 människor. Inom detta område har man lyckats samla ihop 557 namnunderskrifter av chaufförer, köpmän, fruar, landsfiskaler etc. Jag måste säga att man måste lida en oerhört stor brist på argument, när man anser sig nödsakad att åberopa den enquêtes såsom ett bevis för att ortsbefolkningen inte är av samma mening som dess representanter i riksdagen och de ansvariga myndigheterna, länsstyrelser, hushållningssällskap m. fl. Vi leva ju i ett demokratiskt samhälle. Om man då ställer de 557, som besvarat enquêtes, mot de

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)
600,000 invånarna i dessa län, kan åtminstone inte jag bli imponerad av den enquêten.

Herr andre vice talmannen framställde en fråga, hur opinionsbildningen i björnfrågan gått till. Jag kan svara på den frågan, och mitt svar är grundat på upplevelse. Opinionsbildningen i denna fråga bland ordsbefolkningen har skett helt spontant och utan att behöva uppageras. Den har sin grund utslutande i nakna fakta nämligen helt enkelt det förhållandet att, såsom friherre Beck-Friis omnämnde i sitt anförande, björn under åren 1937—1942 i Norrbottens och Västerbottens län slagit inte mindre än 19 hästar och något över 1,000 får förutom alla renar. Var och en inser därav lätt, att man inte behöver göra någon propaganda för att det skall uppstå en stark reaktion i denna fråga.

Jag kan berätta en liten historia ur verkligheten. I min hemsöcken ha vi följt den allmänna appellen att öka fårstammen och ha utvidgat fåraveln. Jag har till granne en torpare, som skaffat sig får och vars barn plockat löv och gräs som de tagit hem som foder åt dem. På våren släpper han ut sina får tillsammans med de andras i en kronopark, där vi hålla en vårdare. När hösten kommer, är han utan får. Om jag förlorar ett par, tre får utan att kunna leda i bevis att björnen tagit dem, kan naturligtvis jag överleva det, men det gör mig ont, när jag ser att bokstavligen talat den fattige mannens enda får skall ätas upp av björnen. Likväl finnas de, som anse att man stillatigande bör låta detta ske och förlita sig på att naturskyddsvännerna sköta om att rovdjurstammen decimeras. Man väntar sig litet för mycket av folks tålmod, om man tror, att inte en allmän opinion uppkommer i detta fall utan någon som helst propaganda.

Jag kan anförä ett annat belysande exempel. Förliden sommar träffade jag samman med en person från en by i Dorotea socken. Han berättade, att han på tre år hade förlorat femton får, och av dessa hade han fått statsersättning för tre, då han icke kunnat leda i bevis att de övriga tolv hade tagits av rovdjur. Sökandet efter dessa får, som hade tagits av björn, kostade honom lika mycket som den ersättning han fick för de tre fåren, förklarade han.

Tro herrarna, att man behöver tillgripa tidningsskriverier och propaganda, för att det skall växa fram en allmän opinion mot en sådan ordning? Nu förstår jag, att herrarna säga: »Naturligtvis inte, men vi tro att vi skola komma till rätta med dessa förhållanden genom att medge licensjakt.» Ja, det kunna vi diskutera. Kungl. Maj:t tror inte på att man allenast med licensjakt skall kunna decimera rovdjurstammen tillräckligt, och jordbruksutskottet tror det än mindre. Varför i Herrans namn skall man då inte kunna följa utskottets rekommendation och ett enda år på prov medge allmän jakt? Blir det för mycket avjagat på ett år, blir naturligtvis följden, att Kungl. Maj:t sätter stopp för den allmänna jakten. Jag understryker ännu en gång, att det är att benhårt fasthålla vid en dogmatisk uppfattning, om inte riksdagens första kammare, som annars visat sig framsynt och klok i många avseenden, skulle kunna bifalla utskottets förslag.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar, också lämna ett bidrag från den lappriksdag, vilken herr Hage omnämnde i sitt anförande, såsom en motvikt jämväl till svaret i den enquête, som herr Åkerberg berörde. En ung lapp från Jämtland, Anders Åhrén — jag känner honom något litet personligen och jag kan försäkra, att det är en mycket vederhäftig man — yttrade vid ifrågasvarande lappriksdag: »Vi ha brottats med lodjur så länge jag kan minnas. Då jag och ett par kamrater i 15—16-årsåldern vid ett tillfälle i vintras åkte omkring i skogen, hittade vi 16 renar, som alla rivits av lodjur. Då frågade mina kamrater, om det alltid brukade vara på det sättet. Jag förstår att de

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

måste känna sig modlösa av att se, hur resultatet av ett hårt arbete tillspillo-gives. Man undrar inte på att ungdomen tycker, att det är hopplöst att under sådana förhållanden stanna kvar vid renskötseln, och i sommar ha ögonvitt-nen omtalat att de sett örnta ren. — Antalet björnar i dessa trakter är så stort, att man ofta undrar om det inte ändå är alldeles hopplöst att fortsätta i det här yrket. Vad tjänar det till att en lapp av staten får låna t. ex. 3,000 kr. för att kunna skaffa sig så stort renantal att det kan ge honom bärgning? Det blir ju endast att anskaffa renar, som snart försvinna i rovdjurens magar, och det enda som återstår är lånet. Lappen har på så sätt genom statens insats blivit fattigare än han var förut. Förr var vinterbeteslandet lugnt, men numera få renarna ingen fred där heller. Rovdjuren föröka sig mycket hastigt och lodjuren ha spritt sig även i fjälltrakterna.» Så tillägger referenten, att lappfogden bekräftade de uppgifter, som lämnats av Anders Åhrén.

Jag brukar som andra riksdagens ledamöter vara flitig tidningsläsare, och jag har hittat i en tidning som heter Örebro-kuriren för den 11 mars 1939 en artikel, ur vilken jag inte kan underlåta att citera några satser. Där säger artikelförfattaren — det är björnen han talar om: »Någon gång kan han ta sig en koskrabba eller en ren och för varje gång det sker får hela landet veta det i stenstil och med jätterubriker.» Jag har redan nämnt den offer-mängd, som vi ha fått bringa på björnens altare, 19 hästar under åren 1937—1942 och ett tusental får. Det behagar man på en redaktion i Örebro raljera över och säga, att björnen tar sig en koskrabba. Längre fram i samma artikel står det beträffande opinionsbildningen: »Det visar, att den opinion som tagit sig uttryck i de tidigare framställningarna och nödroppen är en fullstän-digt förfalskad sådan. Den har haft sitt fäste hos desorienterade och upp-skrämda människor söderut och har ingen anklang hos de vildmarksbor som äro björnens verkliga nabor.» Man kan ju inte tolka detta uttalande på an-nat sätt än att herr Hage och jag, länsstyrelserna i Norrbottens och Väster-bottens län, hushållningssällskapen, björnutredningen och alla de, som över-huvud taget ha yttrat sig på detta område, äro behäftade med, såsom herr andre vice talmannen ville uttrycka det, sjuklig fantasi och vore offer för en psykos som härjade o. s. v. Jag måste säga, att om man i det här ämnet har behov av att tala om sjuklig fantasi och osund psykos, då är adressen Örebro-kurirens redaktion och inte de norrländska opponenterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundberg: Herr talman! Känslan och förståelsen för vår svenska natur i dess olika fasetteringar ha väl så helt ingått i folkmedvetandet, att det må vara berättigat påstå, att det i fråga om de avsnitt, som gälla bevarandet i vår svenska fauna av det djur, som vi med stolthet bruka kalla våra skogars ko-nung, existerar ett riksintresse, att denna djurart inte utrotas. Om man då å ena sidan gör klart för sig, att björnstammen i hela landet sammanlagt endast uppgår till cirka 300 djur, och å andra sidan tänker sig in i konsekvensen av ett bifall till det förslag, som inrymmes i propositionen, måste man som natur-vän ställa sig betänksam. Allmän jakt på ett villebråd, som på de oändligt stora vidder, varom här är fråga, endast förekommer till ett antal av ett par hundra, måste få en utrotning till följd, inte minst med hänsyn till den inkomstkälla från den fria handeln med björnskinsn, som blir en konsekvens av förslaget och som säkerligen skulle komma att bli den förnämsta drivfjädern för många vid utövandet av denna jakt.

Varför inte följa den enklare, effektivare och ur det allmännas synpunkt mera betryggande linje, som licensjakten innebär? Ett av motiven mot denna

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

licensjakt har varit ortsbefolkningens misstänksamhet och oginhet gentemot de stockholmsherrar som, enligt vad utskottets ärade ordförande anförde, skulle komma att utöva denna jakt. Men det är inte alls fråga om att licensjakten skall läggas efter en sådan linje. Om licensförfarandet tillämpas, bör det ske efter samråd från länsstyrelsernas sida med de på detta område sakkunniga inom respektive län, d. v. s. jaktvårdsföreningar och domänverkets personal, och med anlitande av ortsbefolkningen, framför allt då de folkgrupper som lida men av björnstammen.

Den sensationella utredning, som herr andre vice talmannen här åberopade, ger ett belägg för vad många inte visste förut, nämligen att den opinion, som skapats i björnfrågan, är missriktad. Det är inte ett gatans parlament som herr Hage talade om, och inte endast chaufförer och dylika yrkesutövere, som herr Näslund nämnde, som gjort de uttalanden, som ligga till grund för utredningen. Enligt vad som uppgivits äro mer än hälften av de personer varom fråga är hemmansägare och kronoåbor. Dessa torde väl ändå herr Näslund tillmäta vitsord!

Vad sedan beträffar det argument, som man anfört mot ineffektiviteten av det licensförfarande, som redan tillämpats, är det min övertygelse, att om licensjakten ordnas på det sätt, som jag nyss sagt, torde det inte vara någon svårighet att få den önskade effekten därav. Men man må därvid komma ihåg, att en sådan kontrollerad och dirigerad jakt är någonting helt annat än den allmänna jakt, som det här är fråga om. Vid den form, som vid licensjakt bör eftersträvas, är det inte meningen att skjuta över en kam, utan meningen är, att man skall komma de gamla bjässarna, slagbjörnarna, till livs, de, som förgripa sig på renar och tamboskap. Man skall inte gå och skjuta ungbjörnar och björnhonor med ungar, som det är så lätt att komma åt och som inte göra någon som helst skada. Man kan befara att resultatet av en allmän jakt huvudsakligen skulle bli en decimering av de ofarliga, lättåtkomliga gräsbjörnarna, men däremot icke eller i varje fall i mindre grad av de svårjagade, men verkligt skadegörande slagbjörnarna.

Vad sedan lodjuret beträffar, vill jag erkänna att jag är mera inne på den linje, som förfäktas av herrar Hage och Näslund. Jag anser att detta djur i avskjutningshänseende närmast bör jämföras med vargen på grund av den verkligt stora skadegörelse lodjuret åstadkommer. Jag är dessutom övertygad om att om man ginge in för en effektivare avjagning av detta djur, skulle mycket av den animositet, som från ortsbefolkningens sida gör sig gällande mot björnen, därigenom försvinna. Ty mycket av skadegörelsen som nu skrives på björnens konto får nog skrivas på lodjurets.

Med hänvisning till vad jag sålunda sagt, ber jag, herr talman, att få instämma i herr andre vice talmannens yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga några ord till herr Åkerberg. Men nu yttrade herr Sundberg en sak, som ger mig anledning att även något bemöta hans anförande.

Herr Sundberg ville i naturskyddets intresse ha kvar björnar i övre Norrland, men när det gällde djuret lo tyckte han, att min uppfattning var riktig. Det är ju ganska förklarligt och mycket betecknande för ställningstagandet här i kammaren. Lo finns i stort sett över hela landet och alltså troligen även i herr Sundbergs trakter. Lodjuret skall naturligtvis utrotas, ty det är obekvämt för befolkningen där nere, men björnar finnas inte i herr Sundbergs del av landet och må därför gärna finnas kvar. Det är den allmänna inställningen här i riksdagen, öppet och ärligt sagt. Man ser, hurusom representanter från bygder, där det inte finns björnar, anse, att vi skola slå vakt

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

kring björnen. Men vi, som representera delar av landet, där det finns björnar, gå naturligtvis på samma linje som herr Sundberg, när han yrkar på att lodjuren skola utrotas. Jag tycker att det vore rimligt att de, som ha sitt på det torra när det gäller björnfrågan, toge litet mera hänsyn till vår uppfattning och till den opinion, som finns i våra bygder.

I det sammanhanget vill jag också beröra herr Åkerbergs påstående, att den där enquêten, som han nämnde om, är ett bevis för att det här finns en enhällig uppfattning i dessa bygder om, hur man skall behandla denna fråga. I det fallet vill jag säga till herr Åkerberg, att insamlingen av namn i denna enquête har skett endast från vissa delar av den stora räjong, där björnfrågan är aktuell. Det är alltså inte en samlad opinion från hela den räjong, där björnfrågan har betydelse. Det är det första man bör anmärka. Dessutom kan man påstå, att dessa 557 personer, som angivit sin uppfattning i denna fråga, procentuellt utgöra en oerhört ringa del av den befolkning, som beröres av frågan. Ser man däremot på opinionen vid lappmötena i Arvidsjaur, är det att märka, att där är det fråga om representanter för så gott som hela den del av Norrland, som beröres av björnfrågan. Det är en opinion med en större tyngd över sig, därför att dessa människor äro de ledande i bygderna däruppe och representera folket. Det är den stora skillnaden mellan opinionen vid dessa båda lappmöten och den opinion som herr Åkerberg omnämnde.

Sedan vill jag passa på att säga några ord om örnen. Herr Åkerberg nämnde någonting om överdrivna föreställningar om den skadegörelse, som örnen åstadkommer. Det är möjligt, att det finns vissa överdrivna påståenden på det området, men jag nämnde i mitt anförande att man hittat 37 renskallar vid ett örnbö, och de, som lämnat de upplysningarna, äro vederhäftiga personer. Det är väl ändå ett bevis för att också örnen är mycket farlig för befolkningen och dess renar. Om sedan örnen tar med sig barn eller inte, det vet jag ingenting om, men åtminstone har det påståtts, att så skulle vara fallet. Örarna äro ju stora och kraftiga djur.

Jag vill verkligen säga, att när herr Åkerberg gjorde gällande, att man skulle åstadkomma en oersättlig förlust, om man jagade bort björnen, som är ett vackert djur etc., så skall man ha små estetiska pretentioner, om man skall kunna påstå, att björnen är vacker. De äro stora, tjocka lufsar, som egentligen se fruktansvärda ut, helt enkelt. Att påstå, att björnen bör få finnas kvar från estetiska utgångspunkter, finns det alltså ingen anledning till. Däremot kan jag gärna erkänna, att örarna äro verkligt vackra djur, men å andra sidan göra de en hel del skada, så man får väl låta den omständigheten vara avgörande vid ställningstagandet.

I det sammanhanget vill jag passa på att säga att jag skulle kunna vara så tillmötesgående mot naturskyddssynpunkterna, att om man t. ex. skulle kunna stänga in björnarna på ett visst, någorlunda stort område, exempelvis en naturpark, så skulle jag inte säga så mycket om det. Ty då kunde man förena naturskyddsintresset med intresset av att bevara befolkningens djur. Då skulle inte längre den risken föreligga, att björnar då och då överfölla och dödade djur, som tillhör befolkningen där uppe. Men det är nog svårt att åstadkomma detta. Men kunde man lösa frågan på det sättet, skulle det vara en rimlig kompromiss mellan naturskyddssynpunkten och befolkningens intressen.

Jag skall inskränka mig till detta, men jag vill uttrycka den förhoppningen, att herr Åkerberg vid något tillfälle gör ett besök i Norrbotten och t. ex. reser upp till något lappmöte. Det brukar nu för tiden hållas ett lappmöte varje år, som kallas lappriksdag. Det skulle ju vara ganska lämpligt

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

att herr Åkerberg reste dit upp och predikade sin lära där. Jag undrar, hur många som skulle följa honom i hans uppfattning. Det bleve nog rysligt få, skulle jag tro. Jag hoppas, att herr Åkerberg då inte skulle råka ut för en sådan där björnmamma, som jag talade om, om han ger sig ut i skogarna. Det är farliga saker, skall jag säga. Det har sina risker att ge sig upp i dessa bygder. Då är det lugnare att sitta på en redaktion i Örebro och resonera om dessa saker.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Sundberg** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag kan vitsorda herr Hages påstående, att det är riktigt att lodjur men inte björnar finnas i de trakter, där jag har min verksamhet. Men jag vill också försäkra, att det inte är ur den trånga, egoistiska synvinkeln jag gjorde mitt uttalande och yrkande här i dag. Min uppfattning har jag haft i över trettio år, och den grundar sig på erfarenheter från den tid, då jag hade min verksamhet inom de björn- och loområden, varom det här är fråga. Jag tror, att jag i denna fråga besitter större personlig erfarenhet än herr Hage. Även sedan min verksamhet förlagts till annat håll har jag nämligen ett par veckor nästan varje år varit uppe i björn- och lodjursmarkerna. Av den anledningen och den kontakt, jag därvid fått med ortsbefolkningen tror jag mig kunna göra det uttalandet, att den opinion, som herr Hage stöder sig på, är både missriktad och överdriven.

Herr **Lindström**: Herr talman! Det var en tid här i landet, då björnen var nästan utrotad och då det från naturskyddshåll och från många andra håll krävdes åtgärder för att detta djur skulle skyddas. Statsmakterna hjälpte till med saken, och på grund av det skydd, som statsmakterna gävo, ha vi nu fått en liten björnstam i landet. När vi nu ha nått vad vi tidigare önskat och arbetat för, då bryter det plötsligt fram en opinion, som strävar till att rasera verket. Jag tycker att detta är en ganska egendomlig utveckling. Jag är övertygad om att det mera stämmer med våra verkliga intentioner, om vi nu göra vad vi kunna för att bevara den lilla björnstam som finnes.

Jag skall inte hålla något lyriskt tal om »skogens konung». Jag vill endast peka på det enkla förhållandet, att det finns många människor här i landet, som skulle betrakta det som ett fattigdomsbevis, om vi skulle komma tillbaka till de förhållanden i vår natur, som herr andre vice talmannen påminde om, när han förra gången vi debatterade björnfrågan citerade Karl-Erik Forslunds dikt om Sonfjällets sista björn.

Det väsentliga argumentet här är, att den skadegörelse, som björnarna utöva, är så stor, att stammen mycket kraftigt måste decimeras. Man har framför allt åberopat sig på att lappbefolkningen lider mycket av björnarnas härjningar. Om vi se på den statistik, som återgives i Kungl. Maj:ts proposition och som är hämtad från den s. k. björnutredningen, komma vi underfund med att under de tretton år, som björnutredningen närmare har undersökt, ha sammanlagt 175 renar slagits av björn. Jag nämner denna uppgift angående renar, därför att jag var inne på just lappbefolkningens påstådda lidanden. Det blir i genomsnitt fjorton stycket om året. Nu kan det sägas, att flera renar bli slagna än de, som redovisas i statistiken, men så många flera kan det i alla fall inte vara. Det kan därför inte vara fråga om någon verklig nationalförlust eller en förlust, som skulle motivera införandet av en två månaders allmän jakttid på björn. En sådan jakt skulle säkerligen redan under det första året våldsamt decimera stammen.

Herr Sundberg har varit inne på en sak, som jägarförbundet berörde i sitt

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

utlåtande över björnutredningen, vilket också är citerat i den kungl. propositionen, nämligen att när björnjakten blir allmän, kommer ett mycket starkt ekonomiskt intresse att spela in. Nu skjuter man mera björn än som anges i utskottets utlåtande, vilket herr Tjällgren citerade på den punkten. Såsom också jägarförbundet påpekar, tjuvskjutes det nämligen ganska mycket björn. Men man kan inte sälja skinnen, eftersom de härröra från tjuvskjutna björnar. Men om det nu blir en allmän jakt, så är det klart att skinnen komma ut i marknaden, och de bli en begärlig marknadsvara. Man kommer att tjäna pengar på dem, och det kommer att driva människor att intensifiera björnjakten. Såsom det här har sagts, komma framför allt de snälla gräsbjörnarna att bli föremål för jakt, medan de illfundigare slagbjörnarna komma att klara sig i det längsta.

Jag vill peka på en annan sak, som har samband med detta och som, om jag inte hörde fel, även herr andre vice talmannen var inne på. Om man nu får en allmän jakttid på två månader på björn, så kommer detta att få menliga följder även för älgarna och andra värdefulla djur. Det är nämligen på det sättet, att särskilt Norrbottens län är bekant för förekomsten av en mycket stor tjuvjakt på älgar. Jag har här ett utlåtande av Norrbottens läns jaktvårdsförbund från den 5 april i år, i vilket det påpekas, att man hittills under detta jaktår påträffat sammanlagt 77 slaktplatser efter tjuvskjutna älgar. Såsom jämförelse härtill nämner jaktvårdsförbundet, att antalet inom länet under lovlig tid fällda älgar under de senaste fem åren varierat mellan 58 och 110. Var övertygade om, mina herrar, att en allmän björnjakt kommer att utöka antalet tjuvskjutna älgar! Man får alltså en dubbel olägenhet.

Man har rätt mycket diskuterat värdet av en enquête, som har gjorts i vissa trakter, där björn förekommer. Det är nu inte bara chaufförer och handlande och andra, som herr Näslund nämnde, som ha skrivit på dessa listor. Jag har sett dem i original. Det är mest bondefolk och även en del nomader. Det finns på några ställen anteckningar gjorda vid namnen. Det är nomader, renskötande lappar, som säga att om man vårdar och vaktar hjordarna tillräckligt väl, så är risken för att djuren skola bli björnrivna mycket ringa, och en del säga, att det inte alls är någon risk.

När man sålunda gått så långt från det hållet, att man självmant ger sådana intyg, är det ännu mera uppenbart, att de risker det här talas om äro ganska obetydliga.

Jag instämmer i herr andre vice talmannens yrkande om avslag på utskottets förslag. Om utskottet hade gått på licensjaktslinjen, skulle jag utan någon protest ha följt den linjen. Nu står ju den möjligheten öppen, även om utskottets förslag avslås.

I ett uttalande av domänstyrelsen framhålles det, att överjägmästaren i nedre Norrbottens distrikt till styrelsen under hand meddelat, att länsstyrelsen ej i något fall samrått med honom i fråga om planläggning av den avskjutning av björnstammen inom länet, som av Kungl. Maj:t anbefallts. Domänstyrelsen, som väl är ett kompetent organ, när det gäller att bedöma dessa ting, anser lämpligt att, innan en sådan åtgärd som införandet av allmän jakttid för björn vidtages, försök ånyo verkställas att beskatta björnstammen enligt i huvudsak tidigare tillämpade grunder men med en annan organisation för jaktens genomförande.

Det är alltså uppenbart, att här icke alla möjligheter för att få en rimlig och riktig avskjutning till stånd tagits till vara. Ett närmare samarbete mellan domänstyrelsen och länsstyrelserna skulle uppenbarligen härvidlag kunna leda till de resultat, som man vill uppnå i denna fråga. När dessa möjligheter finnas och när ett kungligt ämbetsverk framdragit dem, anser jag det vara ganska liten risk att avslå utskottets förslag. Man har ändå möjligheter att

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

decimera björnstammen, och man kan använda dessa möjligheter, till dess man ett annat år kan framlägga ett mera bestämt utformat och effektivare förslag rörande licensjakt på björn.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få instämma i yrkandet om avslag på utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av herr Näslunds reprimander till mig. Han citerade mig i vissa stycken såsom en viss potentat citerar bibeln. Han påstod, att jag hade sagt, att björnen, om detta förslag blir verklighet, skulle utrotas på ett år. Jag sade att den skulle bli utrotad inom en ganska kort tid, och jag gjorde undantag för de statliga kronoparkerna, i fråga om vilka herr Näslund stoltserade över att ha intagit en medlande hållning. Jag anser att skadebjörnarna böra skjutas även på de fridlysta statliga domänerna. Herr Näslund blev så varm om hjärtat, att han inte ens bad om ursäkt för att han smädade mig. Ja, det behöver ju herr Näslund inte alls göra, ty jag ber inte om ursäkt om jag bemöter honom. Då herr Näslund talade om de många ovederhäftiga uppgifter, som kommit i svang i denna fråga, vill jag returnera, att ovederhäftigheten har kommit uppifrån Norrbotten och Västerbotten.

Vad den omtalade enkäten beträffar påpekade herr Näslund, att det finns 300,000 invånare i de båda nordligaste länen och att det här är fråga om endast 557 personer som uttalat sig mot en allmän jakt. Ja, varför kan inte herr Näslund lika gärna ta med hela Sveriges befolkning? Man kan ju mobilisera praktiskt taget hela landet eller 6,400,000 invånare mot dessa stackars 557 personer i Norrbotten, som tycka att björnen inte bör utrotas. Det är alltför lättvindigt att räkna på det sättet. Detta är ju ändå endast ett stickprov. Undersökningen har utförts i vissa speciella björnsocknar, där man kan anta att befolkningen har kännedom om björnens härjningar och har en bestämd och klar uppfattning om huruvida den skall skjutas bort eller inte. Jag läste inte upp namnen på dessa socknar, men herr Näslund kan få låna jakttidskriften, så att han kan se, att det är idel björnsocknar från fjälldalarna, där det endast bor sådana där fattiga människor, som han ställde sig i bräsch för. Det är ju ändå ganska egendomligt, att befolkningen på dessa orter är praktiskt taget enhällig i fråga om att avstyrka den ståndpunkt som herr Näslund och herr Hage intaga. Den vill ha licensjakt. Då herr Näslund mobiliserar de andra 300,000 emot de 557 är det litet lättvindigt. De ha ju faktiskt inte uttalat sig, och kan herr Näslund ge svar på frågan, varför inbyggarna just på de platser där enkäten satt in skulle vara skiljaktiga från de andra? Är det inte snarare anledning att antaga, att om undersökningen utsträcktes till andra björnbygder svaret skulle bli identiskt detsamma? Jag tror inte man behöver höja rösten alls, när man diskuterar om dessa ting. Herr Näslund talade om den fattige mannens enda ko eller om det var hans enda får, som björnen var så stygg att ta. Han nämnde inte i det sammanhanget, att det utbetalas ersättning från staten för den rivna kon eller det rivna fåret. Men därtill kommer, att just den där fattige mannen i björnbygden inte vill utrota björnen. Han vill ha björnen kvar. Han vill inte låta en massa människor komma och skjuta vilt på hans marker, utan han vill att skjutningen skall ske under en mycket bestämd kontroll.

Beträffande licensjakten påstår herr Näslund, att jag har ändrat mening sedan sist. Ja, jag erkänner, att jag har gjort det; jag ville inte då vara med om licensjakt, men jag har upptäckt att den inte lett till en utrotning av björnstammen. Men detta går inte i de verkliga antibjörnfanatikerna, därför att de verkligen *vilja* ha en utrotning av björnstammen, vilket utskottets förslag

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

kommer att leda till. Jag har emellertid en känsla av att riksdagens majoritet inte vill vara med om en sådan konsekvens.

Herr Näslund talade om de sjukliga fantasier som funnes på Örebro-Kurirens redaktion. Jag tror att Örebro-Kurirens redaktion kan leva även om den får underbetyg från herr Näslund, men jag vidhåller, att de sjukliga fantasierna i denna fråga finnas på annat håll. Även herr Hage hade åtskilligt att tala om Örebro-Kurirens redaktion. Han sade att det är lätt att sitta på en redaktion i Örebro och skriva ledare, en annan sak är att gå bland björnarna och hålla föredrag för dem! Jag vill upplysa herr Hage om att jag är född i en bygd, där det åtminstone i min barndom fanns en och annan björn, och jag tror, att människorna i nordvästra Hälsingland än i dag äro ganska ledsna över att nalle numera inte gör några besök där. Men vare sig man sitter på Örebro-Kurirens redaktion eller på ett kontor i Luleå, får man ju försöka bilda sig ett begrepp om alla de ting, som vi syssla med här i riksdagen. Att herr Hage och herr Näslund inte kunna få anses ha monopol på björnkunnighet ha deras anföranden här i dag vittnat om.

Jag slutade mitt förra anförande med att yrka avslag på såväl propositionen som utskottets förslag. Det kanske är litet oformellt, eftersom Kungl. Maj:t ju begär ett *yttrande* av riksdagen. Jag vill därför ändra mitt yrkande så, att jag föreslår, att riksdagen måtte avgiva det yttrandet, att riksdagen avstyrker utfärdandet av de av föredragande statsrådet föreslagna ändrade bestämmelserna rörande fridlysning av björn och lo.

Häri instämde herr *Sundberg*.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Då jag såsom föredragande i jaktären den hade att taga ställning till det spörsmål, som förändrade jaktbestämmelser innebära, var jag från början inne på tanken att via licensjakten kunna åstadkomma den ökade avjagning, som det otvetydigt föreligger behov av.

Nu kan man kanske säga, att det väl inte är så nödvändigt att minska den björnstam som finns. Det har ju givits uttryck åt den uppfattningen här i dag. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att det är ostridigt och att det omvittnas från alla håll, att björnstammen har ökat mycket kraftigt de senaste åren. Medan man 1935 uppskattade björnantalet till 200, uppskattade man det förra året till 300. Denna ökning tar sig också uttryck i de utbetalade skadeersättningsbelopp. Under åren 1939, 1940 och 1941 höllo de sig konstant till mellan 11,000 och 15,000 kronor för att 1942 plötsligt springa upp till över 38,000 kronor. Början på innevarande år visar en ännu hastigare stigande tendens på kurvan. Detta kan visserligen till en del bero på åtskilliga förhållanden, som inte ha med ett ökat antal skador att göra, såsom att folk numera veta om att de kunna få ersättning etc.

I varje fall är vittnesbördet om att skadorna ökat i betydlig grad tillräckligt kraftigt. När man har att bedöma dessa ersättningsfrågor får man ganska klart för sig, att de skador och obehag av mycket svårt slag, som drabba befolkningen i de trakter, där det förekommer talrikt med björn, innebära så stora missförhållanden, att man inte kan låta det vara som det är. Det går gärna inte enligt min mening att avhjälpa detta med licensjakt, ty man kan inte hålla så mycket folk ute, att de alltid kunna passa på där skadebjörnar ha visat sig. Dessa stanna ingalunda på en plats, utan de vandra åtskilligt. De gå inte att få tag på när som helst. Det är nödvändigt att även mobilisera traktens befolkning om man skall kunna åstadkomma en relativt stark beskattning under relativt kort tidsperiod. Det har ju visat sig, att den licensjakt som

Ang. fridlysningsen av björn och lo m. m. (Forts.)

länsstyrelserna haft sig anförtrodd inte har kunnat organiseras effektivt, och det är nog inte bara, som herr Lindström ville göra gällande, brist på förutseende och omtanke från länsstyrelsernas sida, att inte licensjakten blivit effektiv, utan det ligger i svårigheterna att få licensjakt tillräckligt effektiv. Dessutom blir det ju en mycket dyrbar historia. Skall man tillräckligt hastigt kunna åstadkomma erforderlig minskning genom licensjakt, får man naturligtvis anställa åtskilliga björnjägare, som långa tider ligga på vakt, och det är inte så enkelt. Därtill kommer, att befolkningen där uppe, lapparna och även den bofasta befolkningen, är ytterst motvillig att släppa in främmande jägare på sina områden, då de äro rädda för att de störa renhjordarna och betesdjuren i övrigt. Framför allt äro de rädda för att få in främmande hundar. Det är således inte utan skäl som befolkningen där uppe är missnöjd med rådande förhållanden. Åtminstone har jag inte kunnat komma till någon annan uppfattning än att det ovillkorligen kräves mera långtgående åtgärder än hitintills och mera effektiva åtgärder än man kan åstadkomma med licensjakt för att minska björnarnas antal.

I det förslag som från Kungl. Maj:ts sida framlagts om ändrade jaktbestämmer har föreslagits en allmän jakttid av en och en halv månad på hösten. Såsom föredragande ville jag inte följa björnutredningens förslag att anordna jakt även på våren, då jag tycker att de skäl som anförs från naturvetenskapligt och även från andra håll om det olämpliga i att skjuta björnhonor, som kanske ha ungar i idet. Detta regeringens förslag har emellertid utskottet sedan utvidgat i två avseenden, dels så att den nödvärnsrätt, som förslaget tillerkänner lappbefolkningen, skulle utsträckas även till enskilda jakträttsinnehavare och dels så att jakttiden skulle utsträckas från föreslagna en och en halv månad med ytterligare en halv månad. Dessa utvidgningar finner jag för min del ganska betänkliga även om icke ett så mycket större antal björnar därigenom kommer att skjutas. Jag tycker att man först skulle pröva den av mig föreslagna anordningen. Emellertid innebär inte utvidgningen så ingripande saker, att jag för den skull vill motsätta mig utskottets förslag, ehuru väl jag helst skulle se att propositionens linje följdes.

Jag kan i anledning av vad här sagts inte låta bli att ta upp ett par yttranden av några talare. Herr Sundberg säger, att licenslinjen är en betryggande linje. Jag har för min del redan sagt, att jag inte tror därpå. Den skulle bli både dyrbar och medföra sådan irritation bland befolkningen där uppe om den skall bli effektiv — om den överhuvud taget kan göras effektiv — att jag för min del måste bestämt avråda från att nu följa denna linje. När man talar om den sensationella utredning, som styrelsen för Verner von Heidenstams fond till skydd för Sveriges djurvärld anordnat, och att befolkningen, som herr Åkerberg sade, praktiskt taget enhälligt i dessa björnbygder tillstyrker licenslinjen, måste jag säga, att man använder åtskilliga överord. Jag har fått brev från personer i dessa orter, vilka protestera emot det sätt varpå åberopade enquête kommit till. De säga, att de inte vilja bli utsatta för en propaganda, som ovillkorligen vill ha dem till att skriva på att de äro med om denna linje. Det är således mycket delade meningar om enhälligheten på denna punkt. Jag vill inte på något sätt ringakta denna enquête, men inte ger den ett så bestämt uttryck för folkmeningen, som här göres gällande. Framför allt inte om man betänker, att det är summa 557 personer, som såvitt jag förstår på grund av en rätt kraftig propaganda anslutit sig till nämnda uttalande. När jag hörde den lilla dispyten mellan herr Sundberg och herr Hage i fråga om lodjuren, kom jag att tänka på en av dessa norrlänningar, som i brev säger, att det är egendomligt med naturskyddsvännerna: de anse björnen och lodjuren alldeles ofarliga till dess de själva blivit utsatta för dem.

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

Inom det område det här är fråga om, sade han, är det så många som, så fort björnen varit framme och rivit för dem, äro raka motsatsen till naturskyddsvänner, och han insinuerade, att alla som motsätta sig en måttfull och väl planlagd minskning av björnstammen hade denna inställning, att de voro naturskyddsvänner vad björnen beträffar, därför att de inte riktigt hade klart för sig de olägenheter den medförde för befolkningen i dessa trakter. Jag vill säga, att mitt intryck är, att såväl lapparna som den bofasta befolkningen där uppe ha ganska gott sinne för naturskyddssynpunkterna när det gäller björnarna. De hata i allmänhet inte björnen, men förhållandena äro sådana, att de lätt bli irriterade och lät kunna slå om från en vänlig inställning gentemot naturskyddssträvandena till motsatsen. Jag har funnit uttryck för den uppfattningen i dessa trakter, att det framförda förslaget till jaktbestämmelser just ur denna synpunkt är lyckat, då det tillgodoser befolkningens intressen utan att därför äventyra naturskyddsintressena.

Det har å ena sidan talats om att man ingenting skall göra och å andra sidan om att björnarna skola utrotas. Under sådana förhållanden tycker jag, att det i ett kinkigt läge är ett ganska väl avvägt förslag, som framlagts i den kungl. propositionen och som i huvudsak omfattas av utskottet. Det är en medelväg, som jag tror skall skapa lugn på den här fronten. Med en förständig tillämpning från Kungl. Maj:ts sida är det ju möjligt att hela tiden följa utvecklingen. Man fastställer den föreslagna avjagningen för ett år, inte längre, och om det sedan skulle visa sig, att man gått för hårt fram, vilket jag inte tror är någon risk på ett år, kan Kungl. Maj:t genast slopa dessa allmänna jaktbestämmelser och uteslutande hålla sig till licensjakten. Även för innevarande år kan man ju omedelbart genom licensjakt söka att få bort sådana björnar, som visat sig vara stora skadegörare.

Jag vill därför, herr talman, rekommendera den framlagda kungl. propositionen.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Sundberg**, som yttrade: Herr talman! Herr statsrådet anförde, att licensförfarandet icke varit effektivt och icke varit betryggande. Jag är den första att instämma med honom härutinnan, men då vill jag betona, att det är sådant systemet hittills tillämpats. Om det tillämpas på ett förnuftigare sätt, d. v. s. med anlitande av den sakkunskap som står till buds och med stöd och hjälp av ortsbefolkningen, är jag övertygad om att förfarandet blir både effektivt och betryggande. Jag är därutöver av den tron att det t. o. m. kommer att bli populärt bland ortsbefolkningen. Vi komma säkerligen icke att behöva befara några opinionsbildningar från den emot en i samarbete med denna befolkning ordnad licensjakt.

Herr **Andersson, Alfred**: Herr talman! Herr Hage fällde i sitt sista anförande ett yttrande, som jag inte tycker kan få stå alldeles oemotsagt. Han sade nämligen, att representanterna söderifrån här i riksdagen, och främst menade han kanske dem i utskottet, borde visa litet mera hänsyn till och förståelse för norrlänningarna i denna fråga.

För min del tycker jag att vi ha visat både förståelse och hänsyn för de norrländska intressena. Här föreligger ju ett nära nog enhälligt utskottsutlåtande, och detta utlåtande går längre än vad jag från början ville vara med om i utskottet. Jag var nämligen inställd på att licensjakten på björn skulle vara att föredraga framför denna allmänna jakt, som nu är föreslagen. Jag skulle nästan känna mig som en brottsling, om jag med detta utskottsutlåtande har medverkat till att björnstammen kommer att utrotas eller alltför starkt deci-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

meras, men jag vill hoppas att det inte skall gå så långt. Licensjakten hade jag tänkt mig skulle anförtros åt folket självt uppe i Norrland, åt lapparna, som så att säga leva mitt bland dessa björnar och bäst känna till förhållandena. Med denna allmänna jakt är jag litet orolig för att det, som herr Lindström nyss sade, blir de fredliga björnarna som komma att skjutas. De verkliga skadebjörnarna, slagbjörnarna, skulle enligt de upplysningar, som lämnats av norrlänningarna själva, vara svårare att komma åt. De äro så kloka, dessa gamla slagbjörnar, var det någon som sade i utskottet: de veta precis var gränsen går för fridlysningen; bli de förföljda, smygga de sig till det fridlysta området, och sedan äro de skyddade. Nu vet jag inte hur pass kloka de äro. Jag har inte sett andra björnar än dem som finnas på Skansen, och jag har i samband med utskottsbehandlingen av detta ärende frågat många norrlänningar både i och utanför utskottet, om de verkligen ha sett någon björn i fria naturen. Nej, det är bara ett fåtal av dem som råkat se en björn ute i naturen. De ha liksom jag fått nöja sig med att titta på björnarna uppe på Skansen. Det är ju alldeles klart att norrlänningarna ha alla förutsättningar att bedöma denna för dem själva så viktiga fråga, men det kan i alla fall inte hjälpas att även en representant söderifrån känner ett visst ansvar, och jag menar att vi i utskottet ha gått så långt i hänsynstagande och förståelse för norrlänningarna själva, att något mera knappast kan begäras.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Näslund: Herr talman! Efter statsrådet Domös anförande kan jag på flera punkter fatta mig mycket kort.

Det är en sak som jag underlät att nämna i mitt förra anförande, men som jag nu skall be att få erinra om. När man diskuterar utskottsutlåtandet förtjänar det sålunda att påpekas, att utskottets förslag i ett avseende innebär en skärpning jämfört med nuvarande förhållanden. Den för närvarande året om fria jakten på björn å enskild mark kommer nämligen enligt utskottets förslag att försvinna. Det kan vara skäl i att upplysa kammarens ledamöter om detta.

Sedan vill jag säga ett par ord med anledning av statsrådets betänkligheter mot den utvidgning som utskottet har vidtagit. Jag hoppas nämligen att därest riksdagen godkänner utskottsutlåtandet och Kungl. Maj:t är vänlig nog att tillämpa motsvarande bestämmelser, så skall utvecklingen komma att visa att just den utvidgning, som avser lika rätt för de bofasta som för lapparna att utföra nödjakt, är en utomordentligt verksam metod just när det gäller att träffa skadedjuren.

Herr Rickard Lindström hade genom en tidskriftsuppgift eller något liknande fått den föreställningen, att tjuvskytte skulle komma att florera så oerhört, om allmän jakt bleve införd. Här resonera herrarna som om ingen jakträtt för närvarande finnes. Jag kan försäkra herr Rickard Lindström och andra, som misstänka att tjuvjakten skulle komma att öka om allmän jakt på björn införes, att så icke blir förhållandet. Det är i stället mycket sannolikt, att raka motsatsen kommer att inträffa. De som för närvarande öva olaga jakt, om det till äventyrs är några — sådana fall finnas i Blekinge lika väl som i Norrland, ja t. o. m. i Skåne — bry sig inte om huruvida det är allmän jakt på björn eller icke. Den gruppen är ganska konstant och den förändras inte. Men om statsmakterna upprätthålla oförnuftiga anordningar på detta område, riskerar man att den ökar. Detta är ett folkpsykologiskt moment, som jag tror statsrådet fäster stor vikt vid och har mycket god blick för.

Lapparnas vitsord att inga skador behöva uppkomma om man vårdar ren-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

hjordarna är nog i viss utsträckning riktigt. Men de gamla lappar, som lämnat den uppgiften, ha underlåtit att tala om att renvården bedrives efter helt andra linjer nu än den tiden när lapparna mjölkade sina vajor och gjorde ost. Då följde man regelbundet sina små hjordar. Nu har man samlat betydligt större hjordar och betesmarkerna äro mycket mera vidsträckta etc., och det gör att de gamla rekommendationerna inte äro tillämpliga i dag.

Sedan skall jag bara rätta ett litet missförstånd, som jag kanske har givit anledning till genom att uttrycka mig otydligt. Jag har i mitt första anförande aldrig påstått, att herr Åkerberg sagt att björnen skulle komma till utrotas på ett år. Jag gjorde mig till talesman för dem, som bestrida den uppfattningen, att björnen hotas av utrotning om man följer utskottets förslag — det är ju det allmänna intrycket av debatten här — och jag påpekade då att det inte kan gälla mer än ett år. Om nu Kungl. Maj:t behagar tillämpa dessa riktlinjer nästa år, är det sedan, som statsrådet Domö påpekade, möjligt att inskränka jakträtten igen. Det var detta jag avsåg, och om ett missförstånd skulle ha uppstått är jag angelägen att rätta det.

Sedan har jag inget behov att längre diskutera opinionsbildningen med herr Åkerberg. Jag tänker kammaren håller mig räkning för att jag underlåter det. Jag vill bara tillägga, att utvecklingen kommer att visa vem som har gissat rätt i det avseendet.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Såvitt jag kan se står och faller motiveringen för det kungl. förslaget och för utskottsutlåtandet med påståendet, att licensjakten icke varit och icke heller kan göras effektiv. Jag väntade länge under debatten på att få några klagörande upplysningar i detta stycke, men jag fick dem först i statsrådet Domös anförande. Han säger, att det överhuvud taget inte är möjligt att hålla så mycket folk ute i markerna som skulle vara nödvändigt för att göra avjagningen med denna metod så stor som erfordras, och att man därför måste låta till ortsbefolkningens egen medverkan.

Nu frågar jag mig, på samma sätt som herr Sundberg redan har frågat sig, vad det är som hindrar att man utnyttjar ortsbefolkningen för att bedriva jakt under licens. Jag kan för min del inte finna något hinder för en sådan anordning. Jag skulle också kunna tänka mig andra metoder för att göra denna licensjakt effektivare än den hittills varit. Har man försökt att komma längre fram på denna väg än som nu är fallet? Propositionen ger ingen upplysning i det avseendet, och jag måste alltså säga, att motiveringen så till vida är ofullständig.

För min del är jag ytterligt tveksam när det gäller att överge den linje, som hittills har följts. Statsrådet menar, att den anordning, som nu är föreslagen i propositionen, betecknar ett väl avvägt och planmässigt förfaringssätt. Jag har svårt att instämma med honom. Jag har också svårt att följa honom när han säger, att det hädanefter liksom hittills blir möjligt, att undan för undan följa utvecklingen. Jag tror att det tvärtom kommer att visa sig, att man i och med att man går över på den nya linjen förlorar även den mycket osäkra överblick av björnbeståndet som man hittills haft. Det är sant att en anmälningsplikt för dödade djur fortfarande kommer att gälla, men kommer det överhuvud taget att finnas något intresse bland ortsbefolkningen för att fullgöra denna anmälningsskyldighet? Såvitt jag förstår kommer detta intresse att vara ytterst ringa, om ens överhuvud taget befintligt, i all synnerhet som man ju även har vidtagit den ändringen, att de skjutna björnarna hädanefter få behållas såsom jaktbytte, medan de tidigare tillfallit kronan.

Många omständigheter göra det emellertid särskilt angeläget att söka be-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

hålla en så noggrann överblick över utvecklingen, som överhuvud taget är möjlig, bl. a. det kända förhållandet, att ett djurbestånd, som bringats ned till en viss gräns, sedan inte kan repa sig även om man vidtager aldrig så stränga skyddsåtgärder. Nu vet man visserligen inte var denna gräns ligger för björnarnas vidkommande. Det är väl många förhållanden som här spela in, kanske inte minst om ståndorterna äro sammanhängande eller isolerade. Men man vet att det finns en sådan gräns och att den inte kan ligga så långt under det nuvarande antalet. Jag föreställer mig, att man mycket väl på ett enda år under särskilt gynnsamma betingelser kan åstadkomma en sådan reducering av björnstammen, att man faktiskt är nere i närheten av den biologiska gräns, där stammens livskraft börjar sina. Det är därför jag bestrider, att den anordning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, kan kallas planmässig och väl avvägd.

Jag har begärt ordet för att förena min röst med deras, som vilja hålla en skyddande hand över den svenska djurvärlden och det vildas rike. Jag tillåter mig därför, herr talman, att instämma i det yrkande, som har framställts av herr Åkerberg.

I detta anförande instämde herr *Mannerskantz*.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Allting är ju relativt i denna världen, och så är det naturligtvis även med planmässigheten av de föreslagna anordningarna. De ta emellertid sikte på att så gott som det överhuvud taget är möjligt bedöma och planera de åtgärder, som behövas.

Propositionen bygger ju på björnutredningens förslag, och i denna utredning har bl. a. suttit en representant för naturskyddet. Jag och de som i övrigt haft att göra med detta förslag ha också hela tiden stått i förbindelse med representanter för naturskyddsintresset. Vi räkna därför på att ha inhämtat de upplysningar, som där stått till buds. Jag tycker inte heller att man i detta fall kan vara i bättre sällskap än när man här har svenska naturskyddsföreningen med sig på de föreslagna åtgärderna.

Detta förslag innefattar dessutom mindre långtgående åtgärder än björnutredningen, med dess sakkunniga från naturskyddet, hade föreslagit. Därför kan jag inte tro att man har gått för långt. Det skulle mycket smärta mig om så vore fallet, ty jag har själv den uppfattningen att det är ytterst viktigt att bevara livskraftiga björnstammar och att man inte skall decimera den mer än som är nödvändigt. Den synpunkten vet jag delas av dem inom departementet, som ha att handlägga dessa frågor. Jag tror därför jag kan försäkra kammaren, att man noggrant kommer att övervaka att inte avjagningen går för långt, så att björnstammarna löpa fara att alltför mycket förminska.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla motionen I: 212; samt 3:o), av herr *andre vice talmannen*, att riksdagen skulle avgiva det yttrandet, att riksdagen avstyrkte utfärdandet av de av föredragande statsrådet föreslagna ändrade bestämmelserna rörande fridlysning av björn och lo.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindström* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *andre vice talmannens* yrkande, upp-

Ang. fridlysningen av björn och lo m. m. (Forts.)

sattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr andre vice talmannens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 54.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 269, angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten.

Om främjande av nyodling och samhällsbildning inom Norrbotten.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 271, av herrar *Viklund* och *Grym*, hade anhållits, att riksdagen måtte besluta hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta inventera inom Norrbotten befintliga, enskilda och sammanslutningar tillhöriga jordförekomster, som vore lämpliga för nyodling i sådana större sammanhängande områden, att ny samhällsbildning skapades, samt att därvid villkoren för förvärvande av sådana jordområden måtte utrönas ävensom att det måtte undersökas på vilket sätt och efter vilka grunder staten lämpligen skulle främja en sådan nyodlingsverksamhet och samhällsbildning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Utskottet finner flera av de i motionen framlagda synpunkterna synnerligen beaktansvärda.

Vad beträffar den ifrågasatta inventeringen av lämplig jordbruksjord i Norrbotten har emellertid, såsom erinras i de av utskottet införskaffade utlåtandena, för några år sedan en dylik undersökning genom statlig försorg redan verkställts i avseende å kronoparkerna och i viss omfattning även enskild mark i de nordligaste länen. Jämväl genom den verksamhet, som bedrivs av hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna, torde kännedom förefinnas rörande belägenheten och beskaffenheten av dylik jord i nämnda landsdel. Någon ytterligare utredning i detta ämne synes med hänsyn härtill icke lämpligen nu böra igångsättas.

Om främjande av nyodling och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

Såsom erinras av egnahemsstyrelsen tillhör för övrigt frågan huru ett mera varaktigt försörjningsläge skall kunna skapas i Norrbotten de problem, som skola upptagas av 1940 års Norrlandsutredning. Kungl. Maj:t har även på därom av riksdagen framställd begäran genom särskilda beslut uppdragit dels åt lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen att utreda i vad mån inom Norrbotten arbetet med nyodling kan rationaliseras genom utnyttjande av moderna maskinella hjälpmedel, i första hand för komplettering av ofullständiga jordbruk, dels ock åt egnahemsstyrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om lagstiftning om expropriation av mark för stärkande av ofullständiga jordbruk inom landet. Sistnämnda tre utredningar pågå allttjämt.

Med hänsyn till att flertalet av de i motionen berörda spörsmålen sålunda redan ha varit eller äro föremål för utredning, synas några åtgärder i omedelbar anslutning till motionen icke erforderliga. Utskottet utgår emellertid från att vid de pågående utredningarna de i motionen avhandlade frågorna bliva föremål för överväganden.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att motionen II: 271 må anses besvarad med vad utskottet ovan anført.»

Reservation hade anmälts av herr *Jacobson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 271.

Herr Svedberg: Herr talman! Den motion, som ligger till grund för jordbruksutskottets utlåtande på denna punkt, tar sikte på att en utredning skulle verkställas för att utröna förekomsten inom Norrbotten av större odlingsbara jordområden, som kunna vara lämpliga för ny egnahemsbildning. Motionärerna anför bland annat att Norrbottens län i befolkningshänseende sedan länge intar en tätställning när det gäller födelsetalet, och de motse med oro efterkrigstidens svårigheter samt påkalla en granskning av förutsättningarna för att nya försörjningsmöjligheter skola kunna skapas.

Jordbruksutskottet har i sin motivering framhållit, att en del av de synpunkter som framkommit i motionen äro behjärtansvärda. Utskottets slutomdöme blir emellertid, att någon ny utredning icke för närvarande bör verkställas. Därvid hänvisas till den stora Norrlandsutredning som riksdagen beslutade år 1940. Men vi uppe i Norrland efterlysa hur snabbt denna utredning skall komma med resultat, och vi ställa frågan om denna utredning ens har börjat sin verksamhet. Eller skall möjligen denna utredning vara en avstjälpningsplats och en begravningsplats för de önskemål, som representanterna för Norrland kunna komma att framställa under den närmaste framtiden?

I ett föredrag vid lantbruksveckan nämnde professor Wahlund, att över 20,000 ungdomar från landsbygden årligen få söka sin utkomst i städer och industrisamhällen och att varje sådan årskull kan beräknas kosta landsbygden 100 miljoner kronor. När man tar del av sådana uppgifter, ställer man sig frågan om det icke är riktigt att statsmakterna även överväga möjligheterna att säkerställa livsbetingelserna för ungdomen på landsbygden i större utsträckning än hittills. Jag tror inte att det i det långa loppet går att på det sättet avtappa landsbygden på dess friskaste arbetskraft. Det blir nödvändigt att förbättra ungdomens möjligheter även på landsbygden, och detta gäller i synnerhet Norrland, där ännu stora jordbruksarealer ligga oodlade.

En inventering har visserligen redan verkställts i avseende å kronoparkerna. Lantbruksstyrelsen har också gett till känna i sitt yttrande till utskottet, att en viss inventering även skett å enskild mark, bland annat i den socken jag själv tillhör samt inom Råneå socken i Norrbottens län. Det visar sig att endast mycket små arealer funnos tillgängliga för odlingsverksamhet å kronoparker.

Om främjande av nyodling och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

De största arealerna av denna jord innehas för närvarande av skogsbolagen. Utskottet säger att egnahemsnämnderna kunna vidtaga undersökningar rörande dylik jord, men vi tro att dessa nämnder för närvarande äro upptagna av så stora arbetsuppgifter i övrigt, att det är nödvändigt att en särskild utredning verkställas i denna fråga.

Ett märkligt uttalande finner man i lantbruksstyrelsens uttalande i detta ärende, när det heter på följande sätt: »I regel föreligger ej behov av någon ny samhällsbildning i samband med nyodlingsverksamheten, enär denna kan och bör anpassa sig till redan befintlig bygd.» Det är klart att önskemålet givetvis vore, om man i framtiden helt enkelt kunde lägga de nya odlingsarealerna till den redan befintliga bygden, men vi tro inte uppe i Norrland att detta är möjligt. Där äro ännu stora arealer icke uppodlade och de erbjuda stora möjligheter för befolkningen att få sin utkomst, om endast en kraftigare insats göres för att skapa nya egnahem, bland annat genom att dessa planläggas i tid. Det bör vara samma intresse när det gäller kolonisationsverksamheten som i fråga om bostadsbyggandet. Möjligheterna att skapa en ny by på områden, där odlingsmöjligheter föreligga, äro givetvis betydelsefullast, och därför böra möjligheterna planläggas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Jacobson.

Herr Eriksson, Carl Edmund: Herr talman! Jag skall be att mycket kort få yrka bifall till utskottets hemställan. Utskottet har ju i stort sett varit ense med motionärerna i fråga om själva syftet, men samtidigt har utskottet pekat på att för närvarande tre utredningar pågå, vilka syssla med dessa spörsmål. Utskottet har därför ansett det vara onödigt att vidtaga ytterligare åtgärder för att åvägabringa det som motionärerna önska.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertygande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckt motion angående utredning om de norrländska ägostyckningsinnehavarnas levnadsförhållanden och försörjningsbetingelser;

nr 36, i anledning av väckt motion angående förbud mot export av hästar;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom; samt

nr 38, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om att avgiftsfritt utarrendera myrslåttern under domänverkets förvaltning åt mindre jordbrukare.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning.

Om ökat statligt stöd för myrutdikning.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 38, av herr *Andersson* i Gisselås m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om såväl skyndsamt utredning angående

Om ökat statligt stöd för myrutdikning. (Forts.)
ökat stöd för myrutdikning i syfte att dels minska frostländigheten, dels nyttiggöra mark för odling och skogsbörd, samt förslag till riksdagen med anledning av denna utredning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 38 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Sten**: Herr talman! Jordbruksutskottet har beträffande föreliggande motion kommit till det resultatet, att frågan skulle kunna upptagas vid den utredning 1942 års torrläggningssakkunniga skola verkställa. Om man tar del av direktiven för denna utredning finner man, att den varit avsedd såsom en utredning om administrationen av den statliga verksamheten på torrläggningsområdet. När nu emellertid utskottet har inhämtat, att de sakkunniga ha befo-genhet att till behandling upptaga även andra med torrläggningssverksamheten i övrigt förknippade spörsmål, som befinnas tarva närmare utredning, är det väl ingenting annat att göra för den som är intresserad av denna motion och det spörsmål, som den har tagit upp, än att hoppas att utskottets förmodan i detta avseende måtte gå i uppfyllelse.

Att jag yttrar ett par ord i denna fråga, beror på att jag har ett gammalt intresse av helt naturliga skäl för förhållandena i samma bygd, som motionären i andra kammaren representerar. Jag har funnit mycket som talar för den uppfattning han fört fram i motionen, nämligen att det inte är tillfredsställande med den ordning som kommit till stånd efter 1926, att statsbidragsverksamheten på detta område blivit uppdelad dels på skogsutdikning och dels på torrläggning för jordbruksändamål, under det att det gamla norrländska anslaget för utdikning av frostländiga myrmarker har indragits.

Jag har alltså endast velat i detta sammanhang uttala önskvärdheten av att torrläggningssakkunniga måtte observera denna motion och vad nu sagts i anledning av densamma samt att de måtte taga upp denna fråga och därvid sätta sig i förbindelse med den sakkunskap som finnes på detta område, däribland föreståndaren för försöksgården i Jämtland, som representerar en teoretisk och vetenskaplig insikt, som sammanfaller med de praktiska jordbrukarnas iakttagelser från samma trakt. Denna torrläggningssverksamhet har varit av stor betydelse och den bör fullföljas i den mån den ännu inte har slutfört sin gärning.

Jag har endast velat säga detta, och jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.; samt

nr 41, i anledning av väckt motion angående viss ändring i kungörelsen angående frivilligt bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna.

*Förslag till
avlönings-
reglemente för
de högre kom-
munala sko-
lorna.*

Med tillstyrkande i huvudsak av Kungl. Maj:ts i proposition nr 166 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

1. godkänna av chefen för finansdepartementet förordat förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna, med iakttagande av viss av utskottet föreslagen redaktionell ändring;

2. godkänna av departementschefen förordat förslag om uppräknings- och ersättningsreglemente för de högre kommunala skolorna;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1943 förordats meddela

a) bestämmelser om avlöning åt lärare, som anmält, att han icke ville underkasta sig det nya avlöningsreglementets villkor och bestämmelser,

b) provisoriska avlöningsbestämmelser för budgetåret 1943/44 för övningslärare vid de högre kommunala skolorna,

c) bestämmelser om provisoriskt dyrtorstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning under budgetåret 1943/44 åt vissa övningslärare vid nämnda skolor;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t

a) att förordna om tillämpning av avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna å lärare, vilken icke övergått till de provisoriska avlöningsbestämmelserna under budgetåret 1942/43 för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor,

b) att utfärda de övergångsbestämmelser för här ifrågakarande befattningshavare, vilka kunde visa sig erforderliga utöver de övergångsstadganden, som innefattades i avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna,

c) att vidtaga de ändringar i gällande statsbidragsbestämmelser, som föranleddes av föreskrifterna i avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna eller av vad eljest i nämnda statsrådsprotokoll förordats.

Det av utskottet förordade förslaget till avlöningsreglemente upptog i 4 § ett stadgande, att för kvinnlig lärare lönegrad icke skulle omfatta den för lönegraden angivna högsta löneklassen.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Pauli* ansett, att utskottet bort förordna sådan jämkning i Kungl. Maj:ts förslag, att kvinnlig lärare vid här ifrågakarande skolor med avseende å rätt att åtnjuta lön i högsta löneklass inom vederbörande lönegrad jämställdes med kvinnlig lärare vid allmänt läroverk.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag har tillåtit mig att till detta statsutskottets utlåtande foga en reservation. Det framgår av dess lydelse, att jag inte har avsett att här resa ett yrkande, som skulle innebära, att åttonde huvudtitelns slutsumma ökades med omkring 150,000 kronor. När jag fann, att jag stod ensam i utskottet, ansåg jag det inte möjligt att uppta någon strid om den saken. Anledningen till att jag likväl avgett denna reservation och här begärt ordet är, att jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet på själva den principiella innebörden i denna fråga.

Det gäller det nya lönereglementet för högre kommunala skolor. Det är en fortsättning på vad som beslöts i fjol beträffande lönereglementet för folkskolorna. De sakkunniga, som tillsattes 1941, fingo bland annat det direktivet,

Förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. (Forts.) att det vid utredningen borde eftersträvas att såvitt möjligt bringa befattningshavarnas löneförhållanden i överensstämmelse med det senaste statliga lönesystemet. Detta direktiv kunde alltså ingalunda anses innebära, att man skulle göra något undantag för de kvinnliga befattningshavarna utan tvärtom. Inte dess mindre föreslago de sakkunniga, nu åtföljda av Kungl. Maj:t och statsutskottet, att man inte skulle låta de kvinnliga lärarna avancera till den högsta löneklassen. Detta ha de sakkunniga själva uttryckligen förklarat vara principiellt oriktigt. De sakkunniga säga nämligen, att »beträffande kvinnliga lärares rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad kunna ur principiell synpunkt inga bärande skäl anföras för att bibehålla nu gällande undantagsbestämmelser för kvinnliga lärare vid det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet».

När de sakkunniga inte desto mindre ha frångått denna av dem öppet erkända princip, så har det skett, som det heter, med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden. Som kammaren torde erinra sig, fattade riksdagen i fjol beträffande folkskolorna motsvarande beslut. Riksdagen gick alltså även den gången emot den princip, som statsmakterna tidigare med kraft ha fastslagit, nämligen likalönen. Men de statsfinansiella synpunkterna voro vid beslutet i fjol av en helt annan tyngd och bärkraft än de äro nu. I fjol gällde det en merkostnad på över 4 miljoner kronor, här gäller det en merkostnad på icke fullt 150,000 kronor, närmare bestämt 148,000 kronor. Man kan verkligen fråga sig, om det kan vara motiverat, att en sakkunnigkommitté, en regering och en riksdag gå ifrån en princip, vilken de uttryckligen erkänt vara riktig, för att kunna spara ett belopp på 148,000 kronor. Naturligtvis är även detta pengar, men jag undrar, om det kan anses vara tillräckligt mycket för att motivera detta principiella avsteg och denna orättvisa mot ifrågavarande lärarkår.

Akademiskt bildade kvinnors förening har anfört, att det »måste betecknas såsom orättvist, att de vid högre kommunala skolor anställda kvinnliga lärarna, som hade samma utbildning och fullgjorde en tjänstgöring likvärdig med de statsanställda lärarnas, och som därför avlönades efter enahanda löneplan, av statsfinansiella skäl skulle berövas den löneförmån, som uppflyttning i högsta löneklassen innebure». Inom skolöverstyrelsen hade en reservant också hemställt, att denna undantagsbestämmelse skulle upphävas för de högre kommunala skolornas anställda, och skolöverstyrelsen förklarade, att det i princip är riktigtast, att även kvinnliga lärare skola kunna uppnå högsta löneklassen. Men skolöverstyrelsen nöjde sig till skillnad från sin reservant med att uttrycka en förhoppning, att den nu gällande och av de sakkunniga föreslagna olikheten mellan manlig och kvinnlig lärares lön så snart som möjligt måtte bortfalla.

Jag vill också framhålla en detalj i de sakkunnigas argumentering för bibehållandet av denna skillnad. Deras motivering går som sagt i främsta rummet ut på att staten gör en besparing, men dessutom säga de, att ifrågavarande kvinnliga lärare relativt nyligen ha fått sina löner reglerade. Detta är sant, men det är ju lika sant beträffande samtliga statsanställda lärare och beträffande de manliga kommunalanställda. Därför är det alldeles obegripligt, att ett sådant argument skall framföras endast i fråga om de kvinnliga kommunalanställda lärarna. Det finns helt enkelt inte någon rim och reson i ett sådant resonemang.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat inför kammaren understryka, att både de sakkunniga och hörda myndigheter med kraft ha fastslagit, att här kränkes en princip, och att avsteget från denna princip stödes dels med ohållbara skäl, dels med ett statsfinansiellt argument, som inte har någon större tyngd. Jag vill därför sluta med att instämma i skolöverstyrelsens förhoppning, att under sådana omständigheter denna anmärkningsvärda skönhetsfläck

Förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. (Forts.)
på det nya lönereglementet snarast möjligt skall avlägsnas. När det inte gäller ett större belopp än detta, böra statsmakterna inom en icke alltför avlägsen framtid kunna ställa sig till efterrättelse de principer, som från alla håll ha erkänts vara riktiga.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har ingenting att anmärka alls mot herr Paulis yttrande, utan jag skall be att få instämma till alla delar i vad han har sagt. Det är åtskilliga av statsutskottets medlemmar, som göra alldeles detsamma. Att herr Pauli fått stå som ensam reservant beror åtminstone vad mig beräffar på den omständigheten, att vi försummat att väcka motion i ämnet. Därför vore det från vår sida närmast ett slag i luften att anföra reservation i ärendet. Jag är emellertid glad över att herr Pauli ändå har varit djärv nog att framföra dessa synpunkter i riksdagen, som helt överensstämmer med mina. Men som herr Pauli själv antydde, är det ju omöjligt att ställa ett yrkande på den motivering, som han framlade. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till de allmänna läroverken m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet avfattat sin hemställan i två särskilda, med A och B betecknade punkter, av vilka den förra var indelad i 20 med 1—20 betecknade moment.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att mom. 1—19 föredroges i ett sammanhang och mom. 20 särskilt för sig.

Punkten A.

Mom. 1—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 20.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr A. Forslund m. fl. (I: 43) och den andra inom andra kammaren av herr E. Ericsson i Ätvidaberg m. fl. (II: 53), hade hemställts, att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast möjligt till riksdagen om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte förelägga riksdagen förslag om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna.

Herrar Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Magnusson, Jonsson i Eskilstuna och Holmdahl samt fru Alvéén hade anmält reservation i fråga om utskottets yttrande över motionerna I: 43 och II: 53 angående fortsatt förstatligande av

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

de kommunala mellanskolorna ävensom utskottets hemställen rörande skrivelse i ämnet.

Herr **Pauli**: Herr talman! På denna punkt finns det en reservation av mig själv och flera ledamöter av utskottet. Jag beklagar, att den är blank, så att kammaren inte kunnat göra sig en klar föreställning om varför den avgivits. I själva verket är skillnaden i sak mellan den ståndpunkt, som intas av utskottets majoritet, och den, som reservanterna intagit, synnerligen obetydlig. Hela utskottets utlåtande utom de två sista punkterna återfanns även i det enhälliga förslag, som kom till statsutskottet från andra avdelningen. Men medan utskottsavdelningen vid de anförda förhållandena icke hade funnit det erforderligt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll om förslag i ämnet, så har utskottet på grund av ett i utskottsplenium framkastat förslag anhållit om en sådan skrivelse.

Jag för min del har inte mycket att invända mot att riksdagen använder skrivelsens form för att uttrycka sin positiva ståndpunkt i frågan, och hade ärendet återremitterats till avdelningen och motiveringen alltså kunnat överarbetas, är det mycket möjligt, att full enighet hade kunnat vinnas. Det är emellertid så, herr talman, att den motivering, som här har åstadkommits, är så pass dålig ur rent logisk synpunkt, att vi reservanter rent ut sagt ha känt oss generade för att sätta våra namn under den.

Här påpekas, vilket vi också hade anført, att departementschefen för sin del hade framhållit, »att den omständigheten, att ifrågavarande spörsmål för närvarande är föremål för utredning i ett vidare sammanhang givetvis icke utesluter att framställningar om särskilda sådana skolors ombildning till statliga realskolor kunna vinna beaktande, därest vägande skäl härför prövas vara för handen». Detta instämma alltså även vi i. Vidare heter det: »Såsom utskottet ovan framhållit föreligga sådana skäl beträffande de mellanskolor, som hava sitt rekryteringsområde inom en tämligen vidsträckt rayon.» Alltså understryker utskottet här, att även om departementschefens förslag hade gått igenom, så hade det funnits möjlighet att först statliga kommunala mellanskolor i det ena fallet efter det andra, där det fanns sådana bärande skäl. Till slut heter det: »Med hänsyn härtill anser utskottet att förslag snarast möjligt bör föreläggas riksdagen till fortsatt först statligande av de kommunala mellanskolorna.»

Nog är detta en ganska egendomlig slutledningskonst. På grund av att det nu finns möjlighet att först statliga olika mellanskolor i fall efter fall, skall riksdagen skriva och begära ett förslag snarast möjligt om ett allmänt först statligande av de kommunala mellanskolorna. Det torde vara tydligt, att detta resonemang saknar sammanhang. Men meningen kan ju ändå anses uppenbar: man vill å ena sidan, att först statligande skall komma till stånd i fall efter fall, och å andra sidan att det snarast möjligt skall bli ett allmänt först statligande.

Som jag redan har sagt, har inte jag — och säkert inte heller mina medreservanter — någonting emot själva denna tanke. Jag är fullt övertygad om att de synpunkter, som ha framlagts i motionerna, om kommunernas svårigheter och den tunga, som åvilar dem för upprätthållandet av de kommunala mellanskolorna, ha goda skäl för sig. Jag är också övertygad om att det finns många kommunala mellanskolor här i landet, som skulle ha förtjänat att först statligas redan tidigare. Under senare år har detta ju endast skett med en enda. Jag hade tillfälle att under den Norrlandsresa, som statsutskottets andra avdelning för någon tid sedan företog, besöka en sådan kommunal mellanskola. Det var i Lycksele. Jag fick det mycket bestämda intrycket — vilket

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

jag också ansåg mig kunna uttala vid besöket där — att just denna mellan-skola och mellanskolor, som arbeta under motsvarande förhållanden, borde få bli förstärkta så snart som möjligt. Därför finns det inte någon saklig meningsskiljaktighet mellan utskottet och reservanterna, och jag har inte någon anledning att här ställa något annat yrkande än det, som framställts av utskottet. Vad jag har velat med detta anförande är att klargöra för kam-maren det historiska sammanhang, som ligger bakom reservationen, och an-ledningen till att vi inte utan vidare ha velat svälja denna motivering, som lider av ganska betydande stilistiska brister.

Herr talman! Jag har alltså inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande moment hemställt.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att nedannämnda motioner, nämligen I: 211 och II: 311, I: 229 och II: 330, I: 227 och II: 331, I: 22 och II: 31, I: 228 och II: 328, II: 316, II: 65, I: 218, II: 317, I: 217 och II: 329, I: 79 och II: 97, I: 21 och II: 29, I: 159 och II: 231, II: 101 samt II: 156, i den mån de icke finge anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 211, av herr *E. Näsström* m. fl., och II: 311, av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, besluta, att samrealskolan i Örnsköldsvik skulle successivt från och med budgetåret 1943/44 ombildas till högre samläroverk, samt att medel för budgetåret 1943/44 måtte anvisas för detta ändamål med 15,469 kronor.

I de likalydande motionerna I: 229, av herr *E. Lindbärg* m. fl., och II: 330, av herr *G. Pettersson* i Hällbacken m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att samrealskolan i Ludvika skulle från och med budgetåret 1943/44 successivt ombildas till högre allmänt läroverk med 3-årigt latin- och realgymnasium.

I motionen I: 218, av herr *Olsson, Oscar*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de vid 1940 års riksdag fattade besluten om ett maximum av 35 lärjungar i realskolans högsta klass och avskaffande av rätten till uppdelning av vissa klasser med mer än 24 lärjungar skulle upphävas från läsåret 1943/44 samt att medeltjänstgöringstiden för ämneslärarna vid läroverken och högre kommunala läroanstalter tills vidare skulle ökas med en veckotimme.

Beträffande de fyra förstnämnda motionerna hade utskottet i motiveringen anført:

»I motionerna I: 211 och II: 311 samt I: 229 och II: 330 hava yrkanden framställts om att samrealskolorna i Örnsköldsvik och Ludvika från och med nästa budgetår successivt skulle ombildas till högre allmänna läroverk. Departementschefen har även berört denna fråga och för sin del anført, att starka skäl talade för upprättandet av nya statliga gymnasier i landsorten, exempelvis i Örnsköldsvik och Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Utskottet, som delar denna uppfattning, vill understryka önskvärdheten av att i första hand de delar av landet, vilka för närvarande intaga en i gymnasiehänsedda mindre gynnad ställning, bliva tillgodosedda med gymnasier. I nu rådande läge anser utskottet i likhet med departementschefen att försiktighet beträffande utvidgning av gymnasieorganisationen i allmänhet bör iakt-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

tagas och kan därför icke biträda de i motionerna framställda yrkandena. Utskottet förutsätter emellertid, att 1940 års skolutredning ägnar frågan om den nuvarande fördelningen av de statliga gymnasierna mellan olika delar av landet en ingående översyn, i syfte att i sådant avseende ernå en ur olika synpunkter jämn och rättvis uppdelning av desamma. Härvid synes böra beaktas, att upprättandet av ett gymnasium på ett håll måhända kan kompenseras genom en avveckling på ett annat håll av gymnasielinjer, som äro svagt rekryterade. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan nämnda översyn vidtagits och därest de statsfinansiella förhållandena sådant medgiva, för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Utskottet anser sig likväl böra framhålla, att synnerligen starka skäl tala för upprättandet snarast möjligt av ett statligt gymnasium i Örnsköldsvik, vilken fråga torde kunna lösas utan avvaktan på att resultatet av omförmälda översyn föreligger. Med vad utskottet sålunda anfört torde motionerna I:211 och II:311 samt I:229 och II:330 få anses besvarade.»

I fråga om motionen I:218 hade utskottet yttrat:

»Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår begärde 1942 års riksdag utredning angående en uppmjukning av gällande regler för sammanslagning av klassavdelningar på realskolestadiet. Den av skolöverstyrelsen i ämnet framlagda utredningen utvisar, att icke oväsentliga pedagogiska olägenheter äro förknippade med nuvarande anordning, men att en uppmjukning i enlighet med de av riksdagen ifrågasatta riktlinjerna skulle draga en årlig merkostnad av 70,000 kronor. Departementschefen har av statsfinansiella skäl ansett sig icke nu kunna förorda ett genomförande av en dylik uppmjukning. I motionen I:218 har yrkats, att ifrågavarande regler måtte helt upphävas från och med nästa läsår och att de härigenom uppkommande ökade kostnaderna — beräknade till omkring 420,000 kronor för år — skulle kompenseras genom utsträckning av ämneslärares tjänstgöring med en veckotimme. Bland läroverkslärarna förefinnes alltså ett icke ringa mått av arbetslöshet, vilket så vitt utskottet kan finna skulle ytterligare accentueras genom ett beträdande av den i förevarande motion angivna vägen. Tjänstgöringsskyldigheten för ifrågavarande lärare har genom statsmakternas beslut redan två särskilda gånger höjts med sammanlagt en veckotimme. Att ytterligare öka tjänstgöringstiden, innan arbetslösheten blivit eliminerad, anser utskottet sig — i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intogs av fjolårets riksdag — icke kunna tillstyrka. Utskottet ställer sig alltså avvisande till ifrågavarande motion i nu berörda del. Utskottet kan av statsfinansiella skäl icke heller biträda det i motionen framställda förslaget i övrigt. Utskottet anser sig emellertid böra framhålla önskvärdheten av att Kungl. Maj:t alltså ägnar frågan om en uppmjukning av ovannämnda sammanslagningsregler uppmärksamhet och så snart förhållandena så medgiva för riksdagen framlägger förslag till åtgärder, ägnade att undanröja nu föreliggande olägenheter på omförmälda område.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Boman* och fru *Alvén* ansett, att utskottets yttrande i fråga om motionerna I:211 och II:311 samt I:229 och II:330 bort hava följande lydelse:

»I motionerna — — — i ämnet. Utskottet anser sig likväl böra framhålla, att synnerligen starka skäl tala för upprättandet snarast möjligt av statliga gymnasier i Örnsköldsvik och Ludvika, vilka frågor torde kunna lösas utan avvaktan på att resultatet av omförmälda översyn föreligger. Med vad — — — anses besvarade.»

Enligt en annan reservation hade herr *Oscar Olsson* ansett, att utskottets yttrande i fråga om motionen I:218 bort hava följande lydelse:

»Såsom av — — — en veckotimme. Tydligen kan ett bifall till motionen

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

varken öka arbetslösheten bland läroverkslärarna eller medföra ökade utgifter för statsverket. Utskottet förutsätter nämligen å ena sidan att anslaget för avlöningar till övrig icke-ordinarie personal icke får överskridas på grund av att motionen bifalles, och å andra sidan att endast så stor del av höjningen av den genomsnittliga tjänstgöringen uttages, att antalet extralärare på grund därav icke blir mindre än det i anslaget beräknade. Då utskottet tillstyrker bifall till motionen, sker det med instämmande i departementschefens i motionen citerade uttalande, 'att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en hel veckotimme icke kan sägas vara i och för sig orimlig under förhållandena, då av den enskilde måste krävas en större arbetsprestation än som under normala förhållanden uttages'. Utskottet håller före, att läroverkslärare, som icke äro inkallade, med jämnmöd skola finna sig i denna tillfälliga höjning av sin tjänstgöring, då deras ställning dock är ojämförligt bättre än deras inkallade kollegers.»

Herr Engberg: Herr talman! Jämte flera av kammarens ledamöter har jag varit med om att underteckna en motion om inrättande av ett gymnasium i Örnsköldsvik. Den utredning, som verkstälts inom skolöverstyrelsen, har också lett till det resultatet, att förläggandet av ett nytt gymnasium till Väster-norrlands län är i högsta grad motiverat och att Örnsköldsvik i det fallet träder fram i första planet. Jag erinrar om hurusom när Stockholm har 39,124 skolpliktiga barn, så finns det samtidigt i Stockholm 2,255 i gymnasiet. Väster-norrlands län har 36,965 skolpliktiga barn men har bara omkring 350 i gymnasiet. Herrarna se, vilken oerhörd skillnad som råder.

Orsaken till att vi motionärer ha varit angelägna om att få fram ett gymnasium i Örnsköldsvik är helt enkelt, att särskilt denna del av Ångermanland står i den stora industriella framryckningens och utvecklingens tecken. Vi ha stora för att inte säga ofantliga industrisamhällen alldeles in på knutarna till Örnsköldsvik, men speciellt arbetarbefolkningen och de mindre bemedlade i övrigt ha inte möjlighet att låta sina barn gå igenom ett gymnasium av det enkla skälet, att ingen har råd att betala de årliga inackorderingskostnader, som fordras för att sända dem antingen till Umeå eller till Härnösand.

Skolöverstyrelsen har ju också helt behjärtat detta och trätt i bräsch för gymnasiet i Örnsköldsvik.

Jag ber nu att få begagna tillfället att tacka statsutskottet för att det så kraftigt har understrukt behovet av att detta gymnasium snarast möjligt kommer till stånd och gjort det under den formen, att utskottet anser, att frågan kan lösas utan samband med den pågående skolutredningen. Vi motionärer önska därur utläsa, att därest icke proposition i frågan kommer till nästa års riksdag, statsutskottet är berett att även på motion föreslå riksdagen inrättande av detta gymnasium. Vi kunna visserligen beklaga, att frågan icke blev löst redan i år, men vi kunna också förstå, att betänkligheter av statsfinansiell natur ha funnits. Med detta uttalande från utskottet bör det dock vara naturligt, att frågan om ett gymnasium i Örnsköldsvik finner sin lösning vid nästkommande riksdag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I herr Engbergs yttrande instämde herrar *Velander*, *Söderkvist* och *Gillström*.

Herr Persson: Herr talman! Då jag jämte andra ledamöter av denna kam-mare väckt en av de motioner, som här avhandlas, skall jag be att få säga några ord. Det är motionen I: 79, som är likalydande med motionen II: 97. Utskottet har nämligen här trots instämmande i motionens syfte ej ansett sig

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

kunna omedelbart tillstyrka något av våra yrkanden. Jag är givetvis å andra sidan tacksam för att utskottet i alla fall har funnit våra yrkanden värda beaktande och förklarat, att desamma böra bli föremål för utredning.

Motionerna avse ju att ge landsbygdens ungdom möjlighet att skaffa sig en något bättre medborgerlig bildning, och speciellt nämnes då realexamen. Därvid riktas blicken särskilt på de nya korrespondens-realskolor, av vilka vi på senare tid ha fått rätt många här i landet, ej minst i Norrland. Detta har skett genom ett mycket gott initiativ från Hermods korrespondensinstitut i Malmö och N. K. I.-skolan i Stockholm. Dessa korrespondens-realskolor avse att föra barn, som genomgått folkskolan, fram till realexamen genom korrespondensstudier, och man räknar med att kunna göra detta på ungefär två och ett halvt år. Enligt motionärernas mening äro dessa skolor värda synnerligt beaktande och ävenledes statens stöd och det så snart som möjligt, och detta fastän de ännu inte hunnit prestera några resultat i form av avlagda examina. De första av dessa skolor började nämligen sin verksamhet höstterminen 1941 och ha alltså nu verkat i snart två år.

Intressant är, att de tillämpa något olika metoder. Hermodsinstitutets skolor ha korrespondensstudier varje veckodag ungefär sex timmar om dagen på skol-lokalen under ledning av en studieledare, som hjälper eleverna med t. ex. uttalet av de främmande språken och för övrigt ger behövliga upplysningar till korrespondensbrevet samt genom förhör utövar en viss kontroll över elevernas arbete. De egentliga lärarna sitta i Malmö och utöva sin undervisning genom korrespondensbrevet och genom att rätta de insända svarsuppgifterna. Hermods lägger sålunda huvudvikten vid den självverksamhet, som är korrespondensundervisningens bärande idé. Sista terminen är vid dessa skolor avsedd att utgöras av en preparandkurs vid institutet i Malmö med undervisning och även laborationer under ledning av läroverkslärare eller andra, som äro kompetenta att undervisa i läroverk.

N. K. I.-skolan åter tillämpar en kombination av korrespondensundervisning och muntlig undervisning. Det senare gäller för språk, matematik och laborationer, och undervisningen handhas där av lärare med läroverkskompetens. I regel pågår denna muntliga undervisning 12 timmar i veckan, två eller tre dagar i veckan. En preparandkurs före examen anses icke behövlig i detta fall.

Något avgörande omdöme om de båda olika metodernas värde i jämförelse med varandra är det naturligtvis för tidigt att nu fälla. Vi få vänta, tills de hunnit prestera resultat i form av examina. Hermods har för närvarande 25 dylika realskolor i verksamhet och N. K. I ett 30-tal.

Synnerligen intressant är att i den katalog, som Hermods har utgivit angående sina realskolor innevarande termin, ta del av hurusom eleverna komma från de mest skilda hem. Sålunda uppgives, att av 431 elever 133 äro barn till jordbrukare och fiskare, 64 till arbetare i olika yrken, 40—50 till vardera kategorierna hantverkare, företagare, förmän och lägre tjänstemän. Även högre tjänstemän och fria yrken äro representerade bland föräldrarna. Man kan sålunda konstatera ett verkligt intresse för denna nya skolform bland alla befolkningslager på vår landsbygd.

Man behöver inte tvivla på att vi här fått en skolform, som för barn från landsbygden och mindre samhällen kan komma att betyda oerhört mycket, och statsmakterna böra därför enligt min mening stödja denna skolform, ju förr dess hellre.

Utskottet har mycket riktigt påpekat, att med den teoretiska inriktning, som vårt högre skolväsen har, går den ungdom, som genomgått högre läroanstalter, i stor utsträckning förlorad för praktiskt arbete. Jag och mina medmotionärer

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

vilja häremot framhålla — och det påpekas också i motionen — värdet av skolformer, som icke medföra, att barnen ryckas ifrån sina hem och sin naturliga miljö under skoltiden. Vi önska god allmänbildning åt så många som möjligt av landsbygdens barn, såväl för att de därmed skola uppnå likställighet med städernas barn, vilka ju ha många olika skolformer att välja på, som ävenledes och inte minst såsom grundval för utbildningen åt olika håll, ej minst för jordbruk och andra näringar. Vi äro nämligen av precis samma mening som utskottet, när det framhåller, att det mången gång har förekommit en övervärdering av de s. k. intellektuella yrkena här i landet. Vi mena sålunda, att den högre utbildningen skall förbehållas de verkliga studiebegåvningarna, men då skall det även där vara likställighet mellan städer och landsbygd, åtminstone i största möjliga utsträckning. För övrigt mena vi, att man bör skapa bästa möjliga grund för en god yrkesutbildning, och det är därför vi ha ansett realskolexamen vara ett för många synnerligen lämpligt pensum.

Vid övervägande av denna sak ha vi också framkastat tanken på en speciell realexamen med hänsyn tagen till vidare utbildning i jordbruk. Vi ha tänkt oss en praktisk realexamen med jordbrukslinje i analogi med redan befintliga tekniska, handels- och hushållslinjer. Vi lägga givetvis härvidlag, som vid vanlig realskolexamen, huvudvikten på de allmänbildande ämnena och anse inte, att man kan få in någon mera ingående yrkesundervisning i denna och givetvis inte heller någon mera ingående föreningskunskap, utan det skall vara i stort sett de vanliga allmänbildande ämnena. Men dessutom skall litet större vikt läggas vid vissa ämnen, som också utgöra en god grund för vidare utbildning, i detta fall i jordbruk. Vi tänka då på vissa naturvetenskapliga ämnen, kemi t. ex. Vi tänka även på samhällskunskap och bokföring och kanske ytterligare något annat ämne. Vi mena, att det skulle vara särskilt värdefullt att få en dylik grund genom denna praktiska realexamen med jordbrukslinje för våra dagars blivande jordbrukare, såväl för jordbrukets egen skull som även för den verksamhet, som en stor del av dessa säkerligen komma att utöva i våra sig alltmer utbredande föreningar, och även för deras kommande arbete i det kommunala livet.

Jag förstår mycket väl, att det inte går att för dagen komma längre än i utskottsförslaget, och jag tänker därför inte framställa något säryrkande. Med den stora vikt, som jag emellertid fäster vid dessa angelägenheter, kan jag inte underlåta att uttala den förhoppningen, att skolutredningen skall beakta motionens synpunkter och även kunna komma med positiva förslag och det så snart som möjligt. Om det, trots allt, skulle dröja ännu någon tid, så vill jag rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han måtte finna möjlighet att i alla fall framlägga förslag, och det helst till nästa år, om beviljande av stipendier till korrespondensundervisning. Jag tänker då givetvis främst på de här av mig förut omtalade korrespondensrealskolorna, men jag tänker ävenledes på korrespondensstudier i andra sammanhang, även mera yrkesutbildande, och jag gör detta desto mera, som det ju som bekant nu kommer att bli ännu mera korrespondensstudier i lantbruk, sedan Sveriges lantbruksförbund också har gått in för att starta ett korrespondensinstitut för jordbrukets speciella behov.

Jag vill ävenledes på den andra punkten av motionen rikta en hemställan till chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag hoppas nämligen, att det skall bli möjligt för honom att också försöksvis öppna vissa möjligheter till att i någon form pröva en praktisk jordbrukslinje vid en eller annan av våra realskolor.

Ja, herr talman, med detta har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Bror Nilsson, Lodenius och Gustaf Elofsson.*

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag tar inte till orda för att på något sätt gå emot de båda senaste talarna, som ha uppträtt under denna punkt i utskottsförslaget. Jag kan inte göra det redan av det skäl, att jag är ense med dem praktiskt taget.

Att jag har begärt ordet vid denna punkt beror på en annan omständighet. I ett fall har nämligen statsutskottet tagit en ståndpunkt, för vilken inte något som helst sakskäl kan uppdrivas. Statsutskottet har inte heller anfört några sakskäl för sin ståndpunkt, endast rena svepskäl. Det är enligt min mening så mycket mer oförsvarligt, som det här är fråga om bibehållandet av en försämring av effektiviteten av vårt undervisningsväsen, vilken inte borde få förekomma en enda dag längre än som är alldeles nödvändigt.

Herrarna se vad det är fråga om dels i den av mig avgivna reservationen mot utskottsförslaget och dels i den motivering till mitt uttalande, som finnes i min av utskottet på sid. 63, 64 och 65 anförda motion. Bland dem av herrarna, som äro något vidare intresserade av skolfrågor och kritik av vårt skolväsen för närvarande, är det väl inte någon, som är okunnig om den skarpa kritik, som har riktats emot de för stora klasserna i våra skolor, inte minst i våra läroverk. År 1937 vidtog också riksdagen en åtgärd för att i någon mån råda bot på detta elände — elände enligt allas mening, som ha uttalat sig i frågan. Riksdagen beslöt nämligen år 1937, att högsta klassen i realskolan inte skulle få ha högre elevantal än 30. Elevantalets maximum sänktes från 35 till 30. Men redan år 1933 hade det utkommit en förordning, som tillåter skolorna att i alla begynnelseklasser för språk, svenska och främmande språk, uppdelas under första året dessa klasser i två avdelningar, såvida elevantalet var över 20. I praktiken kom detta att gälla när antalet blev över 24. Det var en synnerligen viktig nyhet i vårt undervisningsväsen beroende på de dåliga resultat, som man i synnerhet i språk har att uppvisa i våra skolor. Enligt uppgift av en av de ledande männen i skolkommissionen är det över 40 procent av alla elever i realskoleklasserna för pojkar, som inte kunna flyttas vid vårterminens slut, och de allra flesta underbetygen givas just i språk. År 1940 var det på grund av kriget och krisläget helt naturligt, att man sökte utvägar till besparingar på alla områden. Och eftersom man kunde spara något över 400,000 kronor genom att upphäva dessa reformer under 1930-talet, så upphävde man dem, som det hette, »provisoriskt». Beträffande realskolan hade reformen gällt fyra år. Och nu har provisoriet gällt fyra år. Så ser det ut med provisoriet.

Strävan efter ytterligare besparingar inom skolväsendet fortsatte 1941 och 1942. Då ha vi uttalanden både från departementschefen, från besparingsberedningen och från riksdagen, att det går mycket väl för sig utan någon skada för undervisningen att öka läroverkslärarnas tjänstgöringstid med en timme i veckan, varigenom de visst inte komma upp till den maximitjänstgöringstid, som de äro skyldiga att underkasta sig. Men däremot ville inte vare sig departementschefen, beredningen eller riksdagen, att man då skulle göra det på grund av att man inte ville öka arbetslösheten bland lärarna. Det är mycket riktigt och mycket behjärtansvärt, men man tycker att högsta ledningen för vårt skolväsen skulle ha varit intresserad av att se den utvägen att komma undan detta elände i undervisningen, som man har kommit in i, när en utväg fanns, enligt vilken det inte skulle kosta staten ett enda öre att återställa förhållandena före 1940, och enligt vilken utväg inte en enda lärare skulle behöva avskedas.

En sådan utväg finnes och har funnits alltsedan man kom underfund med, att tjänstgöringstiden kunde utsträckas med en timme i veckan för läroverkslärarna, utan att det på något sätt skulle kunna anses orimligt under nuvarande förhållanden med ett sådant provisorium. I min motion har jag påvisat

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

detta. Jag har påvisat, att om denna timmes tilläggstjänstgöring uttages av läroverkslärarna, så kan det göras på ett sådant sätt, att inte en enda lärare behöver avskedas därför, så vitt man upphäver denna försämring i vårt undervisningsväsen, som gjordes 1940. Det finna herrarna, som ha haft tid och tillfälle att läsa igenom min motion. I slutet av redogörelsen för den på sid. 65 i utlåtandet påvisas hur många lärare, som blevo fria på grund av ökningen av elevantalet i klasser och avdelningar. Och det påvisas också hur många, som skulle behövas, om dessa maximisiffror sänkas. Det bleve 121 i ena fallet och 106 i det andra, om man utgår från den siffra, som skolöverstyrelsen har anfört.

Nå, då blir det kanske, säger man, trots allt något tiotal lärare, som behöva avskedas? Nej, det blir det visst inte. Det beror helt enkelt på tillämpningen av det beslut, som jag ville, att riksdagen skulle fatta. Det är en motiveringshistoria, som framgår av min reservation på sid. 95. Beträffande denna väg, varigenom å ena sidan inte en enda lärare skulle behöva avskedas och varigenom å andra sidan undervisningseffekten skulle bli densamma som före försämringen 1940, säges följande i mitt förslag till statsutskottsutlåtande: »Tydligt kan ett bifall till motionen varken öka arbetslösheten bland läroverkslärarna eller medföra ökade utgifter för statsverket. Utskottet förutsätter nämligen å ena sidan att anslaget för avlöningar till övrig icke-ordinarie personal icke får överskridas på grund av att motionen bifalles, och å andra sidan att endast så stor del av höjningen av den genomsnittliga tjänstgöringen uttages, att antalet extralärare på grund därav icke blir mindre än det i anslaget beräknade.» Vad säger statsutskottet till denna min motivering? Jo, det är det egendomliga, att statsutskottet säger: »Bland läroverkslärarna förefinnes alltså ett icke ringa mått av arbetslöshet, vilket så vitt utskottet kan finna skulle ytterligare accentueras genom ett beträdande av den i förevarande motion angivna vägen.» Detta är fullkomligt omöjligt, som jag har visat. Sedan säger utskottet: »Tjänstgöringsskyldigheten för ifrågavarande lärare har genom statsmakternas beslut redan två särskilda gånger höjts med sammanlagt en veckotimme. Att ytterligare öka tjänstgöringstiden, innan arbetslösheten blivit eliminerad, anser utskottet sig — i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intogs av fjolårets riksdag — icke kunna tillstyrka.» Utskottet stöder sig på att förra årets riksdag icke gick denna väg, men förra årets riksdag observerade tydligen inte, att det är ett rent formellt skäl, enär det inte skulle bli en enda arbetslös lärare mer på detta sätt.

Så kommer frågan om den pålagda timmen. Man kan ju läsa ut här, att det skulle vara något obilligt, att man ökade tjänstgöringstiden för läroverkslärarna med ytterligare en veckotimme, sedan den två särskilda gånger höjts med sammanlagt en veckotimme efter löneregleringen. Mina herrar, detta är inte någon löneregleringsfråga. Här är en fråga, som på sin höjd kan ställas så: skall riksdagen taga hänsyn till en god undervisning, en så god undervisning, som det går att få, eller skall riksdagen taga hänsyn till eventuella önskemål från läroverkslärarkåren att slippa undan en timmes längre tjänstgöring i veckan? Riksdagen har i grund och botten redan tagit ståndpunkt. Departementschefen också. Departementschefen sade 1942, att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en hel veckotimme inte kunde sägas vara i och för sig orimlig under förhållanden, då av den enskilde måste krävas en större arbetsprestation än under normala förhållanden uttagits. Jag antar, att departementschefen tycker så i år också. Det kan han ju få tillfälle att förklara, om han överhuvud taget bryr sig om denna fråga. Under förutsättning, att departementschefen har samma inställning i år som under fjolåret, anser departementschefen att det inte heller är orimligt att av den enskilde

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

utkräva en större arbetsprestation än som uttages under normala förhållanden, och att denna hemställa till lärarkåren i det fallet inte kan betecknas såsom orimlig. Men det har riksdagen också givit sitt bifall till. Riksdagen har inte haft något att anmärka mot en sådan synpunkt. Nu tror jag faktiskt beträffande vår läroverkslärarkår, att det gäller, som det står senare i min reservation: »Utskottet håller före, att läroverkslärare, som icke äro inkallade, med jämnmöd skola finna sig i denna tillfälliga höjning av sin tjänstgöring, då deras ställning dock är ojämförligt bättre än deras inkallade kollegers.» Det tror jag väl också, att riksdagsmännen gå in på, att de läroverkslärare, som slippa att vara inkallade och få tjänstgöra, ha en så pass avundsvärd ställning i jämförelse med de inkallade, att den där extra timmen inte skulle betyda något så värst mycket för dem.

Jag är själv läroverkslärare — före detta läroverkslärare — herr Pauli anmärker tydligen på, att jag tog mig en hederstitel, som jag inte hade rätt till — jag är f. d. läroverkslärare, och för att hindra en viss misstydning av den saken skall jag be att få påpeka, att jag tjänstgjort som läroverkslärare de två sista höstterminerna innan jag övergick till pensionsåldern.

Jag är fullt medveten om att det inte är roligt att pålägga adjunkterna vid läroverken en timmes längre tjänstgöring än vad de nu ha, så pass betungade som de flesta av läroverksadjunkterna äro. Med lektorerna är det ju ett annat förhållande. Men som departementschefen mycket starkt har påvisat är det inte orimligt att taga ut denna extra veckotimme rent provisoriskt under nuvarande förhållanden, och då, mina herrar, är frågan den: anser riksdagen, att den skadegörelse på vår undervisnings effektivitet, som ligger i försämringen efter 1940, inte skulle motivera detta ändå i och för sig rätt så obetydliga extra arbete, som det skulle innebära för läroverkslärarna, när de äro i stånd att hjälpa upp saken.

Som sagt: jag har inte frågat läroverkslärarna om den saken. Och inte någon annan heller. Jag håller mig till de rimliga anspråk, som departementschefen och riksdagen anse ligga i den väg, som jag har föreslagit, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig under punkt 3) sid. 95 avgivna reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall be att få ge min ärade utskottskamrat herr Oscar Olsson det erkännandet, att han tillhör de oförtröttligas skara. Han kom i fjol fram med ett i det närmaste likadant yrkande. Det avstyrktes liksom nu av hela statsutskottet med undantag av honom själv, och det avslogs av riksdagen, men han hyllar tydligen den gamla engelska satsen »try, try again». Och jag skulle inte alls anse det otänkbart, att han försöker igen nästa år och kanske en hel lång rad av år. Men hur ofta han än upprepar sin argumentering, så tror jag inte att den blir mera övertygande.

Han kopplar här ihop två frågor, som inte ha något med varandra att göra. I fråga om uppmjukningen av bestämmelserna om elevantalet har utskottet med full tydlighet uttalat sig. Utskottet säger, att det vill »framhålla önskvärdheten av att Kungl. Maj:t alltjämt ägnar frågan om en uppmjukning av ovannämnda sammanslningsregler uppmärksamhet och så snart förhållandena så medgiva för riksdagen framlägger förslag till åtgärder, ägnade att undanröja nu föreliggande olägenheter på omförmälda område». Utskottet har alltså på den punkten precis samma åsikt som herr Oscar Olsson; det vill gärna ha detta gjort.

Så säger han: ja, men den kostnad, som detta skulle draga, kunna vi genast få bort genom att höja tjänstgöringen för läroverkslärarna med en veckotimme. Och sedan utbrister han i indignerade ord om det orimliga i att inte ut-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

kräva en större arbetsprestation av dessa nu än under normala förhållanden. Det är likväl så, som utskottet har påpekat, att tjänstgöringsskyldigheten för ifrågavarande lärare genom statsmakternas beslut redan har två särskilda gånger höjts med sammanlagt en veckotimme. Den har alltså två gånger höjts på grund av icke normala förhållanden, men att göra det nu igen och utan att det på något sätt sker i samband med en reglering av lönerna, det kan knappast anses vara rimligt eller riktigt.

Jag vill inte ingå i någon närmare diskussion om skillnaden mellan lektörernas och adjunkternas tjänstgöring. Det hör knappast hit och skulle säkert inte intressera kammaren att höra. Jag vill bara påpeka, att de två saker, som herr Olsson talar om, inte täcka varandra. Det finns ingen garanti för att alla de extralärare, som skulle bli arbetslösa genom en ökad tjänstgöring för de ordinarie lärarna, just skulle ha samma ämnen som de, vilka skulle tjänstgöra vid de ifrågavarande avdelningarna i realskolan. Det finnes ju speciella gymnasieämnen, t. ex. klassiska språk, som inte skulle komma i fråga.

Jag skall inte ägna denna fråga några flera ord. Jag anser, att jag kan hänvisa till det beslut, som riksdagen fattade i fjol i denna fråga och som jag anser vara fullt motiverat även i år. Jag hänvisar för övrigt till vad utskottet har sagt i saken.

Beträffande den andra och mera betydelsefulla fråga, som har berörts här i debatten, om upprättande av nya statliga gymnasier, så är det ju riktigt, som herr Engberg påpekade, att utskottet har understrukt de starka skäl, som tala för upprättandet snarast möjligt av ett statligt gymnasium i Örnsköldsvik. Utskottet har också sagt, att starka skäl tala även för upprättande av nya statliga gymnasier i Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Men utskottet har ställt Örnsköldsvik i främsta rummet. Jag vill naturligtvis låta den tolkning, som herr Engberg gav åt detta utskottets uttalande, stå för hans egen räkning. Vi ha skrivit just vad här står, och vi mena det och ingenting annat. Jag förutsätter, att det snart kommer att bli ett anförande om gymnasium i Ludvika, och jag vill därför redan nu säga, att utskottet till fullo behärskar de skäl, som kunna anföras för Kopparbergs län, vilket måste anses mycket torftigt försett med möjligheter i detta avseende. Utskottet har överhuvud taget skrivit så välvilligt det har kunnat på denna punkt, och jag tror inte, att motionärerna ha någon anledning att inte känna sig tillfreds.

Beträffande det anförande, som hölls angående vissa realskolors utbyggnad med jordbrukslinjer och därmed sammanhängande önskemål, har jag inte någonting att tillägga till vad utskottet har sagt på den punkten. Utskottet har inte velat uttala något omdöme om värdet av detta uppslag, men har dock framhållit, att frågan kan böra utredas. Vi kunna verkligen inte utan närmare undersökning bedöma, huruvida det är möjligt att förse en realskola med en jordbrukslinje med alla de tekniska utrustningsdetaljer, som höra till detta. Just därför ha vi önskat, att saken skall undersökas i samband med de många andra skolfrågor, som för närvarande ligga under utredning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Boman**: Herr talman! I motsats till herr Engberg kan jag icke börja med att ge statsutskottet en komplimang för välvillig behandling av den fråga som ligger mig om hjärtat.

Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 150 har skolöverstyrelsen gjort framställning om att bl. a. samrealskolan i Ludvika borde ombildas till högre läroverk. Departementschefen har emellertid med hänsyn till de statsfinansiella svårigheterna icke ansett sig kunna föreslå bifall till skolöversty-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

relsens framställning. Man måste givetvis hysa respekt för de ekonomiska betänkligheterna, men alldeles oavsett dem bör det väl skiftas någorlunda rättvist mellan de olika landskapen. De samhälleliga anstalter, som staten i princip har åtagit sig att svara för, böra väl fördelas på sådant sätt, att icke vissa provinser med fullt fog kunna säga att de äro missgynnade. Så är dock fallet med Kopparbergs län när det gäller den högre undervisningen. Det går i genomsnitt 80,000 invånare på varje gymnasium i vårt land och det finns — såsom framgår av tabellen i utlåtandet — län där man har ett gymnasium på respektive 64,000, 66,000 och 73,000 invånare o. s. v. I Kopparbergs län som har en kvarts miljon invånare finns det emellertid bara ett enda läroverk. Situationen skulle icke vara så svår, om länet icke vore så stort och om vi i angränsande län hade närbelägna städer till vilka vi kunde skicka den begåvade ungdomen. Jag tror icke, att ungdomen i Kopparbergs län är mindre begåvad än ungdomen i de län där man har ett gymnasium per 60,000 invånare.

Nu har utskottet riktat en beställning till departementschefen om att taga upp frågan om ett gymnasium i Örnsköldsvik. Jag gratulerar och lyckönskar vederbörande till det, men när man säger att den frågan torde kunna lösas utan avvaktan av den beramade, eller kanske rättare sagt beryktade, översynen, borde det också vara möjligt att lösa läroverksfrågan för Västerbergslagen samtidigt. Den reservation, som jag och en annan ledamot av statsutskottet avgivit, innebär ingenting annat än att samma vädjan som fogats till Örnsköldsviks-förslaget också skall gälla för Ludvika.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Brandt* och *Lindblom*.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 265, 266, 268 och 269.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 268, av herr *Petersson, Knut*, och herr *Ericsson, Carl Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning;

nr 269, av herr *Näslund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 270, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44;

nr 271, av herr *Berg, Robert*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44;

nr 272, av herr *Sundberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 273, av herr *Löfvander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 274, av herr *Persson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 275, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 276, av herr *Lodenius* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 277, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 278, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 279, av friherre *De Geer* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 280, av herr *Andersson, Karl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 281, av herrar *Gustavson* och *Mattsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 282, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor; ävensom

nr 283, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kontrollstyrelsen;

nr 118, i anledning av väckt motion om ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo för viss genom förskingring liden förlust;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden i Södertälje och Luleå;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till oförutsedda utgifter; samt

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ersättningar för skador vid eldsläckning.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 223, till Konungen angående utredning om åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

*Anslag till de
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 103 punkten B.

Herr Sundberg: Herr talman! I motion nr 22 i denna kammare har jag jämte medmotionärer framställt yrkande om att högre allmänna läroverket i Västervik, som för närvarande endast har en gymnasielinje, nämligen en fyraårig latinlinje, måtte utbyggas så, att där jämväl måtte inrättas en reallinje. Till stöd för detta yrkande anför vi motionärer den betydande stegring av lärjungeantalet, som förekommit vid läroverket under den senaste tioårsperioden, nämligen från 208 till 322.

Då som bekant studentexamen på reallinjen är obligatorisk för vinnande av inträde vid en hel del läroanstalter, tekniska högskolan, skogshögskolan och en mångfald andra, är det uppenbart att ett verkligt behov föreligger för den av oss föreslagna utbyggnaden. Jag vill betona, att detta är ett intresse inte endast för Västerviks stad utan kanske i lika hög grad för landsorten. Redan nu utgöres lärjungeantalet i Västerviks läroverk till 31 procent av lärjungar från landsorten, trots att så många landsortsfamiljer under nuvarande förhållanden måste skicka sina barn till läroverken i Linköping, Norrköping, Sigtuna eller andra städer, där reallinje finnes. Vid en utbyggnad på sätt här föreslås kommer elevantalet vid Västerviksläroverket säkerligen att betydligt ökas, samtidigt som en betydande ekonomisk lättnad kommer att uppstå för familjer med skolbarn i Västervik och den omgivande landsbygden.

Utskottet har icke ansett sig kunna hemställa om bifall till motionen, men har i vart fall en mycket sympatisk inställning till frågan genom att rekommendera Kungl. Maj:t att efter verkställd närmare utredning pröva densamma.

Med hänsyn till denna positiva inställning till frågan vill jag inte yrka bifall till min motion, utan vill tillämpa samma förfarande som flera talare tidigare här i dag, när de var i sin stad sökt förfäktat sina intressen på skolområdet, nämligen att rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han ville välvilligt upptaga den tankegång, som ligger bakom statsutskottets uttalande om inrättandet av en realgymnasielinje i Västervik, så att till nästa års riksdag kan föreläggas en proposition i ärendet.

Herr Nisser: Herr talman! Min bankkamrat herr Boman har redan påvisat, i vilket missgynnat läge ungdomen i Kopparbergs län befinner sig, när det gäller att fullfölja studierna vid gymnasiet. Det är ett förhållande, som beaktats i alla olika instanser, och det har också framhållits, att det är synnerligen av behovet påkallat, att ännu ett gymnasium inrättas i Kopparbergs län. Det är alltså icke behövt att ytterligare poängtera behovet därav. Att saken icke tagits upp i den kungl. propositionen nr 150 beror därpå, att det statsfinansiella läget har ansetts vara sådant, att med denna fråga finge tills vidare anstå.

Enligt de kalkyler, som föreligga, skulle kostnaden under det första året röra sig omkring 28,360 kronor. Det är alltså ett ganska blygsamt belopp. Det är

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

för närvarande vid pass 145 ungdomar från länet, som besöka gymnasier i andra län. och om man beräknar kostnaden för vistande vid gymnasium i ett annat län till åtminstone 1,000 kronor per elev, skulle det betyda en utgift av 145,000 kronor om året. Siffran torde inte vara för högt beräknad. Detta är alltså en ekonomisk belastning, som lägges på de enskilda familjerna, och man tycker då att det kunde vara rimligt, att staten i stället toge på sig den ganska ringa merkostnaden för att inrätta ett gymnasium i Ludvika. Nu vill jag inte påstå att man skulle spara in hela detta belopp av 145,000 kronor, ty det blir ju bara en klass till att börja med. Då gymnasiet är fullt utbyggt, skulle kostnaden stiga till 97,800 kronor, och då skulle man ju kunna bereda plats åtminstone för en stor del av dessa, som nu söka sig till gymnasier i andra län. Jag vill inte heller bortse från att en del av dem, som skola besöka gymnasiet i Ludvika, skulle få lov att inackorderas där, när de komma från avlägsna orter. Det vore dock inte mer än rimligt, att staten övertog en del av den kostnad, som nu i så stor utsträckning vilar på de enskilda familjerna. Dessutom är det en stor olägenhet, när man skickar barn till gymnasier i andra län, att de för så avsevärd tid skiljas från sina hem. Det är ju av stor betydelse i dessa åldrar, att ungdomen så mycket som möjligt får vistas i sina egna hem eller i närheten av dem och inte på främmande ort på inackorderingsställen, där man inte vet, hur de få det och vilka inflytelser de kunna bli utsatta för.

Beträffande Ludvika tillkommer, att Stora Kopparbergs Bergslags häller på att taga upp en ny gruvdrift där, vilket torde medföra, att ganska många familjer komma att inflytta till Ludvika eller trakten däromkring, och dessa skulle då kunna få sina barn placerade i detta nya gymnasium.

Jag vill med dessa ord ha ytterligare poängterat det stora behovet av att detta gymnasium i Ludvika verkligen kommer till stånd, och jag tror inte det är för mycket begärt, att denna utbyggnad av skolan där äger rum redan nu.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Boman och fru Alvéns avgivna reservationen.

I herr Nissers yttrande instämde herrar *Sundvik* och *Lindström*.

Herr Näsström: Herr talman! Jag ber först att helt och fullt få instämma i vad landshövding Engberg här nämnde angående gymnasiet i Örnsköldsvik, men därutöver vill jag erinra om några förhållanden.

Realskolan i Örnsköldsvik är nu den största realskolan i landet, fränsett de tre största städernas realskolor. Den har 478 elever, vilket är ett avsevärt antal. I många år ha vi väntat på detta gymnasium, och när nu skolöverstyrelsen kom med tre alternativa förslag, det första omfattande Örnsköldsvik, Ludvika och Sollefteå, det andra Örnsköldsvik och Ludvika och det tredje alternativet — om endast ett gymnasium skulle inrättas — Örnsköldsvik, då trodde vi säkert, att nu skulle frågan äntligen lösas, särskilt som vi ha en rad ungdomar, som togo realskoleexamen i fjol och som ha väntat på detta gymnasium. Emellertid kom detta på grund av statsfinansiella skäl inte heller nu till stånd, trots att kostnaden för det första året skulle bli endast 15,000 kronor.

Vi böja oss för dessa skäl, men med det uttalande, som statsutskottet gjort, hoppas vi och tro, att vid 1944 års riksdag frågan ändå skall lösas, och vi vädja till departementschefen, att han till 1944 års riksdag måtte avlämna proposition i ärendet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag avslutade mitt sista anförande med att påvisa, att statsutskottet inte hade kunnat ange något enda sakskäl för sin ståndpunkt att vilja bibehålla de försämringar i undervisningen, som

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

genomfördes vid 1940 års riksdag. När herr Pauli ingick på bemötande, anförde han, såsom kammaren kanske lade märke till, inte heller några som helst sakska. Det första han sade var, att redan i fjol hade hela utskottet underkänt mina synpunkter, men att i år hade jag upprepat mina argument. Men det är litet besynnerligt, om någon vill kalla detta för sakska. Sedan kom det någonting — jag vet inte, om man skall kalla det till allmänhetens upplysning eller förvillande — som gick ut på att jag skulle ha gjort mig skyldig till en hopkoppling av två frågor, som inte ha något med varandra att skaffa.

Vilka två frågor, som inte ha med varandra att skaffa, är nu detta? Den första är bibehållandet av försämringar, vars enda motivering var att deras avlägsnande kostar pengar, och den andra var, att genom åtskilliga yttranden av departementschefen, besparingsberedningen och även riksdagen kommit i dagen, att dessa försämringar kunna avskaffas utan att det kostar någonting. Logiken i uttalandet, att dessa två saker inte skulle ha något med varandra att göra, tycker jag är besynnerlig. Om den enda orsaken till att försämringarna inte skola avskaffas är, att avskaffandet kostar pengar, och det visar sig att avskaffandet inte behöver kosta pengar, så tycker jag att det inte är fråga om två saker, utan om en enda sammanhängande sak.

Det är ett viktigt spörsmål; det vill jag också poängtera. Även om inte statsutskottet funnit att det är viktigt, är det andra som funnit att det är det. Måls-männens förening har ända sedan sin begynnelse som ett av sina främsta önske-mål satt upp mindre klasser. Läkarna, som ytrat sig om undervisningen och dess press, ha krävt mindre klasser. Läroverkslärarna voro ju den kår, som starkast talade för den ordning, som jag nu vill ha igen efter försämringarna 1940, och de framlade för riksdagen de mest övertygande skäl och fingo där-igenom till stånd förändringarna 1933 och 1937. Det enda skälet, varför riksdagen skulle tillåta försämringarna att kvarstå, är att riksdagen gjorde det i fjol, men det tycker jag snarare är ett formellt skäl än ett sakska.

Nu litar herr Pauli på att Kungl. Maj:t kommer att, så snart förhållandena medge det, se till att dessa försämringar avlägsnas. Det hade förhållandena medgivit redan i år för att inte säga i fjol. Vad är det för något icke utsagt, som kan ligga bakom detta herr Paulis uttalande? Jo, det är en förutsättning, att en lönereglering för läroverkslärarna måste sättas i samband med detta förhållande, således ett försök att göra denna fråga helt enkelt till en löne-fråga. Herr Pauli gjorde ett försök att stärka den synpunkten, när han pekade på att tjänstgöringstiden för läroverkslärarna redan har höjts två gånger efter den senaste löneregleringen. Detta är inget skäl alls, ty de höjningarna gjordes före 1940, innan försämringarna kommo till, och redan innan dessa två utsträckningar av läroverkslärarnas tjänstgöringstid på sammanlagt en timme företagits, hade folkskollärarna utan någon lönereglering av riksdagen ålagts två timmars och småskollärarinnorna ända upp till fyra timmars längre tjänst-göring. Det skall väl inte i detta fall räknas med två måttstockar, en för folk-skolan och en för läroverkslärarna?

De uttalanden av departementschefen som jag hänvisar till, de uttalanden från besparingsberedningen som jag hänvisar till och de uttalanden från riksdagen som jag hänvisar till, ha alla fällt efter denna ökning av tjänstgörings-tiden, som herr Pauli talar om. Det är otvetydiga uttalanden. Departementsche-fens är det tydligaste. Han säger, att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en hel veckotimme icke kan sägas vara i och för sig orimlig under förhållanden, då av den enskilde måste krävas en större arbetsprestation är som under normala förhållanden uttages. Jag vet inte heller om läroverks-lärarkåren själv anser detta vara något orimligt krav. Jag skulle närmast vara benägen att tro, att kåren inte anser det, även om dess representant här i kam-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

maren gör gällande, att det skulle vara det naturliga. När det är läroverkslärarna själva, som ivrigare än någon annan ha gått i spetsen för de bestämmelser rörande lärjungeantalet, som 1940 års riksdag avskaffade, så kan jag inte tänka mig, att inte läroverkslärarkåren i stort sett skulle vara beredd att rent tillfälligt taga på sig den börda, som kan ligga i en timmes utsträckning av tjänstgöringstiden för att få till stånd dessa enligt dess mening normala förhållanden igen.

Så var det något, som liknade ett sakskal i vad herr Pauli anförde. och det var, att de garantier som jag ställde för att det inte skulle kosta staten ett enda öre att få försämringarna avskaffade på den väg jag anvisar, möjligen inte skulle vara hållbara, därför att de båda kategorierna lektorer och adjunkter med hänsyn till sin tjänstgöring inte täckte varandra. Jag hade verkligen inte trott, att jag skulle få höra det skälet här i kammaren igen. — Herr Pauli säger nu, att han inte sade så; jag antecknade emellertid det uttrycket, att dessa kategorier icke täcka varandra i fråga om undervisningen. Jag är ju mycket glad, om herr Pauli tar tillbaka det uttalandet, men för den händelse han i en eller annan form skulle vidhålla det, skall jag fästa uppmärksamheten på vad det är fråga om.

Det exempel, herr Pauli i det sammanhanget anförde, var att det finns lektorer, t. ex. i klassiska språk, som icke kunna tagas i anspråk, såvitt jag förstod, för andra ändamål på sådant sätt, att någon utjämning för deras vidkommande skulle komma till stånd. Först och främst äro dessa lärare i klassiska språk inte så många, att jag tror de skulle betyda någonting, och för det andra menar jag, att det torde väl inte ens för dessa lärare vara så ställt, att de inte kunna få mera än minimitjänstgöring, om de skola hålla sig till sina ämnen. Och om det skulle vara så illa ställt, så finns det inga lärare i klassiska språk som äro så begränsade, att de inte skulle kunna åtaga sig t. ex. undervisning i antikens historia, där de äro mera kompetenta än de allra flesta historielärare. Detta är i och för sig en småsak, men det är det enda, som har anförts emot möjligheten av att det program, som jag här framlagt, skulle kunna genomföras. Inte ens den anmärkningen håller.

Om någon kommer att tänka på att dessa lektorer endast tjänstgöra på gymnasiestadiet och att det här är fråga om den stora mängden timmar på realskolestadiet, så vill jag fästa uppmärksamheten på att det visst inte är bara lektorer, som undervisa i gymnasiet, utan det är fullt av adjunkter också. Genom att lektorerna få en timmas tjänstgöring mera på gymnasiestadiet befrias ju adjunkter från tjänstgöring där, och större del av deras tjänstgöring kan flyttas ned på realskolestadiet.

Det finns verkligen inga luckor, där man kan sätta in något bräckjärn i fråga om det resonemang som här i motionen och reservationen har förts för avskaffandet av den försämring som genomfördes vid 1940 års riksdag.

Fortfarande, herr talman, måste jag yrka bifall till min reservation.

Herr Pauli: Herr talman! Det händer inte så ofta här i riksdagen, att en enskild utskottsledamot begär att riksdagen skall, utan att saken har utretts genom vederbörande myndigheter och övervägts av regeringen, vidtaga ändringar av det slag, som nu föreslås. Och jag undrar, om denna kammare blir mera benägen att göra så i detta fall, därför att den föregående ärade talaren tar rätt mycken tid i anspråk. Jag skall inte efterlikna honom i det avseendet, utan jag skall svara honom helt kort.

Herr Oscar Olsson ville bestrida, att det var två olika saker, han rörde sig med. Det är ju ingenting som kan bestridas. Det är faktiskt två skilda frågor, som han behagat sammankoppla, och även om han sedan i sitt anförande rörde

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

sig varvtals med dessa två olika saker, förbli de ändå helt olika och tillhöra skilda områden. Naturligtvis kan man säga som herr Oscar Olsson, att genom den ena ändringen kan man skaffa pengar till den andra, men på det sättet kan man ju koppla ihop vilka frågor i statsbudgeten som helst och säga att vi kunna genomföra det eller det utan att det kostar någonting, om vi ta pengar därtill genom att ändra på en helt annan sak. Det är ett ganska godtyckligt tillvägagångssätt.

Herr Olsson nedlade mycken möda på att bemöta en anmärkning jag gjorde och gav mig komplimangen, att den »något liknade ett sakskal», nämligen att de kategorier lärare, han rörde sig med, inte täcka varandra. Han hade emellertid råkat ut för en missuppfattning, då han trodde att jag talade om lektorer och adjunkter. Jag skall försöka utreda saken så, att den blir alldeles klar och tydlig.

Om de ordinarie lärarna skulle få en timme mer i veckan, så bli en del extralärare arbetslösa; det är uppenbart. Genom att då lärarna i latin och grekiska — för att ta som exempel ämnen, vilka endast förekomma på gymnasiet — få ökad tjänstgöring, bli en del extralärare i latin och grekiska arbetslösa. De ändringar i fråga om elevantalet i vissa avdelningar inom realskolan, som även utskottet har på det varmaste rekommenderat, skulle medföra ett ökat behov av huvudsakligen lärare i moderna språk. Hur det skall kunna hjälpa extralärarna i latin och grekiska från att bli arbetslösa, att vissa kolleger till dem, som undervisa i tyska och engelska, få arbete på realskolestadiet, är svårt att begripa. Herr Oscar Olsson kan naturligtvis svara som han gjorde nyss, att latinklärarna inte äro sämre än att de kunna undervisa även i andra ämnen — de kunna ta moderna språk — men så sköta vi ju inte undervisningen vid våra läroverk, och herr Oscar Olsson, som ömmar så starkt för undervisningens kvalitet, borde inte vara riktigt nöjd med sådana anordningar. När man gör latinklärare arbetslösa, avhjälper man inte det med att man skaffar arbete åt lärare i moderna språk.

Jag skall för övrigt bara tillägga en sak. I slutet av reservationen står det: »Utskottet håller före, att läroverkslärare, som icke äro inkallade, med jämnmot skola finna sig i denna tillfälliga höjning av sin tjänstgöring, då deras ställning dock är ojämförligt bättre än deras inkallade kollegers.» Detta är ju en fullkomligt ovidkommande synpunkt. Dessutom är det oriktigt, ty de inkallade lärarna äro väl inte alltid inkallade hela året, och när deras inkallelser upphöra, återvända de till sina läroverk. Då skulle de få den här lilla presenten av herr Oscar Olsson, att även de fått sin tjänstgöring ökad. Jag förstår inte, vad den där lilla vädjan till de inkallades känslor har med denna sak att göra, vare sig sakligt eller ur andra synpunkter.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Norman: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att deltaga i diskussionen mellan herrar Oscar Olsson och Pauli, men jag önskar lämna några upplysningar, som röra det planerade gymnasiet i Bergslagen.

Departementschefen har, när han talat om detta spörsmål, nämnt Ludvika eller »annan ort i Bergslagen», och utskottet begagnar sig av samma ordalag i sitt yttrande. Det är nämligen inte bara Ludvika, som är intressent i det här fallet, utan det finns flera framåtgående samhällen i Bergslagsbygden, som äro intresserade av detta spörsmål.

Min hembygd har tagit några initiativ i frågan. Vi ha nämligen däruppe på gränsen till Kopparbergs län ett framåtgående samhälle, Fagersta brukssamhälle, som väl inom en mycket snar framtid kommer att vara huvudpunkten i en ny stad med omkring 10.000 invånare. I denna bygd har det visat sig fin-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

nas ett mycket starkt intresse för en utökning av skolorganisationen. Vi ha sedan gammalt en kommunal mellanskola. På bara en mils avstånd, i Norberg, finns det en kommunal mellanskola, och andra mellanskolor i Västerbergslagen i Kopparbergs län ligga nära intill samma bygd.

Jag tror att det är klokt att riksdagen i det läge, vari denna fråga nu befinner sig, icke binder sig för någon bestämd plats.

I reservationen av herr Boman och fru Alvéén vill man få ett förhandslöfte för Ludvika. Det är mycket möjligt att det blir Ludvika, men jag tror att man på det stadium, vari frågan nu befinner sig, inte bör göra något förhandsuttalande som binder, detta med tanke på att en hel del synpunkter, som icke ha blivit beaktade i den föregående utredningen, kunna komma att framföras. Utredningsmannen var visserligen uppe i Fagersta och tog reda på förhållandena där samtidigt med att han besökte de andra platserna — Avesta är också diskuterat i detta sammanhang — men nämnde inte något om detta i utredningarna. Detta är anledningen till att jag har begärt ordet för att be herrarna uppmärksamma, att det inte är skäl att nu ta ståndpunkt till frågan om platsen, förrän man får klarhet i hur stor gymnasieorganisationen skall bli. Det finns säkert elevmaterial för gymnasium både i Ludvika och Fagersta, men det är inte alldeles säkert, att det inom en snar framtid kommer att finnas ekonomiska förutsättningar att upprätta gymnasier på bägge dessa platser. Även Avesta har förresten diskuterats i detta sammanhang.

Innan man kan överblicka dessa spörsmål ur såväl finansiell och geografisk synpunkt som med hänsyn till befolkningsförhållandena, synes det mig vara riktigast, att kammaren i detta läge följer utskottets yttrande på denna punkt, vilket återfinnes på sid. 26 i betänkandet, till vilken motivering jag ber att få yrka bifall.

Herr Olsson, Oscar: Med anledning av vad herr Pauli nu senast anför, skulle jag vilja säga, att han väl ändå inte torde kunna komma ifrån att ställningen för dem som icke äro inkallade, även om de varit inkallade någon del av året, är ojämförligt mycket bättre än för de kolleger, som fortfarande äro inkallade. Den saken tycker jag är självklar.

Herr Pauli drar nu helt plötsligt och omotiverat fram en alldeles ny förklaring till en eventuell arbetslöshet, en förklaring, som aldrig förekommit tidigare i denna fråga. Det vi hela tiden ha talat om i riksdagen i detta sammanhang är, att arbetslösheten inte skulle ökas. Nu kommer herr Pauli och säger: »Man kan tänka sig, att det blir en extralärare, en språklärare, som tages in, och en extralärare, som är lärare i klassiska språk, som kommer bort.» Ja, sådant kan tänkas, men det är inte mycket troligt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att arbetslösheten inte blir större för det, det blir precis lika många extralärare som få arbete i alla fall, och det är det, som vi hela tiden talat om, både i utskottet och i kammaren.

Det har vidare riktats den invändningen mot mitt förslag, att riksdagen, utan att Kungl. Maj:t fått pröva saken och endast på grund av min motion, skulle hux flux anta en sådan historia.

Jag vill i det avseendet fästa herr Paulis uppmärksamhet på att han själv i fjol i statsutskottet var med om att skriva följande: »Utskottet vill likväl framhålla, att en höjning av den nuvarande tjänstgöringsskyldigheten enligt utskottets uppfattning icke torde medföra sådana olägenheter, att en åtgärd i dylik riktning i och för sig bör anses utesluten.» Detta sade riksdagen, detta sade utskottet och detta sade herr Pauli redan i fjol. Departementschefen sade det icke bara i fjol utan också året dessförinnan.

En anmärkning bland dem, som herr Pauli riktade mot mig, kunde vara be-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
fogad, om den riktats åt annat håll, nämligen så, att vederbörande skolmyndighet borde ha tagit upp den här frågan, för att den skulle ha kommit fram till riksdagen i sådant skick, att herr Pauli här i dag kunde ha ansett den även varit väl beredd, rent formellt.

Herr **Boman**: Herr talman! Jag skall liksom herr Norman i Fagersta inte lägga mig i de små uppgörelserna mellan herrar Oscar Olsson och Pauli. Jag tror nästan att det vore en mycket praktisk lösning, att de hade en privat riksdag, så att vi andra kunde få i lugn och ro avgöra viktigare angelägenheter.

Jag begärde ordet, när jag märkte, att den fråga, varom jag talat, nämligen gymnasiefrågan i Ludvika, började bli bygdepolitik. Jag vill understryka, att jag tillhör en med Ludvika konkurrerande stad, men jag har inte ifrågasatt att förlägga ett gymnasium till Avesta. När jag har talat om att förlägga det till Ludvika, är min inställning fotad på den långa rad av utredningar, som försiggått sedan 1938 och av vilka en utredning, företagen 1939 av någon tjänsteman, som jag vill minnas heter Knöös, satte Ludvika i främsta rummet. Sedan har Örnsköldsvik seglat fram och står nu som nr 1. Jag har ingenting att anmärka däremot. Jag har i min reservation försökt förena ståndpunkterna och har därför föreslagit både Örnsköldsvik och Ludvika.

När herr Norman talar om detta uttryck — som någon skrivit in i papperen — om Ludvika eller »annan ort i Bergslagen», så förstår jag av herr Normans anförande, att detta »annan ort» åsyftar Fagersta-Västansfors, men jag har svårt att föreställa mig, att en ecklesiastikminister med något sinne för traditioner skulle förlägga ett läroverk till en ort, som är så ny, att den inte ens själv ännu vet, vad den skall komma att heta.

Jag vill understryka, innan vi gå att fatta beslut i denna fråga, att vad vi i Kopparbergs län begära, det är, att vi åtminstone i någon mån likställas där med de andra landskapen i landet. Jag upprepar, vi äro i oerhört hög grad missgynnade i fråga om gymnasier, ty vi ha på 250,000 invånare blott ett gymnasium, medan genomsnittssiffran är 80,000 för varje gymnasium i landet i övrigt. Och när jag förfäktar den meningen, att gymnasiet bör ligga i Ludvika eller i Västerbergslagen, gör jag det därför, att det är en trakt, som i folkbildningshänseende har stått före andra platser i vårt land, och det skulle inte vara mer än en gärd av rättvisa, att vi finge ett gymnasium i den bygd, där Karl Erik Forsslund, Rickard Sandler och Yngve Hugo m. fl. lysande kulturpersonligheter lagt en kulturell grund, som saknar motstycke i vårt land, nämligen Brunnsvik, och därför, herr talman, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Norman**: Jag vet, herr talman, inte, om man kan underlåta att kalla herr Bomans anförande för bygdepolitik. Jag ber att få påpeka, att jag icke har förordat »någon annan plats». Jag är inte större lokalpatriot än att jag anser, att denna fråga bör bedömas ur synpunkten av det mest praktiska, men att ovillkorligen följa länsgränserna anser jag inte vara den allra lämpligaste utgångspunkten.

Med mitt anförande ville jag bara erinra om att här föreligga synpunkter, som icke hittills blivit tillräckligt belysta i den föregående utredningen och att det under sådana förhållanden inte är lämpligt, att riksdagen binder sig för en bestämd ort. I sakfrågan äro vi ju ense om att det är ett behov och ett mycket starkt behov av ett gymnasium i Västerbergslagen, såsom herr Boman sade. Han framhöll också i sitt första anförande, att om det inte vore så långt till gymnasier i angränsande län, skulle frågan icke vara så aktuell för honom, vad Ludvika beträffar. Jag menar, att när slutlig ståndpunkt skall tas i denna fråga,

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

bör man ha händerna fria, så att säga, för att ur fullt objektiva synpunkter kunna bedöma, vilken plats som är den lämpligaste.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder förekommit propositioner komme att framställas först särskilt angående de olika delar av utskottets motivering, som blivit föremål för ändringsyrkanden, och därefter särskilt angående utskottets hemställan.

Beträffande utskottets yttrande i fråga om motionerna I:211 och II:311 samt I:229 och II:330, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att nämnda yttrande skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Boman och fru Alvéen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner vad statsutskottet i utlåtande nr 103 yttrat i fråga om motionerna I:211 och II:311 samt I:229 och II:330, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Boman och fru Alvéen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 52.

Därjämte hade sju ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande utskottets yttrande i fråga om motionen I:218, anförde nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att berörda yttrande skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna herr Oscar Olssons angående nämnda yttrande avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande i nu angivna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner vad statsutskottet i utlåtande nr 103 yttrat i fråga om motionen I:218, röstar

Ja;

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes herr Oscar Olssons angående nämnda yttrande av-givna reservation.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

*Anslag till
tekniska läro-
verk m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 149 framlagda förslag samt motionerna I: 230 och II: 327,

1. besluta, att i Luleå skulle från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämdes, successivt upprättas ett tekniskt gymnasium under förutsättning, att Luleå stad åtog sig ej mindre att tillhandahålla — förutom erforderliga undervisningslokaler jämte bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning — jämväl bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även att inrätta ett elevhem, vari plats kunde beredas för minst 40 studerande vid nämnda gymnasium;

2. besluta, att i Skellefteå skulle från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämdes, successivt upprättas ett tekniskt gymnasium under förutsättning, att Skellefteå stad åtog sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även att inrätta ett elevhem för det antal studerande vid nämnda gymnasium, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

3. godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för de tekniska läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

4. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för de tekniska läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

5. till Tekniska läroverk: Avlöningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,497,000 kronor;

6. till Tekniska läroverk: Omkostnader för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150,200 kronor;

7. till Tekniska läroverk: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 98,300 kronor;

8. till Tekniska läroverk: Stipendier för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 10,000 kronor;

9. till Kurser för utbildning av arbetsstudieingenjörer för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 10,000 kronor.

Herr **andre vice talmannen**: Utskottet är ju enhälligt i detta sitt utlåtande, och jag har inte någon utsikt att omstämma kammaren, men jag vill ändå påtala en detalj, som jag tycker förefaller märklig.

Anslag till tekniska läroverk m. m. (Forts.)

Herr statsrådet har ju föreslagit ett nytt tekniskt gymnasium i Luleå. Han har vidare föreslagit en ny parallellavdelning vid gymnasiet i Örebro. Utskottet föreslår nu ytterligare en teknisk skola i övre Norrland, nämligen i Skellefteå, och för att finansiera denna utvidgning av programmet föreslår bl. a. statsutskottet, att den nya parallellavdelningen i Örebro skall försvinna.

Jag tycker, att detta är väl hastigt bestämt och att det är enastående, att ett utskott på detta sätt improviserar en helt ny skola. Herr ecklesiastikministern måtte ha känt sig bönhörd över hövan. Men man frågar sig också, varför han själv inte har föreslagit denna skola i Skellefteå. Det måste givetvis bero därpå, att han anser, att staten inte har råd därtill, att statsfinansiella skäl ha lagt hinder i vägen, därför och att han har velat vara sparsam. Om regeringen vill vara sparsam, tycker jag icke minst att det budgetbevakande utskottet bör stå vid regeringens sida i stället för att göra som utskottet här har gjort.

Jag undrar emellertid, om denna improvisation harmonierar med det ekonomiska ansvar, som statsutskottet ju framför allt bör vara bärare av. Man kan visserligen invända, att man kan spara på annat håll, bl. a. genom indragningen av denna parallellavdelning i Örebro, men det blir ju bara en droppe i havet. I Örebro finns det nämligen alldeles nyinredda lokaler för den parallellavdelning, som det nu är fråga om — det finns ju plats för flera parallellavdelningar för övrigt —, ty i föl invigdes en miljonbyggnad i Örebro, i vilken utrymmen ha beretts för detta syfte. När det huset invigdes, skedde det av den nuvarande ecklesiastikministern, som i sitt invigningsanförande framhöll, att det är bättre ekonomi att utnyttja de reservutrymmen och överhuvud taget de möjligheter, som finnas i de redan befintliga skolorna, än att bygga nya sådana. Det borde vara en oantastlig logik särskilt i nuvarande tid, då det råder så stor brist på arbetskraft och på material för byggnader.

I Örebro finns det fullt färdiga lokalutrymmen med laboratorier och en hel del andra saker för en eller två parallellavdelningar. En ny avdelning i Norrköping, som också är ifrågasatt, medför ju behov av utvidgning och nya tekniska gymnasier både i Luleå och i Skellefteå nödvändiggöra också, förmodar jag, nya, dyrbara lokaler med laboratorier för åtminstone kemi, fysik och maskinlära. Örebroskolan, som, det vågar jag påstå, har det största anseendet av dessa tekniska gymnasier, har hållits mycket kort såväl av regering som statsutskott under de sju senaste åren. Örebro tekniska gymnasium har under dessa år fått avvisa 1,141 godkända inträdessökande, därför att det inte funnits plats för dem vid skolan.

Från landets många radiofabriker, från den världsomfattande L. M. Ericsson-koncernen och från kungl. telegrafverket är det en ständig efterfrågan på yngre elektroingenjörer. För dessa verksamhetsområden borde en speciell utbildning i teleteknik, elektrisk svagströmsteknik, anordnas, men några sådana avdelningar finnas inte vid något av statens tekniska läroverk. Vid Örebro tekniska gymnasium finns emellertid den enda eltekniska fackavdelningen, och en elteknisk linje bör ju därför rimligtvis förläggas dit, alldeles särskilt som Örebrogymnasiets nybyggnad jämte eget elverk för alstring av olika strömarter och frekvenser också har speciellt laboratorium för teleteknik.

Jag förstår, att detta ärende kan sägas vara en Norrlandsfråga och som sådan har det väl också drivits i statsutskottet. Men borde inte övre Norrland vara till freds för i år med att få läroverk i Luleå?

Det är ju för resten ingalunda säkert, att norrlänningarna stanna vid dessa skolor, därför att man inrättar dem särskilt för dessa bygder. I Örebro finns det gott om norrlänningar som äro elever vid tekniska gymnasiet. Det finns också många elever från mellersta Norrland, där det dock finns ett tekniskt gymnasium, nämligen i Härnösand, och om man frågar dem, varför de inte gå i skolan

Anslag till tekniska läroverk m. m. (Forts.)
i Härnösand i stället för i Örebro, svara de, att man i Härnösand inte har de fackavdelningar, som de vilja gå i, men också att levnadsomkostnaderna äro så mycket lägre i Örebro än i Norrland, att skillnaden mången gång uppväger merkostnaden för de längre järnvägsresorna.

Det förefaller mig alltså, som om statsutskottet har börjat en smula i galen ända; i stället för att utnyttja de resurser, som finnas, söker det skapa nya sådana med mångdubbla kostnader.

Det är mycket starka skäl, som tala för förslaget att inrätta parallellavdelningar vid Örebrogymnasiet — framför allt det skälet, att det är billigare än andra förslag — men det finns betydligt svagare skäl för att inrätta ett nytt gymnasium i Skellefteå.

Jag förstår, att jag inte kan komma någon vart med ett yrkande i enlighet med vad jag här har framhållit såsom lämpligt, ty kammaren är inte så snabb i vändningarna som statsutskottet tycks vara, och därför vågar jag inte försöka att omvända den. Jag skall därför inte framställa något yrkande, utan vill bara understryka, att frågan om startandet av en eller helst två nya parallellavdelningar vid Tekniska gymnasiet i Örebro inte får anses genom detta vara ställd på en avlägsen framtid, utan bör lösas så fort som möjligt. Jag hoppas också, att ecklesiastikministern för sin del skall vara i tillfälle att avge en förklaring i det stycket.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det är onekligen en sensation för en departementschef att befinnas vara mera ekonomisk än själva statsutskottet — det har herr andre vice talmannen alldeles rätt uti — och det kan ju kanske också ha sina sidor, om riksdagen skulle få till vana att börja ge ut mer än vad de olika departementscheferna själva begärt. Men jag får ju erkänna, att det här föreligger ett så gott ändamål, att jag för min del inte kan motsätta mig statsutskottets förslag i detta avseende.

Det är ju så, att åttonde huvudtiteln, såsom många gånger har omvittnats, far illa i dessa tider. Det beror icke på att man underskattar ändamålen med de anslag, som där upptagas, utan det beror på att de begärda anslagen i stor utsträckning avse sådant, som kan skjutas på framtiden. I varje fall är det alldeles klart, att det här pågår en andlig kapitalförstöring, som väl motsvarar den kapitalförstöring, som vi varit tvungna att tolerera på det materiella området, för att kunna klara dagens behov. Men detta gör ju återigen, att det är desto viktigare att tillgodose de omedelbara behoven på åttonde huvudtiteln, och till dem har jag hela tiden räknat frågan om yrkesutbildningen och den tekniska utbildningen överhuvud taget. Jag har ju varit med om att på sin tid lägga fram en proposition om de centrala verkstadsskolorna, som kostat mycket pengar och ännu i dag kosta mycket pengar, jag har i år också framlagt en proposition om en överstyrelse för yrkesskolutbildningen, som jag hoppas att kammaren skall se på med välvilliga ögon, och jag kan, som sagt, icke motsätta mig det förslag, som här nu har kommit fram, om att i något större utsträckning än propositionen förutsätter tillfredsställa det stora behovet av tekniska läroverk i översta Norrland. Den, som läser departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, kan också där läsa mellan raderna, att det har varit min uppfattning, att läroverk både i Luleå och i Skellefteå kunde anses lämpligt; men jag tyckte att det vore väl mycket att fresta riksdagens tålmod i ekonomiska ting att föra fram förslag om båda två på en gång.

Om emellertid riksdagen vill gå med därpå, så tror jag att det är en god sak. Det är nämligen inte bara på det sättet, att vi behöva en utvidgning av den tekniska utbildningen överhuvud taget, utan det gäller här också en vik-

Anslag till tekniska läroverk m. m. (Forts.)

tig norrlandsfråga, i det att man på detta sätt gör det möjligt för översta Norrland — jag tänker särskilt på malmfälten och andra industrisamhällen — dels att ta hand om sina ungdomar, som nu växa upp under förhållanden, som äro ytterst ogynnsamma — man måste på något sätt se till, att de komma in i något ordnat arbetsliv, som passar dem — dels ock att tillgodose det behov, som det näringsliv, vilket vi alla hoppas skall blomstra upp i Norrland, har av, icke blott personer med teknisk naturbegåvning, vilket befolkningen där uppe äger, utan även av folk med teknisk utbildning.

Här föreligger alltså, som jag flera gånger påpekat, ett behov av den art, att jag för min del gärna ser genom fingrarna med att statsutskottet här har — om jag får uttrycka mig så vanvördigt om högvärdiga statsutskottet — hoppat över skaklarna i ekonomiskt avseende. Jag kan inte dölja, att jag är ganska glad att det gjort så.

Vad beträffar Örebro och de klagomål från Örebro, som av herr andre vice talmannen framförts, anser jag dem vara fullständigt berättigade. Det förhåller sig på det sättet, att Örebro tekniska läroverk otvivelaktigt behöver en ny avdelning. Där står folk för närvarande nästan i kö för att engagera abiturienterna, och det är förståndigt och klokt att utvidga detta läroverk även av de anledningar, som herr andre vice talmannen här anförde. Det är ingenting att göra åt den saken nu i år, men jag misstänker att om jag får tillfälle till det, kommer jag nog att besvara riksdagen nästa år med att försöka få fram denna nya avdelning vid Örebro tekniska läroverk. Det har jag redan sagt i andra kammaren, och det vill jag gärna stå för även i denna kammare.

Herr Pauli: Herr talman! Jag behöver inte å utskottets vägnar tillägga så mycket till vad herr statsrådet anför, eftersom han redan dels har givit utskottet absolution för det »hoppande över skaklarna», som han ansåg att vi hade gjort oss skyldiga till, och dels har lugnat herr Åkerbergs lätt förståeliga farhågor för Örebroläroverket. Jag vill emellertid framhålla ett par saker.

Den utredningsman, som undersökt frågan om de tekniska utbildningsmöjligheterna i Norrland, hade starkt ifrågasatt, huruvida man inte borde på en gång upprätta två statliga tekniska gymnasier i övre Norrland. Såsom förläggningssorter för dessa hade han förordat Luleå och Skellefteå. Även departementschefen hade uttalat sig på ett sätt, som låg ganska nära utredningsmannens förslag. Enligt departementschefen kunde man antingen tänka sig en utvidgning av läroverket i Härnösand eller ock ett eller två nya tekniska läroverk, som skulle upprättas annorstädes i Norrland. Vi befinna oss således inte långt från den tankegång, som herr statsrådet hade, när propositionen skrevs, och det har han själv också vitsordat.

Den övertygelse, som statsutskottet och närmast dess andra avdelning kommit till i denna fråga, har i hög grad stärkts under en resa i de två ifrågavarande länen, varunder vi studerade industrierna i dessa län, förläggningssmöjligheterna och övriga betingelser. Vi funno det verkligen svårt att fälla någon skiljedom mellan behovet i det ena och andra fallet. Det fanns ytterligt starka skäl, som talade för tillgodoseendet av den tekniska utbildningen såväl i Norrbotten med dess gamla välutvecklade industrier och med de nya industrier, som där hålla på att växa upp, lika väl som i Västerbotten, som ju kallas Sveriges nya bergslag, och där vi ha den intressanta, mångsidiga och dynamiskt framåtgående industrien kring Boliden och de övriga gruvorna där. För att inte vara mångordig vill jag bara säga, att vi ha stannat vid vårt beslut, dels på grund av svårigheten att göra ett val och dels på grund av att landets behov av tekniskt utbildade ungdomar säkert är så stort, att det ingalunda kan anses såsom en överdrift att inrätta två tekniska gymnasier i Norrland.

Anslag till tekniska läroverk m. m. (Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på att medan gymnasiet i Luleå kommer att omfatta två avdelningar, är gymnasiet i Skellefteå tills vidare endast lagt på en linje, varför utskottets hopp över skaklarna inte har en alltför stor omfattning. Vi behöva inte heller befara, att statens utgifter denna gång skola få samma omfång som i andra liknande fall. Vartdera av de båda länens landsting har utfäst sig att bidra med 200,000 kronor till dessa tekniska gymnasier, om de förläggas till Norrbotten och Västerbotten. Dessutom har Luleå redan förut förbundit sig att uppföra ett skolhem, och Skellefteå har av utskottet fått föreläggande att göra detsamma. Det föreligger därför ur statens synpunkt ganska goda betingelser i ekonomiskt avseende.

När det gäller Örebro, ha vi ingalunda uttryckt oss så, att det kan finnas någon anledning befara, att det först skulle bli i en avlägsen framtid som Örebro tekniska gymnasium kommer att få ta sina nya lokaler i anspråk genom en utvidgning. Allt vad utskottet har sagt är att »med inrättandet av den av departementschefen föreslagna nya parallellavdelningen av första klassen vid läroverket i Örebro lämpligen bör anstå ett eller annat år». Nu ha vi av herr statsrådet hört, att han anser att det bör stanna vid ett enda år. Jag anser att det kunde finnas ett alldeles särskilt skäl att vila på hanen i fråga om Örebro. Det nämndes av herr andre vice talmannen, att det just vid Örebro tekniska gymnasium finns mycket norrlänningar, och man kan ju tänka sig möjligheten, att när det nu inrättas två tekniska gymnasier i övre Norrland, tillströmningen av norrlänningar blir mindre till gymnasiet i Örebro och behovet av en utvidgning därigenom också blir mindre. Men överhuvud taget är det för närvarande så här i Sverige, att vi ha en så oerhörd efterfrågan på platser vid de tekniska utbildningsanstalterna och så små möjligheter att tillmötesgå de sökande, att det kan vara väl motiverat, att inte heller dröja med att inrätta ytterligare en avdelning i Örebro. Under de senaste åren ha så många godkända sökande avvisats, att deras antal gott och väl motsvarar antalet antagna elever. Det innebär, att dubbelt så många ha sökt till dessa läroverk som de vilka kunnat antagas; nog finns det alltså en marginal av godkända sökande för både de två norrlandsläroverken och ett utvidgat läroverk i Örebro.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1943/44 till om- och nybyggnadsarbeten vid nomadskolorna jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Haparanda m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
socialstyrelsen.*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1943/44 till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet jämte i ämnet väckta motioner.

I punkten 3 under femte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna av departements-

Anslag till socialstyrelsen. (Forts.)

chefen förordad personalförteckning och avlöningsstat för socialstyrelsen, den senare att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44, och att till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1.108,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att å socialstyrelsens arbetsmarknadsbyrå skulle inrättas dels en befattning såsom byråinspektör i lönegraden Eo 24, vars innehavare skulle tillhandagå de erkända arbetslöshetskassorna med råd och anvisningar, och dels en befattning såsom revisor i lönegraden Ex 21 för den ekonomiska kontrollen av kassornas förvaltning.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena (I: 106) inom första kammaren av herr *G. Velandér* och den andra (II: 166) inom andra kammaren av herr *A. Hagård*, vari hemställts, att den av Kungl. Maj:t till placering i lönegraden Ex 21 föreslagna revisorsbefattningen därest den komme till stånd måtte hänföras till lönegraden Eo 24.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 106 och II: 166

- a) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för socialstyrelsen;
- b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;
- c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1.108,000 kronor.

Herr Velandér: Herr talman! Utskottets utlåtande utgör ett exempel på att även en försiktig motionär understundom kan vara något för optimistisk. Ett kallsinnigt och ofta enhälligt utskott kan sätta ett bestämt P för hans önskemål, även om dessa äro mycket blygsamma.

Kungl. Maj:t föreslår här en förstärkning av arbetsmarknadsbyråns personal med en befattningshavare med huvudsaklig uppgift att tillhandagå de erkända arbetslöshetskassorna med råd och anvisningar och ytterligare en tjänsteman för den ekonomiska kontrollen av kassornas förvaltning, vilken kontroll är avsedd att centraliseras till socialstyrelsen. Den förre skulle såsom byråinspektör beredas extra ordinarie anställning i 24 lönegraden och den senare såsom revisor extra anställning i 21 lönegraden.

I motionerna har föreslagits, att även den senare befattningshavaren skall beredas extra ordinarie anställning med placering likaledes i lönegrad Eo 24. Även socialstyrelsen har ansett, att denne befattningshavare borde beredas extra ordinarie anställning. Statsutskottet har emellertid inte velat vara med härom.

Det förhåller sig ju så, att den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen under de allra senaste åren undergått en utomordentligt stark utveckling. Detta sammanhänger med de många viktiga förändringar och förbättringar, som genomfördes vid 1941 års riksdag. Den 1 januari 1942 räknade de erkända arbetslöshetskassorna ett medlemsantal av 300,000. Denna medlemsstock kommer sannolikt att inom den närmaste tiden uppgå till ett antal icke understigande 700,000. Nya försäkringsförmåner ha också tillkommit — man kan peka på barn- och hustrutilläggen. En betydande höjning av statsbidragen har jämväl på grund av förhållandena befunnits nödvändig. Dessa omständigheter tillsammans kräva enligt sakens natur en effektiv och fortlöpande kontroll över kassornas verksamhet från centralmyndighetens sida. Vid utövandets av denna

Anslag till socialstyrelsen. (Forts.)

kontroll kommer den funktionär, som i motionerna avses, att uppbära en mycket betydande roll. Det måste därför vara angeläget att för denna uppgift förvärva en väl kvalificerad person, som också finner de förmåner, som äro förenade med anställningen, sådana att han stannar på sin post. Med det utskottsförslag, som här föreligger, torde garantier i det hänseendet knappast föreligga.

Det kan ju inte falla mig in att försöka övertyga kammaren att den i en så pass blygsam fråga som denna bör gå ifrån statsutskottet och följa motionärerna. Jag vill emellertid, herr talman, understryka motionärernas uppfattning om det befogade i deras framställning genom att yrka bifall till de föreliggande motionerna.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Statsutskottets förslag innebär ju ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag på den här punkten. Motionärerna ha yrkat att denne revisor skulle komma i extra ordinarie ställning i 24 lönegraden, under det att Kungl. Maj:t föreslagit, att han skulle bli extra tjänsteman i 21 lönegraden. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att han kommer i samma ställning som övriga revisorer inom andra verk. Personalen blir ju inte mindre till antalet eller kvalifikationerna hos vederbörande sämre, därest riksdagen bifaller utskottets förslag, än om motionerna bifallas. Den enda skillnaden blir, att denne tjänsteman får en bättre anställningsform och kommer upp i högre lön enligt motionärernas förslag. Men att utan vidare i anledning av en enskild motion i nu föreliggande fall gå från regeringens förslag, kan väl inte falla första kammaren in.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 106 och II: 166; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av dispensärverksamhet;

nr 109, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av ett centralt statligt informationsinstitut i sociala frågor;

nr 111, i anledning av väckta motioner angående lektorn G. Montelins place-ring i löneklass; samt

nr 112, i anledning av väckt motion om vissa dövsstumpprästers löneförhållanden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
barns som-
marvistelse på
landet.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 123, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den

5 mars 1943, föreslagit riksdagen att till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor.

Av berörda anslag hade 200,000 kronor beräknats till statens kostnader för fria resor till sommarkolonier, 100,000 kronor till bidrag till driftkostnader vid sommarkolonier och 700,000 kronor till fria resor till sommarvistelse i enskilda hem. Längden av sistnämnda resor skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag begränsas, för Norrbottens och Västerbottens län till 100 mil, för Jämtlands och Västernorrlands län till 80 mil och för landet i övrigt till 50 mil. För barn från Norrbotten skulle dock centralmyndigheten kunna medgiva dispens för fria resor utöver den angivna maximigränsen.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson* i Skediga väckt motion (II: 162), vari hemställts, att riksdagen i samband med beviljandet av anslag till ifrågavarande ändamål måtte besluta, att bidrag skulle utgå till sommarresor även för landsbygdens barn och att i anledning därav det i statsverkspropositionen angivna förslagsanslaget å 1,000,000 kronor skulle höjas till 1,500,000 kronor;

dels ock en inom samma kammare av herr *G. Skoglund* i Umeå m. fl. väckt motion (II: 313), vari anhållits, att riksdagen ville besluta, att den för ifrågavarande verksamhet föreslagna centralmyndigheten — socialstyrelsen — skulle för barn från Västerbottens och Norrbottens län kunna medgiva dispens för fria resor utöver den i propositionen nr 123 angivna maximigränsen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 313 samt med avslag av motionen II: 162 till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Heiding, friherre De Geer* samt herrar *Ekströmer, Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Södergård, *Staxäng* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 162 samt med bifall till motionen II: 313 måtte till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor.

Den av reservanterna förordade motiveringen innehöll bland annat följande uttalande:

»I motionen II: 162 har yrkats, att det av Kungl. Maj: föreslagna anslagsbeloppet skall höjas med 500,000 kronor att användas för landsbygdens barn till resor och rekreation. Utskottet vill i sådan mån biträda motionen, att utskottet förordar att de medel, som äro avsedda såsom bidrag till driftkostnader för koloniverksamheten, endast böra komma kolonier för barn från mindre städer och landsbygden till godo. I likhet med departementschefen finner utskottet det vara av vikt att härigenom möjlighet beredes att stimulera och stödja koloniverksamheten i orter och kommuner med svag ekonomi, inom vilka sådan verksamhet icke skulle utan ekonomiskt bistånd kunna komma till stånd men inom vilka det kan vara särskilt av behovet påkallat att barnen erhålla tillfälle till växling av miljö.»

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

Herr **Heiding**: Herr talman! Eftersom barnen på landsbygden och i stort sett även i de mindre städerna äro ställda utan möjlighet att erhålla bidrag av det anslag, som det här är fråga om, ha reservanternas framfört ett förslag, som i någon mån skulle avhjälpa detta. Förslaget går ut på att bidrag skola lämnas till driftskostnader för koloniverksamhet. Behövande barn från mindre städer och från landsbygden skulle därigenom beredas möjlighet att få en välbehövlig vila under en tid av sommaren. Sådana kolonier skulle kunna mottaga barn i flera omgångar under sommaren, och ett stort antal barn skulle således beredas plats mot en kostnad, som inte skulle bli alltför stor. Reservanternas ha ej motsatt sig Kungl. Maj:ts förslag, ty vi anse att det kan vara behöfligt, att barn från de större städerna få komma ut och vistas på landet. Vi ha också i vår reservation anført: »Under nuvarande förhållanden finner sig utskottet böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag att bereda vissa kategorier av barn från städer och större samhällen tillfälle till sommarvistelse på landet. Utskottet kan emellertid icke undgå finna, att begränsningen av denna förmån till endast städer och andra tätbebyggda orter med minst 8,000 invånare kommer att ensidigt gynna dessa.»

Gränsen, måste man säga, är dragen något ensidigt i detta fall. Det finns så många barn även i de mindre städerna och ute på landsbygden, som skulle behöva få del av den semestervistelse, varom här är fråga.

Anslaget har höjts, så att det ifrån att förra året ha varit 500,000 kronor nu är föreslaget till 1,000,000 kronor. Då borde någon mindre del därav kunna användas för den koloniverksamhet, som vi ha föreslagit.

Vi ha ansett att man skulle kunna spara en del pengar på resekostnaderna. Om gruppresor kunde anordnas i större utsträckning än vad som nu är fallet, skulle man därigenom kunna spara rätt stora summor. Jag skall be att få nämna, att när det gäller resorna till enskilda hem, har antalet vårdare, som ha fått resa med barnen, varit oproportionerligt stort. Enligt den redogörelse, som befolkningsutredningen har lämnat, har det varit 29,225 barn som ha fått resa ut till enskilda hem, men det har följt med 16,835 vårdare. Det måste ligga något fel i detta. Nog kan det ordnas på annat sätt, när det gäller att få ut barnen till de enskilda hemmen. Omkring 12,800 vårdare, som åtföljt barnen på utresan, anmälde, att de ämnade återvända tillsammans med barnen vid sommarvistelsens slut. Således kommo de att stanna kvar ute på landet lika länge som barnen. Cirka 4,000 vårdare reste ut med barnen och återvände sedan genast hem igen. När de sedan hämtade barnen, fingo de således göra om resan för andra gången. Det var ovanligt långa resor förra året, men nu är det meningen att de skola begränsas.

Det har framhållits, att de sammanlagda kostnaderna för resorna inte nu kunna angivas, och det har därför inte varit möjligt för oss i utskottet att få reda på dem, men man kan räkna med att i proportion till barnantalet bli kostnaderna alldeles för höga. I cirka 1,100 fall beviljades fria resor till vårdare av barn, födda tidigare än år 1932. I en del fall har förekommit att flera vårdare fått fria resor för att åtfölja barn från samma familj. Jag anser att även dessa resor böra kunna ordnas på något annat och mindre kostsamt sätt.

I propositionen förekomma en del yttranden, som inkommit till befolkningsutredningen med anledning av denna fråga. Jag vill framhålla, att folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Landskrona ha uttalat, att åtskilliga målsmän, som nu låta sina barn resa fritt, skulle ha kunnat betala en del av biljettpriset. Således har gallringen nog inte varit tillräcklig, utan det kunde tänkas, att en del skulle ha kunnat betala åtminstone någon del av biljettpriset. Barnavårdsnämnden i Umeå har framhållit, att förmånen av fria resor har utnyttjats synbarligen mera för mödrarnas vidkommande än för barnens del, och barna-

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

vårdsnämnden i Boden har anført, att i första hand har det gällt att bereda vårdarna gratisresa, och syftet med resorna, att barnen skola erhålla stärkande sommarvistelse, har kommit i andra hand.

Detta är uttalanden, som tyda på att det inte varit bra ordnat med resorna. Reservanterna ha därför ansett sig böra framföra att det kan ordnas på ett annat sätt.

Utskottet har framhållit, att »det är sålunda utskottets förhoppning, att åtgärder framdeles skola kunna vidtagas, som öppna möjligheter för alla behövande stadsbarn i förskole- och folkskoleåldern till en icke alltför kort vistelse på landet varje sommar». Jag har ingenting emot att anslag lämnas, men anslagen böra användas på ett sådant sätt, att det inte blir ett alltför ringa antal barn som få resa ut på sommarvistelse. Utskottet har tillagt: »Utskottet vill emellertid framhålla angelägenheten av att klena och eljest ogynnsamt ställda barn även på landsbygden och i de mindre orterna beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden.» Således har utskottet här gjort ett uttalande, som skulle gå ut på att även landsbygdens och de mindre orternas barn borde beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse.

Det är klart, att man kan vara tacksam för ett sådant uttalande, men genom endast ett uttalande vinner man ju ingenting, utan saken ställes på framtiden. Jag anser därför, att de medel, en miljon kronor, som nu beviljas av riksdagen, borde till en viss del kunna användas för att bereda även barn från de mindre städerna och landsbygden tillfälle till den sommarvistelse, som många barn från dessa orter så väl behöva.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här yttrat få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! När jag satt och lyssnade på herr Heidings yttrande, hade jag det intrycket, att han talade för utskottets hemställan. Utskottet och reservanterna gå ju fullständigt parallellt i de punkter som herr Heiding talade om. Om man läser sista stycket på sid. 7 i utlåtandet, finner man, att det innehåller precis det, som herr Heiding talade om, nämligen att barn från landsbygden och mindre samhällen skola få tillfälle till vistelse för rekreation och vila. På samma sätt förhåller det sig med utskottets uttalande på sid. 8 om vårdarna. Det var nämligen på det sättet, att enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle främst mödrarna följa barnen på deras resor ut till landet. Inom avdelningen av utskottet ansågs det att det inte var lämpligt, därför att kostnaden på det sättet skulle bli orimligt stor. Därigenom skulle ett mindre antal barn, än som ansågs önskvärt, få tillfälle att komma ut på landet, och därför borde det så vitt möjligt i första hand ordnas gruppresor ut på landet, och först i andra hand skulle mödrarna få följa med barnen.

Precis samma synpunkter, som herr Heiding framhåller, uttalas således i utskottets förslag. Det föreligger varken motionsvägen eller i den kungl. propositionen något förslag om resor för vistelse på landet för barn från landsbygden och mindre samhällen. Den motion, som bondeförbundarna avlämnat, innehåller förslag till skolorsresor till städerna, men det talas inte i den om resor för rekreation på landsbygden.

Jag tror inte att man kan komma längre i detta sammanhang än att följa utskottets förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag förstår inte riktigt den senaste talarens uppgifter. Nog är det ändå en viss skillnad mellan utskottets utlåtande och reservationen. Utskottet tillstyrker ju bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

inte annat än jag förstår avser detta just sommarvistelse för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen med över 8,000 invånare. Och vår reservation gäller ingalunda skolresor. I motionens kläm hemställes visserligen att riksdagen i samband med beviljandet av anslag till ifrågavarande ändamål måtte besluta att bidrag skall utgå till »sommarsor» även för landsbygdens barn. Men vår reservation ger klart vid handen att vi ej tänkt oss några skolresor i detta sammanhang, utan verkliga rekreationsresor.

Jag har anslutit mig till reservationen, i den bestämda övertygelsen att landsbygdens barn i propositionen och utskottets utlåtande ha blivit alltför styvmoderligt behandlade. Visst vet jag att storstadsbarnen behöva komma ut på landet på sommaren, men jag tror mig också veta att även barnen på den rena landsbygden behöva luftombyte. I småstäder, mindre industriorter, stations-samhällen och till och med på rena landsbygden är det sannerligen ofta lika dåliga sanitära förhållanden som i någon storstad. Jag kan erinra om något som också anförts i den motion, som här tidigare varit på tal, nämligen professor Ingvars ganska förvånande iakttagelse — kammarens ledamöter ha kanske läst därom i tidningarna — att storstadens ungdom visat sig vara kraftigare och friskare än landsbygdens ungdom i gemen. Denna iakttagelse grundas på undersökningar av värnpliktiga. I den mån sommarsor äro nyttiga för barnens hälsa, böra de därför efter mitt förmenande ovillkorligen med ännu större skäl komma även landsbygdens barn till godo.

Vad beträffar formerna för sommarsorerna anser jag liksom herr Heiding att det är ganska onödigt att öka dessa genom att betala sorerna även för mödrarna, som i regel äro de, som följa med barnen. Oavsett att denna statsmakternas frikostighet lätt kan missbrukas och väl också har missbrukats, borde sorerna nog i allmänhet hellre ordnas såsom gruppsor. Om modern, såsom naturligt är, när det gäller besök hos släktingar och dylika, gärna önskar följa med, kan hon nog i de flesta fall göra det på egen eller sin mans bekostnad.

Genom en sådan inskränkning i dessa, jag vill kalla dem enskilda, sorer borde en ganska betydande summa kunna inbesparas. Vi reser vanter ha föreslagit, att de pengar, som sålunda sparades in, skulle användas till stöd av den form av sommarvistelse som åtminstone jag för min del anser vara den lämpligaste, nämligen sommarkolonierna. I mina bygder ha vi den allra bästa erfarenhet av sådana kolonier, och det är därför med uppriktig glädje jag har läst i propositionen, att herr statsrådet på allvar intresserar sig för denna form av sommarvistelse, visserligen ännu så länge mera försöksvis, men, såsom man kan hoppas, mer och mer såsom en fast institution. För detta ändamål har nu föreslagits ett belopp av 100,000 kronor. För min del skulle jag gärna ha sett att en större del av hela anslaget använts härtill. Om riksdagen följer reser vanterna, kommer emellertid en icke så liten summa att inbesparas på de enskilda sorerna, vilken i stället kunde anslås till sommarkoloniernas verksamhet.

Såsom en sammanfattning vill jag än en gång framhålla, att landsbygdens barn alldeles säkert äro i lika stort behov av rekreation och luftombyte som städernas barn. Jag vill också ytterligare bekräfta att även om enskilda sommarsor i många fall äro mycket välkomna och av stort värde, anser jag dock barnkolonier vara den bästa formen för barnens rekreation.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har under ganska många år varit ordförande i föreningar, som syssla med koloniverksamhet dels för barn från städerna och dels för barn från landsbygden. Städernas barn tagas ut genom skol-läkare och lärare. Barnen från landsbygden tagas ut genom läkare och distrikts-sköterskor. Jag har upprepade gånger besökt dessa kolonier och därvid konsta-

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

terat, att barnen från landsbygden i övervägande grad ha varit i större behov än städernas av att tagas om hand och få vistas på en koloni, där de få god omvårdnad och en tillräcklig vila från den vanliga omgivningen i de ofta mycket barnrika familjerna. De barn, som tagits ut till dessa kolonier, ha i allmänhet kommit från statarfamiljer och skogsarbetarfamiljer, och man har funnit att levnadsstandarden i sådana familjer i genomsnitt är en helt annan och lägre än i de familjer, från vilka stadsbarnen ha tagits ut.

Jag är således för min del alldeles övertygad om att det finns ett klientel på landsbygden, som minst lika väl som stadsbarnen behöver hjälp genom ifrågavarande anslag. Jag skulle därför ha önskat, att anslaget från början hade gjorts tillgängligt även för bekostande av resor för landsbygdens barn. Det förhåller sig nämligen så, att resekostnaderna bli rätt stora. Man får plocka ihop barnen från olika hem och sedan försöka sammanföra dem i grupper, sätta dem upp i en buss, ifall det går, eller annars låta dem resa med järnväg, och detta kostar förhållandevis mycket.

Tyvärr var motionen avfattad på ett sådant sätt, att det knappast var möjligt att använda dess yrkande för detta syfte. Jag har därför, visserligen med stor ledsnad, måst stanna vid det tröstande uttalande, som utskottet har gjort i sin motivering, där utskottet säger: »Utskottet vill emellertid framhålla angelägenheten av att klena och eljest ogynnsamt ställda barn även på landsbygden och i de mindre orterna beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden.» Det ligger mycken vikt på de sista orden som utskottet här har formulerat.

Ett bifall till reservationen skulle, såvitt jag förstår, innebära att man inskränkte möjligheterna till utflyttning på barnkolonier och andra sommarvisten för städernas barn. Utan någon ytterligare utredning vågar jag mig inte på detta, då jag tror att anslaget i förhållande till behovet är så pass litet, att man icke bör tränga in på det område, för vilket detta belopp är beräknat. Jag måste därför tyvärr stanna vid att för min del rösta för bifall till utskottsmajoritetens förslag, i förhoppning att den tanke, som utskottet har uttalat i sin motivering, ett kommande år skall kunna taga formen av ett anslag som i realiteten är tillgängligt även för landsbygdens barn.

Herr Björkman: Herr talman! Efter herr Linnérs anförande skulle jag kunna avstå från att yttra mig. Jag vill emellertid understryka att statsutskottets majoritet inte haft någon annan syn på denna sak än reservanterna. Orsaken till att man inte redan nu kunnat gå in för en utvidgning av koloniverksamheten är dels att möjligheter därtill just nu näppeligen finnas, då en sådan kräver en viss förberedelse, och dels att anslaget är så litet i förhållande till det stora behov som föreligger, att det knappast är möjligt att reservera någon del därav till detta nya ändamål. Utskottet har, såsom herr Linnér framhöll, tydligt betonat önskvärdheten av att verksamheten framdeles skall kunna utvidgas till att omfatta behövande barn även från landsbygden och de mindre samhällena. Jag tycker att majoriteten har sagt så mycket, att reservanterna borde förstå, att den inte har någon annan åsikt än de.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wiklund: Herr talman! Det är med stort intresse jag i dag har avlyssnat debattinläggen i denna fråga, och jag kan inte finna att reservanternas resonemang skiljer sig så mycket från statsutskottets. Såväl reservanterna som statsutskottet önska ju att barnen skola få tillfälle till sommarvistelse på landet. Visserligen ha de förra ansett, att barn från städer och andra tätbebyggda orter komma att ensidigt gynnas på bekostnad av barn från den rena lands-

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

bygden, där mångenstädes lika stort hjälpbehov skulle förefinnas som i de större städerna. Även om det finns många klena barn på landsbygden som äro i behov av sommarvistelse i en annan trakt av landet, är det nog utan tvivel så, att detta behov är långt större i våra stora och medelstora städer och tätbebyggda samhällen. Jag litar därvidlag, herr talman, mest på mitt eget omdöme och den erfarenhet jag har kunnat skaffa mig i detta avseende, sedan jag blivit mera permanent stadsbo.

Men har då statsutskottet, såsom reservanterna påstå, lämnat landsbygdens barn utan möjlighet att få stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika avseenden? Svaret på denna fråga synes mig utskottet självt ha givit. Utskottet säger nämligen, att det vill framhålla angelägenheten av att klena och eljest ogynnsamt ställda barn även på landsbygden och i de mindre orterna måtte beredas tillfälle till god omvårdnad under en stärkande sommarvistelse, ävensom att dylik vistelse torde vara särskilt behöflig inom länen norrut. Och så uttalas till slut den förhoppningen, att så snart en utvidgning av statens bidragsverksamhet för detta ändamål blir möjlig, bör denna komma även landsbygdens barn till godo.

Jag tycker, herr talman, att statsutskottets hjärta klappar lika varmt för landsbygdens barn som reservanternas samt att viljan att hjälpa är lika berömvärd hos det förra som hos de senare, även om statsutskottet icke kan gå med på att beröva barnkolonierna från de större städerna och andra tätbebyggda orter bidraget till driftskostnader för koloniverksamheten och i stället ensidigt förorda detta bidrag åt kolonier för barn från mindre städer och från landsbygden.

Jag skall också, herr talman, yttra några ord om rätten till fria resor för vårdare av barn under tio år. Härvidlag tycker jag att reservanterna äro väl hårdhärtade, då de med hänsyn till erfarenheterna i detta avseende från fjolåret vilja helt slopa denna förmån med undantag för gruppresor. Det kan ju ändå finnas tillfällen, då enskilda resor med barn äro absolut nödvändiga, och jag har därför svårt att förstå reservanternas uppfattning i detta avseende. En fattig moder bör enligt min mening ha möjlighet att erhålla fri resa för att följa sitt barn, som kan få vistas hos en enskild familj några korta sommarveckor. Det känns säkerligen hårt för henne att behöva sända sitt barn med en adresslapp fastsatt på kappan eller rocken till alldeles obekanta människor, ty moderskärleken är lika djup och äkta hos dessa kvinnor som hos dem, som kunna ha sina barn i hemmet även under sommarmånaderna. Statsutskottet har också haft blicken öppen för att en viss försiktighet vid beviljandet av denna förmån bör iakttagas till undvikande av att den obehörigen utnyttjas, samt förordat att ordnandet av gruppresor för barnen bör tagas under noggrann omprövning. Jag är övertygad om att detta önskemål även kommer att respekteras.

Enligt min uppfattning är det icke så mycket som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna åt i fråga om viljan att bereda de barn, som äro i behov av vistelse på landet under sommaren, möjlighet därtill. Säkert önska vi alla att varje barn, som behöver en stärkande lantvistelse, kunde få komma i åtnjutande därav. De ekonomiska förutsättningarna härför sakna vi tyvärr för närvarande, men jag hoppas, herr talman, att den dag snart skall randas, då riksdagens olika partier skola kunna mötas i endräkt kring den fråga jag här tillåtit mig belysa från mina utgångspunkter.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag deltog inte i utskottets behandling av ärendet, men däremot deltog jag i behandlingen på avdelningen. Därvid framhöll jag precis samma synpunkter som landshövding Linnér nyss an-

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)

förde. Jag har nämligen gjort samma erfarenhet som han, då jag är ordförande i en koloni, dit klena barn komma på sommarvistelse och där de få rekreation. Denna verksamhet har en utomordentligt stor betydelse, och det är intet tvivel underkastat att barn från landsbygden och de mindre samhällena i många fall ha lika stort behov som storstadsbarnen av att komma i en miljö, där det hålles god ordning och där de få stärkande mat o. s. v. för att därigenom hämta krafter för övriga delar av året.

Detta är, som sagt, en utomordentligt viktig angelägenhet, men när det gäller den frågan föreligger inte något motionsvis framställt yrkande, då i herr Hanssons i Skediga motion endast föreslås rätt för landsbygdens barn att få statsbidrag till resor till städerna, vilket ju är någonting helt annat. Utskottet har i sin motivering framhållit vikten av att landsbygdens barn få tillfälle till vistelse i sommarkolonier, men utskottet har inte ansett, att man kunde framlägga ett positivt förslag i den riktningen vid detta tillfälle. och det så mycket mindre som man för närvarande, när statens finanser äro hårt ansträngda, inte gärna vill gå utöver Kungl. Maj:t förslag i en anslagsfråga. Det är uppenbart, att en utvidgning av koloniverksamheten som i och för sig säkerligen är önskvärd, skulle föranleda mycket betydande utgifter för staten, ifall man i någon mån skulle fylla det behov som föreligger.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Herr Nilsson i Landeryd framhöll i sitt förra anförande att jag skulle ha talat åtminstone lika mycket för utskottets förslag som för reservationen. Jag anförde emellertid endast ett par punkter i utskottets utlåtande som jag ansåg talade för vad vi framhållit i reservationen.

Skillnaden mellan utskottsutlåtandet och reservationen ligger däri, att reservanterna förorda att medel skulle anvisas för det i reservationen angivna ändamålet av det anslag som Kungl. Maj:t här äskat. Men det har utskottet inte velat vara med om. Reservanterna önska alltså åtgärder redan i år.

Nu säger herr Nilsson i Landeryd, att det var omöjligt att tillmötesgå detta önskemål med utgångspunkt från den väckta motionen. Reservanterna vilja emellertid i sådan mån biträda motionen, att även landsbygdens barn och barn från de mindre samhällena skulle inom ramen för det av Kungl. Maj:t begärda anslaget kunna komma i åtnjutande av bidrag. Reservanterna ha alltså framlagt ett positivt förslag, medan utskottet endast har gjort ett välvilligt uttalande.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Jag vill endast säga några ord i anslutning till den motion, som jag för någon tid sedan väckte om bättre förhållanden för de sockersjuka. I den motionen hade jag även nämnt möjligheten att sommarvistelse skulle beredas sockersjuka barn. Det ansåg utskottet inte behövt, då de sockersjuka barnen skulle kunna få plats i kolonier för andra barn.

Nu ha de sockersjuka bildat ett riksförbund, och jag såg senast häromdagen i tidningarna, att man ämnade sätta i gång en sådan koloniverksamhet för barn från städerna nere i Skåne. Jag tillåter mig därför att på det varmaste få hos statsrådet anbefalla riksförbundets framställning, då den en gång inges. om beredande av särskild kolonivistelse för de sockersjuka barnen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det

Anslag till barns sommarvistelse på landet. (Forts.)
förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens sakrevision, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 8, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets anmälan att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

Ang. skedd
utvidgning av
värmeanlägg-
ningen vid
örlogsvarvet i
Stockholm.

På föredragning och hemställan av chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, hade Kungl. Maj:t den 30 juni 1942 bemyndigat marinförvaltningen att för inbyggande av en sopförbränningsugnanläggning i örlogsvarvets i Stockholm södra värmecentral jämte erforderliga förändringar i nämnda central av omhänderhavande medel disponera ett belopp av högst 100,000 kronor.

Av handlingarna i ärendet inhämtades bland annat, att marinförvaltningen hemställt, att medel för angivna ändamål måtte av Kungl. Maj:t ställas till förfogande av ett å förskottsstaten för försvarsväsendet uppfört anslag till engångsutgifter.

Härom hade utskottet i den nu förevarande punkten yttrat:

»Medel på förskottsstaten för försvarsväsendet hade med hänsyn till berörda åtgärders natur icke rätteligen kunnat tagas i anspråk i förevarande fall; så har icke heller skett. Något anslag på riksstaten för ifrågavarande ändamål hade vidare, då Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1942 fattades, icke bevil-

Ang. skedd utvidgning av värmeanläggningen vid örlogsvarvet i Stockholm.
(Forts.)

jats av riksdagen. Departementschefens tillstyrkan av Kungl. Maj:ts förevärande beslut framstår därför som ett åsidosättande av den riksdagen tillkommande bestämmanderätten över statens utgifter. Med hänsyn härtill har utskottet ansett sig böra rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Sköld.»

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den 19 maj förra året inkom marinförvaltningens hemställan till Kungl. Maj:t om ett anslag på 100,000 kronor från förskottsstaten för inrättande av en sopförbränningsugn i Stockholms örlogsvarvs södra värmecentral.

När denna framställning någon tid senare föredrogs för mig, fann jag två ting vara uppenbara. Det första var att förskottsstaten icke kunde användas i ifrågavarande fall, och det andra att tiden var så långt framskriden, att det icke rimligen kunde sättas i fråga att proposition skulle läggas fram för riksdagen före sommarens början. Jag bestämde därför att en proposition skulle utarbetas, i avsikt att förelägga den vid en eventuell arbetssession med riksdagen på hösten. Under juni månad överenskommo emellertid regeringens ledamöter om att man skulle såvitt möjligt undvika en arbetssession med riksdagen under hösten och allenast ordna en informationssammankomst.

Då kom denna fråga i ett nytt läge. Det blev en ny överläggning, och vid den framgick det först och främst, såsom redan förut hade konstaterats, att genom inrättandet av en sopförbränningsugn skulle ganska stora ekonomiska besparingar kunna göras. Man skulle kunna spara åtminstone 12,000—15,000 kronor om året i transportkostnader och 400 ton stenkolk, representerande ett värde av 20,000 kronor, d. v. s. sammanlagt ungefär 35,000 kronor i årlig besparing. Vidare pågingo omändringsarbeten på örlogsvarvet, och det befanns synnerligen lämpligt att ifrågavarande inrättning kom till stånd samtidigt med dessa omändringsarbeten.

Jag fann frågan vara av principiell innebörd, varför jag underställde den en allmän statsrådsberedning. Efter denna föreslog jag Kungl. Maj:t att bemyndiga marinförvaltningen att använda omhänderhavda medel för anläggningens utförande. Det var självklart att jag då hade fullt klart för mig att Kungl. Maj:t icke hade några medel disponibla för detta ändamål och att alltså riksdagens rätt på detta sätt kom att trädas för nära. Min avsikt var emellertid att denna sak skulle annälas för riksdagen i statsverkspropositionen samtidigt som tackning av medel skulle begäras. Detta har också skett. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att täcka beloppet, och riksdagen har beslutat att göra denna tackning.

När jag den 30 juni rådde Kungl. Maj:t att fatta detta beslut, trodde jag att konstitutionsutskottet skulle finna denna handling vara försvarbar med hänsyn till de särskilda omständigheter som förelågo.

Jag trodde detta så mycket mera som ett upprepande av denna sak icke behöver ske.

I statsverkspropositionen till detta års riksdag anförde jag nämligen med hänsyftning till bl. a. den fråga, som nu debatteras, följande:

»Under de senaste åren ha vid ett flertal tillfällen myndigheterna framställt äskanden om anslag för byggnadsändamål vid sådan tidpunkt, att ärendet icke kunnat underställas riksdagen. I vissa fall ha äskandena avsett byggnadsföretag beträffande vilka tvekan kunnat föreligga huruvida kostnaderna borde bestridas över förskottsstat men vilka det oaktat ur beredskaps- eller andra synpunkter varit av så angelägen art, att Kungl. Maj:t prövat förskottsansökan eller bemyndigande för ämbetsverket att av omhänderhavande medel för-

Ang. skedd utvidgning av värmeanläggningen vid örlogsvarvet i Stockholm.
(Forts.)

skjuta kostnaderna vara befogad. Täckningsanslag ha sedermera i vanlig ordning äskats hos riksdagen. Då det synes principiellt riktigast, att kostnader av denna art bestridas direkt från riksstatsanslag, utgår jag från att Kungl. Maj:t skall äga att i undantagsfall, då så prövas oundgängligen erforderligt, taga förutnämnda anslag i anspråk för ändamål av denna art, givetvis utan överskridande av den ram, som i samband med försvarsbeslutet angivits för försvarets byggnadskostnader. Anmälan om sådan anvisning torde dock böra ske till nästföljande riksdag.»

Kungl. Maj:t har alltså på detta sätt begärt ett bemyndigande att i fortsättningen kunna vidtaga åtgärder av samma slag som dem som här äro klandrade. När således Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni ingenting annat var än ett anteciperande av den fullmakt, som Kungl. Maj:t numera har begärt av riksdagen och också fått, trodde jag som sagt, att konstitutionsutskottet skulle finna, att handlingen under dessa omständigheter var försvarbar. Jag har missräknat mig på denna sak. Utskottet har inte intagit den ståndpunkt jag trodde att det skulle göra. Det är ingenting annat för mig att göra än att konstatera detta.

Herr Holmström: Herr talman! Jag skall här endast fästa mig vid kärnpunkten i denna fråga. Kungl. Maj:ts beslut må i sak vara hur välgrundat som helst. Det hör inte hit. Det är det förhållandet, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet underlåtit att hänskjuta ärendet till riksdagens avgörande, som är anledningen till anmärkningen, och ingenting annat.

Vid bedömandet av detta ärende är det först att märka, att byggandet av sopförbränningsugnen inte direkt tjänar försvarsberedskapen. Det är att jämställa med en vanlig fredsåtgärd. Således måste det vara uteslutet, att den fullmakt, som riksdagen givit regeringen i vissa hänseenden, kan begagnas i fråga om en dylik.

Herr statsrådet säger, att ärendet av ekonomiska skäl var brådskande. Jag ber att få anföra följande data. Marinförvaltningen överlämnade ärendet till Kungl. Maj:t den 19 maj. Kungl. Maj:t fattade sitt beslut den 30 juni. Ärendet tycktes då inte vara mera brådskande, än att departementet lät det ligga i ungefär en och en halv månad. Men trots detta dröjsmål hade ärendet kunnat föreläggas riksdagen. Kungl. Maj:ts beslut fattades, som sagt, den 30 juni. Riksdagen var samlad till och med den 16 juli. Ärendet är inte av den storleksordningen, att det behövt förlänga riksdagen med en enda dag. Och för övrigt, sedan ärendet kommit till riksdagen, var det ju riksdagen själv, som hade ansvaret för det. Efter detta resonemang, att ärendet mycket väl hade kunnat föreläggas den ordinarie lagtima riksdagen, behöver jag inte tala om att det inte förelades riksdagen vid dess höstsession.

Statsrådet Skölds tillstyrkande av Kungl. Maj:ts beslut i denna angelägenhet framstår såsom ett klart åsidosättande av den riksdagen tillkommande bestämmanderätten över statens utgifter. Och det är med hänsyn till detta, som konstitutionsutskottet ansett sig böra rikta anmärkning mot statsrådet.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! Det är inte min mening att taga upp tvist med den föregående ärade talaren i denna fråga, som ju blir en om-dömesfråga om huruvida den lämpligen kunde ha förelagts riksdagen.

Jag tog allenast ordet för att säga, att herr Holmström bör bättre läsa den fullmakt, som riksdagen givit Kungl. Maj:t, innan han intar den ståndpunkten, att den icke skulle kunna användas för ett fall sådant som det ifrågavarande.

Ang. skedd utvidning av värmeanläggningen vid örlogsvarvet i Stockholm.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Punkten 2.

På föredragning och hemställan av chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, hade Kungl. Maj:t den 9 oktober 1942 bemyndigat marinförvaltningen att för kronans räkning sluta avtal om byggande och färdigställande av en minkryssare samt bland annat medgivit, att marinförvaltningen finge till bestridande av de utav ifrågavarande fartygsbygge föranledda kostnaderna disponera ett belopp av högst 8,200,000 kronor från det för budgetåret 1942/43 anvisade reservationsanslaget till fartygsbyggnader för flottan.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Anslag på förskottsstaten för försvarsväsendet har icke av Kungl. Maj:t tagits i anspråk för byggande av minkryssaren. Så hade enligt utskottets mening icke heller bort ske. Ifrågavarande beslut innebär nämligen otvivelaktigt en jämkning i den vid 1942 års riksdag beslutade flottplanen. Före beslutets fattande hade riksdagens mening alltså bort inhämtas. Hinder härför synas icke heller ha förelegat. Med hänsyn härtill har utskottet, som icke velat ingå i ett bedömande av lämpligheten i sak av Kungl. Maj:ts förenämnda beslut, ansett sig i anledning av detsamma böra rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Sköld.»

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! I sin motivering till föreliggande anmärkning säger konstitutionsutskottet: »Anslag på förskottsstaten för försvarsväsendet har icke av Kungl. Maj:t tagits i anspråk för byggande av minkryssaren. Så hade enligt utskottets mening icke heller bort ske.»

Jag har ingen annan mening än utskottet i detta avseende. Jag fäster emellertid uppmärksamheten på att frågan huruvida förskottsstaten skall tagas i anspråk eller ej måste bli beroende på en bedömning från Kungl. Maj:ts sida. Förskottsstaten har icke omgärdats och kan icke omgärdas med så fasta föreskrifter, att det föreligger något formellt hinder för att använda denna förskottsstat, jag skulle nästan vilja säga, för vilket ändamål som helst, även för det ifrågavarande, men det är ju självklart, att även om Kungl. Maj:t kan göra så och även om det inte finns möjligheter att genom fasta regler begränsa Kungl. Maj:ts handlingssätt därvidlag, måste regeringen alltid omsorgsfullt pröva huruvida förskottsstaten skall tagas i anspråk eller ej. Detta måste man ha i minnet, när man skall bedöma den anmärkning, som från utskottets sida riktats mot mig, då utskottet säger, att ärendet hade bort föreläggas riksdagen och att hinder härför icke synas ha förelegat. Jag bestrider inte att frågan hade bort föreläggas riksdagen, men jag har en annan mening än utskottet om huruvida hinder för Kungl. Maj:t har förelegat eller ej. Jag tror att man lättast ser detta, om man följer detta ärende och detta ärendes förhållande till förskottsstaten under den tid, som det i en eller annan form har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Låt mig här förutskicka såsom bekant, att i vår krigsplanering är avsett, att vid krigsutbrott eller förstärkt försvarsberedskap vår flotta skall förstärkas med ett stort antal hjälpfartyg, inledda från handelsflottan. Lågan för dessa fartyg, kostnaden för deras utrustning och avrustning, har bestritts och skall bestridas av medel på förskottsstaten. I våra krigsplaner fanns också vid det nuvarande världskrigets utbrott upptaget, att ängfärjan Drottning Viktoria skulle inlejas såsom minutläggningsfartyg. Detta skedde också, och fartyget utrus-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
tades för ändamålet. Det visade sig emellertid under tidens lopp vara ytterligt svårt för den civila trafiken att avvara detta fartyg. Det kom allt ivrigare önskemål från deras sida, som ansvara för det civila transportväsendet, att färjan måtte återställas till sitt ursprungliga ändamål, vilket också skedde, fastän färjan fortfarande var avsedd att vid ett skärpt läge ånyo tagas i anspråk såsom minutlägningsfartyg. Det blev emellertid klart, att det fanns mycket små utsikter för marinen att få använda detta fartyg, och det blev alldeles visst, sedan ångfärjan Starke blivit minsprängd. Det fanns därför ingen tanke på att man skulle kunna använda Drottning Viktoria för försvarsändamål. Då togo sin plikt likmätigt de marina myndigheterna itu med att försöka finna någon ersättning för detta fartyg, som inte längre kunde stå till förfogande. På hösten 1941 började utredningen. I februari 1942 inkom fartygskommissionen, efter anmodan från chefen för marinen, till Kungl. Maj:t med begäran om att ett annat handelsfartyg skulle uttagas för ändamålet. Kungl. Maj:t beslöt uttagningen men beviljade icke då pengar för fartygets inlejdning och utrustning, utan uppdrog åt chefen för marinen och marinförvaltningen gemensamt att framlägga förslag och kostnadsberäkningar rörande detta fartygs ombyggnad. Själva förslaget om uttagningen kom i slutet av mars och kostnadsberäkningarna och förslaget till ombyggnad den 7 april. Vid granskningen av dessa kostnadsberäkningar fann Kungl. Maj:t, att det skulle bli så stora kostnader för ombyggnaden, för lega och för avrustning vid beredskapens slut, att kostnaderna icke stodo i rimlig proportion till fartygets beskaffenhet och ändamålsenlighet för uppgiften. Regeringen kom därför till den slutsatsen, att det icke var lämpligt att lösa frågan på detta sätt, varför Kungl. Maj:t beslöt, att framställningen om pengar för detta ändamål icke skulle föranleda något åtgärd.

Jag frågar nu: Om Kungl. Maj:t beslutat att taga detta civila fartyg i anspråk, skulle icke kostnaderna därför bestritts av medel på förskottsstaten? Alla måste svara: Jo, helt naturligt!

När detta projekt icke realiserades, fick marinförvaltningen försöka finna en annan utväg. Eftersom det var så svårt att i vår reducerade handelsflotta skaffa ett lämpligt fartyg, bestämde marinförvaltningen sig för att försöka rekvirera ett på ett svenskt varv befintligt under byggnad varande fartyg. Valet föll då på ett fartyg, som var beställt av en utländsk redare. Detta förslag kom till Kungl. Maj:t i början av juni månad. Det prövades och befanns mycket tilltalande. Det fanns inom regeringen stora sympatier för att här gå till mötes de marina myndigheterna, men vid den slutliga prövningen av denna fråga ur handelspolitisk och utrikespolitisk synpunkt framkom det så stora betänkligheter, att regeringen blev nödsakad att låta även detta projekt falla.

Jag frågar: Om Kungl. Maj:t hade tagit en positiv ställning, skulle kostnaderna ha bestritts av medel på förskottsstaten eller ej? Enligt mitt förmenande av medel på förskottsstaten, ty det gällde här att rekvirera ett fartyg för beredskapstiden, att utrusta ett fartyg för krigsändamål och att när beredskapstiden var slut försälja fartyget. Den omständigheten att rekvisitionen skulle ske med äganderätt i stället för som eljest är brukligt med nyttjanderätt kan omöjligt vara en principiell skiljelinje.

Jag konstaterar alltså, att det vid Kungl. Maj:ts befattning med denna fråga i juni månad icke fanns någon anledning att räkna med annat än att frågan skulle lösas med tillhjälp av förskottsstaten och att alltså framställning till riksdagen icke skulle vara behövlig.

Marinförvaltningen fick icke ja på sin framställning av de anledningar jag här angivit, och marinförvaltningen fick för den skull söka nya utvägar. En av dessa, som presenterades den 9 september, gick helt enkelt ut på att staten

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)

skulle med tillhjälp av standardritningar för handelsfartyg bygga en minkryssare. Det ligger i sakens natur, att det icke kunde vara lämpligt att detta förslag skulle realiseras med tillhjälp av förskottsstaten. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det hade varit möjligt för Kungl. Maj:t att finna ännu en utväg, enligt vilken förskottsstaten skulle kunnat tagas i anspråk. Kungl. Maj:t skulle nämligen ha kunnat besluta sig för att bygga ett handelsfartyg och sedan verkställa minsta möjliga ändringar för att göra detta fartyg till en hjälpkryssare och bestämma sig för att detta fartyg efter beredskapstidens slut skulle försälgas och alltså icke efter beredskapstiden ingå i vår flotta. I ett sådant fall skulle förskottsstaten fortfarande kunnat användas. Kungl. Maj:t valde inte denna linje av följande skäl: Det ligger i sakens natur, att en minkryssare, som grundligt inrättats för sin uppgift som ett min-utläggande fartyg, skulle bli betydligt mera effektiv ur beredskapssynpunkt än en hjälpkryssare. Dessutom veta ju alla, att vårt ordinarie minutläggande fartyg i flottan, minkryssaren *Claes Fleming*, är över trettio år gammalt. Det är självklart, att det förr eller senare måste ersättas. Det är inte nödvändigt att göra det under denna femårsperiod, men det är uppenbart, att det inom den närmaste framtiden måste ersättas. Regeringen fann därför att det icke endast ur beredskapssynpunkt var effektivast att bygga en minkryssare, utan att det dessutom på längre sikt räknat var ekonomiskt fördelaktigt. Regeringen bestämde sig således för att det borde byggas en minkryssare. Den kunde icke finansieras på förskottsstat. Vi befunno oss nu i september—oktober månad, och det fanns inga möjligheter att få denna fråga förelagd riksdagen på annat sätt än att en proposition skulle framläggas till det informationssammanträde riksdagen skulle kallas till, vilket skulle innebära, att detta informationssammanträde skulle förvandlas till en arbetssession, då riksdagen enligt mitt sätt att se måste vara samlad åtminstone sex veckor för att kunna avverka detta ärende. Med den kännedom jag har om de delade meningar, som bruka råda i flottfrågan i denna kammare, är det alldeles hopplöst att tro, att frågan skulle kunna klaras på kortare tid än sex veckor. Om man således inte ville ha en dylik arbetssession, och det ville inte regeringen, fanns det ingen annan utväg än att skjuta frågans lösning till 1943 års riksdag. Det skulle betyda, att fartyget icke skulle bli färdigt för tjänstgöring ens under sommaren 1943. Det skulle gå ännu en seglationsperiod med otillräcklig minberedskap för oss. Ansvaret för att skapa ett sådant läge var inte lätt att bära, och jag ville inte bära det. Jag föreslog därför Kungl. Maj:t att göra såsom Kungl. Maj:t nu har gjort, nämligen bemyndiga marinförvaltningen att bygga fartyget och sedan gå till riksdagen och begära dess godkännande av denna handling.

Det är alldeles riktigt som utskottet påstår, att denna fråga hade bort underställas riksdagen, men jag hävdar, att det fanns ganska betydande svårigheter för Kungl. Maj:t att lägga frågan inför riksdagen och att få den avgjord inom en sådan tid, att den skulle kunna lösas på ett tillfredsställande sätt med hänsyn till vår försvarsberedskap. När jag rådde Kungl. Maj:t att fatta detta beslut, och när det fattades, befunno vi oss i ett tvångsläge. Jag trodde att riksdagen skulle tycka liksom jag, att det var bättre med en sakligt god lösning av denna beredskapsfråga än ett ytterligare förhalande av frågan, som ju på grund av många omständigheter hade blivit förhalad i det föregående. En betydande omständighet därvidlag är även att vår handelsflotta för närvarande på grund av avspärrning och på grund av förluster har blivit så inskränkt till sitt omfång, att det icke är lätt att fylla behovet av hjälpfartyg.

Jag trodde alltså att riksdagen skulle vilja se bort från den formella inadver- tensen till förmån för den sakliga sidan av frågan. Riksdagen har ju genom att

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
bifalla statsutskottets utlåtande i fråga om flottans ersättningsbyggnader, i vilket statsutskottet uttalar, att det finner denna åtgärd i sak lämplig, även anslutit sig till den uppfattningen, att själva åtgärden var sakligt berättigad. Jag har missräknat mig på konstitutionsutskottets inställning till denna fråga. Konstitutionsutskottet har betraktat den helt och hållet ur formell synpunkt och icke velat se den i samband med det reella läget. Däremot kan jag ingenting göra. Jag har ingenting annat att göra än att konstatera det domslut till vilket utskottet kommit.

Herr Källman: Herr talman! Utskottet har efter sin granskning funnit, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet åsidosatt riksdagens rätt att bestämma över statens utgifter i det fall, varom det nu är fråga.

Befogenheterna mellan Kungl. Maj:t och riksdagen äro ju klart uppdragna i grundlagen. När regeringen icke iakttager de givna stadgandena, finns det endast en instans, som kan vidtaga åtgärder, och det är konstitutionsutskottet. Utskottet har inte blott rättighet, utan även skyldighet att underrätta riksdagen i sådana fall som det förevarande.

Jag vill fästa försvarsministerns uppmärksamhet på, då han ju själv är författare av läroböcker i bl. a. statskunskap, att 1809 års grundlagsstiftare hade en allvarlig mening med sin uppdelning av makten mellan regering och riksdag och att riksdagen genom att besluta utgifter och bestämma om skatter skulle inför folket bära ansvaret i dessa hänseenden. Jag fäster också uppmärksamheten på § 24 i regeringsformen, som stadgar att grundlagarna skola efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas, alltså icke tolkas.

I själva sakfrågan tillkommer det inte konstitutionsutskottet att yttra sig. Försvarsministern har sökt förklara att i sak inget fel begåtts, vilket ingen bestrider. Minkryssaren torde vara av betydelse i det läge, vari vi för närvarande befinna oss. Därom tillkommer det inte konstitutionsutskottet att yttra sig. Vad utskottet har att syssla med är regeringens åtgärder och departementschefernas rådslag under det näst föregående året.

Statsrådet har lämnat en utförlig förklaring, i vilken han anser, att konstitutionsutskottet bör pröva lämplighetsfrågan. Han anför bl. a. att om regeringen beslutat köpa ett civilt fartyg, så hade det gått mycket bra att taga pengar ur förskottsstaten. Man kunde också ha byggt en minkryssare och genom en kringgående rörelse vidtagit sådana åtgärder, att förskottsstaten kunnat användas, trots att man byggde ett nytt fartyg. Så blev det emellertid inte. Försvarsministern har ju själv erkänt, att det var formellt oriktigt att anslå medel, som inte riksdagen hade anvisat.

Jag skall be att få citera ett par korta yttranden av försvarsministern vid årets remissdebatt, där försvarsministern har erkänt vad som förekommit i avslutning till ungefär det konstitutionsutskottet nu sagt. Jag citerar det väsentliga i detta sammanhang. Försvarsministern yttrar således bl. a.: »Jag går här efter in på en annan av de frågor som här upptagits till diskussion, nämligen frågan om den nya minkryssaren. Jag vill för min del gärna medge att om det finns någon punkt, där jag förstår att riksdagen känner sig tveksam, så är det i detta avseende, det ligger i sakens natur. Här beslutar riksdagen en flottplan i juni 1942, och i oktober månad beslutar Kungl. Maj:t på egen hand att ett alldeles nytt fartyg, som det aldrig varit tal om, skall byggas inom kostnadsramen. Det är en sådan sak om vilken man otvivelaktigt kan säga, att detta har inte Kungl. Maj:t rätt att göra. Det erkänner jag, så ligger det till. Men ibland kan man komma i ett tvångsläge, då klokheten kan bjuda att man får vidta åtgärder, som kanske formellt sett inte äro tillåtna. Så har skett härvidlag.» Vidare säger han: »Nu gå vi fram till riksdagen»

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
gen och erkänna vår synd och tala om vad vi gjort, och så får riksdagen göra som riksdagen vill, godkänna eller förkasta beslutet. Om riksdagen förkastar det, får regeringen eller åtminstone jag, som är närmast ansvarig för regeringens ställning i denna sak, bära detta ansvar och ta de konsekvenser som kunna följa därav.»

Riksdagen har godkänt åtgärden, men kvar står det konstitutionella ansvaret, och det bäres av den, som genom sitt rådslag föranlett Kungl. Maj:ts beslut. Vad skulle ha kunnat göras från regeringens sida för en grundlagsenlig behandling av frågan? Man kunde tänkt sig framläggande av en proposition i juli, då riksdagen var samlad. Man kunde tänkt sig, som statsrådet själv framhållit, en proposition i november till riksdagens höstsession, vilket emellertid inte lär ha gått, på grund av att regeringen hade benämnt den fortsatta riksdagen för en informationsriksdag. En proposition borde då inte framläggas, emedan det kunde ta cirka sex veckor att få den slutbehandlad i riksdagen. Ja, för det första är det väl inte säkert, att det behövt taga sex veckor. Det har visat sig, att man ibland kan avgöra en fråga under ett lördags-söndagsdygn. Det gäller särskilt skattefrågor. I detta fall hade det naturligtvis inte gått lika fort, men under loppet av ett par veckor borde frågan ha kunnat lösas. Det anser jag vara uppenbart. Nu gick det inte att lösa den, därför att vi endast hade en informationsriksdag. Det har i andra kammaren påpekats, att riksdagen borde finnas till Kungl. Maj:ts förfogande under så märkliga tider, som vi nu leva i, för att Kungl. Maj:t bl. a. skulle kunna framlägga propositioner av den vikt det här är fråga om. Riksdagen har själv inte önskat att bli betraktad som en informationsriksdag. Det var nog många som uttryckte den meningen under de diskussioner, som fördes under en vecka här i kamrarna. Jag vill inte alls ifrågasätta, att riksdagen skall vara samlad hur länge eller hur ofta som helst. I andra kammaren har det emellertid starkt framhållits från olika håll, även från olika partigrupper, att riksdagen under nuvarande märkliga tider bör vara samlad mera än eljest, bl. a. för att kunna fatta de beslut, som grundlagsenligt krävas i svensk statsförvaltning.

När konstitutionsutskottet finner anledning rikta anmärkning mot ett statsråd, förstår jag mycket väl, att vederbörande statsråd inte är belåten med denna anmärkning. Det äro vi vana vid, men statsrådet får naturligtvis i alla fall, i synnerhet om statsrådet sakligt sett inte begått någon förseelse, finna sig i att konstitutionsutskottet vakar på det sätt som det tillkommer utskottet att göra och som det är dess plikt att göra. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det under de senare åren förekommit en mycket stor återhållsamhet från konstitutionsutskottets sida i fråga om anmärkningar. Jag vill endast säga, att exempelvis i år, då utskottet suttit med dessa ting i drygt tre månader, har man diskuterat minst tjugufem anmärkningsfrågor. Det har upprättats promemorior till ett avsevärt antal och omfång, men resultatet har endast blivit fyra inte alltför allvarliga anmärkningar mot vederbörande departementschefer. Man kan då inte påstå, att konstitutionsutskottet har velat forcera fram anmärkningar. Jag skulle vilja säga tvärtom. I äldre tider voro anmärkningar mera allmänt förekommande, men tyvärr förekom det då emellanåt s. k. parti-anmärkningar, Jag hoppas, att vi ha övervunnit ståndpunkten att göra anmärkningar ur så ovidkommande synpunkter.

Jag tror att det är riktigt, som tidningen Social-Demokraten skriver i dag, att de statsråd, mot vilka anmärkningar riktats, komma att klara sig gott vid onsdagens dechargede-batt. Sedan fortsätter tidningen, och det tycker jag är ganska viktigt, att det slås fast i en tidning, som har samma politiska mening som det statsråd vi nu diskutera: »Men å andra sidan är det betydelsefullt att riksdagen noggrant observerar sina å svenska folkets och grundlagens väg-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
nar tillkommande rättigheter över statsutgifterna. Det är en nyttig tankeställare som regeringen fått genom konstitutionsutskottets anmärkningar. De ha synbarligen icke tillkommit i något illvilligt eller regeringsfientligt syfte. De understryka bara att riksdagen alltjämt håller på sina rättigheter och att folkrepresentationen slår vakt om grundlagens bud.» Konstitutionsutskottet har att värna om folkmakten genom riksdagen, vilken regering som än sitter. Det har utskottet haft anledning att göra i år.

Jag skall inte upptaga tiden längre, utan jag ber endast att få hemställa om att anmärkningen lägges till handlingarna.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Det finns ett franskt ordspråk, som säger: »Den som urskuldar sig, anklagar sig.» När jag hörde statsrådet Skölds långa anförande, kom jag att tänka på detta ordspråk. Jag blev något förvånad över att han ansåg lämpligt, att här hålla ett så utförligt försvarstal i denna fråga.

Jag hade föreställt mig, att statsrådet skulle ha kort och gott deklarerat, att hans handlingssätt var formellt oriktigt, men i sak berättigat. Det sade han ju också på slutet av sitt anförande, men han kom fram till detta erkännande först sedan han riktat en del i mitt tycke onödiga anmärkningar mot konstitutionsutskottet och även givit riksdagen en del snärtar, som voro fullständigt obefogade.

Det är särskilt en passus i statsrådets anförande som jag fäst mig vid. Han anförde som ett skäl för att denna fråga icke borde framläggas inför den hösten 1942 inkallade s. k. informationsriksdagen, att om så hade skett, hade denna förvandlats från ett informationssammanträde till en arbetsriksdag. Statsrådets vetskap om den splittring som råder i riksdagens kamrar vid behandlingen av marina frågor övertygade honom om att denna frågas behandling skulle ha dragit en tid av minst sex veckor, yttrade han vidare. Liksom den föregående talaren får jag säga, att jag är mycket förvånad över ett sådant försvarsargument från statsrådets sida. Alldeles oavsett vilken uppfattning man har om den tidrymd, som denna frågas behandling kan kräva, och om lämpligheten av att förvandra informationsriksdagen till en arbetande riksdag, anser jag det vara mycket olämpligt, att statsrådet utgår från en splittring i denna fråga, som skulle komma att menligt påverka behandlingen av ärendet, och förutsätter en sådan motsättning inom riksdagen vid behandlingen av en fråga, där det så vitt jag förstår inte finns någon som helst anledning att från politiska eller marinpolitiska synpunkter uppta divergerande åsikter.

Nej, jag tror att statsrådet hade stått sig mycket bättre inför denna kammare och inför riksdagen, om han kort och gott hade nöjt sig med att konstatera, att han i denna sak skjutit åt sidan de formella hänsynen, men att detta skett i den fasta övertygelsen om att därmed gagna landet. Jag är övertygad om att han då fått bifall av de flesta av kammarens ledamöter. Men när han argumenterar efter politiska och formella linjer på det sätt, som vi nu ha fått höra under 20 minuters tid, är jag rädd för att en hel del av de sympatier gå förlorade, som statsrådet har vunnit genom sitt handlingssätt i sak.

Herr Holmbäck: Herr talman! Min uppfattning står mycket nära den som angivits av de sista talarna. Vid årets remissdebatt gjorde jag gällande, att denna fråga hade bort underställas den riksdag som sammanträdde i höstas. På detta svarade statsrådet Sköld i bägge kamrarna. I första kammaren sade han, att detta inte var lämpligt därför att ärendets behandling skulle tagit en månad, och i andra kammaren på följande sätt: »Någon har sagt här att vi borde ha lagt fram frågan för riksdagen vid informationssammanträdet i no-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
vember. Men det är väl ingen som menar att vi skulle ge riksdagen denna enda proposition, som skulle ha medfört att riksdagen behövt vara samlad fem, sex veckor.»

Jag skulle tro att statsrådet mycket underskattar riksdagens förmåga att fatta snabba beslut. Det har tidigare förekommit fall, då synnerligen viktiga frågor ha kunnat behandlas av riksdagen på utomordentligt kort tid. Jag behöver kanske inte erinra om huru för tio år sedan ett så stort belopp som 300 miljoner kronor ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande på några timmar för att undvika den finanskrasch, som eljest hade kunnat inträffa.

Emellertid fäster jag uppmärksamheten på, herr talman, att det i dag framkommit att denna proposition inte var den enda som borde ha förelagts riksdagen i höstas. Vi ha nu fått svart på vitt på att herr statsrådet hade tänkt avlåta en annan proposition till en arbetssession på hösten. Denna avläts faktiskt inte, därför att regeringen i juni beslöt att någon sådan arbetssession inte skulle äga rum. Enligt konstitutionsutskottets majoritet borde det dessutom ha framlagts en tredje proposition, nämligen angående prisstoppet. Konstitutionsutskottets majoritet, som i detta fall är mycket stark, har direkt anmärkt på att dylik proposition inte framlagts utan regeringen i stället beslutat själv. Jag konstaterar således, att det nog borde ha varit en arbetsriksdag på ett par veckor eller så i höstas.

Det finns enligt min mening mycket starka skäl för en höstriksdag även i år, fastän jag inte vågar yttra mig om huruvida det sannolikt kommer att bli någon eller icke. I årets statsverksproposition utsades på ett stort antal punkter, att Kungl. Maj:t senare under riksdagens lopp komme att framlägga särskild proposition i vederbörande ämne. Vi skriva i dag den 19 maj, och ännu återstå av dessa punkter i statsverkspropositionen 47 stycken, om vilka riksdagen icke fått mottaga särskild kungl. proposition. Det ryktas, att 50 å 60 propositioner vid denna sena tidpunkt skulle komma att föreläggas riksdagen.

Möjligt är, att det också i framtiden kommer att bli ett behov av höstsitioner redan på grund av att det moderna livet fordrar — om riksdagens rätt att fatta beslut skall kunna vara fullt verksam — att den är i tillfälle att fatta beslut med minsta möjliga dröjsmål. Jag anser det därför av vikt — det är för att frambålla detta jag har begärt ordet — att en utredning göres om övergång till en ordning med höstsitioner. Vi böra naturligtvis ha höstsitioner när ärendena fordra sådana, och regeringen får inte, på sätt som faktiskt har skett, besluta om att det inte skall bli någon höstsession, trots att kanske frågor föreligga, om vilka riksdagen borde fatta beslut. Men en höstsession kostar pengar; den blir dyr. Därför borde med denna utredning kombineras spörsmålet om en eventuell förkortning av vårsessionerna. Alla veta vi vilken tid som går förlorad i början på riksdagen, huru många riksdagsmän som då mycket lång tid praktiskt taget gå lediga och vilka avsevärda summor som skulle kunna sparas genom att man organiserade upp arbetet så att inte vårsessionerna behöfve bli för långa.

Denna fråga om en ändring av riksdagens arbetsformer måste jag för min del, herr talman, anse såsom mycket viktig, och den bör upptagas till prövning med det snaraste.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i denna överläggning, men herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet fällde ett yttrande som inte synes mig böra stå oemotsagt. Vad herr statsrådet sade var ungefär följande: man kan inte omgärda förskottsstaten med sådana restriktioner att de utgöra ett hinder att använda densamma för snart sagt vilket ändamål som helst. — Jag vill med anledning av detta vittgående yttrande betona,

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minikryssare. (Forts.)
att förskottsstaten ju av riksdagen accepteras såsom en *beredskapsstat*, vilken Kungl. Maj:t kan sätta i kraft att gälla såsom förskottsstat. Det torde härigenom vara fullt klarlagt, att denna stat har ett ganska begränsat användningsområde.

Jag vill tillägga, att herr Sköld nog inte menade fullt så illa som han sade, ty i fortsättningen av sitt anförande framhöll han ju till exempel att minikryssaren inte borde byggas med anlitande av medel på förskottsstaten. Tydligt finns det alltså vissa gränser, ehuru statsrådet tycktes anse att de måste och borde vara ytterst elastiska.

Trots detta medgivande var försvarsministerns första uttalande så vidsträckt, att jag anser att det bör göras till föremål för en kort kommentar. Jag erinrar därom, att riksdagens beslut beträffande den s. k. femårsplanen för försvarsväsendet i rätt hög grad skulle förlora sitt innehåll, om regeringen vid sidan av den ordinarie försvarsstaten hade en förskottsstat, som kunde användas efter så elastiska direktiv som försvarsministern tycks anse tillämpliga. För min del har jag den uppfattningen, att det tvärtom är mycket angeläget att riksdagen sörjer för att gränser uppdragas i fråga om de ändamål, för vilka medel på förskottsstaten få lov att användas. Det måste slås fast att det här gäller en beredskapsuppgift — att hålla en militär apparat av en viss storlek i beredskap — men att det icke får vara frågan om att utöka omfånget av denna militära apparat själv. Jag skall inte nu upptaga tiden med att genom konkreta exempel belysa hur många gränsfall som här i själva verket ha förelagat, utan jag nöjer mig med att betona att riksdagen innan den åtskiljes torde få ett tillfälle att behandla denna fråga.

Med detta uttalande har jag bara velat förhindra, att en eventuell tystnad i kammaren skulle kunna uppfattas på det sättet, att försvarsministerns mycket vittsvävande uttalande icke givit anledning till gensaga.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill börja med vad den siste ärade talaren här har yttrat. Jag tror, att om herr Ohlin på allvar vill studera frågan om riksdagens uttalande rörande förskottsstaten, kommer han nog att stanna i samma slutsatser som jag.

Jag tror också att herr Ohlin förgäves ens inför sig själv skall lyckas åstadkomma några snäva regler för användningen av förskottsstaten. Denna stat skall kunna användas av Kungl. Maj:t i vilken situation som helst, där rikets säkerhet kräver det. Det måste vara samma bestämmelser för varje dag av året så länge beredskapstillståndet råder. Det finns ingen möjlighet för Kungl. Maj:t att sammankalla riksdagen för att få ett beslut i det ögonblick kriget är över oss. Kriget kan komma över oss innan riksdagen hinner samlas, och Kungl. Maj:t tvingas att vidtaga åtgärder. Det är detta som gör att icke några snäva gränser kunna uppdragas. Därför måste också, som jag försökte framhålla, denna stat användas med förstånd från Kungl. Maj:ts sida.

Det är den omständigheten som gör att Kungl. Maj:t icke har reflekterat över att använda förskottsstaten för det ändamål, varom vi här diskutera. Frågan om grunderna för förskottsstatens användning överlämnar jag med största förtröstan åt herr Ohlin och riksdagen att vid ett senare tillfälle försöka klara ut. Jag tror inte att herr Ohlins ansträngningar komma att avsätta några större frukter, ty det strider mot naturens ordning att så skulle kunna ske.

Så vill jag yttra några ord om herr Källmans analys av de möjligheter Kungl. Maj:t skulle ha haft att bringa denna sak inför riksdagen. Det ena han sade var, att en proposition skulle kunnat framläggas i juni månad. Men då fanns det icke något för Kungl. Maj:t godtagbart förslag att lägga fram, varför den anvisningen är omöjlig. Det återstår då inte mer än en av herr Käll-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
mans anmärkningar, nämligen att proposition skulle framlagts för en höst-session. När jag hörde herrar Källman och Holmbäck — jag tror också herr Anderson — kom jag nästan till samma uppfattning som under debatten i andra kammaren: att själva kärnan i denna anmärkning är att det icke blev en arbets-session för riksdagen i höstas. Om så är förhållandet, säger jag liksom i andra kammaren, att jag i så fall inte känner mig bära mer än ungefär $\frac{1}{15}$ av ansvaret.

Jag kommer så till herr Andersons något moraliserande anförande. Är det ändå inte snarare något av ett skrymteri att här tala om att denna fråga propositionsvägen skulle ha kunnat lösas på några dagar eller någon vecka? När alla veta, att denna fråga sammanhänger intimt med hela flottplanen, och även om det finns en mycket stark majoritet i riksdagen för denna åtgärd och de därmed sammanhängande jämkningarna av flottplanen, veta vi ju alla att det både skulle ha blivit motioner och mycket resonemang omkring denna sak. Hade ett försök gjorts att driva igenom denna fråga på kort tid, skulle det säkert ha betraktats som ett försök att kväva olika meningar. Detta är den enkla sanningen, och det är ju inte någon mening att vidare diskutera det som är praktiskt taget självklart.

Sedan säger herr Anderson, att det skulle varit mycket bättre om jag här hade stigit fram och manligt och kort och gott bekänt min synd. Ja, jag gjorde något ditåt i remissdebatten. Men jag kunde riskera att bli så kort och rak på sak i en sådan domstolsförhandling som den vi nu äro inbegripna i, att det på något håll skulle kunna komma att tolkas så som om jag nonchalerade riksdagen genom att vara alltför kärv och manhaftig och rak på sak. Men jag har ännu aldrig funnit att det betraktas såsom något förklenande, att en anklagad försöker att framhålla förmildrande omständigheter.

Till slut måste jag uttala min stora tacksamhet för herr Andersons omtanke om min popularitet. Det är ytterligt tillfredsställande för mig att det finns någon som är mer intresserad för den saken än jag själv.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Ja, min omtanke om försvarsministerns popularitet är kanske inte så stor, men däremot är jag mycket angelägen om att den auktoritet, som försvarsministern bör ha inte bara här i riksdagen, utan även utåt landet, skall vara så stark som möjligt. Det är min bestämda uppfattning, att statsrådet har försvagat sin auktoritet genom det för-svar som han har inlåtit sig på.

Han har inte heller på något sätt förstärkt den genom den replik han nu givit till olika talare. Det lyckas inte statsrådet att som resultat av denna debatt samla ihop en enhetsfront till förmån för en höst-session. De finnas måhända, som skulle vilja draga den slutsatsen av detta fall, att det manar till en annan uppläggning från regeringens sida till hösten, exempelvis så att man arrangerar ett slags beredskapsriksdag, som skall vara till hands för att ta emot eventuella propositioner.

Jag ber att få förklara, att jag inte hör till dem som önska något sådant. Jag önskar tvärtom att en sådan anordning skall kunna undvikas, och jag tror att detta kan bli möjligt genom ett någorlunda skickligt handhavande från regeringens sida av de ärenden, som nu kunna förutses bli aktuella. Jag vet lika väl som alla andra här, att det kan inträffa förhållanden som framtvinga en höst-session. Men jag ber att få rikta en vädjan till regeringen — och jag vet att jag i det fallet har många inom riksdagen bakom mig — att inte utgå från en sådan hypotes utan att laga efter lägligheten, undvika en höst-session, om det låter sig göra, och inkalla riksdagen endast om förhållandena så påkalla.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)

När statsrådet sålunda här försöker att krypa bakom diskussionen om en höstriksdag, så är det ett mycket malplacerat försvar för den sak som här diskuteras.

Likadant förhåller det sig när han talar om att det skulle vara omöjligt att lösa denna fråga, som sammanhänger med hela flottplanen, utan en lång riksdagssession. Det är inte detta jag har fäst uppmärksamheten vid. Vad jag har sagt är att statsrådet gjort rätt om han i en situation, där han blivit övertygad om att ett visst beslut är nödvändigt, handlar i enlighet därmed. Den anmärkning som sedan framställes mot honom får han ta med jämnmod och inte som en prickning. Men han försvagar sin position genom att, som han yttrade, söka förebringa förmildrande omständigheter.

Det är nog inte bara jag som i det sammanhanget har kommit att tänka på ett annat ordstäv, vars upphovsman är Charles Lindley. Han brukade berätta en historia här i kammaren, som nog innehåller en portion levnadsvisdom. När han kom hem sent på natten och för sin hustru skulle anföra förmildrande omständigheter, sade hon: »Försvara dig inte, det gör bara saken värre!»

Herr Ohlin: Herr talman! Försvarsministern har nu än en gång uttalat ungefär detsamma som vid det föregående tillfället. Han gör gällande att förskottsstatens medel skola kunna användas närhelst utgifter krävas för rikets försvar. Man kan verkligen fråga, varför inte herr statsrådet då skulle kunna anslå medel till byggande av minkryssare eller ännu större fartyg, när regeringen anser dessa ting behövliga för rikets försvar.

Skälet till att detta uppenbarligen är orimligt torde väl ligga i den distinktion, som jag nyss försökte göra. Det är en skillnad mellan att utvidga den militära apparaten å ena sidan och att hålla en militär apparat *av en viss storlek* under beredskap å andra sidan. Men försvarsministern vill tydligen inte veta av någon sådan distinktion. Han menar att vi skola överlämna åt regeringen att använda en fullständigt elastisk fullmakt efter gottfinnande.

Härmed kan man sammanställa försvarsministerns uttalande, att det nog inom riksdagen skulle ha funnits delade meningar om minkryssaren, varför behandlingen skulle ha tagit flera veckor. Det framgick av hans sätt att beröra denna fråga, att han egentligen betraktade det som ett fel hos riksdagen att den skulle kunna ha olika meningar och inte med säkerhet kunde beräknas utan vidare och utan debatt svälja Kungl. Maj:ts förslag!

Sammanställas dessa båda yttranden av försvarsministern, får man det intrycket, att han menar att regeringen skall ha fullmakt att besluta vilka försvarsutgifter som helst med användande av förskottsmedel. Men om regeringen verkligen ändå lägger fram förslag för kamrarna, skola de accepteras utan någon enligt hans mening onödig diskussion.

Jag tror att försvarsministern på detta sätt kommer med alltför stora anspråk.

Herr Holmström: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sade, att kärnan i denna anmärkning torde vara önskemålet om en höstsession. Jag kan försäkra herr statsrådet, att några sådana tankar aldrig ha framkommit inom konstitutionsutskottet. Vi ha i utskottet gått ut ifrån att det skulle bli en höstsession, när planerna för minkryssaren gjordes upp.

Från flera håll inom kammaren har såsom en bestämd mening uttalats, att en proposition mycket väl kunde ha förelagts höstsessionen samt att det också varit lämpligt om så hade skett. Jag skall inte orda vidare om den saken. Jag skall be att med ett par data få visa, hur naturligt det hade varit att så göra. Kungl. Maj:t bemyndigade marinförvaltningen att sätta i gång med minkrys-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)
sarbygget den 9 oktober. En vecka därefter utskickade regeringen riksdagskallelse. Och riksdagen sammanträdde den 2 november, endast något mer än tre veckor efter Kungl. Maj:ts beslut om minkryssarbygget. Det låg alltså väl till för att ordna det så att ärendet hade förelagts riksdagen.

Det var en sak i herr statsrådets anförande, som jag fäste mig vid, liksom också herr Ivar Anderson hade gjort. Herr statsrådet sade, att riksdagsbehandlingen av en proposition skulle ta lång tid till följd av den splittring som han visste fanns inom riksdagen i frågan. Jag finner detta yrkande ganska märkligt. Om herr statsrådet hade haft den meningen, att riksdagen vore enig till förmån för minkryssaren, skulle det i viss mån vara förklarligt att icke avlåta proposition. Men när herr statsrådet hade den uppfattningen att det rådde splittring i riksdagen i saken finner jag det i hög grad anmärkningsvärt att herr statsrådet förbigår riksdagen och avgör saken ensam.

Jag vill personligen säga, att jag har den allra största respekt och beundran för statsrådet Sköld som försvarsminister. Och jag gillar män, som våga handla självständigt och ta på sig ansvar. Men när herr statsrådet icke iakttar de konstitutionella formerna, då måste jag reagera, som ledamot av konstitutionsutskottet.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag tar icke till orda för att diskutera den anmärkning, som konstitutionsutskottet har gjort mot försvarsministern. Jag endast konstaterar, att hela regeringen på samma sätt som försvarsministern är ansvarig för det klandrade beslutet.

Jag tar i stället till orda på grund av talet om höstsessionen, och om herr talmannen tillåter mig det, ämnar jag något beröra den saken här. Det har senast av herr Holmström sagts, att det skulle varit mycket lätt att framlägga en proposition, när riksdagen hade blivit samlad. Här har också talats om att regeringen hade beslutat, att det inte skulle bli någon arbetsriksdag, utan endast ett informationssammanträde. Jag vill då påpeka, att regeringen givetvis inte på förhand kan fatta något avgörande beslut, huruvida riksdagen under årets fortsatta lopp skall behöva sammankallas för ett arbetsplenum. Det kan givetvis inträffa ting som regeringen inte vet om vid tidpunkten för avslutandet av den ordinarie sessionen. Meningen med den nya anordningen är ju, att regeringen skall kunna begära sammanträde i riksdagen i stället för att som tidigare behöva inkalla urtima riksdag.

I följd förhöll det sig så, att regeringen hade granskat det arbetsprogram som förelåg och kommit till det resultatet att ingenting däri kunde motivera att man inriktade sig på ett arbetssammanträde på hösten. Vad regeringen alltså kom överens om var att för den ordinarie sessionen framlägga alla de förslag, som måste avgöras under året, och att alltså inte spara någonting för en höstsession. Därför framlades till den ordinarie riksdagen en del propositioner som kanske hade kunnat anstå. Det är självklart att man var angelägen om att, sedan man inriktat sig på detta sätt och kanske i viss mån förlängt den ordinarie sessionen, inte ändå skapa en arbetssession under hösten.

Det är ju inte regeringen som bestämmer om riksdagens sammanträden. Riksdagen är numera permanent samlad, och det är talmannen som kalla kamrarna till sammanträde. Vad regeringen gjorde på hösten var att hos talmannen anmäla att regeringen önskade lämna riksdagen meddelanden enligt § 56 riksdagsordningen. Det var för detta ändamål riksdagen sammanträdde, och vi hade många enskilda diskussioner om vad som kunde få förekomma vid ett sådant sammanträde. Sammanträdet var faktiskt inkallat för en bestämd uppgift.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minkryssare. (Forts.)

För egen del har jag nog den uppfattningen, att detta inte kunde hindra regeringen att, sedan riksdagen ändå var samlad till plenum, använda tillfället att framlägga en proposition, liksom regeringen när som helst kan anmäla till talmännen att den vill avlämna en proposition till riksdagen och på det viset påkalla ett sammanträde. Jag överlämnar åt de mera spekulativa att försöka klara ut, huruvida det hade varit konstitutionellt riktigt eller ej att framlägga propositioner. Huvudmotivet till att vi icke gjorde det var att vi hela tiden hade inriktat oss på att försöka om möjligt undvika ett arbets-sammanträde under hösten. Regeringen ville inte framkalla den tidsutdräkt av riksdagens sammanträde på hösten, som skulle blivit nödvändig, om man hade framlagt propositioner.

Nu säger man här, att riksdagen nog har den skicklighet att den kan med tillräcklig snabbhet avgöra ärendena. Men vi ha ju dock vissa bestämmelser rörande motionstid, som inte annat än i exceptionella fall frångås, och så väl som jag känner den svenska riksdagen skulle jag tro att den även i ett fall som det nu diskuterade komme att behandla Kungl. Maj:ts propositioner med all den omsorg som den svenska riksdagen är angelägen att lägga i dagen vid behandlingen av ärendena. Det är därför synnerligen troligt att tiden för riksdagens sammanträde skulle ha blivit relativt lång. Detta är ju i och för sig intet skäl för att icke framlägga en proposition, om det är nödvändigt, men det var ett av skälen för att Kungl. Maj:t ansåg sig icke böra belasta höstsammankomsten med någon proposition.

Man kan naturligtvis anse, att detta skäl inte har något värde. Men jag tror att om man hör efter hur riksdagsmännen tänka, så skulle de i allmänhet ange att det är ett mycket begripligt skäl att man inte vill besvära riksdagen att sitta under flera veckor, om den inte har egentliga arbetsuppgifter, utan tiden kanske bara går i avvaktan på att ett utskott skall hinna behandla en proposition.

Det har nu emellertid hemställts om undersökning huruvida man inte borde övergå till en ordning med höstsession. Liknande situationer som i fjol kunna naturligtvis uppstå, där det råder tveksamhet om hur man skall förfara i ett visst fall. Jag vill då gärna använda tillfället att ge kammaren den upplysningen, att så långt vi ha kunnat vinna överblick, föreligger icke nu några ärenden som nödvändigtvis måste påkalla ett sammanträde till hösten. Det föreligger betydelsefulla ärenden, som mycket väl kunna motivera ett inkallande till hösten. Tidigare har här vid en interpellationsdebatt talats om taxeringsförordningen. Vi ha vidare en sådan fråga som arrendelagen, om den hinner lagrådsgranskas i tid. Jag menar alltså, att nog finns det uppgifter för en höstsession, om man önskar den. Men vi ha hittills inom regeringen även i år inriktat oss på att försöka arbeta undan under den ordinarie sessionen. Vi ha, som herr Holmbäck angivit, många ärenden kvar att förelägga riksdagen. Det visar sig emellertid vid en närmare granskning vara fråga om sådana påföljdspropositioner, om jag så får säga, som inte kunna skjutas undan. Låt oss säga att om det t. ex. rör sig om ett 50—60-tal, så kan högst ett tiotal av dessa möjligen anstå till en höstsession. Av detta tiotal äro endast några ärenden sådana som icke med nödvändighet behöva föreläggas årets riksdag.

Huruvida det skall bli en arbetssession på hösten eller ej, kan jag sålunda icke i detta ögonblick säga någonting om. Regeringen har inga önskemål att undvika sammanträden med riksdagen. Regeringen vill endast se till, att om det skall bli arbetssammanträden, så skall det finnas arbetsuppgifter. Jag trodde verkligen också att den ordning, som infördes när man ändrade avlöningsreglementet, just var avsedd att möjliggöra den form av sammanträden

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om byggande av en minikryssare. (Forts.)
som vi höllo i höstas. Huruvida det skall bli en höstsession i år kommer att bero på om det anses önskvärt att vissa ärenden, som icke nu kunna föreläggas riksdagen, ändå bli avgjorda i år. Jag kan också gå så långt, att jag säger, att regeringen naturligtvis är mycket mottaglig för inverkan, om det befinnes att en betydande del av riksdagen önskar en sådan sammankomst till hösten. Men som vi redan ha kunnat konstatera här i dag, råder det ju mycket delade meningar om huruvida man bör hålla en sådan sammankomst eller icke.

Ja, jag ber om ursäkt, herr talman, att jag har använt detta tillfälle för att ge några upplysningar i en fråga som ju diskuteras rätt mycket ute bland allmänheten för närvarande.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det ligger väl i sakens natur att herr Ohlin och jag icke här kunna uttömmande diskutera frågan om bestämmelserna för förskottsstaten, men jag skulle ändå vilja försöka göra ett litet uppkärlande av min ståndpunkt — så långt det nu är möjligt att i korta ord göra det.

Jag menar visst, liksom herr Ohlin, att det i nuvarande utrikespolitiska läge icke bör vara tillåtet att använda förskottsstaten för en utökning av försvarsmakten. Men jag är lika övertygad om att i samma ögonblick som det är krig skall förskottsstaten kunna användas för all den utökning av vår försvarsmakt som är möjlig. Jag förutser också att det när som helst kan komma mellanperioder mellan krig och det nuvarande tillståndet, d. v. s. ett så skarpt utrikespolitiskt läge, att samma tankar få göra sig gällande som i krig. Enligt mitt sätt att se är det just detta, att förskottsstaten måste kunna tillämpas för åtgärder till rikets försvar i vilken svår situation som helst, som gör att man icke kan ha några fixa regler, utan måste överlämna åt ett bedömande av läget från fall till fall hur man skall göra.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag tror för min del att allmän enighet råder om att en höstsession inte bör komma till stånd, därest inte behandlingen av ärendena fordrar det. Men vad här har opponerats mot är att regeringen kanske ändock fattat beslut blott för att undvika en höstsession. Det är ju tydligen fallet med det ärende, som föranlett konstitutionsutskottets anmärkning nr 1.

Vad angår frågan om höstsession, äro väl alla ense om att riksdagen bland annat av kostnadsskäl icke bör vara samlad mer än 5 å 6 månader sammanlagt för år. Men som det nu är utnyttjas ju denna tid mycket dåligt i början, i januari och februari samt början av mars. Det står i grundlagarna, att propositionerna böra ha inkommit inom 60 dagar från riksdagens öppnande, d. v. s. den 12 eller 13 mars. Ett mycket betydande antal av propositionerna kommer faktiskt in efter denna tidpunkt, och av dem som komma är det en mycket stor del som kommer sista eller näst sista dagen av propositionstiden. Önskemålet om en höstriksdag borde närmast utgå från att de nuvarande formerna för riksdagens arbete visat sig olämpliga och att det därför vore bättre att hålla en kort vårsession och en höstsession än att ha endast en lång vårsession.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Punkten 3.

I konselj den 30 oktober 1942 hade Kungl. Maj:t beslutit dels anbefalla statens priskontrollnämnd att inom ramen för tidigare åt nämnden lämnade bemyndiganden vidtaga åtgärder för en utsträckning av priskontrollen och en skärpning av den direkta prisregleringen inom landet, dels ock föreskriva

*Ang. Kungl.
Maj:ts beslut
om utsträck-
ning av pris-
kontrollen
m. m.*

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.) att kontrollen i princip borde omfatta priser och taxor på samtliga inom landet tillverkade och till landet införda varor, respektive inom landet utförda tjänster av de slag, som fölle inom området för gällande prisregleringslag, samt att prishöjningar för närvarande icke borde beviljas annat än i rena undantagsfall. Beslutet hade fattats på föredragning och hemställan av chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjöres, med vilken samtliga övriga närvarande ledamöter av statsrådet instämt med undantag för statsrådet Bagge, som till stöd för sin avvikande mening bland annat uttalat, att han hyste betänkligheter mot att en så genomgripande åtgärd som den ifrågavarande företoges utan riksdagens medverkan.

Med anledning av Kungl. Maj:ts sistnämnda beslut hade priskontrollnämnden den 31 oktober 1942 utfärdat bestämmelser »om prisstopp beträffande vissa förnödenheter m. m.».

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Även om Kungl. Maj:t jämlikt gällande prisregleringslagstiftning ägde formell behörighet fatta det nu ifrågavarande beslutet av den 30 oktober 1942, följer härav icke, att denna fullmakt bort utnyttjas i den utsträckning som i förevarande fall skett, utan att riksdagen först beretts tillfälle att i någon form uttala sin mening i frågan. Beslutet om prisstoppet är nämligen av utomordentligt genomgripande natur. Och bakom såväl prisregleringslagen som andra fullmaktslagar, vilka antagits åren närmast före eller under pågående krig, ligger otvivelaktigt den tankegången, att Kungl. Maj:t, när fråga uppstår om att med stöd av dessa lagar vidtaga åtgärder av stor principiell räckvidd eller med långt gående verkningar, endast i sådana fall bör begagna fullmakten att utan riksdagens medverkan fatta beslut, då avgörandet icke skäligen kan anstå, till dess riksdagen kunnat uttala sig i ämnet. I förevarande fall fanns så mycket större anledning att före beslutet inhämta riksdagens mening som denna år 1942 på förslag av bankoutskottet (utl. nr 57) i skrivelse nr 366 uttalat sig om penningpolitiken och därvid i första hand förordnat andra mindre långt gående åtgärder än vidtagande av ett s. k. allmänt pris- och lönestopp samt anfört att för den händelse ett sådant beslut skulle behöva fattas även åtgärder för att åvägabringa ett obligatoriskt sparande torde bliva ofrånkomliga. Riksdagen hade också utan svårighet kunnat höras. Den var formellt om än ej reellt samlad, då beslutet om prisstoppet fattades; det var vidare då bestämt, att kamrarna skulle sammanträda endast några dagar därefter. Frågan om prisstoppet hade alltså kunnat och bort underställas riksdagen före beslutets fattande. Med hänsyn till vad sålunda förekommit har utskottet funnit sig i anledning av förevarande beslut böra rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Gjöres.»

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herr *Hallén*, som, med instämmande av herrar *Hällgren* och *Nilsson* i Göteborg, anfört följande:

»Grundade skäl hade enligt min mening förefunnits att frågan om prisstoppet underställts riksdagens bedömande, innan beslut härom fattades i konselj, i synnerhet som det vid tiden härför redan var kungjort, att kamrarna skulle sammanträda några dagar senare. Detta oaktat har jag icke kunnat biträda den av utskottet jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan mot föredragande departementschefen i ärendet. Kungl. Maj:t ägde nämligen enligt prisregleringslagen otvetydigt formell befogenhet att utan riksdagens medverkan fatta ifrågavarande beslut, vars lämplighet i sak svårligen kan bestridas.»

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.)

2) av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Fast, Nordström och Fält*, som ansett, att skäl saknats för ifrågavarande anmärkning.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Förevarande anmärkning avser ett av Kungl. Maj:t den 30 oktober 1942 på min föredragning fattat beslut om prisstopp. Beslutet innebar att Kungl. Maj:t anbefallde statens priskontrollnämnd att inom ramen för tidigare åt nämnden lämnade bemyndiganden vidtaga åtgärder för en utsträckning av priskontrollen och en skärpning av den direkta prisregleringen inom landet. Kontrollen borde i princip omfatta priser och taxor på samtliga inom landet tillverkade och till landet införda varor, respektive inom landet utförda tjänster av de slag som falla inom området för gällande prisregleringslag. Prishöjningar borde för närvarande icke beviljas annat än i rena undantagsfall. I anledning härav utfärdade priskontrollnämnden föreskrift om allmänt prisstopp. Enligt den mening, som omfattats av majoriteten i konstitutionsutskottet, hade Kungl. Maj:t icke bort meddela nämnda beslut, utan att riksdagen först beretts tillfälle att i någon form uttala sin mening i frågan.

Jag vill till en början understryka, att Kungl. Maj:t enligt prisregleringslagen äger riksdagens formella bemyndigande att fatta beslut, innebärande prisstopp av ifrågavarande slag. Därjämte kan jag icke underlåta att påpeka, att priskontrollnämnden, som utfärdade föreskriften om prisstoppet, alldeles oavsett Kungl. Maj:ts påtalade beslut, var formellt befogad att vidtaga en sådan åtgärd; nämnden hade nämligen redan tidigare erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att meddela dylika föreskrifter.

Konstitutionsutskottet har icke heller ansett, att Kungl. Maj:t i förevarande fall formellt överträtt den av riksdagen lämnade fullmakten. Till stöd för sitt krav på riksdagens medverkan vid beslutets fattande har utskottet däremot framhållit, att beslutet om prisstoppet var av utomordentligt genomgripande natur samt att riksdagen utan svårighet hade kunnat höras.

Vid en närmare precisering av prisstoppsbeslutets räckvidd och innebörd må framhållas att prisstoppet — enligt det innehåll prisregleringslagen då och allt fortfarande har i förevarande avseende — endast innebar ett förbud att höja priset innan viss tid förflutit från det vederbörande inkommit med anmälan om den tillränade prishöjningen och skälen därtill.

På grund av den stora betydelse för den ekonomiska politiken, som prisstoppsbeslutet otvivelaktigt har, anser jag, att det skulle ha varit önskvärt att före beslutets utfärdande höra riksdagen i frågan. Emellertid skulle, tvärt emot vad konstitutionsutskottet förmenar, hörandet ha varit förenat med icke obetydliga nackdelar. Jag är nämligen övertygad om att, om frågan upptagits av riksdagen till en måhända långvarig debatt, detta skulle ha haft en mycket oförmånlig inverkan på utgångsläget för det prisstopp som riksdagen kunde funnit påkallat. Diskussionen måste ha verkat i hög grad oroande på prisbildningen. Och priserna på de ännu icke reglerade varorna hade under den tid, frågan sålunda legat under prövning, antagligen överlag kommit att drivas i höjden. En snabbbehandling av ärendet i riksdagen hade visserligen icke varit otänkbar, men även under sådana förhållanden skulle med all sannolikhet risk för rubbningar i de rådande priserna varit för handen, därest icke samtidigt med ärendets framläggande inför riksdagen prisstopp enligt prisregleringslagen utfärdats. Dessutom gäller att vid en snabbbehandling riksdagens prövning blivit mycket begränsad.

Prisstoppsföreskriften — vars nödvändighet och lämplighet i och för sig såväl vid informationsriksdagen som därefter i allmänhet synes hava vitsordats — är närmast att betrakta såsom en provisorisk åtgärd — en försiktighets-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.) och beredskapsåtgärd — som av Kungl. Maj:t genomfördes i avbidan på det slutliga beslut som statsmakterna gemensamt må komma att fatta i saken. I stället för att föregripa riksdagens ståndpunktstagande synes prisstoppet alltså hava tjänat såsom en skyddsvall, inom vilken den fortsatta diskussionen har kunnat fortgå tämligen ostört. Därjämte har prisstoppsföreskriften onekligen kommit att bli en fast utgångspunkt för de löne- och prisförhandlingar, som sedermera förts på olika områden, och därvidlag men även i övrigt visat sig vara mycket gagnelig.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det gäller kanske först att göra fullt klart för sig, vad det Kungl. Maj:ts beslut innebär, som denna anmärkning riktar sig mot. Detta är desto mera angeläget som ordet prisstopp användes i litet svävande och olika betydelser. Med anledning av herr statsrådets anförande bör framhållas, att det här inte bara var fråga om etablerande av ett prisstopp i den mening, som avses i lagens 2 §, nämligen att man icke får höja priserna förrän en viss tid, en vecka eller en månad, efter det anmälan därom har gjorts. I Kungl. Maj:ts beslut låg ju också något annat och mera än denna provisoriska åtgärd, nämligen det generella och principiella beslutet om att prishöjningar för närvarande icke skulle beviljas annat än i rena undantagsfall.

Konstitutionsutskottet har, som herr statsrådet mycket riktigt anmärkte, icke anlagt den synpunkten, att beslutet skulle strida mot lag eller ännu mindre mot grundlag. Jag vill dock framhålla att man näppeligen tänkt sig att prisregleringslagen skulle användas för så vittgående åtgärder som dem, vilka genomfördes i oktober 1942. Det visas ju redan av den framställning som i år gjorts till riksdagen om en revision av prisregleringslagen, som icke befunnits lämpad för dessa vidsträckta syften.

Men jag skall inte trycka på denna synpunkt, som icke är den för utskottet väsentliga. Utskottet har anlagt helt andra synpunkter. Det är för utskottet fråga om det politiskt kloka och lämpliga. Utskottet har velat understryka, att det med hänsyn till »rikets sannskyldiga nytta», som det heter i regeringsformen, hade varit riktigt att riksdagen fått vara med om ett så utomordentligt viktigt avgörande.

Då kommer man emellertid fram till frågan, om inte riksdagen i själva verket tagit ståndpunkt till denna sak genom sitt uttalande i våras angående prispolitiken. Man har velat tolka de uttalanden som riksdagen då gjorde på det sättet, att riksdagen under vissa förutsättningar ville acceptera mera vittgående åtgärder än dem som närmast förordades. Jag skall inte vid denna sena timme trötta kammaren med en bevisning, som jag tror kunde bli bindande, om att riksdagens uttalanden få fattas på ett annat sätt. Jag vill i stället urgera att vi för kännedom av vad riksdagen i detta hänseende menade ha en mycket säkrare källa än att gå till en subtil analys av de mångahanda uttalandena på våren 1942. Vi kunna hålla oss till ett enkelt faktum, nämligen den spontana reaktion, som från riksdagshåll visade sig inför Kungl. Maj:ts beslut i slutet av oktober. Jag erinrar herrarna därom, att man inom vida lager i riksdagen, inte bara inom de borgerliga partierna utan även på annat håll, kände en mycket stark olust inför detta faktum att riksdagsmännen, i det ögonblick då de beredde sig att resa till Stockholm, i tidningarna funno att Kungl. Maj:t dem oåtsporda träffat detta viktiga avgörande. Allmänt sade man sig då: »Nej, detta hade vi aldrig tänkt oss». Enligt min mening ha vi här den autentiska tolkningen av vad riksdagen hade menat några månader tidigare.

Kammaren erinrar sig kanske den gamla historien om hur riksdagsmännen, som reste till en riksdag under ett föregående envælde i vår historia, nämligen under Karl XI:s tid, funno anslag uppsatta på gästgivargårdarna med orden:

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.)

»I herredagsmän, resen inte så fort.

Vad göras skulle är allaredan gjort.»

Det har varit intressant att, som en återklang av stämningen från i höstas, under arbetet med denna och en hel del andra frågor i konstitutionsutskottet iakttaga, hur detta gamla ord verkligen har legat på var mans mun.

Jag vågar säga att regeringen, vars ledning eljest visar en så osviklig säkerhet i bedömandet av hur riksdagsmajoriteten reagerar, i höstas inte hade samma säkra psykologiska blick som annars, medan däremot statsrådet Bagge ganska riktigt hade uppfattat vad den överväldigande delen av riksdagen egentligen tänkte i saken.

Detta är en liten episod, men jag tror att den har varit av en viss betydelse. Man har under arbetet i konstitutionsutskottet i år fått ett intryck av att riksdagsmännens intresse på ett annat sätt än förut har vänts till frågor om förhållandet mellan regering och riksdag. Den som förut ibland har känt sig som en ropandes röst i öknen har nu med glädje funnit, att dessa frågor ha börjat få intresse igen. Alla de gamla statsrättsliga frågorna, som under demokratiens framväxttid tedde sig så utomordentligt väsentliga — riksdagens makt över anslagen, riksdagens rätt att sig beskatta o. s. v. — men som nu under några årtionden ha skjutits undan, ha åter kommit att dyka upp såsom ganska livsviktiga och betydelsefulla spörsmål.

Detta förhållande röjer sig endast endels i vad utskottet har kunnat lägga fram. Det är åtskilligt man har reflekterat över, som inte precis har blivit anmärkningar. Det visar sig emellertid särskilt i de fyra anmärkningar som föreligga och som, vilket kammaren torde ha observerat, ha en ganska enhetlig prägel. En reservationsanmärkning, nr XI, tillåtes det mig kanske — om inte herr Engberg misstyper — att återopa i detta sammanhang eftersom den endast med lottens hjälp har råkat bli reservation i stället för en utskottsanmärkning. Den ligger i precis samma linje.

Det intressanta och märkliga är ju, såsom redan har påpekats, att det här rör sig om en reaktion som i någon mån bryter igenom partilinjerna. Parlamentarismens apostlar här i landet, de riktigt renläriga parlamentaristerna, vilja ju icke tänka sig en sådan möjlighet som att ett parti, som har förtroende för en regering, skall ha någon sorts självständig mening, utan det skall följa regeringen i allting. Nu tycks det som om dessa teorier började överkorsas. Vi ha verkligen funnit en viss skiljelinje, som korsar partilinjerna. Jag menar den naturliga spänning som måste uppstå i ett sunt samhällsliv mellan regeringen och den riksdag, som känner ett självständigt ansvar och inte vill vara enbart en registreringsapparat.

Under detta år ha förhållandena under förra världskriget trätt fram för minnet. Då var det först några lugna år, när regeringen arbetade på grundval av omfattande fullmakter och utan några konstitutionella motsättningar. Men så brakade det lös 1917. En och annan kanske ännu minns hur konstitutionsutskottets dechargebetänkande såg ut det året. Jag minns det väl, ty jag förde som sekreterare pennan däri. Det var verkligen ett ganska uppmärksammat betänkande och en likaså uppmärksammat debatt. Man iaktar något liknande nu. Men jag är mycket angelägen att starkt betona skillnaden, den välgörande skillnaden. 1917 var det fråga om en maktkamp. Vänstern gick till storms mot regeringen, för en annan politik. Det gäller ju ingenting sådant nu. En dechargedebatt behöver inte nödvändigtvis ha en sådan inriktning. De, som riktigt ha levat sig in i de parlamentariska tankegångarna, vilja ju gärna göra gällande, att det är strunt till dechargedebatt, om inte en ministerkris eller något sådant ligger i luften. Jag har aldrig kunnat se dechargedebatten på det

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.) viset, utan jag finner det naturligt, att där dryftas sakliga meningsmotsättningar, utan att detta alls behöver ses i något parlamentariskt sammanhang. Jag vet inte, om det är överflödigt att säga det, men jag vill gärna betyga, att mitt förtroende för statsrådet Gjöres är fullkomligt orubbat efter detta dechargebetänkande. Detsamma gäller om statsrådet Sköld. Och jag kan försäkra, att hur mycket vi än i utskottet ha senterat statsrådet Bagges ståndpunkt i saken, har ingen i utskottet velat föra fram honom såsom nationens man i excellensen Hanssons ställe.

Det ligger alltså inte några politiska tankar bakom här, utan det är rent sakliga motsättningar och för resten på sätt och vis inte heller sådana, ty den sakliga motsättningen gäller bara tillämpande av konstitutionella former.

Man blir alltid erinrad om de stora praktiska svårigheter, som möta vid en tillämpning av de konstitutionellt riktiga formerna. Dem respekterar jag. Men jag vill betona, att man dock bör göra allting, som möjligt är, för att undvika dessa svårigheter.

De invändningar, som ha gjorts mot framläggandet av dessa tre frågor vid riksdagssessionen i november, skall jag inte diskutera. Det skulle bara bli en upprepning av vad andra ha sagt förut. Jag skall inte trötta kammaren därmed. Jag skall bara ta upp en sak, som statsrådet Gjöres särskilt anförde. Han sade, att det skulle ha blivit störningar på marknaden därigenom att en proposition hade lagts fram och kanske behandlats av riksdagen under lång tid. Först vill jag då sätta ett frågetecken för tanken, att behandlingen hade behövt bli så särskilt lång, och alldeles särskilt sätta i fråga, huruvida några sådana störningar verkligen voro att befara. De skulle väl bestått däri, att framläggandet av en proposition blivit ett incitament till förhastade prishöjningar. Jag vill ifrågasätta, huruvida inte hela den diskussion, som förts under månaderna före beslutet om prisstopp, varit ett incitament i samma riktning, och huruvida det verkligen fanns anledning att befara, att någon verkan av större betydelse därutöver skulle åstadkommas genom framläggande av en proposition.

Herr talman! Jag tror, att man såsom ett resultat av denna anmärkning och dess riksdagsbehandling vågar säga, att riksdagen har markerat, att den tillmåter iakttagandet av detta, som handlingskraftiga män gärna vilja beteckna såsom »former», en viss betydelse. Det kan hända, att formernas iakttagande sakligt sett inte leder till några andra resultat. Jag vill gärna tro, att om propositioner i de kontroversiella ämnena lagts fram för riksdagen, de hade blivit bifallna. Men efter mitt sätt att se, har det ändå sitt omätliga värde, att riksdagen, genom att sakerna läggas fram för den, får det medansvar i avgörandet av viktiga angelägenheter, som tillkommer den och som är grundväsentligt för hela vårt statsliv. Jag vet, att sådana arrangemang äro särskilt svåra i sådana tider som vi nu genomleva, men det förtjänar på samma gång att understrykas, att just i sådana tider är det dubbelt angeläget att icke försumma dem.

Herr talman! Mitt yrkande är givetvis, att denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Då jag tillsammans med några övriga ledamöter av konstitutionsutskottet i reservation anmält, att vi ansett, att skäl saknats för ifrågavarande anmärkning, vill jag anföra några ord.

Utskottet säger ju på denna punkt i sitt memorial, att Kungl. Maj:t inte saknade behörighet att utfärda den ifrågavarande bestämmelsen, och herr Hertitz, utskottsmajoritetens talesman, har nyss anført, att regeringens beslut inte strider mot gällande lag, ännu mindre mot grundlag. Under sådana förhållan-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.)
den ha vi reservanter ansett, att ingen anmärkning bort göras, ty Kungl. Maj:t har haft rätt att med stöd av de fullmakter, som regeringen har, fatta det beslut det här gäller. Utskottet säger emellertid, att frågan borde ha förelagts riksdagen, i all synnerhet därför att riksdagen ju skulle sammanträda några dagar senare. Herr Herlitz sade också nyss, att med hänsyn till rikets sannskyldiga nytta borde saken ha förelagts riksdagen för hörande, innan beslutet fattades.

Herr statsrådet anförde i sitt svar nyss, att det kunde ha varit synnerligen olägligt, om frågan om prisstoppet på sätt som utskottet här ifrågasätter hade förelagts riksdagen i en proposition och kommit under diskussion en mer eller mindre lång period, innan beslut fattats. Det skulle på en hel del områden, där prisregleringar inte tidigare införts, ha kunnat medföra prisstegringar i en omfattning, som inte varit önskvärd. Om man har den uppfattningen, att det kunde ha blivit en sådan konsekvens av beslutet, måste jag anse, att det var att iaktta rikets sannskyldiga nytta att söka få saken avgjord så snabbt som det överhuvud taget var möjligt.

Att åtgärden i och för sig var nödvändig har utskottet inte heller bestritt. Det ligger ju i linje med regeringens hela strävan under kriget att söka hålla tillbaka den tendens till försämring av penningvärdet, som inte har varit möjlig att helt undvika, men från såväl regeringens som riksdagens sida ha ju vidtagits en hel rad av åtgärder för att förhindra eller åtminstone bromsa en sådan utveckling, som vi alla äro överens om skulle varit synnerligen skadlig för hela samhället. Det beslut, som här fattades och som utskottet säger var av genomgripande natur — och det omdömet har jag ingenting att erinra mot — var ett led i denna strävan att hindra ytterligare försämring av penningvärdet. Jag anser då, att det i själva verket var att iaktta rikets sannskyldiga nytta, då man genomförde detta beslut så snabbt som möjligt.

Då det inte har kunnat påvisas — utskottet har för övrigt inte heller velat göra det — att regeringen inte hade formell befogenhet att besluta så som här skedde, ha jag och mina medreservanter inte ansett, att det fanns skäl till denna anmärkning mot den föredragande departementschefen.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag är inte ledamot av konstitutionsutskottet och har aldrig deltagit i någon granskning av regeringsprotokoll. Jag brukar inte heller yttra mig i konstitutionella spörsmål, men det kan måhända ändå förlåtas mig, att jag säger några ord i denna fråga. Diskussionen bör kanske inte vara till enbart för konstitutionsutskottsledamöterna.

Till att börja med vill jag då i anledning av herr Herlitz' anförande säga, att jag delar hans uppfattning om att det är lyckligt, att vi komma ifrån det tillstånd, som kanske har rätt ibland, att ställningstagandena i konstitutionsutskottet ske efter partilinjor. Därmed syftar jag inte bara på vad han sade, att de, vilka ha samma åskådning som vederbörande statsråd, känna sig skyldiga att försvara honom i varje situation. Jag syftar i minst lika hög grad på nödvändigheten av att komma ifrån det bruket, att den, som känner sig vara meningsmotståndare till ett statsråd, till varje pris skall försöka hitta fel på honom och sätta fast honom. Det ena är lika förkastligt som det andra.

Över det utlåtande av konstitutionsutskottet, som nu föreligger, kan man yttra sig kort, och jag vill för min del erkänna, att det på mig har gjort ett gott och vederhäftigt intryck. Men jag skulle kanske vilja tillägga, att denna anmärkning mot statsrådet Gjöres för mig ter sig som en skönhetsfläck på konstitutionsutskottsutlåtandet. Jag är ense med utskottet om att man skall påtala, när regeringen och dess ledamöter överskrida sina maktbefogenheter,

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.) och jag har inte på minsta sätt reagerat mot konstitutionsutskottets enhälliga ställningstagande i den föregående anmärkningsfrågan. Men denna sak ligger åtskilligt annorlunda till, vilket väl också torde ha framgått av det anförande, som folkhushållningsministern nyss höll här. Jag hörde på debatten i andra kammaren, och där sade en ledamot av konstitutionsutskottet, att anmärkningen var obefogad. Det är inte utan att jag har samma uppfattning.

Att beslutet i sak var riktigt har det inte rått några delade meningar om. Ingen har heller kunnat bevisa, att folkhushållningsministern och regeringen ha överskridit sina befogenheter. Det har varken herr Herlitz eller någon annan vågat göra gällande.

Då bygger denna anmärkning alltså på uppfattningen, att denna åtgärd är av så genomgripande natur, att den hade bort föreläggas riksdagen, innan regeringen fattat sitt avgörande. Ja, jag delar den uppfattningen, att åtgärden såsom sådan är av den karaktären, att det hade varit önskvärt, att riksdagen hade hörts om den. Men mot detta självklara önskemål från riksdagens sida måste man då väga de skäl, som folkhushållningsministern här har anfört, och det kan inte bestridas, att dessa skäl äro mycket starka. Man skulle ha äventyrat förutsättningarna för prisstoppets lyckliga genomförande, om man hade ställt till med långa debatter och långa riksdagsförhandlingar.

Nu säger någon, att denna behandling hade kunnat ordnas tämligen fort. Det hade inte behövt bli några långa sammanträden. Med den kännedom jag har om den sakkunskap, som finns i ekonomiska frågor åtminstone i denna kammar, och om de delade meningar, som också råda, tror jag inte, att det skulle ha gått att få en blixtnö behandling av frågan. Och för mig står det klart, att om man hade förberett åtgärden på det sättet, skulle en del av de skadeverkningar, som folkhushållningsministern befarade, ha inträffat. Jag anser, att det var nödvändigt att förhindra något sådant.

Om jag alltså väger emot det självklara önskemålet, att riksdagen skall höras, nödvändigheten av att prisstoppet genomfördes snabbt och effektivt, så står det klart för mig, att regeringen i detta fall handlat riktigt och att man inte kan göra någon anmärkning mot förfaringsättet.

Sedan blir det en annan fråga, om man anser, att det är politiskt klokt att förfara på det ena eller det andra sättet. Herr Herlitz antydde ju någonting om att konstitutionsutskottet skulle ha sett frågan ur den synpunkten. Jag får för min del erkänna, att jag inte har fattat konstitutionsutskottets uppgift så, att utskottet skulle bedöma vad som i olika situationer är politiskt klokt eller inte, utan så, att utskottet skulle se efter, huruvida regeringen och statsråden handlat grundlagsenligt.

Från dessa utgångspunkter kan jag, herr talman, inte finna annat än att denna anmärkning inte bort förekomma. Det är kanske ledsamt, att det råder en sådan praxis, att dylika anmärkningar utan vidare läggas till handlingarna. Annars skulle jag ha varit mycket frestad att yrka på att den måtte med ogillande läggas till handlingarna.

Herr Linderot: Herr talman! En framstående ledamot av konstitutionsutskottet, herr Herlitz, har för en stund sedan angivit, att förevarande anmärkning inte får betraktas som en konstitutionell utan som en politisk anmärkning. Därmed mena väl herr Herlitz och konstitutionsutskottets majoritet, att denna anmärkning skulle ha föranlett en politisk diskussion om riksdagens förhållande till regeringen i allmänhet eller i varje fall i folkförsörjningsfrågorna. För min del vill jag inte använda tiden till att diskutera om det tema, som herr Herlitz här har inbjudit till. Jag tror däremot, att det är riktigt, att anmärkningen är av politisk karaktär och inte av konstitutionell. De, som anse, att

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.)
anmärkningen icke bör godkännas av konstitutionella skäl, ha väl i detta fall rätt mot konstitutionsutskottet.

Jag begärde egentligen ordet för att säga ett par ord mot konstitutionsutskottet, vilka icke ha blivit anförda här. Jag vet inte, hur förkrossad folkhushållningsministern känner sig av konstitutionsutskottets anmärkning, och man bör i varje fall inte lägga sten på börda för den, som är utsatt för kritik, men jag skall i alla fall tillåta mig att göra diskussionen — som jag tror — ännu tråkigare för folkhushållningsministern genom att säga, att jag håller med honom. Detta kan kanske användas av konstitutionsutskottet såsom ett bevis för att det har rätt — jag anser ju, att utskottet har orätt. Men jag skall ge ett par skäl för min uppfattning.

Här gäller det folkhushållningsfrågor under kristiden. Riksdagen har under tre och ett halvt år strängt taget avböjt och vid ett par tillfällen t. o. m. formellt och kategoriskt avböjt att ha någonting med krishushållningens organisation att göra. Regeringens handläggning av dessa frågor har riksdagen förklarat sig icke vilja lägga sig i, varken beträffande detaljer eller i största allmänhet rörande regeringens grundlinjer för folkförsörjningens ordnande under kristiden. Jag måste då säga, att det är mycket märkvärdigt, att samma riksdags konstitutionsutskott kommer med en anmärkning, som utskottet säger egentligen inte är befogad utifrån konstitutionella synpunkter men väl utifrån politiska. Konstitutionsutskottet vill sålunda pricka folkhushållningsminister Gjörës, därför att han har följt riksdagens intentioner och även — det kan jag påstå — riksdagens formellt och konkret uttalade beslut. Jag erinrar exempelvis konstitutionsutskottets ledamöter om att jag redan 1940 väckte motion om att riksdagen skulle hos regeringen begära, att om riksdagen icke finge tillfälle att fatta formella beslut i viktigare folkförsörjningsfrågor, så borde riksdagen ändå be regeringen att någon gång, exempelvis en gång i månaden, avge rapport, så att riksdagen finge lov att säga sin mening om hur regeringen sköter landets krispolitik i allmänhet. Detta avslog riksdagen, i första kammaren med alla röster mot 1. Men efteråt kommer man och gör anmärkning mot ett statsråd, som hyggligt och anständigt följer riksdagens fattade beslut och handlägger sina ärenden.

Man säger, att denna fråga är riktigt handlagd ur saklig synpunkt. Det var alltså motiverat att genomföra prisstoppet. Jag skall inte alls fresta talmanens tålmod med att börja diskutera den saken, ty det hör ju egentligen inte hit, om det var bra eller dåligt. Men när det nu är genomfört och man tycker, att det var ett bra beslut samt när det dessutom överensstämmer med de anvisningar riksdagen givit i fråga om sättet att handlägga ärenden, då måste jag säga, att jag inte begriper, vad konstitutionsutskottet menar med sin anmärkning här. Jag skulle vilja anmärka mot folkhushållningsministern för beslutets sakliga innebörd, men det hör ju egentligen inte till den här debatten, och det skall jag göra vid ett annat tillfälle. Folkhushållningsministern är en energisk och enligt min mening synnerligen duktig folkhushållningsminister, och alla be ju nästan om ursäkt för att de göra anmärkning, men de tycka, att de skola ändå göra det, fastän han är en duktig folkhushållningsminister. För min del tillbakavisar jag sådana motiveringar för en anmärkning, och jag har inte kunnat undgå, herr talman, att dra ett strå till stacken i denna debatt med den erinran jag har gjort om riksdagens eget sätt att betrakta sin funktion i folkhushållningsfrågorna. Vidhåller riksdagen detta — och hittills har ingen sagt någonting annat — då är det alldeles orimligt att anmärka på folkhushållningsministern.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om utsträckning av priskontrollen m. m. (Forts.)

Herr Herlitz: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att rätta ett missförstånd av herr Karl Johan Olsson. Jag är angelägen därom därför att jag vet, att det är utomordentligt vanligt inom kammaren. Hans uttalande visade, att han utgick ifrån, att konstitutionsutskottet har att bedöma Kungl. Maj:ts åtgärder med hänsyn till deras grundlagsenlighet. Detta och intet annat är enligt hans tanke konstitutionsutskottets uppgift. Låt mig då stryka under en sak, som vid närmare eftertanke helt säkert står klart för alla kammarens ledamöter, nämligen att detta ingalunda är konstitutionsutskottets enda eller ens viktigaste uppgift, fastän det har blivit vanligt att stämpla oss såsom egentligen ett »grundlagsvårdande» organ. Konstitutionsutskottet har enligt RF § 107 till uppgift att i allmänhet bedöma, huruvida statsrådets rådslag överensstämma med »rikets sannskyldiga nytta». Detta är grundlagens eget uttryckssätt. Därvid är det inte alls fråga om grundlagsenlighet eller icke grundlagsenlighet. Det var på detta förhållande jag syftade, då jag beskrev konstitutionsutskottets ståndpunktstagande så, att det denna gång inte hade varit fråga om grundlagsenligheten utan om rikets sannskyldiga nytta, eller — vilket jag i detta sammanhang fattar som liktydigt därmed — det politiskt kloka och lämpliga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

*Ang. vidtagen
höjning av
exportlicens-
avgifterna.*

Punkten 4.

På föredragning och hemställan av chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjörös, hade Kungl. Maj:t den 19 mars 1943 utfärdat kungörelse (nr 129) om ändring i vissa delar av kungörelsen den 21 mars 1941 (nr 168) angående allmänt exportförbud. Förstnämnda kungörelse innebar vissa höjningar av licensavgifterna å exportlicenser.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Enligt en inom statens handelskommission upprättad promemoria i förevarande ärende beräknades den genom en höjning av avgifterna föranledda inkomstökningen för år räknat till 70,000 å 80,000 kronor för de generella licenserna och 500,000 å 600,000 kronor för övriga exportlicenser under förutsättning av oförändrad exportvolym. Av upplysningar, som utskottet inhämtat, framgår vidare att de influtna, å handelskommissionen belöpande licensavgifterna under budgetåret 1941/42 uppgingo till närmare en och en halv miljon kronor. Enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning utgjorde omkostnaderna för kommissionen under samma tid närmare tre kvarts miljon kronor eller ungefär hälften av licensavgifternas belopp. Även om kostnaderna i samband med licensgivningen möjligen kunnat vara något större än omkostnaderna för kommissionen, hade dock snarare anledning förelegat för departementschefen att föreslå en justering av avgifterna nedåt i syfte att åstadkomma en närmare överensstämmelse mellan beloppen för influtna avgifter och omkostnaderna. Så skedde emellertid ej. Tvärtom tillstyrkte föredragande departementschefen en sådan höjning av avgifterna, att omkostnadssumman kunde beräknas komma att utgöra blott en mindre del av de influtna beloppen. Exportlicensavgifterna ha härigenom i sak otvetydigt fått karaktär av beskattning. Något riksdagens bemyndigande till upptagande av berörda avgifter har det oaktat varken sökts eller givits. Beslutet står därför i strid med regeringsformens stadganden om riksdagens makt över skatter och pålagor. Utskottet har för den skull ansett sig i anledning av förevarande beslut böra rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Gjörös.»

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herr *Oscar Gottfrid Karlsson*, som, med instämmande av herrar *Karl August Johanson*, *Anders Andersson*, *Nordström*, *Hällgren*, *Larsson* i Julita och *Gustafsson* i Bogla, på grund av vad i reservationen anförts icke ansett skäl föreligga till anmärkning mot föredragande statsrådet.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Den anmärkning, det här rör sig om, avser ett av Kungl. Maj:t på min föredragning den 19 mars i år fattat beslut, innebärande ändring i kungörelsen den 21 mars 1941 angående allmänt exportförbud. Genom nämnda ändring har den dittills varande skalan för de exportlicensavgifter handelskommissionen har att uttaga utbyggts uppåt. Enligt den mening till vilken majoriteten i konstitutionsutskottet anslutit sig skulle emellertid nämnda utbyggnad medföra en sådan ökning av de till statsverket inflytande licensbeloppen att licensavgifterna finge karaktären av beskattning. Riksdagens medgivande till åtgärden skulle därför enligt utskottets mening ha varit erforderligt. I denna sak ber jag att få framhålla följande.

I den första allmänna exportförbudskungörelsen under den innevarande krisen — kungörelsen den 26 augusti 1939 — bestämdes att licensavgift skulle utgå med 20 kronor eller, där värdet av exportgodset ej översteg 400 kronor, med 3 kronor. Redan genom kungörelsen den 8 december 1939 infördes emellertid den graderade skala för licensavgifterna, som därefter gällt intill dess ändringen den 19 mars i år genomfördes. Licensavgift vid export har sålunda ända sedan den 14 december 1939 uttagits med belopp, som i viss utsträckning varierade efter exportvärdet. Lägsta avgiften var 2 kronor, som uttogs vid ett varuvärde ej överstigande 100 kronor. Högsta avgiftsbeloppet utgjorde 40 kronor, som erlades när exportvärdet översteg 10,000 kronor. En liknande graderad skala har sedan den 21 mars 1940 gällt även i fråga om avgifterna för importlicenser, som utfärdas av handelskommissionen. Samtliga dessa bestämmelser ha utfärdats utan riksdagens hörande, och någon erinran i anledning därav har ej tidigare framställts från riksdagens sida. Icke heller den nu av konstitutionsutskottet gjorda anmärkningen synes rikta sig mot, att Kungl. Maj:t ansett sig kunna utan riksdagens medgivande tillämpa en princip, enligt vilken varuvärdet i viss mån är bestämmande för licensavgiftens storlek.

Genom kungörelsen den 19 mars 1943 har — såsom nyss nämnts — den graderade avgiftsskalan för exportlicenserna gjorts vidare. En licensavgift av 40 kronor skulle sålunda tillämpas endast om exportvärdet låg mellan 10,000 och 25,000 kronor. Översteg exportens värde sistnämnda belopp höjdes avgiften med stigande exportvärde. Licensavgiften begränsades till högst 1,000 kronor. Vidare lämnades handelskommissionen författningsenligt befogenhet att meddela s. k. generell licens, vilket innebär att licensen må avse sökandens samlade export av visst eller vissa varuslag under en tid av högst 3 månader. I dylikt fall fick avgiftsbeloppet bestämmas i efterskott med ledning av värdet av den faktiskt verkställda exporten. Avgiften fick dock ej överstiga 5,000 kronor.

Den genom kungörelsen den 19 mars 1943 vidtagna ändringen i bestämmelserna om licensavgift vid export har i första hand betingats ur rättvisesynpunkt. Det har ansetts stötande att exportör av varor, som ha ett jämförelsevis lågt värde, skall vara skyldig att erlagga en i förhållande till varuvärdet så väsentligt mycket högre avgift än en exportör av mera värdefulla varupartier. Även vissa praktiska skäl ha ansetts tala för att utsträcka avgiftsskalan på ett sådant sätt att de beviljade licenserna komma att stå i närmare överensstämmelse med den faktiska eller sannolika exporten. För en exportör var det tidigare till fördel att på en gång begära en så stor export som möjligt, när licensavgiften utgick med ett och samma belopp så snart varuvärdet översteg 10,000

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)
kronor. Därvid kunde emellertid visa sig att den verkliga exporten stannade vid ett avsevärt lägre belopp.

En höjning av avgiftsbeloppet i fråga om exportlicenser avseende mera betydande varupartier har därför även synts motiverad med hänsyn till de kostnader, som i allmänhet äro förenade med licensansökningarnas behandling. De utredningar och undersökningar i olika hänseenden, som i många fall måste föregå bedömandet av huruvida en mera avsevärd export bör komma till stånd, tarva nämligen i regel — om än icke undantagslöst — väsentligt mera arbete än de överväganden, som ske i samband med prövning av en ansökan att få exportera ett mindre varuparti.

Vid utfärdandet av kungörelsen den 19 mars 1943 utgick man från att de tidigare fastställda avgiftsbeloppen för varupartier om högst 10,000 kronor skulle vara oförändrade. Kungörelsen beräknas därför komma att, på sätt utskottet påpekat, medföra att något över $\frac{1}{2}$ miljon kronor per år mera än förut komma att tillföras statskassan (under förutsättning av oförändrad exportvolym). Av handelskommissionen under budgetåret 1941/42 upptagna licensavgifter — export- såväl som importlicensavgifter — uppgingo till närmare $1\frac{1}{2}$ milj. kronor. Omkostnaderna för kommissionen uppgingo däremot under samma tid till endast $\frac{3}{4}$ milj. kronor. I detta sammanhang är emellertid att märka att försörjningskommissionerna i stor utsträckning verkställa saklig utredning i fråga om den av handelskommissionen handhavda licensgivningen. I såväl industri- som livsmedelskommissionerna finnas sålunda numera inrättade särskilda utrikeshandelsbyråer med uppgift bl. a. att utgöra förbindelseled mellan handelskommissionen och vederbörande försörjningskommission. De olika fackavdelningarna i försörjningskommissionerna påläggas ock ett ofta mycket betydande arbete i anledning av uppkomna export- och importfrågor. Statsverkets utgifter för den i samband med handelskommissionens licensgivning stående verksamheten torde till följd därav i själva verket vida överstiga nyssberörda omkostnadsbelopp å $\frac{3}{4}$ milj. kronor. Att — såsom utskottet beräknat — statsverkets omkostnader härvidlag skulle komma att utgöra blott en mindre del av de inflytande licensbeloppen, torde sålunda icke hålla streck.

Emot den princip, som ligger till grund för utskottets här ifrågavarande anmärkning, har jag givetvis icke något att erinra. Tillämpningen av principen måste väl även enligt utskottets mening bliva en omdömesfråga. Jag vill understryka att utbyggandet uppåt av licensskalan icke tillkommit i syfte att tillföra statsverket ökade inkomster utan för att skapa större rättvisa på området. Rätten att utan riksdagens medverkan genomföra sakligt befogade åtgärder av ifrågavarande slag torde icke böra betagas Kungl. Maj:t av den anledningen att någon gång en icke direkt åsyftad sekundär effekt av liknande slag som den nu förevarande statliga inkomstökningen temporärt kan uppkomma. Påpekas bör också att de ändringar i förevarande hänseenden, som må förledas av de hastigt skiftande förhållandena å området, även kunna draga med sig effekter av rakt motsatt innebörd. I detta sammanhang vill jag nämna att frågan om åstadkommande av större likformighet beträffande gällande importregleringar och importförbud sedan länge stått på dagordningen. Det är icke uteslutet att lösandet av denna fråga kan komma att medföra en minskning av statsverkets licensavgifter.

Herr Herlitz: Herr talman! Skulle man försöka att gå till botten med den statsrättsliga fråga, som utskottet har rest, skulle man nödgas taga lång tid i anspråk. Jag skall emellertid försöka att uttrycka mig så summariskt som möjligt.

Låt mig då först påpeka, att utskottets resonemang helt och hållet grundar

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)

sig på det förhållandet, att det genom licensavgifterna har tagits ut mer pengar än som behövs för licensernas prövning. För min del skulle jag bestämt vilja urgera, att även om något överskott icke uppkommer, är en tvångsavgift sådan som denna, lagd på exporten, icke tillåten. Kungl. Maj:t har icke rätt att lägga på avgifter här och avgifter där endast med den motiveringen, att de kunna behövas för den eller den myndighetens underhåll. Jag vill endast framhålla, hur särskilt ömtåliga sådana här avgifter äro på de områden, som vetta åt tullarna, som ju ligga under riksdagens makt.

För att inte trötta kammaren skall jag emellertid icke vidare urgera denna min mening, utan hålla mig till den ståndpunkt, som utskottet hävdar, nämligen att, hur det än må förhålla sig med dessa avgifter i annat avseende, är det dock, när de ge staten ett överskott, icke tillåtet att Kungl. Maj:t bestämmer dem på egen hand. Då ha vi först frågan: blir det här verkligen något överskott? Jag tror, att vi på den punkten äro överens, herr statsrådet och jag, ty om jag uppfattade honom rätt, polemiserade han visserligen mot utskottets mening att kostnaderna för handelskommissionen härnäst skulle bli en »mindre del» av licensavgifterna, men han bestred naturligtvis på goda grunder icke, att det blir ett överskott. Tillåt mig endast därutöver nämna att i ungefärliga tal uttryckt uppgå de sammanlagda kostnaderna för industri- och handelskommissionerna till fyra miljoner kronor, medan licensavgifterna efter den nu företagna höjningen uppgå till ett så stort belopp som två miljoner kronor. Då måste man räkna med att dessa kommissioner ju även syssla med mångfaldiga andra ärenden än just exportlicenserna. Jag tror som sagt, att vi kunna vara överens på denna punkt.

Är då icke den statsrättsliga synpunkten välgrundad, att, när man för något ändamål, kontroll eller dylikt, upptager en avgift för något och bestämmer den så hög, att den icke på långt när åtgår för detta ändamål, och att alltså ett väsentligt överskott inflyter i statskassan, riksdagens samtycke fordras? Låt mig än en gång erinra kammarens ledamöter om vad som hände vid en annan dechargedebatt, som jag nyss nämnde, nämligen dechargedebatten år 1917. Då hade, mina herrar, just detta principspörsmål blivit rest av ingen mindre än Hjalmar Branting, som i en till konstitutionsutskottet ingiven anmärkningsanledning hade riktat sig emot en av regeringen pålagd sockeravgift, icke till den del denna sockeravgift åtgick för kontrollanordningar och sådant utan till den del avgiften skulle användas till, såsom det hette, säkerställande av sockerbetsodlingen i viss omfattning. Det underströks av hela vänsterhalvan i konstitutionsutskottet att detta icke gick för sig. Här ha vi således en klar tradition att bygga på, en tradition som jag tror att det är all anledning att hålla på, ty eljest visar vår konstitutionella erfarenhet med exempel som jag kunde rada upp i stort antal, att om man tror sig om att taga ut avgifter till högre belopp än som motsvarar kostnaderna, fältet är fritt för allsköns indirekt beskattning.

Jag nödgas också, herr statsråd, säga att den synpunkten, att det här gällde att tillgodose ett rättvisekrav, ur statsrättsliga synpunkter icke har någon betydelse. Pålagan blir vad den är, en *påлага*, även om den betingats av sådana rättvisesynpunkter.

Låt mig sluta med att yttra ett par ord till reservanterna i konstitutionsutskottet, som ha fört det resonemanget, att konstitutionsutskottet egentligen borde ha observerat saken redan år 1941, då regeringen första gången stadgade sådana här exportlicensavgifter. Nu är gärdet upprivet; sedan en gång licensavgifter blivit utan erinran från konstitutionsutskottet bestämda har Kungl. Maj:t frihet att gå vidare, säga reservanterna. Mina herrar, då var det fråga

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)

om avgifter, som höllo sig — hur skall jag uttrycka det? — ungefär vid expeditionslösenförordningens storleksordning. Det var avgifter som uppgingo allra högst till 40 kronor och om vilka man hade anledning att antaga att de icke skulle åtgå till annat än just kostnadernas täckande. Det var med andra ord en bagatellfråga. Spörsmålet har fått en helt annan karaktär nu. Jag skulle vilja varna för reservanternas tankegång och understryka att just denna tankegång är ytterligare ett skäl för oss att nu taga oss till vara. Skulle vi resonera på det viset i framtiden, att om vi ha sagt a, få vi säga b, få vi, mina herrar, finna oss i att Kungl. Maj:t en vacker dag anser det befogat ur någon annan synpunkt att pålägga exportlicensavgifter på 10,000, ja, kanske 100,000 kronor. Reservanterna i konstitutionsutskottet kunna i så fall icke ha något att invända. Nästa år kommer kanske Kungl. Maj:t att lägga sådana avgifter på importen, kanske på vissa varor o. s. v. Jag hoppas att jag inte blir missförstådd — jag har icke velat utmåla några hemska planer från Kungl. Maj:ts sida utan endast för reservanterna i konstitutionsutskottet åskådliggöra nödvändigheten av att man stämmer i bäcken hellre än i ån.

Herr talman! Jag hemställler att denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Herr Herlitz har nyss i slutet av sitt anförande särskilt vänt sig mot oss reservanter i konstitutionsutskottet därför att vi vågat påpeka, att första gången som dessa avgifter beslutades av regeringen gjordes icke någon erinran mot dem från konstitutionsutskottets sida. Herr Herlitz utvecklade sin uppfattning vidare och förmenade, att om den tankegång skulle följas, som vi reservanter ha gjort oss till tolk för, kunde regeringen pålägga snart sagt vilka avgifter som helst.

Jag vill häremot framhålla, att vi reservanter ha byggt vårt resonemang på den passus i utskottsmajoritetens uttalande, där det heter: »Något riksdagens bemyndigande till upptagande av berörda avgifter har det oaktat varken sökts eller givits. Beslutet står därför i strid med regeringsformens stadganden om riksdagens makt över skatter och pålagor.» Jag kan inte förstå, att man med ett sådant principuttalande som utskottsmajoriteten här gör kan resonera så som herr Herlitz och säga, att då var det en bagatell, mina herrar, då var det avgifter som voro mer av expeditionsstämpeln natur o. s. v. Strider beslutet mot regeringsformens stadganden, spelar det väl ingen roll, om beloppet är litet eller stort, ty då är det en princip som utskottet måste reagera mot ifrån herr Herlitz egna utgångspunkter. Det har emellertid utskottet icke gjort. Herr Herlitz var ju för övrigt själv med i utskottet det år då saken första gången blev bekant för utskottet och då det fanns tillfälle att reagera emot den. Den gången hade man emellertid, upprepar jag, ingen invändning att göra. Under sådana förhållanden ha vi icke kunnat finna, att det kan föreligga så stor anledning för utskottet att i år göra anmärkning mot den nu vidtagna förändringen av exportlicensavgifternas storlek, vilken ju, såsom herr statsrådet påpekade, skett för att få beloppen mer rättvist avvägda. Herr Herlitz vände sig mot detta uttalande från herr statsrådets sida, men jag kan inte hjälpa att jag måste instämma i herr statsrådets mening, att det väl ändå inte kan anses vara rimligt att en exportör, som söker licens för att få exportera en varumängd av relativt litet värde, skall behöva betala ungefär samma licensavgift som en exportör, som söker licens för ett varuparti av väsentligt större värde.

Då man här talar om att avgifterna skola vara så avvägda, att de blott täcka handelskommissionens utgifter för arbetet med licenserna, har ju herr statsrådet redan framhållit, att det förarbete, som måste utföras före beviljandet

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)

av licenserna, icke endast sker inom handelskommissionen, utan att det också kan belasta en del av de övriga försörjningskommissionerna. Omkostnaderna för det arbete, som utföres inom de övriga försörjningskommissionerna, redovisas ju icke som utgifter inom handelskommissionen.

Vid behandlingen av detta ärende i utskottet trycktes det från utskottsmajoritetens sida särskilt hårt på den omständigheten, att det icke fanns någon motivering i den framställning som handelskommissionen ingivit till regeringen om förändring av exportlicensavgifternas storlek. Närmast efter mig har emellertid en ärad ledamot av kammaren, som själv är medlem av handelskommissionen, begärt ordet i detta ärende, och han torde kanske ha möjlighet att ange de skäl, som ha förelegat från kommissionens sida.

Jag kan, herr talman, icke finna, att det föreligger grundad anledning att nu i år göra anmärkning mot regeringens beslut att ändra exportlicensavgifternas belopp, då ju kungörelsen redan tidigare har utfärdats och man då ansett att det låg under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsmakt att besluta i denna sak.

Herr von Heland: Herr talman! Jag kan icke tyda anmärkningen såsom en anmärkning i sak, även om utskottet anser, att anledning förelegat för departementschefen att föreslå en justering nedåt av avgifterna i syfte att åstadkomma en närmare överensstämmelse mellan beloppen för inflytande avgifter och omkostnaderna. Utskottets anmärkning måste vara rent formell, i det att utskottet betraktar avgifterna såsom en beskattning, och beskattningsfrågor måste ju underställas riksdagens prövning. Jag anser det mycket riktigt att konstitutionsutskottet härvidlag bevakar riksdagens rätt. Emellertid kan det, såsom herr statsrådet nyss angav, betraktas såsom en omdömesfråga, om man skall anse nu gällande exportlicensavgifter såsom en beskattning. Herr Herlitz bedömde dock frågan ur sakliga synpunkter. Herr statsrådet har redan angivit en av anledningarna till handelskommissionens bedömande, när man föreslog högre exportlicensavgifter, nämligen rättvisesynpunkten. Jag skall be att få ange ytterligare skäl som även herr statsrådet var inne på.

Det är ju alldeles riktigt, att handelskommissionen går med vinst, om jag får använda ett sådant uttryck. Som här förut nämnts, belasta emellertid exportfrågorna icke endast handelskommissionen med arbete. Jag skulle t. ex. kunna peka på allt det förarbete som sker innan ett handelsavtal överhuvud taget kommer till. Men det är inte dessa kostnader som vi i handelskommissionen särskilt tänkt på, när vi föreslagit högre licensavgifter. Förhållandet är nämligen det att handelskommissionen praktiskt taget dagligen i intimt samarbete resonerar med och hör andra myndigheter och kommissioner. Jag vill särskilt peka på utrikesdepartementets handelsavdelning, som väsentligt vuxit ut under kriget, samt industrikommissionen, bränslekommissionen och livsmedelskommissionen, vilka tre kommissioner äro mycket dyrbara för staten. Man får således icke, som herr Herlitz gjorde, stanna endast vid handelskommissionen och industrikommissionen.

Det är givet att de lägre avgifterna icke täcka kostnaderna för arbetet, samtidigt som de högre avgifterna äro för höga för bestridande av kostnaderna för arbetet med de större licenserna. De högre licensavgifterna få således medverka till täckande av kostnaderna för hela licensgivningen. Det är möjligt att inkomsterna på samtliga licenser överstiga samtliga utgifter för desamma, men, herr Herlitz, absolut säkert är detta icke. Jag är således inte övertygad om att det skulle bli en vinst, om man kunde räkna ut kostnaderna för allt det arbete, som nedlägges för vår export nu under kriget.

Ang. vidtagen höjning av exportlicensavgifterna. (Forts.)

Jag har, herr talman, velat framhålla detta såsom argument för den uppfattningen, att de nu utgående licensavgifterna äro sakligt befogade.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Bara ett par ord. Jag tror vi böra fasthålla vid herr statsrådets uttalande angående förhållandet mellan avgifter och kostnader. Han uttryckte sig mycket försiktigt. Men herr von Heland gjorde ett intressant försök att räkna ut, att dessa avgifter i alla fall nog behöfdes för täckande av kostnader. Om man räknade noga och plockade ihop vad som gjordes inom olika myndigheter, skulle man nog finna skäl för dem, ansåg han. Han drog in icke bara den ena och den andra av våra kommissioner, utan var t. o. m. sinnad att delvis avlöna utrikesdepartementets handelsavdelning på denna väg. Jag skulle vilja varna för att slå in på sådana funderingar, då vi avväga, hur Kungl. Maj:t i olika sammanhang skall få beräkna avgifternas storlek. Visst kan man räkna ut arbetskostnader på både det ena och andra hållet, t. ex. där ärenden behandlas efter remiss, och taxera vad den ene eller andre ämbetsmannens arbete kostar. Men jag tror, att vi komma till äventyrliga resultat om vi slå in på sådana vägar. Då kan både den ene och den andre råka ut för en ganska opåräknad beskattning.

Medan jag har ordet, vill jag också säga en enda sak till herr Gottfrid Karlsson. Skillnaden mellan vår uppfattning framgår ju tydligt av hans ord: stort eller litet spelar väl icke någon som helst roll ur grundlagssynpunkt. Hela min tankegång är ju tvärtom, att här är det avgörande, att det är stort. Just därför att beloppet har blivit så stort i förhållande till kostnaderna har åtgärden blivit grundlagsstridig.

Herr **von Heland**: Trots herr Herlitz anförande utgår jag ifrån såsom självklart, att riksdagen icke vill att alla de utgifter för vår export, som äro ofrånkomliga under kriget, skola behöva belasta statskassan, utan att man i stället önskar, att de om möjligt skola täckas av exportlicensavgifterna.

Efter härmed slutad överläggning lades ifrågavarande punkt till handlingarna.

*Ang. vissa
reservations-
vis framställ-
da anmärk-
ningar.*

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande sådana anmärkningsyrkanden, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

Ordet lämnades på begäran till herr **Engberg**, som anförde: Herr talman! Även med risk att kammaren kan finna att jag gör mig skyldig till en alltför enträgen återkomst till ett gammalt ämne har jag begärt ordet för att än en gång, den tredje i ordningen, här i kammaren få uttala mig om det tekniska system, efter vilket utskottet har avgivit sitt betänkande.

Om vi jämföra uppställningen i år med den tidigare uppställningen, finns det anledning att till att börja med lyckönska utskottet till en viss redaktionell förbättring. Det heter nämligen nu »avslagna yrkanden om anmärkning enligt RF § 107» och »avslaget yrkande om anmälan utan åberopande av RF § 107». I det sistnämnda avseendet är utskottet enligt min mening att lyckönska till att ha följt den anvisning som gavs av första kammaren i fjol, då första kammaren praktiskt taget enhälligt reagerade mot att man utan åberopande av § 107 »omförmälde», såsom det hette, vissa regeringsåtgärder. Vidare är det en förbättring att vad som tidigare brukade kallas »reservationsvis framförda anmärkningar» nu heter »avslagna yrkanden om anmärkning enligt RF § 107».

Det var en ärad talare här ifrån konstitutionsutskottet, som i förbifarten antydde, att det har framställts 25 yrkanden om anmärkning enligt § 107. Re-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

dovisade äro här fyra under de s. k. ordinarie punkterna. I form av avslagna yrkanden om anmärkning enligt § 107 äro redovisade ytterligare tio stycken. 10 plus 4 är 14. Det är således 11 yrkanden, om vilkas innehåll kammaren svävar i fullständig okunnighet.

Den första fråga som jag därför framställer är: efter vilka principer sker urvalet när redovisning äger rum av avslagna anmärkningsyrkanden? Yrkande om anmärkning blir anmärkning först genom att upphöjas till utskottets ståndpunkt. Enligt grundlagen är det obestriddigen så, att den enda som har rätt att framställa anmärkning är utskottet. Andersson, Pettersson och Lundström såsom enskilda ledamöter av utskottet ha icke enligt grundlagens mening denna rättighet. Det är endast utskottet självt och icke den enskilde ledamoten som har rätt att framställa anmärkning.

Nu redovisas alltså här tio stycken privata anmärkningsyrkanden, som voro fallna under bordet men som plockats fram av vederbörande som ställt yrkandena och nu vidarebefordrats till kamrarna. Var är kontrollen över hållbarheten i dessa framställningar? Det är i dessa fall icke utskottet som svarar för dem, utan de stå helt för deras räkning som gjort dem. Vad vi kalla anmärkningar i grundlagens mening är ju egentligen ingenting annat än utredningar i vissa mål, utredningar som konstitutionsutskottet lägger på kamrarnas bord och som kunna tjäna som underlag för ett beslut av kamrarna om skrivelse till Konungen. Nu är att märka att § 107 aldrig har föranlett något skrivelsebeslut. Det har aldrig sedan paragrafens tillkomst avlåtits en skrivelse till Konungen. Man har förfarit på olika sätt. Man har lagt utskottets utredning till handlingarna, man har lagt den med gillande till handlingarna eller med ogillande till handlingarna. Men det har alltid varit så, att bakom dessa utredningar, som besluten avsett, har stått utskottet såsom utskott, således den enda som har rätt i grundlagens mening att presentera en dylik utredning. Jag frågar mig nu: är det rimligt att fortsätta med detta system att till de anmärkningar, som äro grundlagsenliga och som utskottet bär ansvaret för, foga en bukett av anmärkningsyrkanden som avslagits och för vilka stå ibland en, ibland två, tre och kanske ändå flera eller rentutav så många, att — såsom det upplystes här rörande avslagna yrkandet nr IX — beslutet hängt på lotten. Är det, frågar jag ännu en gång, rimligt att fortsätta med ett sådant system?

Observera, mina herrar, att ända till 1841 från paragrafens tillkomst 1809 förekom det icke, och fick icke förekomma, att något avslaget anmärkningsyrkande redovisades i konstitutionsutskottets betänkande. Att det blev en ändring den gången hade ju, såsom var och en vet, en politisk bakgrund. Då var konstitutionsutskottets dechargeförfarande det enda politiska tillhygge som en politisk opposition hade gentemot en viss politisk regim. Då hade vi icke riksdag varje år, vi hade ingen remissdebatt, intet interpellationsinstitut och en mycket outvecklad tidningspress. Då var enligt sakens natur konstitutionsutskottet och dess dechargeförfarande den väg på vilken man närmast utkrävde det politiska ansvaret av regeringen. Därav kom det sig, att när majoritetsförhållandena i början på 1840-talet politiskt förskötes i riksdagen, så började man tillåta att även avslagna anmärkningsyrkanden genom dem, som ställt dem, fingo redovisas i konstitutionsutskottets memorial. Enligt min mening torde det vara denna politiska bakgrund som man tänker på när man såsom en större tidning, om det nu var i dag eller i går, gör gällande, att här är det dock en fråga om minoritetens rätt gentemot majoriteten. Bakom ett dylikt talesätt ligger otvivelaktigt, och måste ligga, den där föreställningen, att därest det å ena sidan står en politisk majoritet och å den andra en politisk minoritet, så får man inte förkväva den politiska minoritetens rätt att utveckla sin mening.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

Ja, låge det så till skulle jag vara den förste att påyrka, att inga restriktioner skulle göras gentemot den enskildes rätt att komma till tals. Men det ligger inte så till, och kan inte ligga så till, av det redan angivna enkla skälet, att endast utskottet självt är behörigt att framställa anmärkning enligt § 107. En enskild ledamot är det icke. Först genom att utskottet gör ett anmärkningsyrkande till sitt är det i grundlagens mening en anmärkning.

Jag tror därför att det vore lyckligt om man först som sist avvecklade detta system. Vi ha märkt det här och det har vitsordats på många sätt, att de anmärkningar som i år framställts av utskottet i stort sett haft en mycket starkt saklig karaktär. Man kan inte spåra några politiska motiv i dessa anmärkningsars framställande, ty det har på alla fyra punkterna gällt att tvärs igenom olika partipolitiska uppfattningar hävda en princip: riksdagens ställning och riksdagens behörighet gentemot regeringsmakten.

Det är givetvis någonting att hälsa med tillfredsställelse att granskningen har kommit in på denna väg. Men då vore det också skäl i att man avhyste och avlyste det privata anmärkningssystemet och på det sättet finge en sobrare uppställning av konstitutionsutskottets memorial. Jag tror att därmed skulle granskningsinstitutet vinna mycket. Nu får man en trasmatta.

Jag står nu här framför tröskeln till de tio privata anmärkarnas redovisning för sina anmärkningar. Och jag vet, herr talman, att det redan finns en ärad talare antecknad till ordet, som tänker ställa till med en jordbruksdebatt här i kammaren. Vem står bakom den utredning som är förebragt? Konstitutionsutskottet gör det inte. Kan den förekomma som ärende på herr talmannens bord? Nej, herr talmannen kan inte ställa någon proposition på den. Ingen har rätt att framställa något yrkande i anledning av den. Ingen regeringsledamot har den minsta skyldighet att träda i svaromål. Den svävar bokstavligen i luften.

Vad är då meningen med allt detta? Jag håller före och jag har än en gång velat ge uttryck åt denna min oförgripliga uppfattning, att det är klokast att avveckla systemet. Vi ha alla gått den vägen någon gång, kanske åtskilliga gånger, vi gamla ledamöter av konstitutionsutskottet, när vägen varit öppen för trafik, vilket den varit ända sedan 1842. Men jag menar att lika väl som vägen öppnades av utskottet vid 1840-talets början, lika väl kan den av utskottet stängas nu, när de väsentliga förutsättningar, under vilka den tillkom, numera äro avlägsnade och då det politiska ansvaret utkräves på helt andra vägar och på ett helt annat sätt än genom att tillgripa den förrostade muskedunder, som heter § 107 i regeringsformen.

Jag har, herr talman, velat göra denna erinran även denna gång. Och lever jag till nästa år, så återkommer jag!

Herr von Heland: Herr talman! I en uppsats i Statsvetenskaplig Tidskrift förra året framhåller professor A. Brusewitz, att den fastare majoritetsbildningen i riksdagen som stöd för regeringen fört med sig, att ökad betydelse i den offentliga diskussionen kommit att tillmätas reservationerna till dechargebetänkandet som exponenter för en mera obunden kritik. Som konsekvens härav ha under senare år även i första kammaren reservationerna upptagits till debatt, säger professor Brusewitz och hänvisar härvid särskilt till prejudikaten från 1938 och 1939 års riksdagar.

Då herr Engberg inte gillar att man vare sig gör reservationer eller att man diskuterar föreliggande reservationer i första kammaren, har jag velat erinra om dessa förhållanden, som klart ge vid handen att den gamla konservativa praxis, som förut gällt, nu kan anses vara under avveckling. Den nya uppfattning, som arbetat sig fram, torde även bättre överensstämma med den uppfattning kammarens övervägande flertal numera har om värdet av en

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

offentlig fri politisk debatt. Det synes mig också i högsta grad egendomligt att just herr Engberg i detta fall vill förkväva det fria ordet. Herr Engberg brukar annars ta på sig en mycket glänsande rustning när det gäller att strida just för det fria ordet.

Jag har för min del, trots herr Engbergs misshag, begärt ordet med anledning av punkten IX eller med andra ord en reservationsvis framförd anmärkning, som överensstämmer med den ena av de anmärkningar, som jag framställde mot hans excellens herr statsministern vid förra årets riksdag. När jag förra riksdagen framförde denna anmärkning frågade jag en bemärkt LO-man här i kammaren, vad LO skulle göra om regeringen utlovat en kompensation åt LO men sedan inte höll sitt löfte. »Vi skulle slå näven i bordet», fick jag till svar.

Jag är övertygad om att reaktionen hos LO skulle bli den omvittnade. Detta gör att det synes mig märkligt, att socialdemokraterna kunnat underlåta att biträda den sakliga, av de borgerliga ledamöterna hävdade anmärkningen i gräddfrågan.

Jordbrukarna blevo utlovade kompensation för den förlust, som skulle bli följden av gräddransoneringen. På uppdrag av regeringen verkställde statens livsmedelskommission utredning om gräddförlusten, varvid konstaterades att den blev cirka 9 miljoner kronor. Trots givet löfte ha jordbrukarna endast fått 1.5 miljoner kronor, varför jordbrukarna ännu ej erhållit cirka 7.5 miljoner kronor av den utlovade kompensationen.

Detta löfte om kompensation gällde ersättningen för gräddförlusten utan inblandning av andra faktorer, och detta löfte har icke hållits. De borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet anföra bl. a. att det i och för sig är »en allvarlig sak och föga ägnat att stärka tilliten till statsmakten att givna utfästelser icke till fullo hållas. Sådant kan icke sägas vara väl förenligt med rikets sannskyldiga nytta och detta framför allt icke i en för vår livsmedelsförsörjning så ömtålig tid som den innevarande.» Jag instämmer i detta uttalande och jag vädjar till regeringen att ännu en gång upptaga gräddfrågan till prövning. Det finns anledning till detta i samband med den granskning som regeringen bör göra dels beträffande fördelningen av de 1.5 miljoner kronor, som regeringen ställt till förfogande för gräddkompensationen, dels beträffande täckningen av kostnaderna för supplementärleveranserna av konsumtionsmjölk till Stockholm, till vilken täckning de medel riksdagen anslagit ej räcka. Som framgår av handlingarna gäller nämligen gräddfrågan särskilt mälarlänens jordbrukare.

Denna min vädjan om ny prövning riktas givetvis främst till regeringens ledare, hans excellens herr statsministern. Jag är övertygad om att om excellensen noga studerade handlingarna och eventuellt tillät mjölkcentralens chef att redogöra för ärendet, skulle statsministern förstå, varför mjölkcentralens 23,000 jordbrukare känna sig lurade och förbittrade.

Hans excellens herr statsministern vill säkerligen att Sveriges jordbrukare skola ha den uppfattningen, att den nuvarande regeringen står vid sitt ord.

Häri instämde herrar *Löfvander* och *Gustavson*.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av herr Engbergs anförande. Han talade om att han visserligen ansåg, att utskottets memorial i år från hans synpunkter fått en mer tillfredsställande uppställning än vid tidigare tillfällen, och han uttalade ju bl. a. sin tillfredsställelse över att utskottet i rubriken upptagit orden »avslagna yrkan-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
den om anmärkning enligt RF § 107». I detta senare hänseende är jag för min del fullt överens med herr Engberg. Jag anslöt mig i ett anförande förra året också till herr Engbergs uppfattning om att omförmäländen icke skulle ske.

Men, fortsätter herr Engberg, enligt de uppgifter som tidigare i debatten ha lämnats finns det fortfarande elva anmärkningsyrkanden, som icke äro redovisade. Av vilken anledning, frågar han, äro en del redovisade och en del icke redovisade? Jag svarar på detta endast, att det är ju i enlighet med en praxis, som varit rådande åtminstone under den period av över tjugo år, som jag tillhört konstitutionsutskottet och under vilken tid jag i elva eller tolv år haft herr Engberg till kollega i utskottet. Då tillämpades precis samma princip som nu; det ställdes anmärkningsyrkanden, som inte vunno utskottets bifall, och en del av dem anmälades sedan i form av reservationsvis framförda anmärkningar, som vi brukade kalla dem. En del av de anmärkningar, som på detta sätt framförts, ansåg vederbörande anmärkare, när han inte kunde få utskottet med sig och kanske rent av blev ensam om sin mening, vid ett närmare begrundande inte vara av den storleksordningen eller den betydelsen, att han själv reservationsvis ville gå fram med ärendet. På det sättet har det gått till. Herr Engberg erkände ju, att han själv varit med och vandrat på de vägarna. Och jag har ju en smula svårt att inse på vad sätt man skulle kunna förhindra att enskilda ledamöter i utskottet framföra sina anmärkningar.

Nu säger herr Engberg, att då utskottet öppnat dörren för detta system för åtskilliga årtionden sedan, så kan ju utskottet lika så väl nu besluta att stänga dörren för dylika reservationsvis framförda anmärkningar. Som en illustration till det olämpliga i förfarandet med reservationsvis framförda anmärkningar pekade herr Engberg också på det förhållandet, att närmast efter honom en talare var anmäld, som skulle komma att till diskussion här i kammaren taga upp någon av de reservationsvis framförda anmärkningarna, och herr von Heland, som var den åsyftade, har ju också nyss varit uppe och talat om den reservationsvis framförda anmärkningen som vi återfinna under punkten IX. Även om det inte varit en fullt obruten praxis, så har det dock varit en praxis, som vi brukat hålla på i första kammaren, att inte diskutera andra anmärkningar än sådana som framställts av utskottet. Jag hade därför trott att vi också i fortsättningen i stort sett skulle få bibehålla denna ordning, allra helst som den praxis också utbildat sig, att vederbörande statsråd icke anser sig behöva svara på några andra anmärkningar än dem som framförts av utskottet.

Det är alldeles riktigt, och jag delar därutinnan herr Engbergs uppfattning, att det inte finns några andra anmärkningar i ordets egentliga betydelse än de som fått majoritet i konstitutionsutskottet. Därför finns det helt naturligt inte någon anledning för vederbörande statsråd att svara på annat än det, som utskottet anmärkt på, och inte på erinringar som utskottets enskilda ledamöter, det må vara en eller flera, reservationsvis framfört. Jag hade som sagt trott, att man i stort sett skulle kunna upprätthålla denna enligt mitt förmenande mycket goda praxis i första kammaren att inte diskutera andra ärenden i dechargememorialet än dem som utskottet framfört såsom anmärkningar.

Med denna min inställning i frågan skall jag heller inte gå in på någon som helst diskussion med herr von Heland om de åtgöranden, som herr von Heland här anmärkt på. De ha diskuterats i utskottet, och utskottets majoritet har icke ansett skäl föreligga till anmärkning. Det finns då heller inte, enligt mitt förmenande, någon anledning för utskottet att ingå på något svaromål eller taga upp någon diskussion i ett ärende, som utskottet icke funnit utgöra anledning till anmärkning.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Bara några ord med avseende på den principiella fråga, som herr Engberg numera regelbundet reser vid dechargedebatterna: frågan om reservationernas berättigande.

Jag skall inte bli särdeles utförlig på denna punkt, men jag vill stryka under för kammaren, att vad herr Engberg riktar sig emot är en hundraårig fast praxis. Det har varit i bruk nu i jämnt hundra år, att man går till väga på det här viset. Det har dock även tidigare förekommit invändningar. Bland de konservativa förstakammarherrarna var man en smula bekymrad på 1870-talet, då man tyckte att alltför vilda sprakfålar gjorde sig gällande som reservanter, och så restes en viss principiell opposition mot reservationerna. Denna opposition höll i sig ända till dess att en del av opponenterna själva kommo i minoritet, och så ebbade det hela ut. Om jag får återropa en vetenskapsman, som verkligen gjort sig mödan att skriva en lång utredning om just reservationsanmärkningarna, så försäkrar han att efter 1902 — han måtte inte ha haft kännedom om herr Engbergs ståndpunktstagande, eller också skrev han sitt arbete innan herr Engberg framträdde offentligt med den åsikt han nu förfäktar — nog av, han försäkrar att han efter 1902 icke har funnit något exempel på att det berättigade i reservationerna överhuvud satts i fråga. Sista gången det skedde var vid ett tillfälle, då herr Gottfrid Billing uttalade vissa bekymmer över att man tillät reservationer. Men herr Ernst Trygger lugnade honom och sade ungefär som så: »Det här ha vi ju haft i sextio år, det är inte värt att bråka med det.»

Då nu herr Engberg har axlat denna episkopala kappa, må det tillåtas mig att säga som herr Trygger, med den skillnaden att det nu är hundra år som det är fråga om.

Jag kan tillägga att samme forskare — som plockat ihop vad lärda herrar sagt i ämnet — icke har kunnat hitta någon invändning från deras sida, möjligen med ett undantag. Min kollega i Lund, professor Malmgren, förklarar nämligen att anmärkningarna äro meningslösa därför att de icke leda till någonting. Vidare framför han en viss kritik mot att de diskuteras i kamrarna. Men detta är ju ingen invändning mot deras grundlagsenlighet i och för sig. Och, som sagt, alla andra ha accepterat dem.

Jag kan inte finna annat än att det är ett naturligt och sunt inslag i vårt politiska liv, att en minoritet i denna form kan komma till synes. Vad finns det för garanti, frågade herr Engberg, beträffande hållbarheten av vad den kommer med? Nej, naturligtvis inte — det finns inte någon större garanti än det faktum att en, två, fem, nio herrar stå bakom framställningen. Den övertygelse de kommit till får väl gälla för vad den kan. Det är inte så förfärligt mycket bättre om det slumpar sig så att det blir elva stycken, så att det i stället blir en majoritet av utskottet. Väl vet jag att det formellt blir en helt annan sak, ty då har man den teoretiska möjligheten att skriva till Konungen enligt § 107. Det vet ju — jag höll på att säga varje barn, men i varje fall varje tentand i statsrätt vet, att i det hänseendet är det någonting helt annat med reservationerna. Men det är en sak för sig — de kunna ju få verka på sitt sätt ändå.

Så långt är jag ense med herr Oscar Gottfrid Karlsson. Däremot är jag fullkomligt oense med honom när det gäller frågan om reservationernas debatterande i kamrarna. Jag är anhängare av den meningen, att det vore naturligt att vi komme över till att reservationerna också bleve debatterade. Emellertid anser jag att det inte egentligen beror på reservanterna, huruvida debatter skola äga rum, ty det är ju inte mycken glädje med att de stå upp och kommentera vad som redan är satt på pränt. Utan det hela hänger på hur

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
regeringen vill göra. Jag kan inte förstå att det skulle vara någonting så onaturligt om regeringen ansåge sig honnettemang böra besvara anmärkningar; jag skulle med andra ord önska att regeringen ville gå över till det betraktelsesättet att se på reservationerna ungefär på samma sätt som på interpellationerna, alltså helst besvara dem, men — för all del — om särskilda skäl därtill äro lämna dem obesvarade.

Herr **Engberg** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Först och främst ber jag att få erinra om, att huvuddebatten om dessa anmärkningar stod i denna kammare under riksdagarna mellan 1819 och 1841. Det kan herr Herlitz hitta hos professor Brusewitz i det lärda verk, som han nyss åberopade.

För det andra är åberopandet av åldern av föga värde. Jag erinrar min ärade vän om vad Olaus Petri på sin tid sade till Peder Galle i den berömda disputationen, när denne åberopade katolska kyrkans höga ålder såsom ett argument för riktigheten av dess lära: »Djävulen är också gammal, men han är fast intet bättre.»

Herr **von Heland**: Herr talman! Jag har fullständigt samma uppfattning som herr Herlitz. Mig synes också att regeringen honnettemang borde svara även på reservationerna. Jag skulle till och med vilja gå så långt att jag tycker att det är regeringens skyldighet, i all synnerhet när vi ha en sådan majoritetsbildning som vi ha i Sveriges riksdag för närvarande. Det är i annat fall risk för att det tydes som ett majoritetsförtryck när man i dechargen vill förhindra att mycket, mycket viktiga politiska frågor komma fram. Jag måste tyda det sätt, på vilket denna fråga har handlagts, på det viset att man icke vill att den fulla sanningen skall få komma fram och att man icke skall ha rätt att komma med sakskaalen.

Nu förklarade herr Gottfrid Karlsson, att han inte ämnade gå in på någon diskussion på den av mig upptagna frågan. Ja, det är ett förfärligt enkelt sätt att slippa ifrån en obehaglig diskussion! Jag är övertygad om att ingen inom utskottets majoritet med några sakliga skäl förmår vederlägga den anmärkning, som vi från jordbrukarhåll riktat mot överenskommelsen mellan jordbrukarna och regeringen. Jag har här i dag för att vara ordentligt beredd — ehuru jag kan frågan fullständigt förut — tagit med mig de papper och siffror, som finnas att anföra i denna affär. Och jag vill försäkra: om herrarna kunde den fråga, som står att läsa om i dessa papper, så skulle herrarna finna att behandlingen av gräddfrågan är upprörande och att jordbrukarna där ha blivit lurade.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Vad man än kan säga i fråga om reservationsanmärkningar eller inte: att de äro sakligt berättigade, tycker jag för min del är klart. Att taga bort dem vore att i visst hänseende kväva det fria ordet. Och vad man än kan säga om deras formella berättigande, kan man väl omöjligt komma längre än att det finns två riktningar: den ena som icke anser dem formellt berättigade och den andra som anser dem formellt berättigade. När man nu i över hundra år gått in för den ena uppfattningen, så bör väl detta också ha något värde.

Kanske herr Engberg tillåter mig att också säga, att jag har tittat litet på konstitutionsutskottets memorial för åren 1930—1932, då herr Engberg hade varit ledamot av utskottet i 10, 15 år och alltså hunnit sätta sig in i grundlagarna. Under åren 1930—1932 har herr Engberg varit med om sex stycken reservationsanmärkningar. Herr Engberg antydde ju också själv, att han hade

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
varit med om saken. Men under sådana förhållanden kan det väl ändå inte ha varit så förfärligt grundlagsstridigt med reservationsanmärkningar ens efter herr Engbergs uppfattning; annars hade väl inte herr Engberg själv varit med om dem, d. v. s. om något så hemskt som ett grundlagsbrott.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr *Ström, Fredrik*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.

Motionen bordlades.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.34 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
